

*Copyright in this work is held by
Fundación IWO Buenos Aires, Argentina.
The Yiddish Book Center is grateful to the
copyright holders for permission to
include this work in the
Steven Spielberg Digital Yiddish Library.*

ELTERN UN KINDER

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

0-657-05832-7

D:\YIDDISH\TITLES\9780657058326T.PS

THE STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY PROVIDES
ON-DEMAND REPRINTS OF MODERN YIDDISH LITERATURE

ORDERS MAY BE PLACED BY PHONE AT (413) 256-4900 X155; BY FAX AT
(413) 256-4700; BY E-MAIL AT ORDERS@BIKHER.ORG; OR BY MAIL AT
NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER, 1021 WEST STREET,
AMHERST, MA 01002-3375 U.S.A.

©1999 NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Lief D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation

AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional
symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our
colophon comes from a design by the noted artist
Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

BOOK DESIGN BY PAUL BACON

PRINTED IN THE U.S.A. ON ACID-FREE PAPER

אנטארגיע

עלטערן און קינדער

יוסף ליפשיץ-פאנד
פון דער ליטעראטור-געזעלשאפט ביים יווע

PARA USO PERSONAL SIN FINES COMERCIALES

Conflictos entre Generaciones / Antología
Eltern un Kinder / Poesía, prosa y drama

Copyright 1977, by
ATENEO LITERARIO EN EL IWO
Pasteur 633
Buenos Aires

Impreso en la Argentina
Printed in Argentina
Queda hecho el depósito que previene la ley 11.723

Este libro se terminó de imprimir el 15 de abril de 1977 en
los Tall. Gráf. "Zlotoporo S.A.C.I.F.", Sarmiento 3149, Bs. As.

אַנטאלאגיע

עלפערן און קינדער

פראגמענטן פון פארשארבעטן
צו דער כאראקטעריסטיק
זכרונות, בילדער

אונטער דער רעדאקציע
פון
שמואל ראזשאַנסקי

71סטער באַנד פֿון ציקל

מוסטער־ווערק פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור

אַרויסגעגעבן פֿון

יוסף לישׂיץ - סאַנד

פֿון דער

ליטעראַטור־געזעלשאַפֿט ביים ייִוואָ
אין אַרגענטינע

אונטער דער רעדאַקציע

פֿון

שמואל ראַזשאַנסקי

קאַרקטור

יעקב־יהושע לערמאַן

טיראַזש 1.000 עקזעמפּלאַרן

יאָר ה'תשל"ז — 1977

ליטעראַטור־געזעלשאַפֿט ביים ייִוואָ אין אַרגענטינע

תוכן

זייט

שמואל ראָזשאַנסקי — די פראָבלעמען צווישן עלטערן און

קינדער אין דער יידישער ליטעראַטור .. 7

1 / די וועלט וועט נאָך הערן פון אייך ביידע 19

משה טייף — דור מנין דור 20

יוסף אָפּאָטאַטו — אַ שבת נאָך מיטאַג 21

מרדכי געבירטיג — מנין טאַטע אַ פוהן 27

משה דלזשנאַווסקי — דער עדות 28

מ. ברקהן — דריי מוידן 54

א. ב. גאַטלאַבער — דער דעקטוך (1טער אַקט) 55

שלמה גילבערט — יששכר און זבולון 80

ברוך האָגער — די אייניקלעך 86

ראובן אייזלאַנד — איבער אַלע דעכער 106

הכלען לאַנדינסקי — אַ שטורעם אין מנין חסידישער היים ... 106

2 / איין גאַט ווייט 119

אליעזר שטיינבאָרג — צוויי הינער 120

י. ל. פּרק — וועגן קינדער (2 דראַמאַטישע בילדער) 122

ברוך גלאַזמאַן — דריי מענטשן אין אַ שטאַט 134

יונה ראָזענפֿעלד — קאַנקורענטן 155

ה. ד. נאַמבערג — צווישן טאַטע־מאַמע 176

3 / תכלית 191

א. מ. ווייסענבערג — דור הולך ודור בא 192

זעלדע קניזשניק — מנין מאן איז אין אַמעריקע 208

209	..... זלמן שניאור — תכליתים אן א סוף
217	..... יוסף יפה — צוזאמען
218	..... עלום עליכם — נחת פון קינדער
225	..... ב. אליעווסקי — נו, וואס בין איך שולדיק?
225	..... א. מ. וויסענבערג — א טאטע מיט בנים
245	..... משה נאדיר — מ'דארף נישט ברוגז זיין
245	..... טומשון אפטער — אין א יידיש הויז
257	..... יוסף יפה — די נייגעריקע
258	..... דוד פינסקי — פון ראמאן „דאס הויז פון נח עדאן“
277	..... ט. י. אימבער — דער פרייער
279	..... 4 / אין וועמען ביסטו געראטן ?
280	..... אליקום צונזער — דער אלטער פאטער
284	..... צ. דאלגאפאלסקי — ביי געעפנטע טויערן
286	..... חנה לעווין — צו שטייער
287	..... ב. דעמבלין — דער טאטע איז געקומען
315	..... י. ח. בילעצקי — פאר מיין זון
316	..... טומזאל ראזשאנסקי — איבערקערעניש
350	..... 5 / צו דער כאראקטעריסטיק
350	..... נחמן מייזל — דורות און תקופות אין דער ייד' ליט'
353	..... ביאגראפישע שטריכן: א. ב. גאטלאמער
354	..... יצחק מאיר וויסענבערג
355	..... משה דלזשנאווסקי
356	..... ט. ה. — נאכבאמערקונגען

די פראבלעמען צווישן עלטערן און קינדער אין דער יידישער ליטעראטור

די משפחה־קאנפליקטן פֿון בראשית

שטורמישע קאנפליקטן צווישן עלטערן און קינדער זענען נישט -- ווי א סך מיינען -- די תוכחה פֿון 20סטן יאָרהונדערט. דערויף זענען עדות: סײַ דער תנך פֿון זײַן סאַמע אָנהײב, סײַ דער אָנהײב פֿון דער יידישער ליטעראַטור.

באַשר קינס געשאַנק איז דעם רבונו של עולם ווייניקער געפֿעלן ווי זײַן ברודערס, „איז קין אויפֿגעשטאַנען קעגן זײַן ברודער הַבֿלען און האָט אים געהרגעט“¹. ס׳הייסט: ברודערמאַרד עקסיסטירט זינט די וועלט שטייט. ס׳איז די אַלטע געשיכטע פֿון קין און הַבֿל, וואָס איז אייביק נײַ.

אַברהם אָבינו, ווידער, אָן שהיות גרייט זײַן יצחקל צו ברענגען פֿאַר אַ קרבן, פרובירט גאַר נישט זיך אָפּבעטן בײַ גאָט. תיכף אַליין „געבויט אַ מזבח, געבונדן זײַן זון“ און „גענומען דאָס שלאַכטמעסער צו שעכטן זײַן זון“².

און יצחק אָבינו? ער האָט מער „ליב געהאַט עשׂו, וזלל דאָס געפֿאַנג איז אים געווען בעסער צום מויל“. דערפֿאַר אָבער האָט יעקב אָבינו אָפּגעקויפֿט בײַ עשׂו פֿאַר אַ טאַפֿ לינדזון די בכורה און אויף דער מוטער רבֿקהס עצה אַרויסגענאַרט בײַם בלינדן טאַטן די ברכה³...

¹ בראשית, ד, ח' (יהוָאָש).

² וירא, כ"ב, ט'.

³ תולדות, כ"ה און כ"ו.

זעען מיר, ווי דער בראשית פֿון אונדזער געשיכטע איז אָנגע-
פראָפט מיט צערייצנדיקע משפּחה-קאָנפֿליקטן. און גענוי אזוי איז די
ייִדישע ליטעראַטור: צו אירע ערשטע ווערק געהערט עקידת יצחק,
ווי דער שפּילמאַן שילדערט „די צאַרטע, נאַווע מילדקייט פֿון יצחק,
גרייט צו ווערן דער קרבֿן“.⁴

נישט געקוקט אויף אַלע געבאַטן, וואָס לאָזן נישט אויפֿהייבן
ס'קול קעגן טאַטע-מאַמע, באַווייזט זיך די ייִדישע ליטעראַטור גלויב-
אין איר ערשטער תקופֿה ווי אַ רעוואָלוציאָנערער כּוח. זי שטעלט-
פֿאַר עוולות פֿון מיוחסים קעגן פֿאַלקסמענטש, די זינד פֿון מיוחסים
צווישן די אייגענע, אויך קעגן די קינדער, אָבער אַפֿילו די מיוחס-
דיקע קינדער רעבעלירן קעגן די עלטערן.

דער אוטיליטאַרער כאַראַקטער פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור
קומט צום שטאַרקסטן צום אויסדרוק אין בַּא־בּוּד (1507). אין דעם
ערשטן מנטעררווערק פֿון דער ייִדישער וואַרטקונסט ווײַזט אליה
בחור, ווי אַן אייגענער זון, אַ פּרינץ, נעמט נקמה אין זײַן מאַמען
פֿאַר איר פֿאַרראַטן זײַן טאַטן. פֿאַר איין וועגס געוויזן — געשטיצט
אויף די גוישע קוואַלן — וויפֿל געפֿאַלנקייט עס איז דאָ אין די
סאַמע אייבערשטע פֿענצטער...

אליה בחור (1469—1549), וועלכער איז אין לשון-קודש דער
עיקר געווען אַרײַנגעטאָן אין דיקדוק, איז אין ייִדיש אַרויסגעקומען
נאָר און בלויז מיט לעבנסבילדער. אין זײַן צווייטן ווערק, פּאַריז און
וויענה,⁵ צו וועלכן עס האָבן עד-היום בלויז פֿאַרשערס געקענט זיך
צורירן, ווערט אויף אַ ליריש-שפּילעוודיקן אויפֿן פֿאַרגעשטעלט דער
קאַנפֿליקט צווישן דער פּרינצעסין און איר טאַטן, דעם קעניג, וועל-
כער דערלאָזט נישט דעם שידוך מיט פּאַריז, ווייל ער געהערט נישט
צום אַדלקלאַס. ווען מ'פֿאַרגלייכט דעם רעוואָלט פֿון דער פּרינצעסין

⁴ מאַקס עריק — די געשיכטע פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור, וואַרשע 1928,
ז' 125.

⁵ יעקב שאַצקי — „פּאַריז און וויענה“, פּילאָלאָגישע שריפטן פֿון יוואָ,
באַנד 1, ווילנע 1926, קאָל 187—200.

אינעם 16טן יארהונדערט מיט דער טראגעדיע פֿון דער חסידישער טאכטער אין ש. אַנ־סקיס דיבוק אינעם 20סטן י"ה, דאכט זיך אויס, אַז צווישן די צוויי גורלות ליגן נישט 400, נאָר גאַנצע 1000 יאָר... מיר זעען, ווי די ליטעראַטור, די אַפּשפּיגלערין פֿון לעבן, איז טייל מאל פֿאַרלאָפֿן דעם לעבן דעם וועג און פֿאַרויסגעלאָפֿן הונדערטער יאָרן — — —

נאָך ווייטער גייט דער צוזאַמענשטויס צווישן עלטערן און קינדער אין דער ערשטער נאָוועלע אונדזערער, אין מעשה בריעה וזימרה (ווענעציע 1597). דאָ ווערט געשילדערט, ווי אַ פּה־גדול ברעכט זיין וואָרט, אַבי נישט צו דערלאָזן דעם שידוך צווישן זיין טאכטער און זימרה, טאָקע אַ פֿאַלקסהעלד, אָבער אַן משפּחה־יחוס. „דעם זעל־ביקן מאַטיוו געפֿינען מיר אין אַ לעגענדע וועגן ר' עקיבֿאָן, וואָס איז שפּעטער אַרײַנגענומען געוואָרן אינעם ציקל מעשיות פֿונעם באַרימטן מעשה־בוך“⁶ (באָזעל 1602).

נו, קען מען זאָגן פֿנים אל פֿנים מיט די אַ עדות פֿון דער ייִדי־שער ליטעראַטור, אַז די היינטיקע קאַנפֿליקטן צווישן דורות זײַנען „די גרעסטע צרה“? ניין. דאָס זײַנען אַלטע צרות. אייביקע צרות. זיי האָבן בלויז נײַע פֿאַרמען.

אויב מ'הערט פֿון זיי היינט מער ווי אַמאָל, איז עס צוליבן פּראָ־גרעס פֿון דער טעכניק, איבער הויפט פֿון ראַדיאָ און טעלעוויזיע, וואָס טרײַבן צום עקסטראַוואַגאַנטסטן עקסהיביציאָניזם, גענערט און דיקטירט פֿון דער עלעקטראַניזירטער נעווראָזע.

די קורצשלוסן אינעם ייִדישן צוזאַמענלעבן

באַלאַנסירנדיק די צעקלונגענע קאַנפֿליקטן צווישן דורות, מוזן מיר נעמען אין באַטראַכט צוגעקומענע סאַציאַלע, עקאָנאָמישע און

⁶ יצחק שיפער — „אַ ייִדישער ליבע־ראַמאַן“, יוואָבֿלעטער באַנד 13, נג 3—4, ווילנע 1938, ד' 243.

גניסטיקע פֿאַקטאָרן, וועלכע אַינלֶיַצו די צוזאַמענשטויסן, פֿאַרשנע־
לערן דעם טעמפּאָ און פֿאַרשטאַרקן די אומגעדולד. זיי ווירקן, אָן
דער דיאַלאָג צווישן עלטערן און קינדער, ווי צווישן עלטערן און
יינגערן דור בכלל, זאָלן ווערן קירצער און זעלטענער. זיי ווערן אַפֿט
איבערגעריסן ווי עלעקטריש ליכט דורך קורצשלוסן...

אַזאַ „קורצשלוס“ זעען מיר אין י. ל. פרצעס חסידישער פֿאַמי־
ליע־דראַמע די גאַלדענע קייט. בעת דער זיידע ר' שלמה איז אַרײַן
אין עקסטאַז פֿון פֿאַעטיש־פֿילאָסאָפֿישער אימפּראָוויזאַציע, געצילט
צו פֿאַרטרייבן די וואַכעדיקע עצבות און פעסימיזם, גיט דער „שוואַר־
צער זון“ ר' פּנחס אַ האַק־איבער די שבת־יום־טובֿדיקייט — און
בנים זיידן פּלאַצט דאָס האַרץ.

אַ פּשיטא שוין אין יענע קרייזן, וווּ טראַנסצענדענטאַלע ענדע־
רונגען דערווייטערן פֿון טאַג צו טאַג די קינדער פֿון די עלטערן, די
ברידער, די קרובים און די חברים. למשל: פֿאַראַן אָן אַ שיעור משפּ־
חות, אין וועלכע עס איז מיט אַ 50 יאָר צוריק קיין איין סוחר אָדער
פֿאַבריקאַנט, דאָקטער אָדער אינושעניר נישט געווען — אַלע זינגען
געווען אַרבעטערס, בעלי־מלאַכות אָדער שמשים, מלמדים אָדער גאָר
„שטעקל־דרייערס“; הַזַּנְט, נאָך 50 יאָר, איז אין די דאָזיקע משפּחות
נישט צו געפֿינען קיין אַרבעטער אויף אַ רפּואה, ווייל פֿון ערשטן
ביון לעצטן זינגען זיי סוחרים, פֿאַבריקאַנטן, דאָקטוירים, אינושע־
נירן... איז אויב עס איז יאָ איבערגעבליבן אין אַט דער משפּחה איי־
נער אָדער אַ דריטער, וואָס איז „פֿאַרזעסן“ — איז ווי עלעקטריע
דורך אַ קורצשלוס איבערגעהאַקט צווישן זיי די פֿאַרבינדונג... ווי
איינער, וואָס קען קיין עברית נישט און ער קומט אין ישראל, וווּ
ער האָט זייער אַ גרויסע משפּחה, נאָר קיינער פֿון זיי קען נישט זיין
שפּראַך...

ווי שטאַרק די שונדערס און שוסטערס זינגען שטאַלץ, וואָס
זייערע קינדער זינגען פּראָפּעסאָרן פֿון מאַטעמאַטיק, כעמיע און
עלעקטראָניק אין אוניווערסיטעטן, מוזן זיי זיך מודה זיין, אָן ווען

זיי באגעגענען זיך שוין יא מיט זיי, נאך לאנגע בענקענישן, האבן זיי זייער ווייניק מיט זיי וועגן וואס צו ריידן...

אזא האסטיקע פארענדערונג איז בני קיין שום פאלק נישט פאר- געקומען. אין 1825 זינען אויפן גאנצן אמעריקאנער קאנטינענט גע- ווען א 10.000 יידן,⁷ בעת אין 1977 האלטן מיר בני די 7.000.000. דער אומפארגליכלעכער אימיגראציע-שטראם פון מזרח-איראפע, ווו מיליאנען יידן האבן פון דור צו דור געווינט אין די זעליקע שטעטלעך, זינען ווי זאמד דורך די ים-כוואליעס צעבלאזן געווארן און אין א גאר גרויסער מאס געווארן אויך צעשטויבט און פארשלו- גען.... דוד פינסקי, דער שרייבער וואס האט אנגעהויבן ווי א דער- ציילער פון ארבעטער-לעבן אין צארישן רוסלאנד, איז אין אמעריקע געווארן דער דראמאטיקער פון סאציאלן און נאציאנאלן רעוואלט, און אויך געשילדערט דעם קידער-ווידער אין און ארום ארץ-ישראל, האט אין זינע דראמעס, דערציילונגען און ראמאנען אנטקעגנגע- שטעלט די צעשטערערישע טענדענצן, די נעגאטיווע דערשיינוגען, אזוי פון אלטע, ווי פון יונגע, די געזונטע אידייען פון א וועלטפאלק אויף דער וועלטמאפע.

נאטירלעך, אז די צעזייטיקייט און צעשפרייטקייט איבער הויפט אין דער גייער צייט איז ניט קיין טיבה פארן ייד' לעבן און אוודאי נישט פאר דעם הארמאנישן צוזאמענלעבן. די משפחה, וואס איז גע- ווען פאר יידן די שטאלפעסטונג, איז דורך די פארשריטן און עקאנא- מישן גאנג, ווי אין דער וועלטלעכער הויכבילדונג, ארויף אויף א ווילקאן... אפילו אין פוילן, אין די יארן ווען מ'האט זיך בארימט מיט פארשיידענע נאציאנאלע נצחונות, האט איינער פון אונדזערע פלי- סטע פובליציסטן פעסטגעשטעלט, אז "דעם גרעסטן דערפאלג אויף דער יידישער גאס האט בלי ספק די אסימילאציע אין אירע פאר-

⁷ יעקב לעשצניסקי — "די אנטוויקלונג פון יידישן פאלק פאר די לעצטע 100 יאר", שריפטן פאר עקאנאמיק און סטאטיסטיק, ערשטער באנד, בערלין 1928, ז' 1-64.

שיידענע געשטאלטן. ס'זינען גענוג אייניקע ציפערן, כדי דאס צו אילוסטרירן: אין פוילן באזוכן בערך 80 פראצענט פון אלע יידישע קינדער אלגעמיינע שולן מיט פוילישער אונטערריכט-שפראך. אין משך פון די לעצטע 30 יאר זינען בערך 2 מיליאן יידן אריבער אין פֿרעמדע שפראכן⁸... איז אויב דאס איז פֿארגעקומען אין פֿאָר-מלחמהדיקן פוילן, וואס האט געהאט א טויזנטיעריקע יידישע טראַ-דיציע, וואָס קאָן מען דערוואַרטן פֿון און אין די ישובים פֿון הודו ביז כּוש?... און וועלכע פֿערספעקטיוון קאָן מען האָבן פֿאַר דער אייניקייט און צוזאַמענלעבן אין דער יידישער משפּחה, וואָס איז פֿאַר אונדז דאָס פֿאַלק אין מיניאַטור?

און דאָ איז טאַקע דער עיקר פֿון דער פֿראַבלעם. נישט דער אייביקער קידער-ווידער צווישן עלטערן און קינדער ווי צווישן יונג און אַלט איז בײַ אונדז „די גרעסטע צרה“, נאָר די פֿאַרפֿרעמדונג, די אַסימילאַציע, די סאַציאַלע דערווייטערונג „צוליב“ עקאָנאָמישע און קולטור-פֿאַקטאָרן.

דאָס געראַנגל צווישן יונג און אַלט דאַרף אונדז ניט שרעקן. „אַ ריס צווישן צוויי דורות — ווי טיף ער זאָל ניט וויי טאָן, וואָ-סערע טראַגישע דערשנייגונגען ער זאָל ניט אַרויסרופֿן — איז אַפֿט זייער אַ געוויינטשענע זאַך. די גאַנצע פֿראַגע איז נאָר, צי דער נײַער ריס איז אַ טראַט פֿאַרויס, אַ באַנזונג פֿון לעבן, צי אַ דעגענעראַציע, אַ צוריקגאַנג“⁹.

מען דאַרף זיך אָבער ניט שרעקן פֿאַר דעם אומבאַקאַנטן, וואָס שטייט-פֿאַר און וואָס זעט טייל מאָל אויס ווי אַ געשפּענסט... די פֿאַעטעסע זאַגט: „נעם די רויזן / און די דערנער, / ווי מען נעמט אין האַנט / אַ כּוס מיט ווייץ — / די זיסקייט פֿון די טרויבן, / די

⁸ מענעס — „אַלטע און נײַע יידישקייט“, פּרינע טריפּטן נ' 14, וואַרשע 1932, ז' 53.

⁹ לייבוש לעהרער — פון דור צו דור, ניויאַרק 1959, ז' 20.

ביטערקייט פֿון שויםען, / דאָס איז דער טעם / פֿון יק־היין, / בעס־
טער ווייץ¹⁰.

די מאַמע, וואָס וויל זיך נישט פּיניקן מיטן קינד, קען אויך
נישט דערלעבן יענעם נחת, וואָס נאָר אַ קינד קען געבן. ברויט
גראַמט זיך מיט קוויט און טויט... „אַנטוויקלונג און צעשטערונג“ זײַ-
נען צוויי כוחות אין פּראַצעס פֿון פּראַגרעס, „אין אַלע פֿאַלן איז דאָ
אַ פּראַגרעס אין אַ גלײַכװאַג“, די חכמה און די קונסט דאַרף נאָר
שטענדיק אין זינען האַבן, און „יעדע באַוועגונג איז אַ באַוועגונג
אונטער אַ ווידערשטאַנד“¹¹.

ווידערשטאַנד איז בלי שום ספֿק אָן אַרויסרוף און אַ סטימול
פֿאַר אַמביציע, חלום, מוט, אַנשטרענגונג. די אַלע אימפּולסן געפֿינען
זיך אין יעדן געראַנגל פֿון דורות.

ווען „יונגע דורות“ און „רעוואָלוציאַנערן“ ווערן סינאָנימען

אַ די יוגנט זאָל די ערשטע זיך אַננגלידערן אין יעדער רע-
וואָלוציאַנערער באַוועגונג, דאָס איז אַ פּלל גדול. מען טאָר נאָר נישט
פֿאַרגעסן, אַז אויף אַלע באַמבאַסטישע היטלעריסטישע מאַניפֿעסטאַ-
ציעס האָט די יוגנט פֿאַרפֿלייצט די פֿעלדער — די דאָזיקע יוגנט
האָט פֿאַריסן־גאַוהדיק געקוילעט קינדער און זקנים פֿאַר אַלעמען
אין די אויגן...

נישט די ייִדישע יוגנט איז הײַנט די קעמפֿערין פֿאַר פּראַלע-
טאַרישקייט און נישט דער אַלטער דור איז פֿאַרליבט אין דער בור-
זשוואַזיע. נישט די יוגנט איז הײַנט דער אַרױן־קודש פֿון פֿרײַהייט
און נישט דער אַלטער דור האָט הנאה פֿון פֿאַרפֿאַלגונגען.
נישט יעדער וואָס פֿאַרשפּילט זײַן לעבן איז אַ מאַרטירער.

¹⁰ קאַזיע מאַלאַאָוסקי — „נעם די רויזן און די דערנער“, די צוקונפֿט,
נײַ, סעפטעמבער 1955, ז' 312.
¹¹ הערבערט ספּענסער — די ערשטע פּרינציפּן, נײַ 1937, ז' 278 און 469.

א קינד, וואס בייגט זיך צו פיל איבערן פענצטער, טוט עס נישט צוליב געוואגטקייט...

מוט און געוואגטקייט מעסט מען מיטן באוויסטזיני, מיטן גראַד־דוסניק פֿון גניסטיקער ריפֿקייט און פֿאַראַנטוואַרטלעכקייט. מיטן פֿוח פֿון באַלאַנסירונג. מיט גלייכוואַג. אויף דער וואַגשאַל פֿון האַר־מאַניע. ווען צווישן די רייד און די מעשים בייגט זיך נישט דאָס צינגל אַריבער...

פונקט ווי דער יונגער דור זאגט זיך נישט אָפּ פֿון ירשענען די מאַטעריעלע פֿאַרמעגנס פֿון דער משפּחה. נישט בלויז פֿון די על־טערן, נאָר אַפֿילו פֿון די ווייטסטע קרובֿים, אַזוי דאַרף ער איבער־נעמען אַל דאָס גניסטיקע, וואָס האָט אַ ווערט. ער דאַרף געדענקען, אַז „אונדזערע מעבל באַשטייען פֿון שטאַף, וואָס האָט זיך אָנגעקליבן אין ביימער אין משך פֿון עטלעכע דורות“¹². די דאָזיקע פּראַצעסן זינען אַודאי פֿאַר אַ סך אומבאַקאַנט. אָבער נישט אַלץ וואָס איז אומבאַקאַנט איז אומוויכטיק.

מעגלעך, אַז פֿריער האָט מען מינערגעשאַצט און זיך אָפּגע־זאָגט פֿון אַ סך ווערטפֿולע זאַכן, ווייל מיר האָבן זיי נישט געקענט שאַצן און דערשאַצן. מיר זעען, ווי מאַסן יידן קומען לעצטנס צוריק צו אידייען פֿון זייערע עלטער־זיידעס, וואָס זינען פֿריער פֿאַרגעסן אָדער פֿאַרשטויסן געוואָרן — רעליגיע, למשל. אַפֿיקורסות, וויסן מיר, איז געווען איינער פֿון די גרעסטע מאַטיוון, איבער וועלכע קינדער זינען פֿון די היימען אַנטלאָפֿן, אַוועק קיין אַמעריקע. אַוועק וווּ די אויגן האָבן געפֿירט. דאָס פּוילישע ייִנגל פֿון יצחק־יואל ליי־נעצקי, דאָס שוידערבילד פֿון רעליגיעזן פֿאַנאַטיזם, איז בלי שום ספֿק אַ וואַרהאַפֿטיקער היסטאָרישער דאַקומענט. וועלכער האָט צע־מענטירט אידעאָלאָגיש די וועלטלעכע געזעלשאַפֿטלעכקייט און סטי־מולירט איר קולטור־שאַפֿן. עס איז אָבער נישט ווייניקער אמת, אַז יענער צד, די חסידישע וועלט, איז נישט געקומען צום אויסדרוק,

¹² ד"ז.

ווי עס איז יא געקומען צום אויסדרוק אין דער ליטעראטור די משפילישע וועלט און די אפיקורסישע אידעאלאגיע.

וואלט די חסידישע וועלט געווען אין גאנצן אזוי ווי דאס פוי-לישע יינגל שטעלט-פאר, אזוי נאריש פארבלענדט, און נישט מער — מיט וואס זשע דערקלערט זיך, וואס עדיהיום רופט זי ארויס בא-גיסטערונג ביי הונדערטער יידן?

אט איז איין-אינציקער ווארטקינסטלער ארויסגעקומען פון דער חסידישער וועלט, ר' נחמן בראצלעווער — פארכישופן זינע סיפורי-מעשיות. און פאר וואס באצויבערן זיי? ווייל פון זייערע פאנטאזיעס שיינט-ארויס זונשטראלנדיק דער אחת פון לעבן. גענוג צו נעמען „א מעשה פון א פארלוירענער בת-מלך“, ווי א טאטע האט זיך אין א מאמענט פון כעס ארויסגעכאפט מיט א קללה אויף דער טאכטער, „דער נישט-גוטער זאל דיך אוועקנעמען!“, און ער האט זיך נישט אויסגעקויפט פון דער עבירה, און איז יארן לאנג ארומגעלאפן, זוכנדיק פארגעבונג...

בעת אברהם-בער גאטלאמער (1811—1899) האט אין זיין סא-טירע „דער דעקטוך“ אויסגעלאכט די פאנטאטישע וועלט, וואס מאכט חתונה די קינדער, נישט פֿרעגנדיק ביי זיי, וואס זיי טראכטן, איז דער עטישער רעוואלוציאנער ש. אג-סקי (1863—1920) גראד דורך דער חסידישער דראמע ארויסגעקומען ווי דער שטראפער קעגן די, וואס ברעכן א תקיעת-כף און ברענגען דורך דעם אן אומגליק אויף די קינדער און אויף די עלטערן.

דער אונטערשייד אינעם צוגאנג ליגט אפשר אין דער צופעלי-קייט און אין דער אויטענטישקייט פון יעדן אינעם פון די צוויי שרייבערס. גאטלאבער, וועלכער האט ווי א טרייער משפיל נישט איין מאל זיך ארויסגעזאגט גרינגשאציק וועגן יידיש, האט ווי אג-דערע פון זיין סגאל אויסגענוצט דעם לשון בעיקר אויף אויסלאכן מיאוסע זינען פון יידישן לעבן. פאר אג-סקין איז אבער יידישע ליטעראטור נישט געווען קיין קרומער שפיגל אדער א קאנטשיק, נאר — א חשבון-הנפש.

אָט דעם חשבון־הנפֿש דאַרף מען מאַכן בײַ יעדער קאַנפֿראַנטאַ־
ציע פֿון דורות. דאָס האָט געטאָן ר' נחמן בראַצלעווער (1772—1810).
דאָס האָט געטאָן י. ל. פּרץ. דאָס האָט געטאָן ש. אַג—סקי.
איטלעכע זאָך האָט אַ האַרץ. זאָגט ר' נחמן. לאַמיר צוגעבן; איט־
לעכע זאָך דאַרף האָבן אַ האַרץ!

צער גידול מענטש

ווען מיר שטעלן־אָוועק אינעם צענטער פֿון אונדזערע דאגות,
קאַנפֿליקטן אָדער צוזאַמענשטויסן דאָס פינטעלע האַרץ, האָט דאָס צו
טאָן קודם־כל מיט זיך אַליין. „מיט יענעם צרות — זאָגט אַ שפּריכ־
ווערטל — קען מען איבערשלאָפֿן אַ נאַכט“.
פֿאַראַן פֿאַלן, ווען מ'ציט אויף זיך אַליין אַרויף פֿרעמדע צרות.
אמת, דאָס זינגען זעלטענע פֿאַלן, פּונקט ווי אמתע פֿרענדשאַפֿט און
אמתע חבֿרשאַפֿט איז אַ יקר־המציאות, אָבער אויך אַזעלכע פֿענאַ־
מענען טרעפֿן.

אויך אין דער גרויער וועלט פֿעלן נישט קיין ווונדער.
די ווונדער־שטראַלן קומען נאָר נישט פֿון דער מאַסע — זיי
קומען נאָר פֿון יחידים, אין שטילע באַהעלטענישן פֿון לעבן, ווי מתן
בסתר ...

מרדכי ספעקטאָרס סוחר פֿון סטעפּקיווקע, וואָס נעמט זיך אַרײַן
אין קאַפּ צו ווערן אַ ייִדישער מוזשיק, בעת אַלע לאַבן פֿון אים אין
די פֿויסטן, און ער האָט צער פֿון אַלע זינגן, אַפֿילו ווען ער פֿלאַנצט
שוין אין סטעפּ, איז אין אמתן אַ לאַמעד־וואָונויק, וועלכער טראַגט
אין זיך דעם צער פֿון דער וועלט. ספעקטאָר, אַ שרײַבער אָן לומדות
און אָן פּאָעטישן שווינג, קען עס נאָר נישט (און טראַכט עס גאָר
נישט) אַרויסברענגען.

גראַד דער רעאַליסטישער און מיושבֿדיקער י. י. זינגער, אַ
קינסטלער פֿון פֿאַרשטעלטן אימפעט, האָט אין זײַן טרילאָגיע ברידער
אַשכּנזי, צו דער גרויסער איבערראַשונג פֿון ליענער, שוין אויף

דער לעצטער סטאנציע פֿון דער ייִדישער עפאָפּי אין פּוילן, צעוואָ-
רעמט דעם צער פֿון מענטש, אים צעטרייסלט, אים אַוועקגעפֿירט
אין די עולמות העליונים. אָט דער פֿאַרגעלטיקטער שמחה-מאיר און
דער בעל-תּאוּהדיקער יעקב־בונים זינען פנים אל פנים מיטן פֿאַלקס-
אומגליק נתעלה געוואָרן — זייער נשמה ווי אַ פֿאַן אַרויסגעהאַנגען
אויפֿן צער-טורעם פֿון דער ייִדישער וועלט — — — יעדער איינער
אויף זיין אופֿן איז מקדש דעם שם פֿון זיין פֿאַרשעמטן פֿאַלק, פֿון
די דערנידעריקטע טאַטע-מאַמע, פֿון דער צעטראַטענער פֿאַרעלטער-
טער ייִדישקייט...

די דאָזיקע גרויסצוגיקע ייִדישע פראַבלעמען פֿון צער זינען
פֿאַרשוויגן געוואָרן אין דער נייסטער ליטעראַטור מחמת אייניקע
טעמים. ערשטנס, איז באַלד נאָך דער 2טער וועלט-מלחמה אָפּגע-
שלאָסן געוואָרן די גדולים-עפאָכע פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור.
צווייטנס, איז דאָס ייִדישע לעבן אַרויס פֿון רשות הרבים און האָט
זיך איינגעשלאָסן און אָפּגעשלאָסן אין רשות היחיד. דריטנס, זינען
אַריינגעקומען אין דער דינאַמיק פֿון ייִדישן לעבן מענטשן און קרייזן,
וואָס זייער פּריוואַט לעבן איז אויסבאַהאַלטן ווי געלט און צירונג
אין סייפֿן... און אַזעלכע שרייבערס, וועלכע זאָלן צו מאַל מיט זייער
פֿאַנטאַזיע בלויז קענען אַריינדריינגען אין יענע סודי-סודות, זינען
כמעט ווי נישטאָ. דעריבער האַמעוועט זיך די ייִדישע ליטעראַטור
און פֿאַרשמעלערט איר לעבנס-טעריטאָריע.

און גראַד איז אין דער צייט פֿאַרמערט געוואָרן די צאָל פראַב-
לעמען און קאַנפֿליקטן אינעם ייִדישן לעבן.

נאָר ביי יידן האָט געקאַנט אויסוואַקסן אַזאַ מין ביטערער צו-
זאַמענשטויס מיט דער געזעלשאַפֿט, ווי איטשע-מאיר ווייסענבערגס.
חוץ וואָס ער ברענגט-אַרויס מיט שטורמישער קראַפֿט פֿון אַ ליידיג-
שאַפֿטלעכן רעאָליסט — אַ פּרעכטיקער מאַלער פֿון שטאַרקע עמד-
כאַראַקטערס — נאַטירלעכע צוזאַמענשטויסן צווישן עלטערן און קינד-
ער, אַרעמע און רייכע, רעכטלאָזע און תקיפֿים, איז זייסענבערגס
אידעע פֿיקס געוואָרן אַ מלחמה איבער... שבתים און זשעלעכאָוער

אַרטאָגראַפֿיע. בעת בני אַנדערע פֿעלקער זינגען רעגיאָנאַלע אַנטי־פּאַטיעס שטאַף פֿאַר הומאַר, פֿאַרווינגלונג, קיבעץ, איז בני ווינסענ־בערגן די שנאה פֿון פּוילישע יידן קעגן ליטוואַקעס דערפֿירט גע־וואָרן צו אַ הייליקער מלחמה...

ווי זשע וואָלט אויסגעזען די ייִדישע ליטעראַטור, ווען אַזאַ שנאה וואָלט אַרײַנגעבראַכט געוואָרן דורך שרײַבערס אַפּשטאַמיקע פֿון מזרח־אײראָפּע קעגן די ספֿרדים און איבער הויפט קעגן תּימנער און אַפֿריקאַנער, וועלכע חוזקן פֿון אונדזעריקע יידן מיט זייער באַ־רימטן צונאַמען וויס־וויס?

י. ל. פּרץ האָט געלערנט צו טאָן פּונקט דאָס פֿאַרקערטע. דער צער גידול מענטשן האָט אים געפֿירט צו דערנענטערן ווייטע, איבער־בעטן צעקריגטע, אײַנפֿאַרשטיין זיך מיט די וואָס האָבן זיך נישט פֿאַרשטאַנען, אַזוי אַז אַפּיקורסים און אַפֿילו סאַציאַליסטישע קעמ־פֿערס האָבן זיך גענומען צוהערן צום חסידיזם, געפֿינען בני אים שיינקייט און הומאַניזם.

דאָס איז דער דרך פֿון דער נײַסטער ייִדישער פּראָזע. דער דערציילער משה דלוזשנאָווסקי האָט אין זײַנע ראַמאַנען וועגן יידן אין אַפֿריקע צו מאַל אַרויסגערופֿן בײַ די פֿרעמדע יידן סענטימענט פֿאַר זייער לעבן, וואָס איז פֿאַר די מזרח־אײראָפּעיִשע פּול מיט קו־ריאַזן.

און דאָס איז דער וועג. בעת די יידן, צעזייטע און צעשפּרייטע איבער דער וועלט, שטייען אין דער סכּנה צו צעפֿאַלן זיך אין שבֿטים, האָט די ייִדישע ליטעראַטור די געהויבענע מיסיע דורכן צער גידול מענטש צו דערנענטערן זיי דורך אהבַת ישׂראל.

דער צער גידול מענטש שטעלט־אָועק אין שאַטן דעם צער גי־דול בני־ים.

שמואל ראזשאנסקי

1

**די וועלט
וועט נאך הערן
פון אייך ביידע!**

דור, מנין דור

דור, מנין דור!
עס זינגט אין מיר דיין בלוט,
עס שרייט אין מיר דיין צאָרן.
אַזוי פֿיל קעפּ,
אַזוי פֿיל קעפּ פֿאַרגאַנגען
און וויפֿל, וויפֿל ווערן זיי געבאַרן.
אַט בין איך, אָט — דיין ייִנגסטער אייניקל,
און ס'ברענט אין מיר אַ שניטערל — אַ טרייסט;
דאַרף אונדז קיינער ניט צעשיידן און פֿאַראייניקן,
ווייל יעדער גליד מנינער — דיין בלוט און פֿלייש.
מיט יונגן זילבער ווינקען דינע האַר,
און ס'גיסט זיך אָן אין אונדז דיין היסער אַטעם,
אַט פֿאַר וואָס איך בלי אין דיר, מנין דור,
אַט פֿאַר וואָס דו בליסט אין מיר, מנין פֿאַטער.
דור, מנין דור,
מנין פֿרייד איז הילכיק הנינט,
ווי ס'קלינגען ווינטן אין באַגיגען,
ווי ס'בליען שטערנדלעך אין זילבערדיקן מאָן
איבער אונדז —
דור, מנין דור —
מיט זינגענדיקער אויפֿגעשווימטער פֿאַן.

יוסף אפאטאשו

א שבת נאך מיטאג

אין יאר 1534

ס'איז געווען שבת נאך מיטאג. ס'איז געווען זומער. אין עסשטוב איז געבליבן בלויז א געדעקטער טיש. נעבן טיש — א קופערט ספרים, א פאס באשלאגן מיט אנזערנע רייפן. אינעם פאס איז געלעגן צידה-לדרך — געטריקנטע געבעקסן, גערייכערטע פליישן. עס איז געווען קענטיק, אז מען קליבט זיך אין א ווייטער נסיעה.

און מען האט זיך געקליבן.

ר' מאיר פון טאנהויזן, א למדן און א מקובל, פון די גדולי וחכמי אשכנז, צו וועמען די שכינה האט זיך באוויזן — שמע קול שכינה — און געלאזט וויסן, אז שלמה מולכו, אונדזער משיח, וועט ברענגן גען די גאולה, דער ר' מאיר האט שוין געהאט אלץ פארקויפט אין טאנהויזן — דאס הויז, ס'מעבל, דעם הויף מיט די אויבסביימער. ער מיט דער משפחה זינגען געווען גרייט אין וועג אריין — דורך פויזן קיין צפת, פון וואנען די גאולה האט געדארפט קומען.

פון טיש האט זיך געטראגן א הארציקער, טרויעריקער ניגון. דאס האט ר' מאיר געלערנט מיט זיין צוועלפיעריקן לייבעלען דעם נף הקטורת, א פירוש אויפן ספר תהילים פונעם מקובל ר' גרשון הלוי, וואס ווייזט-אויף, אז יעדער פסוק תהילים לאזט אונדז וויסן, אז די גאולה איז נאענט. די הונדערט און פופציק קאפיטלעך תהילים — דאס איז איין מלחמה-געזאנג וועגן קץ. און מיט כוח, וואס ליגט אין די ווערטער פון תהילים, קאן יעדער פרומער און ערלעכער יוד פארטיליקן און אומברענגען אלע יידישע שונאים. געהייסן האט עס, אז דער פאטער לערנט מיטן זון. אין דער אמתן האט דאס בחורל,

וואָס איז צו צוועלף יאָר שוין אַ בקי געווען אין ש"ס און פוסקים, געהאַלטן אין איין אַפּווענדן דעם פֿאַטער. ער האָט אַ פֿרעג געטאָן:

— כ'פֿאַרשטיי נישט, טאַטע. אויב די חבֿלי-הגאולה האָבן זיך אָנגעהויבן אין יאָר ברוך, אין 1492, ווי אין איובֿ שטייט פֿברן יחד כּוכבֿי בוקר און האָבן זיך געדאַרפֿט ענדיקן אין 1531 — און הַנּינּט איז שוין 1534? פּורעניות, גירושים און יסורים האָבן מיר שוין גע- נוג און די גאולה איז נאָך אַלץ נישטאַ. וווּ איז די גאולה, טאַטע? ווען וועט זי שוין קומען?

— בטחון, מנן זון, בטחון. — האָט דער פֿאַטער געהאַט אַ מינע, ווי ער וואָלט זיך געקליבן אַ געשריי טאָן אויף לייבעלען, און געזאָגט האָט ער שטיל אַם יתמהמה, חכה לו — אויב ער וועט זיך זאַמען, טו האָרן אויף אים.

— נישטאַ מער קיין כּוח צו האָרן! — האָט ר' מאירס ורנב, חנה- לע, זיך אָנגערופֿן — אונדזער לייבל איז גערעכט.

ר' מאיר האָט נישט געענטפֿערט. ער האָט זיך אַ הייב געטאָן פֿון טיש, גענומען שפּרייזן היין־און־צוריק איבערן חדר, געשפּרייזט צום טאַקט פֿון אַ פֿאַרשטיקטן ניגון, וואָס האָט זיך געריסן פֿון זינע פֿאַרקוועטשטע ליפּן. דער ניגון איז בני אים געווען אַ מיטל נישט אין כּעס צו ווערן. ווערט אַ מענטש אין כּעס, פֿאַרלירט ער ס'גלייכ־ געוויכט. און אויף זיך לייבעלען האָט ער זיך אַוודאי נישט געוואָלט כּעסן. און דאָ איז חנהלע אויך אויף אים אָנגעפֿאַלן. אין מיטן שפּרייזן האָט ער זיך אָפּגעשטעלט, ווי ער וואָלט זיך אין עפעס דערמאָנט, און אַ זאָג געטאָן צום ורנב:

— אויב דו האָסט פֿאַרלוירן דעם בטחון, חנהלע, וואָס טויג שוין אַזאַ פֿאַרן?

— ווען דער דניטש טרניבט אונדז נישט, וואָלט איך דאָ געבליבן — האָט חנהלה זיך געזעצט מיט אַ וויינענדיק קינד בנים אָפּענעם פֿענצטער, וווּ דער טייך מנן, באַלאָדן מיט גאַלד, מיט זילבער, האָט זיך פֿאַרבינגעטראָגן.

— און איך נישט! — האָט ר' מאיר אַ נעם געטאָן די טירקליאַמ-
קע און געלאָזט וויסן — צייט צו גיין מנחה דאָוונען.
ער איז אַרויס פֿון שטוב.

ס'ווייב האָט אים נאָכגעקוקט מיט אַ זיפֿץ. פֿון צווישן אירע
זנדענע קליידפֿאַלדן האָט זיך געזען אַ ברוסט, נישט קיין גרויסע,
אַ ליכטיקע, פֿאַררויטלט פֿונעם קינדס פֿינגערלעך. קיינער וואָלט
נישט געגלייבט, אַז די פֿינף-און-דרייסיקיעריקע חנהלע איז שוין אַ
מאַמע פֿון נצין זין. איר בכור, אליקום געץ, אַ פּויונער איידעם, איז
צו אַכצן יאָר דער ריש-מתיבתא פֿון אַ ישיבֿה אין פּויון. און מיט
איר לייבעלען שמת דאָך גאַנץ בניערן. חנהלע האָט דאָך אַליין צו-
גערעדט דעם מאָן צו פֿאַרקויפֿן ס'הויז, צו פֿאַרקויפֿן דעם הויף מיט
די אויבסביימער און זיך לאָזן אין וועג אַרײַן. זי, ווי דער מאָן האָבן
דאָך געהאַט איין באַגער — צפֿת. אין צפֿת וועלן זיי אויפֿנעמען די
גאולה. און מיט אַ מאָל — מן הסתם וויל דאָך אַזוי גאָט, מן הסתם
ציען זיך נאָך אַלץ די חבֿלי-גאולה, מין הסתם זיצט נאָך ישׂראל אויף
דער בראַכשטול... האָט מען מולכוֹן פֿאַרברענט אַ לעבעדיקן און איצט
האָט מען גענומען טרייבן יידן פֿון בניערן. און איר מאיר? מאיר
גלייבט נישט, אַז מולכוֹן איז אומגעקומען. ער רייסט זיך נאָך אַלץ קיין
צפֿת. איין זאָך האָט זי געפּוועלט בנים מאָן — די נסיעה זאָלן זיי
מאַכן דורך פּויון. זי איז געווען זיכער, אַז אירע ברידער, פּויונער
פרנסים, אַז איר זון, אליקום געץ, וועלן מאירן פֿאַרהאַלטן אין פּויון,
ווי ס'וואָרט אויף אים. אויב נישט די שטעל פֿון אַ דייק, איז פֿון אַ
ראשי-ישיבֿה.

חנהלע האָט אָנגעזייגט ס'קינד און עס גענומען אַינזויגן. זי האָט
געקוקט דורכן אָפֿענעם פֿענצטער, געקוקט ווי ס'וואָסער אינעם טיך
מיין קניישט זיך, שווענקט זיך, גליטשט זיך פֿון איין באָרט צום
צווייטן. ס'וואָסער וויגט זיך, ווי חנהלעס לעבן דאָ אין טאַנהויזן,
וועהן זי איז געקומען פֿון פּויון, אַ פּוילישע שנור, געקומען קיין
בניערן און בענקט אַהיים צום וואָרטאַ-טיך.
זי האָט קריק געלייגט ס'קינד אין וויגל אַרײַן, פֿאַרקנעפּלט

ס'קלייד און אַ הייב געטאָן איר געפתיכ־הטן תהילים און האָט זיך קריק געזעצט צום פֿענצטער. איר האָרץ האָט אָנגעקוואַלן, ווען זי האָט געקוקט אויף לייבעלעס שמאַלע, יינגלשע פלייצעס, אויף זיין צעלויכטן פנים. זי האָט אַ זאָג געטאָן:

— פֿון דעסט וועגן, לייבעלע, דאַרפֿסטו נישט אַנטקעגנריידן דעם טאַטן.

— דאָס איז נישט אַנטקעגנערעדט, מאַמע! — האָט ס'בחורל נישט אַ הייב געטאָן די אויגן פֿונעם ספֿר און געענטפֿערט מיט אַ לאַך — און אַנטקעגנריידן רעדסטו אים, מאַמע.

— אַ ווייב מעג און אַ זון דאַרף וויסן פֿאַר פֿיבד־אַב. — גערעכט, מאַמע, גערעכט.

ערשט איצט, ווען די מוטער האָט אים אויסגעמוסרט, האָט לייבל חרטה געהאַט, וואָס ער האָט נאָר וואָס געהאַלטן אין איין אָפּווענדן דעם פֿאַטער. ער האָט זיך טיפֿער אַרײַנגעזעצט אין דער שטול, אַ הייב געטאָן דעם כֿפֿ־הקטורת, אַ בלעטער געטאָן דעם כתב־יד, ווי אויפֿן שער־בלאַט איז געווען ס'יאָר רס"ב — 1502.

דער כתב־יד, וואָס איז שוין אַלט געווען צוויי־און־דרייסיק יאָר, האָט אויסגעזען נײַ, ווי מען וואַלט אים נאָר וואָס געהאַט איבערגע־שריבן. די בלעטער האָבן געהאַט די פֿרישקייט און דעם ריח פֿון פֿריש געזעגטע ברעטער. אויפֿן ספֿר האָט דער פֿאַטער געהאַט אויפ־געשריבן: „קניתי בשנת שלוש למולכו“.

דאָס, וואָס שלמה מולכו איז בנים לעבן געוואָרן אַ ייִדישער קיניג, איז געוואָרן דער משיח בן־דוד, דאָס האָט דעם צוועלפֿיעריקן עילוי אויפֿגעהיטערט. ער האָט געוואָסט, אַז זײַן פֿאַטער ציילט שוין לאַנג נישט לויט בריאת העולם. ער ציילט לויט די יאָרן פֿון מולכוס התגלות, פֿון מולכוס הערשאַפֿט. און נישט בלויז דער פֿאַטער, שטעט, גאַנצע שטעט, האָבן זיך געקליבן באַגעגענען משיחן. יידן האָבן מיט פֿרייד אַוועקגעוואָרפֿן מסחר, אַוועקגעוואָרפֿן בחצי־חינם הַיזער, גי־טער, געצויגן ווי מען גייט און שטייט אין האַפֿנשטעט, מען זאָל גי־כער קאַנען כאַפֿן אַ שיף קיין ארץ־ישׂראל. איז דער מולכו אומגע־

קומען? ס'גלייבט זיך נישט, ס'ווילט זיך נישט גלייבן. איז טאקע נישטאָ קיין תיקון? און אפשר איז דער טאטע יאָ גערעכט, ווען ער זאָגט מיט אַזאָ זיכערקייט, אַז שלמה מולכו לעבט? פֿונעם צוועלפֿיעריקן עילוי, וואָס האָט געבלעטערט דעם כּף־הקטורת, האָט שלמה מולכו אַרויסגעזונגען:

— יאָ, יאָ, יאָ, ווען רבי הקדוש וואָלט אַרײַנגענומען אין דער משנה גאַנץ תורה שבעל־פה, וואָלט קיין ברײַתא¹ נישט געווען. ווען נישט דער אַלפֿסי, וואָלט קיין יד־חזקה נישט געווען — — — יאָ־יאָ־יאָ, ווען נישט דער יד־חזקה, וואָלט רבנו יעקבֿס טורים נישט געווען... יאָ־יאָ, יאָ־יאָ... און ער, לייבל, גיין... ער יהודה־מאיר, דער צוועלפֿיעריקער עילוי פֿון אַשכּנז, טראָגט זיך אַרום מיט אַ חיבור אויף אַלע פֿיר טורים. דעם נאָמען האָט ער שוין. דער חיבור וועט הייסן ויגש יהודה, יאָ, ויגש יהודה, יאָ־יאָ, יאָ־יאָ...

חנהלע, וואָס האָט געזאָגט תהילים, איז אַרײַן מיט איר וויינענ־דיקן ניגון אין איר לייבעלעס ניגון, וואָס איז געווען אויפֿגערוימט און האָפֿערדיק. זי האָט געזאָגט:

„ — — — ווויל איז דען מאָן דאָס נישט ער איז געגאַנגען אין וועג דער רשעים... „

און דער זומער־פֿאַרנאַכט האָט געטאָן זינס — געשאַטן מיט אַזאָ רחבֿות גאַלד און זילבער, אַז די אויגן בײַ חנהלען האָבן זיך גענומען קלעפֿן. דער צעעפֿנטער תהילים האָט זיך אַ גליטש געטאָן, איז אַ ווינל געבליבן שטעקן צווישן די זינדענע קליידפֿאַלדן. דערנאָך האָט ער זיך אַראָפֿגעגליטשט אויפֿן דיל, און אַז זי האָט געעפֿנט די אויגן, גענומען זוכן אַרום זיך דעם תהילים, איז ער שוין געלעגן אויפֿן טיש.

ר' מאיר איז געקומען פֿון מנחה, איז געקומען מיט זינע זעקס יינגלעך, וואָס זינען געווען גרייט צו עסן דעם שלש־סעודות. די מו־

¹ הלכה אויסער דער משנה.

טער האָט דערלאַנגט צום טיש און דער שבתדיקער בין־השמשות
איז פֿול געווען מיטן גערויש פֿון פֿעלדער און לאַנקעס, מיטן גע-
קלאַנג פֿון קלויסטער־גלאַקן, וואָס האָט אַנגעיאַגט אַן אומרויקייט.
ר' מאיר איז געזעסן אַן אויפֿגעהיטערטער. ער האָט דערציילט
וועגן אַ בריוו, וואָס איז אַנגעקומען. אינעם בריוו ווערט דערציילט,
אַז מען האָט שלמה מולכוֹן געזען אין רוים. מען האָט אים אויך באַ-
געגנט אויפֿן וועג קיין צפֿת. איצט, אינעם בין־השמשות, ווען קיינער
האָט אים נישט אַפֿגעווענדט, האָט ער אַן אויפֿגערוימטער גענומען
אַרבייטן אין לייבעלען, אים דערציילן וועגן זינע זיידעס און
עלטער־זיידעס. ס'האָבן זיך פֿאַרבנגעטראַגן שטעט — מנין, ווין,
פראַג, פּוילן, קראַקע, אומעטום קרובים, אומעטום פּוילן־שבוים,
אומעטום לומדישער אויפֿטו און חריפֿות.

דער צוועלפֿיעריקער עילוי האָט מיט פֿאַרמאַכטע אויגן געזען
די זיידעס, די פֿעטערס, זיי געקענט, זיי לעבעדיקע, ווי ער וואַלט
געקענט אויף אויסנווייניק שווערע בלעטער גמרא. און אין מיטן
זיך אַננהערן האָט ער באַוואַרפֿן דעם פֿאַטער מיט קשיות:

— משהלע, דעם פֿעטער ישראלס, איז טאַקע אין מיין עלטער?
און מען רופֿט אים „דער פּוילישער עילוי“? ווי ווינט איז קראַקע
פֿון פּוילן?

— משהלע איסערלס איז מיט צוויי יאָר עלטער פֿון דיר —
האָט דער פֿאַטער געזאָגט. — אין לערנען, זון מנינער, וועסטו זיך
מיט אים אויסגלייכן. ער איז דער פּוילישער עילוי, ביסטו דער עילוי
פֿון אַשכּנז.

— משהלע, זאָגסטו, האָט שוין מחבר געווען אַ פּירוש אויף
אסתר לויטן פרדס? — האָט לייבל איבערגעשלאָגן דעם פֿאַטער.

— שרייבסטו הגהות² אויפֿן טור חושן משפט! — האָט דער
פֿאַטער אַ רוק געטאָן די שטול זינע פֿון טיש, ווי ס'וואַלט אים מיט

² ראַמבאַמערקונגען.

א מאַל ענג געוואָרן — און לאַמיר נביאות זאָגן: די וועלט וועט נאָך
הערן פֿון אַיך ביידע, וועט נאָך הערן פֿון משה איסערלס און פֿון ר'
לייב חנהלעס.

חנהלע האָט אויפֿגעלויכטן פֿון נחת, וואָס איר מאַן, וואָס איר
מאיר, טיילט איר צו דעם כבוד, רופֿט דעם זון: „ר' לייב חנהלעס“.
און אַז די קינדער האָבן אַ געשריי געטאָן: „מען קאָן שוין אַנציינדן
ליכט, שטייט שוין אַ שטערן“, איז זי נאָך געבליבן זיצן ביים אָפֿענעם
פֿענצטער, געבליבן זיצן מיט דער מאַמעפֿרייד, ווי זי וואַלט וואָס
לענגער געוואַלט אויפֿהאַלטן דעם „גוט-וואַך“ מיט זינע זאָרגן.

1930 '11

מרדכי געבירטיק

מיין טאַטע — אַ כוהן

כ'האַב פֿאַר דיר, מיין העלד, קיין מורא
שלאַג מיך נאָר, פרוביר!
קוים דערוויסט זיך דאָס מיין טאַטע,
איז דאָן וויי צו דיר!

ווייל מיין טאַטע איז אַ כוהן,
ס'איז מיט אים קיין שפּאַס:
ער צערניסן קען אַ מענטשן,
ווען ער ווערט אין פעס.

איין מאַל האָט אין הויף אַברהמל
מיר דערלאַנגט אַ שטויס,
און מיין טאַטע, רויט פֿון צאָרן,
איז צו אים אַרויס.

נאַר אַ מזל האָט אַברהם —
 גראַד דעם אויגנבליק
 שטאַרבט-אוועק זיין קראַנקער טאַטע,
 אוי, האָט ער אַ גליק!

ווייל אַ כוהן מוז פֿאַרלאָזן
 ס'הויז וווּ ס'ליגט אַ מת —
 שלאָג מיך נאַר, דו מיינסט, אַז תמיד
 טרעפט זיך אַזאַ נס?

משה דלוזשנאווסקי

דער עדות

— א —

עס איז געווען אַ יאָר פֿון טריקעניש, הונגער און קראַנקייטן.
 די זון האָט געפֿלאָמט, פֿאַרברענט די גראַזן, פֿלאַנצן, די קער-
 נער פֿון זאַנגען אין פֿעלד, אויסגעטריקנט די זאַפֿטן פֿון די קליינע
 איילבערט-ביימער, פֿון די געוויקסן, וואָס שפּיזן גרויסע שטחים
 פֿון פּראָוואַנס. די גרינלעך בלויע וואָסערן פֿונעם טיך רהאַן, וואָס
 טראַגן זיך אין ווינטיקע ציטן פֿון יאָר כוואַליענדיק, צעשטורעמטע
 דורך בערג און טאַלן, זינגען אין די חמימות געפֿלאָסן שטילע, גלע-
 טנדיקע און אַרנינגעפֿאַלן אין די ברוינדיקע וואָסערן פֿון מיטל-
 לענדישן ים. אין אַ סך ערטער האָבן זיך געמערט זומפן, פֿון די
 זומפן האָבן זיך פֿאַרשפּרייט מגיפֿות און חולאתן איבער שטעט און
 דערפֿלעך פֿון גאַנץ דרום-פּראָנקרייך.
 דאָס פּראָסטע פֿאַלק איז געווען פֿאַרביטערט, פֿאַרזאָרגט: דער
 פּויער האָט נישט געשפּאַנט דעם אַקס — וואָס דאַרף ער אַקערן,
 שנעידן און זייען, אַז די זון פֿאַרשרפֿעט די זריעה? די הימלען זי-

נען וואָסן לאַנג בלויע, קיין וואַלקנדל באַוויזט זיך נישט, זינען אינגעשפּאַרט און רעגענען מיט פֿייער. דער שמיד האָט נישט אויפֿ-געבלאָזן דעם בלאַזאַק. דער שנידער האָט נישט אינגעפֿעדעמט די נאָדל. דער שערער האָט פֿאַרוואַהפֿן די שער. דער קרעמער האָט געהאַלטן פֿאַרהאַקט די טירן פֿון זיין קראָם. דער בלומען-צייכטער האָט געווייטיקט איבער די וויאַנענדיקע בלומען. אין די קעלטערן האָט מען נישט געקוועטשט די טרויבן — איז נישט געווען קיין ווייץ. אויף דער משופּעדיקער הויכקייט פֿון דער שטאַט אַוויניאַן, וווּ עס וואַקסט אַרויס אין וויסן און גרויען שטיין דער פּאַלאַץ פֿון די פּויפּסן און טורעמט זיך צו די הימלען מיט רונדיקע טורעמלעך, שפיצן און געזימסן, האָבן די באַדינערס אין וויסע העמדלעך מיט גאַרטלען אויף די לענדן אויסגעשאַלט אין די בלויע פֿרימאַרגנס דורך זילבערנע פֿאַנפֿאַרן דאָס געבורט פֿון אַ נייעם טאַג און איבער-געגעבן אין דער אָנגעהיצטער לופֿט די בענטשונג און געבעט פֿון זייער הייליקן פֿאַטער, אַז הַינט זאָלן די הימלען געבן רעגן. אין די פֿאַרנאַכטן האָבן די פֿאַנפֿאַרן אויסגעשאַלט אינעם שיין פֿון דער שקיעה דאָס פֿאַרגיין פֿון טאַג מיט אַ נייער בענטשונג פֿאַר דער נאַכט, וואָס דאַרף געבן דעם מענטש, חיה און פֿלאַנץ רו און גליק-זעליקייט. די רופֿן און ברכות פֿון זייער הייליקן פֿאַטער האָבן נישט געהאַלפֿן. עס איז נישט געווען קיין ווילטאַג און נישט קיין רו. אַ יאָר פֿון געיאַמער, פֿיין און שרעק איז געווען פֿאַר דעם גאַנצן שטח פֿון פּראַוואַנס.

אין דער געטאָ פֿון דער שטאַט אַוויניאַן, דאַרט וווּ עס שטייען היינזער צוזאַמענגעדערענגטע, צוזאַמענגעקנוילטע, געבויט פֿון שטיין און ליים, גאַרן איבער גאַרן, קרום געדרייטע טרעפּ פֿירן פֿון איין פֿינצטערער דירה אין דער אַנדערער; אין די מויערן קליינע פֿענצ-טער, פֿאַרוועבטע מיט אייזערנע קראַטן, קוקן אַרויס צו די געסלעך מיט שרעק, ווי אויגן פֿון אַ פֿאַרמשפטן — דאַרט זינען די חמימות געווען נישט אויסצוהאַלטן. די געסלעך זינען ענגע, שמאַלינקע, טונקעלע, וואָס ציען זיך ווי לאַבירינטן איינס אַריינגעפֿלאַכטן אין

דעם אַנדערן, נישט אַרויס און נישט אַרײַן. בלינדע מויערן, בלינדע ווענט און אויסגאַנגען; שאַטנדיקע ווענט, אַפגעשוונדענע און אַפגע- שײלטע; טרעפלעך, בערגלעך פאַרבינדן איין געסל מיטן אַנדערן, דאַרט נעסטיקן טויזנטער יידישע נפשות פֿון יונג-און-אַלט, מאַן- און-ווייב, קינד-און-קייט, דאַרט האָבן אין די טעג אַרײַנגעפֿלאַטערט וויסטע בשורות פֿון סכנות, הונגער, אומריינקייט, אַרײַנגעפֿלאַטערט יעדע שעה אויף שוואַרצע פֿליגלען.

אין די פֿרימאַרגנס זײַנען יידן נישט אַרויס פֿון די געטאַ-מויערן אין שטאַט אַרײַן האַנדלעך, וואַנדלעך, אויספֿירן אַלערליי מלאַכות, ווי זיי זײַנען געווינט צו טאַן טאַג-אַינן און טאַג-אויס. זיי זײַנען נישט אַרויס טוישן געלט, אויפֿקויפֿן בני די משפחות פֿון געשטאַר- בענע פֿראַנצייזישע שררים דאָס איבערגעבליבענע האַב-און-גוטס פֿון ירושה. די מאַנספאַרשוינען זײַנען געבליבן אין די שטיקנדיקע הײזער און געסלעך, געזוכט צו לינדערן צווישן זיך, איין משפחה בני דער אַנדערער, דעם וויסטן מצבֿ און גור, וואָס האָט זיך אַראַפֿ- געלאָזט פֿון הימל איבער אַלעמענס קעפֿ, שוינט נישט קיינעם, נישט די וועלט פֿון האַב-און-גוטס אויף יענער זײַט פֿון די געטאַ-מויערן און נישט אין דער נעסט פֿון ענגשאַפֿט. זיי האָבן געפרוּווט העלפֿן איינער דעם אַנדערן; פֿאַר דעם געפֿונען אַ פֿזית ברויט, פֿאַר דעם געקאַכט וואַסער, פֿאַר דעם אַ זאַלב, קרייטעכצער, אַ רפֿואה. מיט אייגענע פֿוחות פֿאַרשרײַען, פֿאַרשטופֿן די נויט, וואָס טראַגט זיך פֿון ווינקל צו ווינקל.

— 1 —

אין דער געטאַ פֿון אַויניאַן האָט געווינט יששכר אַלקאַני, דער ליכטציער. ער איז געווען אַ שטילער מענטש, אַ צוריקגעהאַלטענער, אַ גוטמוטיקער. זײַן דירה איז געווען ערגעץ אין אַ קעלער פֿון אַ שטיינערנעם הויז, וווּ די הויכקייט פֿון די גאַרנס גרייכן ביון הימל. דאָס טאַגליכט איז געווען קאַרג און שפּאַרעוודיק פֿאַר דעם ליכט- ציער יששכר אַלקאַני.

ער האָט געמאַכט חלבֿנע ליכטלעך פֿאַר די ענגע שטיבער, בוי־
דעמער און קעלער־דירות פֿון די יידן אין געטאָ פֿון אַוויניאַן. ער
האַט אויך געפֿלאַכטן קאַליריקע הבדלות פֿאַר שמחות און חתונות,
פֿאַר די געזאַנגען פֿון שבת־צונאַכטסן, פֿאַר באַלנכטן די פֿרייד פֿון
ימים־טובֿים, וואָס איז דאָ געקומען אַזוי זעלטן. אויב שוין יאָ אַ
ביסעלע פֿרייד, איז עס דאָ געווען געגליכן ווי אַ טראַפֿן אין ים.

האַט ישׁשכר אַלקאַני געהאַט אַ זון יעקב, וואָס איז געווען דער
שטאַרקסטער און שענסטער יונג פֿון געטאָ: הויך, פֿעסט געבויט,
דער קערפּער — בראַנדז, אַ פנים מיט געשניצטע אַברים, אַנגעגאַסן
מיט ענערגיע, ווילן, אַ גבורה האָט דער יונג פֿאַרמאַגט פֿאַר אַנדער־
רע צען יידן, גאַרנישט איז געווען פֿאַר אים צו שווער און נישט גע־
וויסט פֿון אוממעגלעכע זאַכן. ער האָט געקענט אַנכאַפֿן אַן אַקס ביי
די הערבער, ווען ער האָט זיך צעבריקעוועט, אין די טעג ווען שמעון
דער קצב האָט אים געפֿירט צו דער שחיטה. יעקב אַלקאַני האָט
איינער אַליין געקענט שלעפֿן הונדערטער בעלקעס, בערגער זאַמד
צו פֿאַרהאַלטן אַ פֿאַרפֿלייצונג, וואָס פֿלעגט זיך רייסן פֿון דעם פֿאַר־
ביפֿליסנדיקן טייך רהאַן צו דעם נידעריקן אַפּריס פֿון דעם ייִדישן
קוואַרטאַל.

יעקב האָט זיך אַלע מאָל געשלאָגן מיט די ייִדישע שטאַט־שומ־
רים, ווען מען האָט ביי אַן אַרעמען ייד צוגענומען דאָס קישן פֿון
הינטערן קאַפּ, וויל ער האָט נישט געהאַט צו באַצאַלן דעם קאַפּ־
שטייער, וואָס איז געוואָרן יאַר־אַיני, יאַר־אויס אַינגעמאַנט אויפֿן
שטרענגסטן, אומברחמנותדיקסטן אויפֿן פֿאַר דעם פּויפּסלעכן האַב־
און־גוטס און פֿאַר דער פּויפּסלעכער שאַצקאַמער. ווייִאון־ווינד איז
געווען צו דער קהילה אין אַוויניאַן, ווען זי האָט נישט אַינגעצאַלט
אין צייט דעם פּוילן סכּום מיט רענדלעך, פּדי אַרויסצובאַקומען פֿון
קאַרדינאַל דזשאַקאַנאַ מאַדעגאַ די דערלויבעניש, אַז די יידן מעגן
ווייטער וווינען אינעם חסד פֿון דעם הייליקן פֿאַטער — דעם פּויפּס.
דער יונגער יעקב אַלקאַני האָט זיך נישט געשראַקן פֿאַר אַ
געשלעג מיט די פּויפּסלעכע שומרים ביים שטאַטטויער. די וואָס

האָבן געהיט דעם אַרײַנגאַנג און אַרויסגאַנג פֿון דער געטאָ. געהיט יעדן ייִדישן שאַטן, געהיט אַז דער ייד זאָל זיך אין די פֿאַרנאַכטן נישט פֿאַרשפּעטיקן מיט עטלעכע מינוט בײַם צוריקקומען, נישט קומען אַ ביסעלע שפּעטער, ווען די זון האָט צעברענט דעם שפּיץ פֿון גאַלדענעם צלם אויפֿן מיטלסטן טורעם פֿון פּויפּסלעכן פּאַלאַץ, און נישט געטאַרט אַרויס פֿון דער געטאָ אין די פֿרימאַרגנס פֿאַרן לעצטן האַמערקלאַנג פֿון דעם הייליקן פּאַולס קלויסטער, וואָס האָט אַינגעזאַמלט די גלייביקע קריסטן צום פֿרימאַרגן-געבעט.

עס איז אַלע מאָל אויסגעקומען, אַז די פּויפּסלעכע שומרים אין די קורצע סאַמעטענע הויזן, מיט די דרײַפֿערטלדיקע רעק אויף די פּלייצעס, קנלעכדיקע היט אויף די קעפּ, האָבן זיך בייִוויליק פֿאַר-טשעפּעט מיט ייִדן בײַם אַינגאַנג אָדער אויסגאַנג פֿון טויער, גע-שלאָגן מיט די דיקע שטעקנס איבער ייִדנס קעפּ, געוואָרפֿן שטיקער געשריי איבער ייִדנס קעפּ:

— אַ גאַנצע נאַכט געציילט די דוקאַטן, דאָס גאַלד און זילבער, אין די לעכער פֿון די קעלערן באַהאַלטן די פּערל, די איידל-שטיי-נער, די בראַקאַטן און שטיקערניצען. איצטער געקומען פֿרי, וועל ווילסט ווידער אַרײַנכאַפֿן מציאות אין שטאַט, ריכער ווערן, אַנ-שטאַפֿן די אַיזערנע טעפּ מיט רויב און קריסטלעך האַב־און-גוטס! וועסטו שוין וואַרטן און זיין דער לעצטער צו לויפֿן אין שטאַט אַרײַן אָדער:

אַ גאַנצן טאַג אָפּגענאַרט אונדזערע גלייביקע. אַינגעזאַמלט גאַלד-און-רויב. איצטער ביסטו געקומען צו לויפֿן אַ פֿאַרסאַפּעטער, אַיילסט צום וועב, זי זאָל דיר אַנזעטיקן, קראַצן דיר די פּיאַטעס און העלפֿן ציילן די גאַלדענע דוקאַטן אין פֿינצטערן קעלער! האַסט פֿאַרשפּעטיקט! קוק אויפֿן צלם, וועסטו זען: דער לעצטער שטראַל פֿון דער זון איז אויסגעלאָשן געוואָרן איבערן העכסטן גלי פֿון גאַלד. קוק! ווילסט נישט אויפֿהייבן דעם קאַפּ און זען די ליכטיקייט פֿון צלם, וועסטו דערפֿאַר באַצאַלן שטראַף! דינע גאַלדענע דוקאַטלעך

וועסטו אַרויסשלעפן און וועסט נאָך באַקומען שמיץ אויפֿן הוילן חלק! ...

דער פֿאַרשפּעטיקטער ייד איז אין די פֿאַרנאַכטן געשטאַנען אַ באַ-
גאַסענער מיט אַנגסטן ביים טויער. ער איז געווען מיד און פֿאַר-
מאַטערט פֿון אַ גאַנצן טאַג לויפֿן איבער דער בערגיקייט און טאַל-
נידער פֿון שטאַט, פֿון שלעפּן זיך דורך מויערן, ווענט, איבער שטאַק
און שטיין, אַרויסצושלעפּן חיונה פֿאַר זיין גרויס הויזגעזינד. ער
האַט נישט געוואָלט אויפֿהייבן די אויגן און זען דעם לעשנדיקן
שטראַל איבערן גילדענעם צלם. וואָס וועט אים העלפֿן? ער האָט
געוואָרט אויפֿן לעצטן וואָרט פֿונעם פּויפּסלעכן שומר, וואָס וועט
אַרויסלאַכן צווישן זיינע געזונטע ציינער און ליפּן דעם פּסק־דין
פֿון זיין אַרעמען טאַג. ער האָט געוואָלט בעטן תּחנוּנים, נאָר גע-
ווסט לכתּחילה, אַז דאָס געבעט וועט פֿאַלן אויף געלעכטער און
טויבע אויערן, האָט ער דעריבער אין געדאַנק מַפְקִיר געווען זיין
אַרעם אויסקומעניש און זיך מַפְקִיר געווען פֿאַר שמיץ און שטראַף.
אין די שעהען פֿון געלעכטער און גזירה פֿלעגט שוין פֿון ערגעץ
אונטערקומען יעקבֿ אַלקאַני. זיין פנים האָט געפֿלאַמט פֿון בושה,
פֿאַרביסנקייט, גערייצטקייט. ער האָט אַנגעהויבן יעדעס מאָל צו
ריידן צו די שומרים ווייכע רייד, מיט וויץ, מיט צינישע חוּק־ווער-
טער, כּדי אַזוי אַרום אַינצונעמען די רויע יונגען, געדונגענע שומרים:
— ער איז אַן אַרעמער טיפּול. זעסט דאָך, ער ציטערט פֿאַר
שרעק פֿון דיין שטעקן, אַזוי ציטערט ער פֿאַרן ווייב, זי זאָל אים
נישט דערלאַנגען איבערן קאַפּ. ער וועט שוין באַקומען דאָס זיניקע
פֿאַר פֿאַרשפּעטיקן! דאָס ווייב וועט אים טרייבן פֿון זיך. דעריבער
איז בעסער, זאָלסט אים אַפּלאַזן. ער וועט שוין פֿאַרזאָגן אַ צענטן
מער נישט צו פֿאַרשפּעטיקן!

האַט דער פּויפּסלעכער שומר אַפּגעלאָזט אַ ווייליקע דעם ייד
באַגאַסן מיט אַנגסטן און זיך געוואָרפֿן מיט ביטערע רייד אויף יעקבֿן:
— דו מיש זיך נישט, וועסטו נאָך לאָזן פֿאַלן רייד פֿון דיין
שאַרפֿער צונג, וועט מען דיר אויך געבן שמיץ, אַז דו וועסט נישט

קענען זיצן וואָסן לאַנג אויפֿן הינטן, און דיין מיידל וועט דיר אויס-
שטעלן הערנער! טראָג זיך אָפּ, ווייל מײַן שטעקן וועט נישט פֿאַר-
פֿעלן אַ האָר צו צילן אין דיין גראָבן קאַפּ!

די שויםרים האָבן זיך צעלאַכט. דער פֿאַרשפּעטיקטער ייד האָט
אויסגענוצט די מינוט און געלאָזט זיך לויפֿן אין דער טונקלקייט פֿון
אַ געסל, אָבער אַן אַנדערער שומר האָט אים דעריאָגט און אים מכבד
געווען מיט אַ זעץ איבערן קאַפּ.

יעקב אַלקאַני האָט אַ כאַפּ געטאַן דעם פּויפּסלעכן שומר בני
די אַרעמס, ווען ער איז צוריקגעקומען, אַינגעקלאַמערט ווי אין
צוואַנגען און אים צוגעטראָגן צום טויער, אַנידערגעוואָרפֿן אויף
דער ערד.

— דאָ האָסטו פֿאַר שלאָגן אַן אומשולדיקן מענטשן, דו, חזיר

איינער!

איז שוין אויסגעבראַכן אַ מחלוקה. דער פֿאַרשפּעטיקטער ייד
האָט מיט אַ צעשלאָגענעם קאַפּ זיך געשלעפט אַהיים און יעקב אַל-
קאַני האָט זיך געשלאָגן מיט די פּויפּסלעכע שומרים. זיי האָבן אין
אַזעלכע געשעענישן געמוזט נאַכגעבן, מחמת זיי וואָלטן זיך געשעמט
צו דערציילן זייערע פֿרײַנד, אָדער ווען די קריסטלעכע פֿרײַנד דער-
וויסן זיך. די חרפה צו ווערן געשלאָגן פֿון אַ ייד וואָלט איבערגע-
שטיגן אַלע ווייטיקן. דאָס געלעכטער און די חרפה וואָלטן צעריסן
דאָס אינגעווייד פֿון ליב.

יששכר אַלקאַני דער ליכטציער האָט נישט געהאַט קיין גרויס
נחת פֿון זיין געראַטענעם זון. טיף אין האַרצן האָט אַ ווונדערלעכער
שטאַלץ אים געוואַרעמט, וואָס יעקב איז געראַטן, שטאַרק, האָט אַ
ווייך האַרץ, איז שייך ווי די זון אין הימל. די מיידלעך פֿון חשׁוֹבֵע
היזער קוקן אים נאָך מיט באַוונדערונג, מיט גאַרונג אים צו באַקן-
מען פֿאַר אַ חתן, נאָר אַזוי פֿאַר ליבטן, פֿאַר דער וועלט, האָט ער
נישט געטויגט, דער יונג, פֿאַרשאַפֿט דעם טאַטן חרפות און בושות.
חברט זיך מיט גנבים פֿון געטאַ, מיט מענטשן וואָס האָבן שוין אין
מאַל מַפֿקיר געווען זייערע מַיַלער פֿאַר מיאוסע רייד, גיבן נישט

אָפּ קיין לויב דעם באַשעפֿער פֿאַר דעם וואָס ער גיט זיי שפּיט, גיט זיי לעבן; לייט וואָס טרייבן זנות, ליגן אין אַכסניות, טרינקען ווייץ, שלאָגן זיך, שווערן זיך פֿאַלש, שפּילן לוסטיקע שפּילערײַען, האָבן נישט קיין מורא פֿאַר גאָט, נישט פֿאַר פֿרומע מענטשן, אַפּילו נישט פֿאַר די דינערס פֿון פּויפּס. דאָס ערגסטע איז, וואָס זיי פֿאַרנעמען זיך מיט גנבֿות און שענדערײַען. ווער איז זייער אַנפֿירער? יעקבֿ אַלקאַני. ער איז דער וואַרטזאָגער. אַלע ציטערן זיי פֿאַר אים און ער האָט זיין שיינקייט, גבורה — די שענסטע מתנה וואָס גאָט האָט אים געשאַנקען — מפקיר געווען פֿאַר זיי. היינט, ווי אזוי האָט יששכר דער ליכטצײַער, דער שוואַכער מאַנספּאַרשויך, דער וואָס פֿאַרזאָרגט יידן מיט ליכט אויף בניאַכט, מיט ליכט אויף שבת און יום-טובֿ, מיט ליכט פֿאַר חופּות, פֿאַר דער שול, ווי אזוי קען ער זיך פֿרייען מיט דעם באַשעפֿערס מתנה, דעם זון זינעם, וואָס איז אים געשאַנקען געוואָרן?

די קהילה אין אויניאַן האָט געוואַלט יששכר אַלקאַנין פֿאַר אַ פּרנס, דאָס הייסט, איינער פֿון די פֿופֿצן פּרנסים, וואָס צוזאַמען זינען זיי דער ועד אַרבע הארצות אין דעם גאַנצן שטח פֿון פּראָוואַנס, מיט די קליינע צעוואַרפֿענע קהילות. געוואַלט האָט מען יששכר אַלקאַנין, ווייל ער האָט געקענט לשונות און געוואָלט זי אזוי צו פֿירן די האַנט מיט אַ פען איבער אַ פּאַרמעט און שרייבן אותיות, בריוו, לידער און תּפֿילות, געקענט ריידן לאַטיין און וואַלט געווען אַ גוטער פֿירשפּרעכער פֿאַר יידן אין אַן אוידיעניץ בײַ איינעם פֿון דעם פּויפּס-דינער, נאָר דער ליכטצײַער האָט זיך אָפּגעזאָגט פֿון דעם כּבֿוד: — איך בין נישט דערוואַקסן און נישט ראוי צו דעם. מײַן זון רעדט שפּאַטרייד, גאָט שלאָגט אים מיט ליכטזייניקייט, מיט ליצנות-רייד, און בענטשט אים מיט גבורה און חן. דעריבער טאָר איך נישט מישן זיך אין קהילה-זאַכן. איך וועל באַשטראַפֿט ווערן. — קהל איז גוור! יששכר אַלקאַני איז נישט ערבֿ פֿאַר זיין זונס פֿירעכצן!

דער ליכטצײַער האָט נישט געוואַלט אַנגיין אויף קיין פּשרות

צווישן דעם באשעפער און דעם זיבדיקן מענטש. האָט מען אים מיט געוואלט געמאַכט פֿאַר אַ צינדור־אינמאַנער צווישן די אַרעמסטע פֿון געטאָ. האָט דער זון נישט געלאָזט גיין דעם טאַטן אינמאַנען בני אַרעמע לײַט דעם לעצטן ביסן פֿאַרן פּויפּסלעכן שאַצקאַמער, און די אַרעמע און געמיינע לײַט האָבן מער געפֿאַלגט דעם זון ווי דעם טאַטן. האָבן מענטשן אינגעזען, אָז אַזוי איז אָנגעצײכנט, מען קען זיך נישט אַקעגן שטעלן, האָט מען דעם טאַטן געלאָזט צו רו און דער זון האָט געוועלטיקט אין און איבער זײַנע אייגענע מעשים, סײַ גוטע, סײַ שלעכטע.

— ג —

פֿאַר דרײַ מענטשן האָט ער זיך בלויז געשראַקן, יעקב אַלקאַני, און זײ קיין מאָל נישט ווידערגעשפּעניקט. אַפֿילו מורא געהאַט פֿאַר זײַנער שאַטן. דאָס זײַנען געווען: דניאל ליוראַן, דער רופֿא פֿון דער געטאָ אין אַוויניאַן, דער וואָס האָט טאַג־און־נאַכט געשפּרײַזט פֿון איין הויז צום אַנדערן, פֿון אַ קעלערשטוב צו אַ בוידעם־חדר, און געטראָגן רפֿואות און גענעזונג פֿאַר קראַנקע און אומגליקלעכע. דער רופֿא האָט אַליין געמאַכט פֿאַרשיידענע קרײַטעכצער און געמישטע רפֿואות, אַליין געהאַלפֿן דעם קראַנקן זיך אויפֿזעצן, אַפֿילו געשפּײַזט אים און געטרייסט.

דער צווייטער, פֿאַר וועמען דער יונג האָט זיך געשראַקן, איז געווען דער קאַרליק מאַנאַך פֿראַנסואַ גראַנדאַני, וואָס איז געווען דער אַפֿיציעלער שליח פֿון פּויפּסלעכן זיצאַרט, אויך דער שליח פֿון די קאַרדינאַלן צו די יידן אין די אינגעשלאַסענע מויערן פֿון דער געטאָ. דער קאַרליק־מאַנאַך איז געווען געהילט אין אַ שוואַרצן כאָ־לאַט, אַרומגעבונדן בני די לענדן מיט אַ שטריק, אויפֿן קאַפּ האָט ער געטראָגן אַ קנלעכדיק מיצל, אויף די פֿיס אַפֿענע סאַנדאַלן. ער איז געווען קליין און דאַר, ווי אַ נישט־דערוואַקסן יינגל, מיט אַ פנים פֿון אַ זקן, אַ ביינערדיק פנים פֿול מיט קנייטשן, קאַרבן, געל און שוואַרץ פֿון פּײַנקונגען און תּעניתים, וואָס ער האָט געפּראַוועט

דאָרט אין זיין מאַנאַכן-קאַמער. אַלץ אין זיין וויאַנענדיקן פנים אין געווען אויסגעלאָשן פֿון ערדישע תאוות. ער פֿלעגט אָפֿט קומען אין געטאָ אַנצושטעלן אַרדענונג, אַנזאָגן וויסטע בשורות און ברענגען נייע גזירות. יעדעס מאל איז געווען וואָס אַנצוזאָגן; דאָ איז דער שאַצקאַמער פֿון פּויפּס ליידיק און מען מוז די קאַמער אַנפֿילן מיט רענדלעך גילדענע, נישט קיין קופּערנע מטבעות; דאָ דאַרפֿן די יידן נישט בויען קיין קראַנקנהויז, דער רופֿא דניאל איז גענוג פֿאַר זיי-ערע חולאתן אין זייערע אייגענע שטיבער; דאָ זאָלן די יידן גראַבן אַליין גריבער פֿאַר דעם וואַסער-אַפּלויף און דאָס אַינזאַמלעכץ פֿון אַלע אומרייניקייטן; דאָ זאָלן די יידן נישט ברעכן דאָס געזעץ פֿון צו פֿיל ווייזן זיך אין שטאָט. פֿראַנסוואַ גראַנדאַני, דער מאַנאַך, פֿלעגט קומען אין געטאָ מיט צוויי באַגלייטערס — מאַנאַכן. ער פֿלעגט מיט זיין געוואָקס דערגרייכן דעם אונטערשטן טייל קערפּער זייערן. דער כאַלאַט זינער האָט געפֿלאַטערט אינעם ווינט, ווי פֿליגל פֿון אַ גרויסן עוף. ער האָט אַרביינגעשפּרעכט אינעם אַפּגעשלאַסענעם שטח פֿון דער געטאָ מיט שנעלן גאַנג, אַראַפּגעלאַזטע אויגן, מיט וויסטער בשורה און גזירה — פֿאַרויס.

יעקב אַלקאַני האָט מיט אים נישט אויסגערעדט קיין וואָרט, נאָר ער האָט זיך געשראַקן פֿאַר דעם קלייניקן מענטשעלע, וואָס טראַגט אויף זיך אַזאַ גרויסע אַחריות; דער פֿאַרבינדער, פֿאַרמיטלער פֿון דעם העכסטן אָרט אין דער וועלט — דער פּויפּס פֿון אַוויניאָן, און די — צונויפֿגעדריקטע, אַרעמסטע מענטשן-מאַסע אין די הויכע גאַרנס פֿון די שטיינערנע הויזער, וואָס פֿלאַטערן מיט שרעק פֿאַר דעם קול פֿון קאַרליק, ווען ער לייענט פֿון אַ פּאַרמעט מיט אַ רויטן זיגל די אַנזאָגענישן און גזירות. דער שטאַרקער יונג האָט זיך גע-פֿילט נישטיק מיט זיין גבורה קעגן דעם שוואַכן בייגערדיקן מאַנאַך, די נישטיקייט זינע פֿאַר דער קראַפֿט פֿון אַ שליחות, פֿלעגט יעדעס מאל, ווען ער האָט אים געזען, אַינברעכן זיין ווילן און אַנוואַרפֿן אין אים געדאַנקען, וואָס האַבן צעשפּליטערט זיין מוח. פֿאַר דעם דריטן מענטשן, וואָס דעם ליכטציערס זון, דער אַנ-

פֿירער פון די גנבים, הדיוטים און קרומע לייט פֿון געטאָ, האָט זיך געשראַקן איז געווען זיין עלטערע שוועסטער נעמי, אַ קריפל מיט אַ ביינערדיקן פנים, אַ פֿאַרעלטערט מיידל, וואָס איז קיין מאָל נישט אַרויס פֿון דער קעלערשטוב, געהאַלפֿן דעם טאַטן גיסן חלבֿ און פֿלעכטן קאַליריקע הַבֿדלות. דער ברודער איז גרייט געווען צו יעדער מינוט ברענגען פֿאַר דער שוועסטער דאָס טעלערל פֿון הימל. ער האָט די שוועסטער ליב געהאַט מיט אַ גרענעצלאָזער ליבשאַפֿט, זי געטראָגן אויף די הענט, געבראַכט איר מתנות פֿון שענסטן און בעסטן, און געחלומט צו ברענגען פֿאַר איר אַ פֿרינץ. אויך זי האָט ליב געהאַט דעם ברודער, געצירט זיך מיט זיין חן און מיט זיין קראַפֿט. אויב גאַט האָט איר נישט געגעבן קיין איינע פֿון די שיינע מתנות, האָט ער דערפֿאַר דעם ברודער באַצירט און באַחנט. עס איז פֿאַר איר אַ פֿאַרגיטיקונג.

נישט בלויז האָט ער זי ליב געהאַט, נאָר ער האָט זיך געשראַקן פֿאַר אירע אויגן, די אויגן זינען געווען שוואַרצע, טיפֿע. יעדעס מאָל האָט ער געזען אַן אַפּגרונט אין זיי, וואָס וועט אים אַינשלינגען פֿאַר די זינד, וואָס ער באַגייט. די אויגן אירע האָבן אים צוריקגע־האַלטן פֿון אַ סך עבירות און פֿאַרברעכנס, געצווונגען אים צו גוטע מעשים, צו רעכטפֿאַרטיקייט, אוועקגעבן זיין גבורה פֿאַר אַנדערע. די גבורה איז אַ פֿלי־זיין און ער קען נאָר טאָן גוטס מיט אַזאַ וואַפֿן.

יעקבֿ אַלקאַני האָט אין די דרייַ מענטשן געזען אַ צוואַמענבנד דורך יסורים, ריינקייט און ביין. דער רופֿא דניאל ליינט אַזעלכע יסורים, וואָס מען קען נישט משיג זיין מיטן שכל; ער באַגעגנט זיך יעדן טאַג מיט צענדליקער קראַנקע, וואָס שטרעקן צו אים זייערע צעווייטיקטע ליבבער, ער זאָל זיי העלפֿן. קען ער העלפֿן, ווערט זיין געמיט דערפֿרייט; קען ער נישט העלפֿן און זעט ווי דער מענטש, אָדער דאָס קינד ראַנגלט זיך מיט דער קראַנקייט און גייט־אויס, דעמאָלט איז דער רחפֿא אויך אויס מענטש. יעקבֿ האָט אים טייל מאָל באַגלייט צו קראַנקע, נאַכגעטראָגן פֿאַרשיידענע פֿלים, צוגעזען

דעם צער אין דניאלס אויגן, און דער שטארקער יונג האָט שיער צוזאמענגעבראַכן.

די שוועסטער האָט אין זיך רחמנות און גאָטס גור פֿלאַטערט איבער איר. די נשמה אירע קען נאָר אין גן־עדן גענעזן ווערן. פֿאַרנסואַ גראַנדאַני איז בלויז אַ שטיקל מענטש. אויף אים זינען אויסגעגאָסן פֿיין און האָס. איז ער בייז, שלעכט, וויל נאָר טאָן אַנדערע וויי. יעקב האָט אים שוין אַ סך מאל געזען אַרויסלייִענען גזירות פֿון דעם פֿאַרמעט מיטן רויטן זיגל. זיין קול ציטערט. די אויגן זינען לויפֿן־איבער מיט עפעס אַ האָס וואָס שניידט. ער איז פֿאַרשאלטן פֿון גאָט צו זיין אַ פֿינצטערער שליח. מיט אַזאַ שלעכטס קען ער, יעקב, נישט מלחמה האַלטן.

— ז —

אין איינעם אַ פֿרימאַרגן, אין די טעג פֿון טריקעניש, האָט זיך פֿלוצלינג אַ טראַג געטאָן אַ געפֿיף אינעם ווינט, וואָס איז געקומען פֿון צפֿון. דער הימל איז געוואָרן פֿאַרוואַלקנט שווער און פֿינצטער. דער ווינט האָט זיך געשטאַרקט פֿון מינוט צו מינוט מיט שטורעם און געוואָי. די בלעטער זינען אַראָפּגעטראָגן געוואָרן פֿון די צווינגן. די קליינע אַליווין־ביימלעך האָבן געציטערט, דער טיך האָט אויפֿגע־שויערט מיט כוואַליעס און שטורעמשפּיל, אַרויס פֿון די ברעגן מיט געקאַך און ווילדן פֿריידגעזאַנג. עס איז געווען אַן אַנזאָג פֿון רעגן — אַ מבל.

די גלחים האָבן אין די קלויסטערס געפרעפֿלט לויברייד צו קריסטוסן. די גלאַקן האָבן געקלונגען שווער, אימהדיק. די זילבער־נע פֿאַנגפֿאַרן אויף די מאַרמאַרנע טרעפֿ פֿון פּויפּס' פּאַלאַץ האָבן גע־שאַלט מיט בשורה.

אין יענעם טאָג האָט זיך בנים טויער צו דער געטאָ באַוויזן דער קאַרליק־מאַנאָך, פֿראַנסואַ גראַנדאַני. ער איז געקומען אין באַ־גלייטונג פֿון אַ לייבוואַך. דער ווינט האָט געריסן די פּאַלעס פֿון זיין קאַלאַט, ווי שוואַרצע פֿליגל פֿון אַ ראַב וואַלטן זיך געהויבן אין

דער לופט. מיט זיין ביינערדיקער האַנט האָט ער זיך צוגעהאַלטן דאָס מיצל אויפֿן קאַפּ. ער איז מיט דער ליכטוואַך אַרײַן טיפֿער אין דעם לאַבירינט פֿון די געסלעך. ער איז געבליבן שטיין בײַ אַ בלינד־דער וואַנט, וווּ מענטשן האָבן געקענט צוקומען פֿון דרײַ זײַטן, און ער איז געווען געשיצט פֿון דער וואַנט הינטער אים, ווי אַ פּאַנצער וואַלט אים באַשיצט. בײַ דער בלינדער וואַנט איז געלעגן אַ שטיין, וואָס האָט גענוצט פֿאַר אַן אַסיפּה־טיש פֿאַר די רײד, אַמפּערנישן און אויפֿטועכצן פֿון זײַן שליחות. זײַן קליין דאַר קערפּערל האָט זיך אַרויפֿגעקאַטשעט אויפֿן שטיין. ער האָט אויפֿגעהויבן ביידע הענט צום הימל, אַז מענטשן זאָלן אים זען. ער האָט די ייִדן יאָ געזען: פֿון אַלע דרײַ זײַטן האָבן זײ אַרײַנגעשטראַמט. ער האָט געזען געס־לעך, אויסגאַנגען, הײזער און בײַ די פֿאַרקראַטעטע קליינע פֿענצער האָבן זיך געשפּאַרט צעשראַקענע פּנימער, אויגן פֿול מיט אַנגסטן. פֿראַנסוואַ גראַנדאַני האָט מיט ביידע ביינערדיקע הענט אײַנגעקלאַמערט דעם שווערן זילבערנעם צלם אויף זײַן הויקערדיקער ברוסט. נאָך דעם האָט ער אָפּגעלאָזן דעם צלם און די הענט האָבן אויפֿגעוויקלט אַ פּאַרמעט־בויגן. ער האָט גענומען לייענען מיט זײַן דישקאַנטלעקול: וואַרט נאָך וואַרט האָט אַ דינער האַמערקלאַפּ אַ קלונג געטאַן: דאָס לייענען פֿונעם פּאַרמעט איז געווען אַ — גזירה: די ווערטער פֿון דער גזירה האָבן אויפֿגעריסן די לופט. עס האָט זיך גערעדט: כּדי די מגיפּה, וואָס טראַגט זיך אין דער געטאַ צוליב דער טריקעניש, זאָל זיך נישט אַריבערטראַגן אין צענטער פֿון שטאַט, צו דער גרויסער קריסטלעכער באַפֿעלקערונג, ווערט דאָס טויער פֿון געטאַ אין גאַנצן געשלאָסן. נישטאַ קיין אַרויסגאַנג און קיין אַרײַנגאַנג. אין דער שטאַט איז די מגיפּה אַ ליכטערע. עס וועט פֿאַלן אַ רעגן און דאָס וועט זײַן אַ גענעזונג. אָבער דאָ, אין געטאַ, איז די מגיפּה אַ שווערע און קען אַנטאָן גרויסע שאַדנס די מענטשן פֿון שטאַט. דעריבער זאָלן די ייִדן זײַן אַנגעשלאָסן. דערנערן זיך פֿון דעם וואָס זײ האָבן און וואַרטן אויפֿן חסד פֿון הייליקן אַרט, פֿונעם פּאַלאַץ.

אויך יעקב אלקאני איז דא געווען צווישן די פֿאַרזאַמלטע. אויך
אויף זינע אויערן איז געפֿאלן די גזירה.

— ה —

שוין עטלעכע טעג איז יעקב אלקאני נישט אָפּגעטראָטן פֿון
דעם דאָקטער דניאל ליוראָן. ער האָט דעם שוואַכן, אַלטן רופֿא פֿון
געטא פֿשוט געטראָגן אויף די הענט, פֿון די קעלער־שטיבער צו די
ביידעם־שטיבער, פֿון הויז צו הויז. יעקב האָט גערייניקט די קראַנ-
קע, גערייניקט די שטיבער, געשלעפט וואַסער און געקאָכט, גע-
וואַשן די קינדער, געטאָן אַלץ וואָס דער רופֿא האָט געהייסן. טעג-
און־נעכט האָט ער געוואַכט בני דיי קראַנקע, פֿון ערגעץ וווּ גע-
בראַכט רפֿואות, שפּיז, געהאַרעוועט ווי אַ פֿערד. אָן אויסטערלישער
פּוח האָט אים געטריבן צו העלפֿן לינדערן די מגיפֿה, וואָס די טרי-
קעניש האָט געבראַכט: דיסענטעריע, טיפּוס.

דניאל ליוראָן האָט אויף אים געקוקט ווי אויף אַ שליח פֿון
גאָט, וואָס באַגלייט אים אין דער אַרבעט פֿון געפֿינען גענעזונג און
היילונג. דער דאָקטער האָט אים געבעטן, ער זאָל זיך אָפרוען אַ
ווינלע, ווינל ער וועט פֿאַלן פֿון די פֿיס, נאָר עס האָט נישט געהאַלפֿן.
דער יונג האָט נישט אָפּגעטרעטן. נישט בלויז האָט ער אַליין געהאַ-
רעוועט, נאָר האָט אויך אַרביינגעשלעפט אַלע זינע פֿריינד: די חברה
גנבים און הפֿקר־מענטשן פֿון געטאָ. ער האָט איבער זיי געקייניגט.
זיי האָבן אויסגעפֿאַלגט זינע באַפֿעלן און די מגיפֿה איז געוואָרן
געלינדערט פֿון טאָג צו טאָג.

הינט האָט ער געהערט פֿראַנסואַ גראַנדאַנין לייענען פֿון פֿאַרמעט
אַרויס די גזירה צו שליסן דאָס טויער פֿון געטאָ. עס האָט אים אַ ריס
געטאָן ביים האַרצן: שליסן דאָס טויער הייסט — אומקום. די קראַנקע
וועלן נישט אויסהאַלטן, אויב מען וועט נישט ברענגען שפּיז און
רפֿואות — האָט עס געהאַמערט אין יעקב אלקאניס מוח — וועלן
די קראַנקייט און דער הונגער אַלעמען פֿאַרלענדן. ער האָט זיך צוגע-
רוקט נענטער צום שטייף, אויף וועלכן דער קלייניקער מאַנאָך איז

געשטאנען. די בליקן פֿון פויפסלעכן שליח זינען געפֿאלן איבער יעקבס אויגן. דער יונג האָט זיך דערשראָקן פֿאַר דעם שאַרף פֿון די בליקן. ער האָט קיין מאָל נישט געוואָסט וואָס איז שרעק, וואָס איז מורא. נאָר דאָ האָט עפעס מיט איין מאָל אין זיין לייב זיך אָפגעריסן. די אויגן פֿונעם מאָנאָך האָבן אים אָנגעזאָגט — אונטערגאַנג.

ער האָט זיך נישט געקענט רירן פֿון אַרט. דער שטאַרקער קער- פֿער זינער איז געליימט געוואָרן. שרעק האָט אים באַגעוועלטיקט, אַ שרעק פֿאַר אַ גרעסערער שרעק. דער מאָנאָך האָט נאָך אַלץ נישט פֿאַרענדיקט לייענען. יעדעס וואָרט ווי אַ שטיק איבער די קעפֿ פֿון עולם.

דער הימל איז געווען פֿאַרוואַלקנט. אַ ווינט האָט געפֿיפֿן און פֿאַרטויבט די קוויטשיקע רייד פֿונעם מאָנאָך, אָנגעטראָגן וואַלקנס שטויב פֿון אַלע ווינקלען פֿון געטאָ.

די רייד האָבן זיך געקניקלט אין ווינט, געפֿלויגן ווי פֿאַרווינדעטע טויבן און געפֿאלן, אַ וואָרט האָט אַ ריס געטאָן אינעם געפֿיף פֿון ווינט און אָנגעהערט זיך ווי אַ געיאָמער.

פֿראַנסואַ גראַנדאַני האָט פֿאַרוויקלט דעם פֿאַרמעט-בויגן, איז אַראָפֿ פֿון שטיין און געלאָזט זיך צום טויער. הינטער אים — די לייב- וואַך, געוויין און אויגן פֿול מיט בהלה.

נאָכן איבערטערעטן דעם טויער האָט דער קאַרליק איבערגעגעבן די פויפסלעכע שומרים דעם פֿאַרמעט. דאָס טויער איז פֿאַרריגלט געוואָרן אויף זיבן ריגלען.

פֿאַר נאַכט האָט זיך אַראָפֿגעלאָזט אַ רעגן מיט פֿלייצעניש און פֿליוכן.

אין דער געטאָ האָט אויסגעפֿעלט שפּיט, וואָסער, רפֿואות. די שרעק האָט באַקומען טויזנטער אויגן, וואָס האָבן געלויערט פֿון יעדן ווינקל. די רעגן-פֿלייצעניש האָט הינט נישט געבראַכט די פֿרייד און טרייסט, אויף וועלכע טויזנטער הערצער האָבן געוואָרט וואָכן לאַנג. די פֿעלדער, וועלדער, בערג און טאַלן אין גאַנץ דרום-פֿראַנק- רייך זינען אָנגעטרונקען געוואָרן פֿונעם רעגן, וואָס האָט געגאַסן אָן

אויפהער, ווי די הימלען וואלטן זיך געעפנט מיט ברכה און פרייד. גראָן, פֿלאַנצן, ביימער, מענטש און חיה, טיך און זומפ זינגען גע- וואָרן געזעטיקט און געבענטשט. די זילבערנע פֿאַנפֿאַרן אויף די טורעמלעך פֿון פויפסלעכן פֿאַלאַץ אין דער אַלטער פֿעסטונגשטאָט אַוויניאַן האָבן אין די פֿרימאַרגנס און אין די בלויע פֿאַרנאַכטן ווידער געשאַלט מיט האַפֿערדיקע טענער, אַנגעזאַגט דעם לויב פֿאַרן טאַג און פֿאַר דער נאַכט. דער פֿאַסטעך אין פֿעלד האָט געבלאַזן אין האָרן פֿריילעך. מיט געזאַנג און אויפֿגעהיטערטן געמיט האָט ער צונויפֿ- גערופֿן זינע סטאַדעס שאַף און רינדער. דער פויער האָט אַזליק גע- שפּאַנט דעם אַקס מיטן אַקער-אַזון און געלאָזט זיך אין פֿעלד אַרײַן. דער שמיד האָט אויפֿגעבלאַזן דעם בלאָזאַק, דער קרעמער האָט גע- עפֿנט די קראָם און פֿאַרקויפֿט האַב-און-גוטס.

דאָס טויער פֿון געטאָ צו דער שטאָט איז אַלץ געווען פֿאַרשלאָסן אויף זיבן ריגלען.

אַלץ האָט שוין אויסגעפֿעלט אין געטאָ. די חלפֿנים האָבן נישט געהאַט קיין מזומן; זייערע בייטלעך זינגען געווען ליידיק. די קראַמען זינגען געווען פֿוסט און גרויסע שפּינען האָבן געוועבט געוועבעכצן אויף די פֿאַליצעס. נישט געווען קיין שפּינז און נישט קיין וואַסער, נישט קיין קרײַטעכצער, נישט קיין איילן און נישט קיין רפֿואות. די בתי-מדרשים און די אַלטע שול האָרט בנים געטאָ-טויער זינגען געווען אַנגעפֿילט מיט געוויין. דער אייזל אין שטאַל האָט געיאַמערט. קינדער זינגען געווען פֿאַרשמאַכט פֿון הונגער. דער טויט האָט געפֿלאַטערט פֿון שוועל צו שוועל.

נעמי אַלקאַני איז פֿאַרשלאָפֿט געוואָרן. דער ברודער האָט זיך געשראַקן צו קוקן אין זיין שוועסטערס פנים, מוראַ געהאַט צו באַגע- גענען אירע אויגן, וואָס זינגען אזוי טיף, און דער טרויער מיט אַ רחמנות שפּאַרן-אַרויס פֿון זיי, אַז ער קאַן נישט אויסהאַלטן. דער יונג האָט זיך אַליין געשאַלטן, וואָס ער קען איר ניט העלפֿן, קען קיינעם אין געטאָ ניט העלפֿן, ער איז פֿאַרמשפּט אזוי גוט ווי אַלע. ער איז יענעם אַוונט צוגעשטאַנען צום פֿאַטער:

— איך וועל ביי נאַכט זיך אַרויסכאַפן פֿון געטאָ דורך דעם מויער
ביי דער לינקער זייט און זיך לאָזן אין שטאַט אַרײַן נאָך שפּײַז און
רפֿואות.

יששכר דער ליכטיציער האָט אויפֿגעציטערט. אַלץ אין אים האָט
זיך אינגעקורטשעט.

— טו דאָס נישט, מײַן זון! — האָט ער זיך געבעטן — עס איז
אַ גזירה פֿון הימל. מען קען דאָך נישט גיין קעגן אַנגעצייכנטע גזירות.
וועסט ברענגען אומגליק אויף אונדז אַלע. אפֿשר נאָך אַ טאָג, נאָך אַ
נאַכט, וועט מען דאָך עפֿענען דאָס טויער. זיי וועלן דאָך נישט אומ-
ברענגען די גאַנצע עדה ייִדן!

— איך וועל דיך דאָס מאַל נישט פֿאַלגן, טאַטע! אויב גזירות
זײַנען אַנגעצייכנט פֿון הימל, איז מײַן וועג אויך אַנגעצייכנט און וועל
נישט אָפּנייגן פֿון מײַן וועג.

— וועסט ברענגען אַ חורבן אויפֿן גאַנצן פּלל ייִדן, מײַן זון.
מען וועט אונדז פֿון דאַנען אויך פֿאַרטרייבן. דו מוזסט וויסן, אַז מיר
לעבן דאָ אינעם חסד און גענאָד פֿון זײַן הייליקן זיצפּלאַץ, דעם פּויפּס.
באַרעכנן זיך. עס איז אַ צו גרויסע אַחריות! טויזנטער אויגן באַוואַכן
אונדז פֿון יענער זײַט טויער. עס איז אונדזער גורל. טאַרסט נישט
נעמען אויף דיר די אַחריות פֿון אַ פּלל, מען וועט דיר נישט מוחל זײַן!
— דער פּלל איז דאָך סײַ ווי סײַ פֿאַרמשפּט אונטערצוגיין, אויב
דאָס טויער ווערט נישט הײַנט-מאַרגן געעפֿנט. דערווייַל איז נישטאַ
קיין סימן, אַז זיי וועלן אַראָפּנעמען די ריגלען פֿון טויער!

יששכר אַלקאַני האָט אַראָפּגעלאָזט דעם קאַפּ. ער האָט מורא
געהאַט צו ריידין. עס איז דאָך באו מיט עד נפֿש. דער יונג האָט אין
זיך אַ גרויסע נשמה, גוטס און ביזס ראַנגלען זיך אין אים. ער קען
זיך מוסר-נפֿש זײַן פֿאַר אַנדערע און אויך אַנטאָן צרות אַנדערע. מען
טאָר אים נישט אָפּריידן. אפֿשר איז עס דאָך צום גוטן...

— טו ווי דײַן האַרץ זאָגט דיר.

אויך דער רופֿא דניאל ליווראַן האָט אים נישט אָפּגערעדט.

— 1 —

שפעט נאך האלבער נאכט האט יעקב אלקאני מיט נאך צוויי יונגען זיך אריבערגעדראפעט א הויכן מויער, הארט ביים טיך פון דער לינקער זייט פון שטאט. פון דעם מויער זינען זיי אריינגע-שפרונגען אין די בריוונדיקע וואסערן פונעם טיך רהאן און זיך געלאזט שווימען צום צווייטן ברעג פון שטאט.

דער ווינט האט געפילן און געריסן מויער-און-שטיין. דער טיך האט געשווימט און געברויזט. די דריי מענער זינען מיט ספנות דורכ-געשוומען דעם קליינעם שטח פון דעם געטא-מויער צו דער שטאט.

אויבאן איז געלעגן אינגעהילט אין אן אומהימלעכער נאכט-שטילקייט. דא און דארט האט פארבינגעאזילט א מאנאך אין א ברייטן שווארצן מאנטל, וואס האט געפלאטערט אינעם ווינט, א וואגן אויף צוויי רעדער געשלעפט פון א פערד האט זיך געקניקלט איבער די שטיינער און אויפגעריסן די שטילקייט. דאס האט א פויער זיך גע-לאזט מיט זיין ביסל גרינס צו א צווייטער שטאט און נישט געוואלט פארשפעטיקן, אן אפגעשליסענער גזיר מיט שטריק איבער די לענדן האט געשפאנט אין דער וועלט אריין.

די דריי יונגען האבן זיך געשליכט דורך א פיינצטערער גאס און זיך געלאזט צו א קראם, ווו מען האט געקענט ארויסנעמען גענוג שפיץ. זיי האבן אויפגעבראכן די ריגלען, ארויסגענומען עטלעכע אג-געשטאפטע זעק, אזוי פיל וויפל מען וואלט געקענט ראטעווען א צענדלינג לעבנס, און מיט די פולע זעק, אונטער אגסטן און שווייס, האבן זיי זיך דורכגעריסן הינט, פארקנס און געשרייען אין דער נאכט אריין פון א שטאטוועכטער, וואס האט געזען פארביילויפנדיקע שאטנס. זיי זינען צוגעקומען צום טיך און ביים סוף פון דער נאכט זינען זיי שוין געווען אין געטא. אינעם פרימארגן האט מען אינגעטיילט די שפיץ צו ביסלעך פאר די הונגעריקע קינדער און שוואכע לייט.

פיר נעכט האט יעקב אלקאני מיט זיין צוויי באגלייטערס איי-געשטעלט דאס לעבן און געבראכט פון דער שטאט גארונג און דער-

האלטונג פֿאַר צענדלינגער נפשות, קינדער און אלטע לייט פֿון דער
אזינגעשלאָסענער געטאָ.

די ריגלען פֿון טויער האָט מען נאָך אַלץ נישט אַראָפּגענומען.
אויפֿן פֿינפטן טאָג האָבן די ריגלען פֿון געטאָ-טויער זיך האַסטיק
געעפֿנט. מיט אַזעלדיקע טריט און אַ שטאַרקער באַגלייטונג האָט
אַרזינגעשפּאַנט דער מאַנאָך פֿראַנסואַ גראַנדאַני. זיין פּנים איז געווען
פֿינצטער. די אויגן זיינע — אומהיימלעך פֿלאַמיק.

טירן-און-פֿענצטער האָבן זיך אויפֿגעפּראַלט. פּנימער האָבן זיך
געשטרעקט צו דעם וואָס טראַגט אַ גור-דין. און אין גאַנצן איז ער
אַ שטיקל מענטש, אַ קריפל, אַ קאַליקע. אַ שליח פֿון בייז און פֿינצ-
טערן אַנזאָג.

פֿראַנסואַ גראַנדאַני מיט זיינע באַגלייטערס האָבן געשפּאַנט טיפֿער
אין דעם קוואַרטאַל, אינעם געפּלאַנטער פֿון פֿינצטערע, בלינדע געס-
לעך. שונאים פֿון דעם דערלייזער — האָט דער מוח זיינער אונטערן
שאַרבן געיאָגט די אַנקומענדיקע געדאַנקען — זיינע שונאים, דעם
נידעריקסטן דינער פֿון זיין הייליקן אָרט, בלויז שונאים אויף אַלע
וועגן דאָ, סײַ קרומע, סײַ גלייכע. ער איז ווידער געגאַנגען צו דעם
בלינדן מויער, צוגעקומען צום גרויסן שטיין. צוויי פּאַר הענט פֿון
זיינע באַגלייטערס האָבן אים געהאַלפֿן אַרויפֿשטייגן אויף דעם שטיין.
ער האָט אויפֿגעהויבן די הענט, ביינערדיקע, אַנגעצויגענע, מיט
בלויע אַדערן. זאַלן אַלע זען זיינע הענט און דעם פּאַרמעט, וואָס ער
וויקלט-אויף. אונטן אַ חתימה, אַ שאַרלעך-רויטער זיגל פֿונעם שטאַט-
היטער פֿון זיין הייליקן נאַמען.

זיין קול האָט זיך אין די ערשטע רגעס פֿאַרטשעפעט אין אַ
הוסטל און באַלד אַריבערגעגאַנגען צו דינקייט; אַ פֿידלכריפּ. ער האָט
געלייענט:

— „אין די לעצטע נעכט האָבן זיך יידן אַרויסגעריסן פֿון די
מויערן פֿון זייער קוואַרטאַל, געלאָזט זיך אין שטאַט אַריין און באַ-
רויבט די קריסטלעכע באַפֿעלקערונג, צוגענומען האַב-און-גוטס. מיר
פּאַדערן-אויף די וואָס האָבן געוואָגט צו טאָן די פּאַרברעכנס, זיי זאַלן

ביז הענט זונען־אונטערגאנג זיך איבערגעבן אין די הענט פֿון דעם דינער פֿון הייליקן פֿאָטער פֿראַנסואַ גראַנדאַני. וועלן די שולדיקע זיך נישט אַפּרופֿן ביז זונען־אונטערגאנג, וועלן גענומען ווערן דריי מענער פֿאַר משכּנות. וועלן די שולדיקע זיך נישט איבערגעבן אין לויף פֿון דריי טעג אין די הענט פֿון גערעכטיקייט און געזעץ, וועלן די דריי יידן אַפּגעבן זייערע לעבנס פֿאַר די שולדיקע“.

דער מאַנאַך האָט זיך אַפּגערוט, אַפּגעכאַפט דעם אַטעם און זיין קול האָט ווידער אַ פֿלייץ געטאַן; אַ פֿידלכריפּ, געבייזער און באַפֿעל: — „לויט דעם געזעץ פֿון דעם הייליקן פֿאָטער זינען די יידן אין געטאָ פֿון אַוויניאַן ערבֿ איינער פֿאַרן אַנדערן, יעדער טראַגט די אַחריות פֿאַרן אַנדערן“.

אונטערגעשריבן: דער שטאַטהיטער פֿון זיין הייליקן נאַמען.

פֿראַנסואַ גראַנדאַני האָט געענדיקט ליינען. ער האָט זיך אומ־געקוקט אויפֿן פֿאַרזאַמלטן עולם, וואָס האָט זיך אַ וויג געטאַן אין שטומקייט און גליווער. קיינער האָט נישט אויפֿגעהויבן די אויגן צו קוקן יענעם אין פנים אַרײַן. די שטילקייט איז געווען אַזוי טיף, אַז יעדער האָט געהערט דאָס קלאַפֿן פֿונעם אייגענעם האַרץ. פּלוצלינג האָט פֿון ערגעץ אַ פֿאַרקראַטעטן פֿענצטער זיך אַרויסגעריסן אַ געוויין פֿון אַ קראַנק קינד, עס האָט זיך אַנגעהערט ווי דאָס געוויין פֿון אַ פֿידל און געשפּאַלטן די שטילקייט. דער ערשטער האָט זיך אויפֿגע־ריסן פֿון זיין גליווער דער קאַרליק־מאַנאַך. זיין דין דראַענדיק קול האָט באַגלייט דאָס געוויין פֿונעם קינד:

— „מיר בלייבן דאָ ביז דעם זון־אונטערגאנג! מיר וואַרטן ביז די פֿאַרברעכערס וועלן זיך אַפּרופֿן און נישט לאָזן דריי מענטשן אַפּ־געבן זייערע לעבנס. כדי צו זיין זיכער און נישט דאַרפֿן פֿאַרלירן קיין איבעריקע ציט, וועל איך אויסרופֿן די נעמען פֿון דריי חשוּבֿע אַנג־וווינערס פֿון די יידן אין אַוויניאַן!“

ווידער האָבן די פֿאַרזאַמלטע זיך אַ וויג געטאַן. די שרעק האָט אַ זעץ געטאַן אין יעדנס האַרץ.

ער האָט מער נישט געלייענט פֿון אַ פֿאַרמעט-בויגן, נאָר זײַן מויל
האַט אַרויסגעבראַכט נעמען פֿון דרײַ פֿרנסים, צווישן זיי דעם נאַמען
פֿון רופֿא דניאל ליווראַן.

אויגן, קעפֿ, העלדזער האָבן זיך געשטרעקט איינער צום אַנדערן,
ווי צעשוּיבערטע פֿייגל. מינוטן האָבן אויסגעטריפֿט איינע נאָך דער
אַנדערער אין צער. נישט קיין גאַנץ פֿערטל טאַג איז געלעגן ביו צו
דער מינוט, ווען די זון וועט נייגן אויף יענער זײַט פֿון גילדערנעם
צלם איבערן מיטלסטן טורעם פֿון פֿאַלאַץ, ביז צו דער מינוט ווען
די שטילקייט אין געטאָ וועט געשאַכטן ווערן, מיטן צונעמען דרײַ
חשובֿע פֿרנסים.

דער מאַנאָך מיט זײַנע באַוואַפֿנטע באַגלייטערס זײַנען געשטאַנען
אויסגעשטעלט בני דעם בלינדן מויער. הינטער זיי — שטיין און באַ-
שיצונג. פֿאַרויס — דרײַ אַזינגאַנגען פֿון אַנדערע געסלעך און אויגן
פֿון מענטשן: אַמגלייביקע, לעסטערערס, צעשראַקענע אויגן קוקן אויף
אים, ווי ער וואַלט גאָר געווען דער שולדיקער, נישט זיי. אין די אויגן
זייערע — שרעק, חוצפּה, ביזקייט, דראָונג...

— 1 —

יעקב אַלקאַני האָט זיך געדרייט הין און צוריק אין דער ענגער
קעלערשטוב, ווי אַ געפֿאַנגענער טיגער. ער איז געווען גערייצט, ביז,
פֿאַרביסן. אַ ביטערער געראַנגל איז אַנגעגאַנגען אין זײַן יונגן לײַב.
דער געראַנגל האָט געפֿיניקט, געריסן פֿון אים שטיקער חיות און
אַנגעיאַגט וועלטן מיט אומרו, ספֿקות, קשיות, תּרעומות, אויף וועמען?...
ווער וועט העלפֿן נעמיין? פֿון וואַנען אַזוי פֿיל בייזס און שלעכטס
פֿון איין מענטשן צום אַנדערן? זאָל ער דערלאָזן אַוועקנעמען בני
יידן אין תּפֿיסה אַרײַן און ראַטעווען זײַן אייגן נישטיק לעבן? עס
זײַנען דאָ דרײַ טעג צײַט, און דרײַ טעג איז דאָך אַ וועלט מיט
דויער. עס קען געשען: ער וועט זיך בני נאַכט דורכרײַסן אַ מויער,
דורכרײַסן די באַוואַפֿנטע וואַך, אַרײַן אינעם טײַך און אַוועקשווימען
ערגעץ, אויסבאַהאַלטן זיך אין אַ וואַלד, אַפּגעבן דאָס לעבן האָט ער

דאך נאך צינט. לויטן געזעץ קומט אים טויטשטראף. ער איז געווען דער אנפירער: גערויבט בני קריסטלעכע מענטשן האבן-און-גוטס. ווי אזוי האלט מען אבער אויס? א רחמנות אויף דער קראנקער שוועס-טער — ווער וועט זי באשיצן? דער רופא דניאל פאלט פון די פיס, די כוחות פארצערן אים — — —

דער אלטער דניאל ליווראן איז ארינגעקומען. ער האט געהיילט נעמיין. ער האט זיך געאזלט, דער אלטער דאקטער דניאל ליווראן. ער האט נאך געהאט פאר זיך בלויז צוויי שעה צינט, ביז ער וועט צוזאמען מיט נאך צוויי יידן זיך איבערגעבן אין די הענט פון פראנסוא גראנ-דאני און פון זינע הענט צו די תפיסה-ווענט. פון דארט נישטא מער קיין אויסגאנג. ער האט זיך געאזלט, דער רופא. אין יעדן געסל — קראנקע. אלע שטרעקן די הענט נאך הילף.

— רופא דניאל, ענטפערט מיר! וואס זאל איך טאן?
 — נישט אין מיינע הענט, נישט אין מיינע כוחות, נישט אין מיינע צונג ליגט דער ענטפער, מיינ קינד.
 יעקב איז צוגעשטאנען צו אים מיט עקשנות:
 — רופא דניאל! די מינוטן טריפן-אויס. וואס זאל איך טאן? איר זינט דאך א רופא!

— נישט אין מיינ מוח, נישט אין מיינ ליב ליגט דער ענטפער.
 יעקב אלקאני האט זיך א ריס געטאן פון ארט, ארינגעכאפט דער שוועסטערס קאפ אין זינע הענט, געקושט זי אין שטערן און זיך געלאזט צו דער טיר. ער איז מיט פעסטע טריט געגאנגען צו דער בלינדער וואנט. נאך אים איז געגאנגען א צעקניטשטער, א פארלוי-רענער, א צעווייטיקטער דער ליכטציער יששכר אלקאני. ער האט מורא געהאט, דער פאטער, אז דאס ביז אין זיין זון וועט אים איבער-געוועלטיקן דאס געמיט און ער וועט זיך נישט איבערגעבן אין די הענט פון פראנסוא גראנדאני, נאר לאזן דריי יידן אויסגיין אין תפיסה. דאס שלעכטס אין אים וועט גובר זיין. ער איז יונג, שטארק, דאס בלוט קאכט און זידט אין אים און דארט ווארט אויף אים די תליה.
 יעקב האט זיך דורכגעריסן איין געסל נאכן אנדערן. ער איז צו-

געקומען צום שטיין ביי דער בלינדער וואַנט. זיין שטאַרקער קערפער האָט זיך געשטרעקט פֿאַרויס. זיין קול האָט זיך אַ ריס געטאָן און געפֿאַלן ווי אַ האַמערזעץ איבערן קאַפּ פֿון דעם קליינעם מאַן פֿראַנסואַ: — אויב מען וועט עפֿענען דאָס טויער צו דער שטאַט, וועלן די דריי יידן, וואָס האָבן צוגענומען שפּינז ביי עטלעכע שטאַטישע קרע- מערס, פּדי צו שפּינזן קינדער און אַלטע-לייט, זיך איבערגעבן אין אַנערע הענט!

פֿראַנסואַ גראַנדאַני האָט זיך אַ צאַפּל געטאָן, מיט אויפֿגעריסענע אויגן אָנגעקוקט דעם שטאַרקן ייִדישן יונג. ער איז שטאַרק ווי אַן אַקס — זאָגט מען — ער איז שייַן ווי די שייַנקייט אַליין. עס האָט אים אין דער מינוט אָנגעכאַפט אַ ווילד געפֿיל פֿון קנאה און פּעס:

— פֿון וואָנען ווייסט מען, אַז בלויז דריי יידן זינען די שולדיקע? — עס וועלן זיין עדות!

פֿראַנסואַ גראַנדאַני האָט זיך געווישט דעם שטערן, פֿאַרפֿעסטיקט דאָס מיצל איבער דער קוטשמע האַר, פֿעסטער פֿאַרבונדן דעם שטריק איבער דעם אויסגעדאַרטן לייב. זיין פנים האָט איצטער אויסגעזען ווי אַ קינד און ווי אַ זקן, בייז און גוט, דראַענדיק און מיט שאַדנפֿרייד.

— דאָס טויער קען מען נישט עפֿענען! — זיין קול איז געווען דין און שאַרף — די מגפֿה בושעוועט דאָ און וועט זיך אַריבערטראַגן אין שטאַט אַרנין. מען מוז נאָך וואַרטן. דו זאָג-אַרויס שאַרף די נעמען פֿון די דריי!

יעקבס קול האָט זיך אַ טראַג געטאָן איבערן קאַפּ פֿון קאַרליק:

— די מגפֿה לעשט זיך שוין ביי אונדז. יעדער טאַג, וואָס קומט, רינסט-אַרויס ווייניקער לעבנס, וואַרפֿט-אום ווייניקער געזונטע. דער דאַקטער און חשובֿער מאַן דניאל ליוראַן קען דאָס באַשטעטיקן מיט עדות זאָגן. זאָל מען עפֿענען דאָס טויער בלויז פֿאַר די געזונטע. זאָלן זיי אַרויסגיין אין שטאַט איינקויפֿן שפּינז און רפֿואות. אויף עטלעכע שעה בלויז לאַז מען זיי אַרויסלאָזן, נישט צום האַנדלען, נישט צום אַרבעטן, נישט געלט טוישן, בלויז ברענגען נאַרונג און הילף.

— נישט אין מיין צונג ליגט די מאַכט. איך וועל מוזן שיקן אַ שליה צום עלטסטן קאַרדינאַל!

— מיר מוזן האָבן אַן אונטערגעשריבענעם פאַרמעט פֿון דעם היטער פֿון שטאַט. פֿון עלטסטן קאַרדינאַל און פֿון דעם שאַצקאַמער-היטער!

פֿראַנסואַ גראַנדאַניס פנים איז געוואָרן צונטער פֿלאַמיק. ער האָט געוואָרפֿן רייד:

— די חוצפת קוקט-אַרויס פֿון דענע אויגן. דענע רייד זענען צו שאַרף!

דער יונג האָט געמאַכט אַ שרייט פֿאַרויס און ווידער גערעדט הויך, האַמערדיק:

— אַנדערש וועלן זיך די דריי נישט איבערגעבן. די תליה וואָרט דאָך, עס איז פֿאַר אַיך אַ בעסערער ביסן ווי שפּיזן אומשולדיקע מענטשן יאָרן לאַנג אין אַ תּפֿיסה, שפּיזן און באַוואַכן!

פֿראַנסואַ גראַנדאַני האָט אויסגעקליבן איינעם פֿון זיין ליבבוואַך, איבערגעגעבן אים די רייד פֿון יעקבֿ אַלקאַני און אים געהייסן גיין אין שטאַט אַריין ברענגען אַן ענטפֿער.

דער וועכטער איז אַרויס פֿונעם געסל, אַרויס דורכן טויער אין דער רחבֿותדיקייט פֿון שטאַט. דריי חתימות האָט ער געדאַרפֿט ברענגען...

— π —

די זון האָט זיך שוין גענומען גייגן צו מערבֿ. דער גילדענער צלם אויפֿן מיטלסטן טורעם פֿון פּויפּסלעכן פּאַלאַץ האָט נאָך געפֿלאַקערט. אַ זוניקער טאָג הענט געווען, נאָך עטלעכע טעג פֿון רעגנס און ווינטן. ביז דעם לעצטן גלי אויפֿן שפיץ פֿון צלם איז נאָך געלעגן אַ קליי-נער מהלך.

ווידער האָט זיך דאָס טויער געעפֿנט. דער ליבבוועכטער איז צו-ריקגעקומען אַ פֿאַרסאָפּעטער. אין האַנט האָט ער געהאַלטן אַ פֿאַר-חתמעטן פאַרמעט. ער האָט זיך דערנענטערט צום מאַנאָך פֿראַנסואַ

און אים דערלאנגט דאָס פאַרמעט. דער קאַרליק האָט עס שנעל אויפֿ־געוויקלט, דורכגעלאָפֿן מיט די אויגן, באַטראַכט די רויטע חתימות. ער האָט אויפֿגעהויבן דעם קאַפּ. זיין קול האָט אַ פֿלייך געטאַן:
— איר זינט אונדזערע שונאים, אָבער מיר באַהאַנדלען אייך מיט חסד, מיט רחמנות. אונדזער דערלייזער האָט אונדז געלערנט, ווי אַזוי צו דולדן אונדזערע שונאים און אומגיין מיט רחמים. דאָס טויער וועט זיין אַפֿן בלוז פֿאַר די געזונטע מענער פֿון פֿרימאַרגן ביז די זון וועט שטיין אין מיטן הימל. איר מעגט בלוז קויפֿן שפיז און רפֿואות. וואָס ווייניקער זיך אַנטרעפֿן מיט דער באַפֿעלקערונג פֿון שטאָט!

זינע ווערטער זינען געפֿאַלן איבער די קעפּ פֿון די פֿאַרזאַמלטע. ער האָט ווינטער געצויגן דין און כריפּנדיק די רייד:
— פֿאַרן איבערגעבן אייך די דערלויבעניש וויל איך הערן די נעמען פֿון די שולדיקע!

דער עולם האָט זיך אַ וויג געטאַן. דאָס בלוט האָט געגליווערט אין יעדנס ליב. יעקבֿ אַלקאַני האָט אויפֿגעהויבן דעם קאַפּ. הינטער אים איז געשטאַנען זיין פֿאַטער. נעבן זיי — צוויי יידן, וועלכע מען האָט געקענט אין געטאָ ווי ליצנות־טרעבערס, ליידיק־גייערס, גנבים, וואָס זיצן גאַנצע טעג אין ווינקעלער, שפּילן ביינדלעך, שפעטן פֿון גאָט און פֿון ליבט.

— איר, יעקבֿ אַלקאַני, בין געווען דער אַנפֿירער! איך האָב צוגערעדט מיינע צוויי פֿרענד נחום דעם פֿישער און משולם דעם שוסטער, זיי זאָלן גיין מיט מיר און צורויבן שפיז פֿאַר די הונגע־ריקע יידן!

פֿראַנסואַס שוואַרצע אויגן זינען געוואָרן גרעסער, פֿול מיט שפּאַט און אומהיימלעכן גלי. זיין קול איז געוואָרן וואָגיק:
— וועלן די יידישע פֿרנסים פֿון אַוויניאָן עדות זאָגן, אַז דו, יעקבֿ אַלקאַני, ביסט געווען דער אַנפֿירער, און נחום און משולם זינען געווען מיט דיר?
עטלעכע רגעס האָט אַנגעהאַלטן אַ טיפֿע שטילקייט. דער ליכט־

ציער יששכר אלקאני האט מיט זינע שוואכע הענט א שטופ געטאן דעם זון אין א זינט. דער אלטער יששכר איז אויסגעקומען איצטער פנים-אלפנים מיט דעם קריפל פראנסוא — ביידע האבן זיך שארף אנגעקוקט. אין די אויגן פון ביידנס פנימער — שפאט און שטארקייט, א גלי פון פרייד און שטאלץ.

— איך, יששכר אלקאני, זאג עדות, אז מײן זון יעקב איז געווען דער אנפירער, און ער האט צוגערעדט נחומען און משולמען, זיי זאלן ארויס צוזאמען אין די נעכט דורך א מויער די הייך און דורכן טיך צוקומען צו יענער זינט שטאט, אויפרייסן ריגלען פון קריסטלעכע קראמען, צונעמען שפיץ, פאר די הונגעריקע קינדער און שוואכע לייט אין אונדזער קווארטאל. איך בין גרייט צו שווערן — — —

— מיר טארן נישט אננעמען דאס עדות זאגן פון א פאטער קעגן זיין זון אדער לטובת אים. בפרט אז דאס איז אן עדות-זאגן פון שטראף. דאס מאל וועלן מיר יא אננעמען דאס עדות זאגן! עס ווערט שפעט און עס זאגט זיך, אז א פאטער טרעט-ארויס שארף קעגן א זון, קען מען אים גלייבן. בפרט אז דאס איז אן עדות זאגן פון שטראף. איז דא ווער, וואס זאגט עפעס קעגן דעם עדות זאגן פון יששכר אלקאני, זאל ער אויפהייבן זיין קול!

די שטילקייט איז געווען נאך טיפער. געוויין אין פארשטיקטע העלדזער.

— מיר נעמען-אן דיין עדות זאגן, יששכר אלקאני. מען וועט די פרנסים נישט באמייען!

פראנסוא גראנדאני האט פעסטער פארבונדן זיין גארטל איבער דעם כאלאט. ער האט איצטער אויסגעזען זייער קליין, ווינציק, ווי א בימל א קליינס צווישן א מחנה שטאמיקע בימער. זיין פנים האט אלץ געפלאמט מיט א צונטער רויטקייט, די שאדנפרייד האט זיך נישט אפגעטאן פון אים.

א זונשטראל האט נאך געברענט דעם שפיץ פון גאלדענעם צלם אויפן מיטלסטן טורעם פון פויפסלעכן פאלאץ. די שטענדיקע צייט, ווען דאס טויער פון געטא ווערט געשלאסן. עס האבן נאך געפעלט

עטלעכע מינוט צו שקיעה. פֿראַנסואַ גראַנדאַני האָט אויפֿגעהויבן די אויגן צום פֿלאַמיקן גאַלד. אין זײַן פֿאַרקריפֿלטן ליב האָט אָנגע-
שפּאַרט אַ ווילדע פֿרייד, וואָס ער האָט אויסגעפֿירט זײַן שליחות
איידער דער לעצטער שטראַל פֿון דער זון האָט זיך אויסגעלאָשן
איבער דער הויכקייט פֿון מיטלסטן טורעם. עס איז געווען פֿאַר אים
אַ גוטער סימן...

מ. ברכהן

דרייַ מוידן

דרייַ נדנס! ... אַ ווערטל?
עס רעדט זיך גאַר גרינג!
און כאַטש זיך צעפֿערטל,
פֿון הויט כאַטשיק שפּרינג!

דרייַ מוידן ווי ריזן
די פּנימער שוואַרץ,
זיי שטעכן ווי שפּיזן
דעם טאַטן אין האַרץ.

דרייַ פֿלות ... דרייַ חופּות ...
זיי מאַכן אים אַלט,
און גרויס איז דער דלות.
אין שטיבל איז קאַלט ...

א. ב. גאטלאבער

דער דעקטוד

אָדער

צוויי חופות אין איין נאכט

א קאָמעדיע

פערזאָנען

יאָסעלע -- דעם נאמנס, אַ שייַן בחורל פֿון אַכצן יאָר. ער האָט ליב פֿריידעלען.
 ר' יחזקאל -- דער נאמן, זיין פֿאָטער.
 ר' יעקב, -- זיין מחותן. ער האָט אַ טאָכטער, וואָס איז יאָסעלעס פֿלע. דער רבֿ זאָהיקעט¹ זיך.
 ר' פֿנחס -- דער לאַדיזשינער בעל־שם, דעם רבֿס אַ קרובֿ.
 פֿריידעלע -- אַ שייַן מיידל פֿון 16 יאָר, יאָסעלעס געליבטע.
 ר' צלאַל -- איר פֿאָטער, אַ פֿראַסטער ייד. אַרענדאָר.
 טאַלצע -- ר' צלאַלס צווייט ווייב. געווען פֿריער דעם רבֿס ווייב.
 דער קאַנעווער מורה־הוראה -- זיין מחותן, אַ האַלבער רבי.
 לעמל -- זיין בחור, בעזנאַסע², פֿריידעלעס חתן.
 צוויי גבאים -- דעם מורה־הוראהס.
 ישראל -- זיין בעל־עגלה.
 עזריאל -- משרת ביי ר' צלאַלן אין קרעטשמע.
 מאַרשעליק, קלעזמאַרים, ווייבער, ווייסע־חברה

די מעשה טרעפט זיך אין דאָשעוו, אויך אין אַ קרעטשמע, צוויי וויאַרסט³ פֿון דעם שטעטל, אויך אויפֿן טראַקט צווישן שטעטל און קרעטשמע.

¹ פֿאַרהאַקט זיך ביים ריידן. -- ² אַ צעקוועטשטע גאַז. -- ³ (רוסישע וועגמאַס) עפעס מער ווי אַ קילאָמעטער.

ווער אקט

ס'ווערט פארגעשטעלט אַ קרעטשמע. אין מיטן — אַ טויער און אויף ביידע זיטן שטיבער. אין דער רעכטער זייט די אייגנטלעכע קרעטשמע, אין דער לינקער — לידיקע סטאַנציעס פאַר געסט.

ערשטער אויפטריוט

פריידעלע — זיצט איינע אַליין אין דער סטאַנציע. קוקט אַרויס דורך דעם פֿענצטער. מען זעט אַנטקעגן אַ וועלדל, נעבן וועלדל אַ וואַסערל. זי זינגט:

בני דעם קוואַל זיצט אַ יינגל,
פֿלעכט פֿון צאַצקעס זיך אַ קרענצל.
ער זעט זי שווימען אויפֿן וואַסער,
די כוואַליעס טאַנצן זייער טענצל.

אַזוי פֿליען מנינע יאָרן,
ווי דאָס וואַסער אַזוי געשווינד,
ווי דאָס קרענצל ווערט פֿאַרוואַלעט
אַזוי וואַלעט מנין געזינט.

פֿרעגט מיך ניט, פֿאַר וואָס איך טרויער
אין בעסטער יונגער צייט,
ווען עס פֿרייט זיך יעדער מענטש,
ווען עס האָפֿן אַלע לייט?

ווען אַלע מענטשן פֿרייען זיך,
אין שמחת-תּורה און אום פורים,
ווערן מיר דערוועקט אין האַרצן
מנינע ביטערע יסורים.

וואָס ניצט מיר דען דער גאַנצער תענוג,
וואָס איך האָב אין דער שיינער צייט?
נאָר זי אליין איז וואָס איך זוך,
זי איז נאָנט און אייביק ווייט.

איך שטרעק די האַנט ווי ווייט איך קאָן,
איך וואַלט זי גערן צו מיר געצויגן,
אָך, איך קאָן זי ניט דערלאַנגען,
דאָס האַרץ איז מיר שיר אַרויסגעפֿלויגן!

קום-אַהער, דו, שיינע, זיסע,
וואַרף-אָוועק דען ריכטע משפּחה.
מיט דעם שווייס וועל איך אַרבעטן,
גאָט וועט געבן אונדז די ברכה.

הער, אין וועלדל פּישטשען פּייגעלעך
און דאָס וואָסער רוישט דערביי.
פּלאַץ איז אינעם קלענסטן שטיבל
פֿאַר מאַן-און-ווייב, וואָס ליבן טרייב.

אָפּגעזונגען, שטייט זי פֿאַרטראַכט, שמועסט דערנאָך צו זיך אליין.
אמת, אינעם קלענסטן שטיבל וואַלט איך פֿאַר ליב אָנגענומען. איך
וואַלט גאָר ניט געוואַלט מער קיינעם חוץ אים. מיט אים איז בני
מיר אַ וואַלדקערעטשמע גלייך מיט דער גרעסטער שענסטער שטאַט.
אָן אים, ווייס גאָט, איז די גרעסטע שענסטע שטאַט בני מיר אַ וואַלד-
קרעטשמע, אַ פּוסטיניע⁴. נאַרישע מענטשן, וואָס זוכט איר דעם
תענוג, דאָס גליק אין אַ גרויסער שטאַט, אין פּאַלאַצן און קאַרעטעס
— זוכט אַ האַרץ, וואָס פּילט אַנער האַרץ! האָט ליב און ווערט גע-
ליבט, און דאָס גליק, דער תענוג, וווינט מיט אַיך אומעטום. נאָר

⁴ מדבר.

נאָך איינס פֿעלט צום גליק: קיינער זאָל אַנך עס ניט וועלן שטערן. מיר האָט גאָט מײַן גליק באַשערט, מענטשן רײַסן עס מיר אָבער פֿון די הענט אַרויס. יאָסעלעס טאַטן גלוסט זיך אַ רבֿ. מײַנעם האָט זיך אַ קעלביקער דײַן פֿאַרגלוסט. און מיר בײַדע מוזן, נעבעך, זײַן די פֿפּרה־הינדלעך! אָט באַלד, באַלד איז שוין אַן עק פֿון אונדז! אָט שטייען שוין די פֿיר דרוקעס!⁵ איך ווייס ניט, צו וואָס טויגן נאָך פֿיר, מיר דאַכט זיך, אַז מיט אײַן דרוק קען מען מיך אויך דערהר־גענען. נאָר עס האָט אַ פנים, אַז דאָס באַטייטן: מײַן שטיפֿמאַמע, די ביזע געוועזענע רביצין; מײַן ליבער האַרציקער חתן, דער גע־שטאַפֿטער למדן; מײַן חנעוודיקער מחותן מיט דעם ווייסן לעטניק; מײַן כשרע מחותנתטע, וואָס פֿאַררײַפֿעט זיך ביז אין דער פינטע⁶. אַ שײַן געשלידער⁷, כ׳לעבן! סע גוט פֿאַר אַן עײַן־הרע! אַנדערע האָבן גליק, עס שלעפט זיך אַ שידוך עטלעכע יאָר, דערווייל קאָן מיט דער צײַט אַלץ אַנדערש ווערן. אַז מע געווינט צײַט, געווינט מען אַ סך! מיר האָט מען די האַפֿענונג אויך אַוועקגענומען. אַזאַ פֿאַרכאַפֿעניש טרעפֿט זיך זעלטן. אַכט טעג, אַז די תנאים זײַנען געווען הינטער מײַנע אויגן. איך קאָן ניט קײַן חתן, קײַן מחותן און פּלוצלינג, מיט אַ מאָל, גײַ צו דער חופּה! נאָ דיר אַ מאַן אַ קאַנעווער בחור! איך קאָן אים ניט, איך ווייס אים ניט, אַבי מע וועט מיך פֿירן מיט דעם פּויק! און אַז מע וועט פֿאַרלייענען דעם דעקרעט, ביז איך שוין פֿאַרפֿאַלן אויף אייביק! ניט אומזיסט פֿאַרהענגט מען אונדז די אויגן. אַזוי טוט מען אַלע, וואָס מע פֿירט זײַ די קעפּ אַראָפּנעמען... אָט דאָ זאָל מען זען אַ פֿאַרקערטע וועלט! מײַן טאַטע מאַכט מיך חתונה, וועמעס חתונה, וועמעס שמוחה איז עס? — מײַנע! צום סוף איז עס פֿאַר מיר דאָס גרעסטע אומגליק! ווער פֿרײַט זיך? די מאַמעטשקע! זי וועט פּטור ווערן פֿון דעם מאַנס בת־יחידה, וואָס איז אויף איר אַ מײַן, און יאָסעלע, כאַ־כאַ־כאַ! און יאָסעלע נעמט דער מומעס בלינדע מויד! אַ גוטער שידוך פֿאַר אים, כ׳לעבן!... טאַקע פּונקט זײַן אַ גע־

⁵ דרענגלעך, שטעקנס. — ⁶ באַמאַכט זיך בײַן גאַרטל. — ⁷ הילוך.

בונדענער מענטש! וואָס קומט דיר אַרויס, וואָס דו האָסט אַ האַרץ וואָס פֿילט, אַז אַנדערע האָבן איבער דעם צו שאַפֿן? מיט וועלכן חן, מיט וואָס פֿאַר אַ געפֿיל האָט ער מיר דאָס שיינע לידל געזונגען אַקעגן, אין וואַלדל, ביים טיכל! טרערן זינען אים אין די אויגן גע- שטאַנען! און מיר זינען די טרערן ניט געשטאַנען אין די אויגן. ניין, זיי האָבן זיך ריקעסוויזן⁸ געגאַסן... אין מיטן וואַסער האָט עס זיי ווייט אַוועקגעטראָגן... און איך האָב געטראַכט ביי מיר: אַזוי ווי די טרערן וועלן זיך שוין ניט אומקערן, אַזוי קערן זיך די יאָרן ניט אום. ביי די געדאַנקען האָב איך אַנגעהויבן צו ציטערן, אַ דראַשטש⁹ איז מיך באַפֿאַלן. און יאָסעלע האָט מיך ביי דער האַנט געכאַפט, און האָט מיר דעם ערשטן קוש געטאַן. גאַט! ווי האָט מיך דער קוש דורך-און-דורכגענומען! ניין, גאַט אין הימל, דו קענסט אויף אַזוי אַ קוש ניט בייז זיין! אַזוי קושן זיך די מלאכים אין הימל. אַזוי קושט די זון די רויזן און די בלומען אין אַ שיינעם זומער-מאַרגן, אַז די ראַסע ציטערט אויף די בלעטלעך... אַזוי ווי די טרערן האָבן אויף מניע באַקן געציטערט, אַזוי האָט אַדום-הראשון חוהן דעם ערשטן קוש געגעבן, אַז גאַט אַליין, ניט דער רב, האָט זיי מסדר-קידושין גע- ווען! מנין האַרץ האָט געפֿילט און פֿילט נאָך, נאָר דאָס מויל מוז שווינגן, אַזוי ווי אַ שעפֿעלע, אַז מע שערט עס...

צווייטער אויפֿטריט

יאָסעלע — וואָס איז ביז אַהער געשטאַנען הינטער דער טיר און האָט אַלצדינג געהערט קומט פּלוצלינג אַרײַן. אַז מע שערט די שאַף, ציטערן די לעמעלעך! דעריבער, פֿריידעניאַ, לאַז ציטערן דיין חתנדל לעמל. דו אַבער ציטער ניט און איך ציטער אויך ניט. דו ביסט נאָך לעת-עתה מיט דיין חתן הינטער דער חופּה ניט געשטאַ- נען און אויך מיט מנין לפּהניאַ אויך ניט. לאַזן זיך די מחותנים דער-

⁸ טיכמוויזן. — ⁹ ציטער.

ווייל פֿרייען. דער מענטש טראַכט און גאָט לאַכט! זאָג מיר נאָר, פֿרייע-
דעניאַ, וואָס געפֿעלט דיר אַזוי ניט דיין חתן? דו האָסט דאָך אים
גאָר ניט געזען? אַדרבא, מיר דאַכט, אַז אין דעם נאַמען אַליין קען
מען זיך שוין פֿאַרליבן! ל ע מ ל ! אוי, וויי, וואָס פֿאַר אַ זיסער נאָ-
מען! זאָלסט נאָך וויסן, ווי אַזוי ער פֿאַסט אים! וואָלט נאָר ניט געווען
איין חסרון, וואָס דיין חתן קאָן אים, געבעך, מיט זיין חנעוודיקן מיי-
לעכל ניט אויסריידן.

פֿריידעלע — פֿאַר וואָס? איז ער אַפֿשר שטום? אַדער האָט אים

דאָס לשון אַפּגענומען?

יאָסעלע — ניין, שטום איז ער ניט, כאַטשע ער איז קיין גרוי-

סער בעל־דברן אויך ניט. נאָר פשוט, ל ע מ ל אויסצוריידן דאָרף
מען דאָך גאַנץ נייטיק האָבן די נאָז. פרוּוו נאָר, אַמישנע¹⁰, האַלט
דיר צו די נאָז, וועסט זען, ווי דו וועסט ניט קאָנען זאָגן ל ע מ ל .
ער גייט צו איר, נעמט זי ביי דער נאָז. אַנאָ, פֿריידעניאַ, זאָג נאָר
ל ע מ ל ! פֿריידעלע רייסט זיך ביי אים אויס, טוט אים אַ וואָרף
די האַנט און שטעלט זיך ברוגז ביים פֿענצטער. יאַסעלע גייט־צו,
פֿאַרשטאַפט זיך אַליין די נאָז און מאַכט ווי איין פֿאַנפֿאַטש: ל ע ב ל !
לאַכט.

פֿריידעלע — קערט זיך צו אים מיט פֿאַרוויינטע אויגן: הער-

סטו דו, יאַסעלע, ווי איך זע, האָסטו עפעס הנאה מיך צו מוטשען.
האַט דאָס ניט אַ פנים, ווי איך האָב מיר אויסגעקליבן דעם חתן,
וואָס דו רייצסט זיך מיט מיר? דו וויסט דאָך דעם אמת, אַז מײַן ווילן
איז דערבײַ ניט געווען. מע האָט מיר קיין דעה ניט געפֿרעגט. וואָס
זשע ווילסטו האָבן פֿון מיר און טראַכטסט-אויס אַזוינע זאַכן, וואָס
זינגען ניט געשטויגן און ניט געפֿלויגן, אַבי מיר דאָס האַרץ אַרויס-
צונעמען? קאַנסטו ניט וויסן, ווי מיט דער נאָז, אַזוי אַן דער נאָז, ער
מעג אַפֿילו פֿון מײַנעט וועגן זיין מיט פֿופֿצן געז און מעג שײַנען ווי
די זון.

¹⁰ בכיוון.

יאָסעלע — מיט פֿופֿצן נעז? טאַקע זייער שיין.
 פֿריידעלע — לאַכט מיט פֿאַרוויינטע אויגן. איך לאַך אַזש פֿאַר
 צרות. נאָ, לאַז ער זיין מיט פֿופֿצן קעפֿ אַפֿילו, וועט ער מיר שוין אויך
 ניט געפֿעלן?
 יאָסעלע — טאָ, צווישן פֿופֿצן קעפֿ ווי געפֿינט זיך ניט כאַטשע
 איין רעכטע נאָז?
 פֿריידעלע — ווידער מיט דער נאָז, אָבער מיט דער נאָז?
 יאָסעלע — עס פֿאַרדריסט מיר נאָר, וואָס ער וועט נאָך האָבן
 צו איר אַ פֿרעטענויע.
 פֿריידעלע — וועלכע?
 יאָסעלע — באַשר, אַז ער איז פֿאַר דיר אַ חתן געוואָרן, האָט
 מען אים אַזוי לאַנג ביי דער נאָז געצויגן ביז מע האָט זי אים אַראָפֿ-
 געצויגן.
 פֿריידעלע — איך האָב דאָך דיר איין מאָל געזאָגט, אַז מיר
 איז קיין חילוק ניט, ווי מיט אַ נאָז, אַזוי אַן אַ נאָז.
 יאָסעלע — וואָס הייסט קיין חילוק ניט? דאָס אַרט דיך ניט,
 וואָס דו וועסט אים ניט קענען ביי דער נאָז אַרומפֿירן?
 פֿריידעלע — ניין, כּילעבן, איך וויל ניט אַזאַ מאָן, וואָס איך
 זאָל אים קענען ביי דער נאָז אַרומפֿירן. איך וויל אַזעלכן, וואָס זאָל
 מיך קענען פֿירן ווהיין ער וויל. נאָ, האָט מען מיר אַנגעהאַנגען אַ
 שלימזל, וואָס איך האָב מיך גאָר ניט דערויף געריכט! גלייב מיר,
 עס גייט מיר ניט דריבען, וואָס ער איז שיין. ער זאָל אַפֿילו זיין דער
 ערשטער פֿאַרשוין אין דער וועלט, וואָלט ער מיר שוין אויך ניט גע-
 פֿעלן. מיר געפֿעלט נאָר איינער און ווייטער קיינער!
 יאָסעלע — איינער, קיינער — עס גראַמט זיך אַפֿילו, נאָר פֿון
 דעסט וועגן איז פֿאַרט ביי דיר היינט די חופּה צו מזל, האָ? און איך
 האָף צו גאָט, אַז ער וועט דיך אַפֿילו ניט שלעפּן, וועסט אַליין גיין!
 פֿריידעלע — מיט פֿאַרדראָס, אַזוי שוין גאָר? צום סוף ביסטו
 נאָך גערעכט? וואָס דען האָב איך פֿאַר אַ ברירה? אַז דו ביסט אַזאַ
 בריה מיט דער צונג, קענסטו לצן און ווערטלעך זאָגן! אַנאָ, וווּ איז

דין וואָרט? דו האָסט מיר טויזנט מאָל געשווירן, אָ דו וועסט ניט דערלאָזן צו קיין אַנדער שידוך, וועסט אַלע ספּאַסאַבעס¹¹ זוכן ביי מיין טאַטן אַ חשובֿ צו ווערן און וועסט ניט טאָן קיין שידוך בשום אויפֿן; צום סוף ביסטו דער ערשטער געווען, וואָס האָט אַ שידוך געטאָן!

יאָסעלע — ניט איך, מיין פֿאַטער! נאָר איך האָב דאָך דיר לאַנג געזאָגט, אָ דו זאָלסט קיין כּלה ניט ווערן, וועט נאָך אַלץ רעכט זיין.

פּריידעלע — גלייך ווי איך וואָלט עמעצן געבעטן מיט מיר אַ שידוך צו טאָן! נאָר הער-צו, יאַסעלע, ביסט אַ קלוגער יונג. דו מיינסט, וועסט מיר פֿאַרקריטען, איך זאָל מיינען, איך בין שולדיק, ניט דו. וואָס וועט דיר אַרויסקומען, אָ דו וועסט מיר שוין גאָר אָפּנאָרן? האָסט אַ פנים, נאָך די תּנאים האָסטו מיר ניט הונדערט מאָל געשווירן, אָ מיר וועלן ביידע חתונה האָבן?

יאָסעלע — מן-הסתּם ביידע. וואָס דען מיינסטו, איך וועל, חלילה, פֿאַרזיצן? איך וויל אַוודאי חתונה האָבן, אי דאָס נאָך היינט, כאַטשע מיט דיר אין איין טאַג! דו ווייסט, פֿריידעניאָ, אָ ביי מיר איז היינט חופּה, צום מזל?

פּריידעלע — זייער דערשראָקן. וואָס, מיט דער בלינדער קו? מיט דער יאַשטשערקע? מיט דער מומעס טעכטערל? מיט דעם רבֿס זאַכערע¹²? נאָ, און דו וועסט גיין צו דער פּאַכערע¹³?

יאָסעלע — זאַכערע, פּאַכערע — גאַנץ וווּיל, כּילעבן! ווייסט, דו טויגסט זייער אַ גראַם-זאַגערין צו זיין. נאָך וואָס האָסטו זיך אַזוי דערשראָקן, אָבער אונטער דער חופּה בין איך נאָך ניט מיט איר געשטאַנען און דו מיט ל ע מ ל ע ן אויך ניט?

פּריידעלע — ווי הייסט, היינט דאַרפֿן ביידע חופּות זיין, ביי מיר און ביי דיר! דו קענסט נאָך האָפֿן? עס איז נאָר צום לאַכן, ווי דו ביסט ביי דיר אַזוי פֿאַרזיכערט! מיר דאַכט, אָ דו נאַרסט מיר,

¹¹ אַינפֿאַלן, מיטלען, דריידלעך. — ¹² טאַכטער. — ¹³ לווייה.

אבער דו ווייסט דעם אמת. עס איז ניט מעגלעך!
 יאַטעלע — לאַכן דאַרף מען פֿון קיין זאַך ניט. מעגלעך איז
 אַלצדינג. איך האָב אַמאָל געהערט פֿון אַן אַלטן יידן אַ לידל זינגען,
 האָב איך עס מיר אויפֿגעשריבן. איך וועל עס דיר אומיסטנע פֿיר-
 זינגען, עס איז זייער שיין, ער זינגט:

מען זעט אין דער וועלט אַפֿט זאַכן,
 וואָס ברענגען נאָר צום לאַכן.
 מײַנע יונגע קינדער —
 עס איז גאָר לויטער ווינדער.

ווי קאָן מיט דעם דרײַ-הטײַע,
 למשל, יענע נקבֿה,
 וואָס [איז] אין גאַנצן אַ שפּאַן,
 חשובֿ זײַן בני דעם מאַן?

און ער זאָגט דער גאַנצער וועלט,
 אַז ניט צוליב איר געלט
 האָט ער זי גענומען —
 פֿון ליבע איז עס געקומען.

קינדער, איר זענט נאָך יינג¹⁴,
 איר פֿאַרשטייט ניט אַזוי זאַכן.
 מעגלעך איז אַלצדינג,
 מע דאַרף דאַרויס¹⁵ ניט לאַכן.

און יענץ ווייבל דאַרט
 שווערט זיך אויף איר זואַרט,
 אַז זי האָט ניט אין זינגען קיינעם,
 נאָר אים אַליין, נאָר איינעם!

¹⁴ ווינדער-ווינדער, יינג-יינג. — ¹⁵ פֿון דעם.

עס געפֿינען זיך מענטשן, כ'לעבן,
וואָס וועלן איר ניט גלייבן,
זיי האָבן זי געזען שטיפֿן, לאַכן,
מיט יונגע־לייט מחזקות מאַכן —

און זאָגט דווקא ניין,
זי האָט אין זינען אים אַליין.
זי טיט זיך טאַקע אַ שפּיל אין מיטן דעריין,
זי האָט פֿאַרט נאָר אים אין זין.

קינדער, איר זענט נאָך יינג — —

אַט גייט יענער דניטש געקליידט,
ער זיצט די פֿיס גאַנץ צעשפּרייט,
רעדט דניטש ווי אַ געבוירענער ריס¹⁶,
ער איז אַ גרויסער מאַן געוויס.

ער שפּילט זיך מיט אימפּעריאַלן
מיט באַנקאָווע בילעטן,
ער איז אויף גוטן ווייזן אַ בעלן
אויף ביפּשטיק מיט קאַטלעטן.

הערט, ווי ער שרײַט אויף אַ קול
צום איזוואַשטשיק: פּאַשאַל, פּאַשאַל!¹⁷
אַט איז ער ערשט פֿון מאַסקווע געקומען
און האָט אַ גרויסן פּאַדראַד גענומען.

מאַרגן לויפֿט ער קיין וואַרשע אַוועק
מיט סיגנאַציעס גאַנצע פעק;
דאָרט וועט ער די וועלט איבערקערן,
נאָך אַ יאָר וועט ער אַ מיליאַנטשיק ווערן.

¹⁶ רוס(לענדער). — ¹⁷ קוטשער: געגאַנגען!

גו, ווער קאָן דרינגען מסופק זײַן,
 אַז דער מענטש איז וויל און פֿײַן.
 נאָר גייט שמועסט מיט דער בייזער יועלט,
 הערט ווי מען פֿלוקט אים, מען שעלט.

מען זאָגט: ער איז אַ פֿאַדלער ייִנג,
 ער איז ספּאַסאַבנע צו טאָן אַלצדינג:
 גנבֿענען, ראַבעווען, פּערל אַפּרייטן,
 עס איז אים שוין אַ מאָל געקומען שמײַסן.

טאַקע זײַנס אַ באַקאַנטן
 האָב איך אַמאָל געהערט זאָגן,
 אַז ער איז אַרומגעפֿאַרן מיט קאַמעדיאַנטן
 און אַ קאַטערינקע אַרומגעטראָגן.

עס איז אַפֿילו ניט צו גלייבן,
 אַ מענטש זאָל זיך פּלוצלינג אויפֿהייבן.
 וווּ האָט ער גענומען די מטבע? —
 פֿון אַ קאַטערינגשטיק — אַ מאַסצי דאַבראַדזעיע!¹⁸

נאָר, קינדער, איר זענט נאָך ייִנג — —
 איר פֿאַרשטייט ניט אַזוינע זאַכן.
 מעגלעך איז אַלצדינג,
 מען דאַרף דאַרויס ניט לאַכן.

און דאַרט גייט אַ ייד אַ געמיינער,
 ער איז נעבעך הויט און ביינער,
 דאָס פנים נעבעך טויט
 און אַן אַ שטיקעלע ברויט.

¹⁸ חשובער מאַן, ווילהעלםבנדיקער!

ווי עס איז, זאגט איר, געמאלט,
אז דער זאל פֿאַר הונגער שטאַרבן,
אַט האָט מען אים ערשט געצאָלט
טויזנט מזומנע קאַרבן!

האַט מיר ניט פֿאַראַיבל,
זעקס גראַשן פֿון דעם ריבל
האַט ער ניט לאַנג גענומען,
ווי האָט ער דעם דלות באַקומען?
קינדער, איר זענט נאָך יינג — —

דאַרט שטייט ווידער איינער,
ער האָט מער פֿלייש ווי ביינער,
ער איז פֿעט און דיק,
געפֿאַשעט ווי אַ ביק.

און די גאַנצע וועלט ווייסט דאָך,
ער פֿאַסט צוויי מאָל אין דער וואָך,
פֿון זיין אייגן מויל האָב איך עס געהערט —
הינט קענט אַ וועלט און קלערט!

עס איז, דאַכט זיך, נאָר אַ געשפּעט,
פֿון תּעניתים ווער ווערט פֿעט?
אזוי הער איך אויך זאָגן,
איר קענט עס ניט פֿאַרטראָגן.

קינדער, איר זענט נאָך יינג, — —

און יענער, למשל, ווי געפֿעלט אַיך,
ער איז אַוודאי זייער ריך.
דאָס איז דאָך דער נגיד ר' מאַשקע,
ער פֿאַרט דאָך אויף אַ דראַזשקע¹⁰.

¹⁰ קאַרעטקע, קאַטש (מיט פּערד).

די פֿערד די קעפּ פֿאַרריסן,
דער קוטשער ווערט אויסגעריסן,
ער מוז פֿאַר אַלעמען זאַרגן
און אַפֿילו האָבער באַרגן.

נאָר וועט איר'ס גלייבן,
ער האָט ניט אַ גראַשן כ'לעבן!
די פֿערד האָט ער באַקומען
אויף באַרג, ניט פֿאַר מזומן.

נאָר קינדער, איר זענט נאָך יינג — —

דאָרט פליעסקעט איינער מיט די הענט
און שאַקלט זיך אַהין-אַהער,
רנסט זיך אויף די גלזכע ווענט
און ריטשעט ווי אַ בער.

ער בייגט זיך מודים ביז צו דער ערד
שפּרינגט קדוש ביז צום הימל,
שלאָפּט ביז חצות אויף דער הוילער ערד
און טוט שוין נאָך חצות ניט אַ דרימל.

ער קומט אַהיים נאָר פֿרזטיק-צו-נאַכטס
און האָט הנגטיקס יאָר צוויי בריתן געמאַכט,
ער האָט מקיים געווען זייער שיין
„אַף לאַמתך תעשה בן“.

נאָר, קינדער, איר זענט נאָך יינג — —

זעסטו, פֿריידעניאַ, פֿון דעם לידל קאָן אַלצדינג מעגלעך זיין.
אַ מענטש דאַרף קיין מאָל ניט פֿאַרצאָגן²⁰. דאָס לידל האָט קיין נאָר

²⁰ פֿאַרצווייפלען.

ניט אויסגעטראכט. איך האב אויך א שטיקל דערצו צוגעזעצט, דו מעגסט עס הערן. ער זינגט:

דו ביסט לעמלס פלה,
דאס ווייסן מיר אַלע.
מיט אים אונטער דער חופה גיין
האַט דיך נאָך קיינער ניט געזען.

וויילסט אפֿשר קשיות פֿרעגן,
וועל איך דיך אָן יעקבֿ אָבֿינו דערמאָנען:
מיט רחלען איז ער זיך געגאַנגען לייגן,
מיט לאהן איז ער אויפֿגעשטאַנען.

סע קאַן זיך נאָך איבערדרייען,
ביז נאַכט איז דאָך ווייט.
[ס'קען נאָך אַ נס געשען]²¹,
מיר קענען נאָך זיין לייט.

נאָר פֿריידעניאַ, ביסט נאָך יינג — —

הער נאָר צו, פֿריידעניאַ, פֿאַלג מיר איין זאָך: האַלט מיך ניט פֿאַר קיין פֿלוט²² און וויל ניט וויסן פֿאַר דער צייט. פֿרעג מיך ניט איבער, נאָר פֿאַלג מיך און ראַטעווע זיך, דיין טאַטן ניט. דיין חתן וועט קומען פֿאַרהאַנגען ווי אַ פֿלה דאָס פֿנים מיט אַ דעקטור, ווייל מע וועט ניט וועלן זאָלסט זען, אַז ער איז אָן אַ נאָן. וועסטו וועלן אָנהייבן לאַרעמען, פֿילדערן און וועסט אים דווקא וועלן זען, וועסטו נאָר קאַליע מאַכן; ממה-נפֿשך, האַסטו געשוויגן ביז אַהער, וואָס דו האַסט טאַקע געהאַט אַ פֿראַווע²³ צו זאָגן, אַז דו ווילסט ניט קיין פֿלה ווערן הינטער די אויגן, אַ מיידל, קיין עין-הרע, אין דינע יאָרן און אַ יתומה, אָן אַ מאַמע, דאַרף זיך גאָר ניט אַזוי שטאַרק שעמען. נאָר

²¹ (אין טעקסט פעלט דא א שורה) אין אַט דעם זין. — ²² אַ צעטומלטער (פֿלאַפֿלער). — ²³ רעכט.

דו האסט זיך שוין פֿרײער געשוויגן, מאך זשע זיך ווינטער אויך זיט וויסנדיק, וואָרעם אויספֿירן וועסטו נאָך שוין אַצינד אַוודאי ניט! וועט זשע יאָ דער טאַטע מבייש זיין דעם צדיק, דעם קאַנעווער מורה-הוראה, איבער אַזאָ קלייניקייט, איבער אַ שטיקל נאָז, און אים לאָזן מיט דעם טזערן בן-יחיד צוריקפֿאַרן? אַ חרפה! וווּ שטייט עס גע-שריבן, וועט ער דיר זאָגן, אַז איטלעכער ייד דאַרף האָבן אַ נאָז? וואָס איז, אָן אַ נאָז איז מען קיין ייד ניט? און אַז דו וועסט שוין גאָר די וועלט אַנבלייגן, וועט מען דאָך דיר ענטפֿערן, אַז מבייש זיין אַזאָ תבשית קאָן מען ניט. און בײַ יידן פֿאַרבינדט מען זיך ניט אויף אייביק; דו האָב חתונה, און אַז ס'וועט דיר דערנאָך ניט טויגן, וועסטו זיך אין אמתן מיט אים גטן. גלייב מיר, מע וועט דיר אַזוי זאָגן. פֿאַלג זשע מיך בעסער און מאַך דיך גאָר ניט וויסנדיק, שוויגן גאָר שטיל, וועסט שוין זען, וואָס דאָ וועט זיך טאָן!

פֿרײדעלע — וואָס וועט זיך טאָן? זאָג מיר אויך!

יאָטעלע — אַט דאָס איז דאָך געווען מײַן ערשטע בקשה, אַז זאַלסט מיך ניט פֿרעגן.

אַלע נקבות, זעט אַ ווינדער,

אַלע וויבער, יונגע קינדער,

האַבן אַ ירושה פֿון דער באַבע חווה,

תמיד נאָר צו זיין טשיקאַווע ²⁴.

וויל ניט באַלד וויסן, וואָס איך האָב אָפּגעלייגט אויף שפּעטער. אויף דעם ערגסטן פֿאַל בלייבט דאָך דיר איבער די ברירה זיך דער-נאָך צו גטן!

פֿרײדעלע — מײַנע שונאים זאָלן מיר אַזוינע ברירות האָבן! נאָר וויסן וואָלט איך געוואָלט, ווי אַזוי וועט מען זיך ניט שעמען צו ברענגען אַ חתן מיט אַ דעקטוד?

²⁴ נעגעריק.

יאָסעלע — זעסטו, אַ מלאַכה אַ תירוץ! מע וועט זאָגן, ער איז עפעס געפֿאַלן אויף די אויגן.

פֿריידעלע — יאָ, ער איז געפֿאַלן אויף די אויגן און האָט זיך צעשלאָגן די נאָז! וויי איז מײַן לעבן, אַליץ איבערן פֿינצטערן יחוס, אַליץ איבער דער מומע, וואָס וואַלט געוואַלט האָבן אַ סך רבנים אין דער משפּחה! עס קאָן איר נאָך אַליץ דער סמאַרקאַטע רבֿ ניט אַרויס פֿון דעם קאַפּ!

יאָסעלע — איך האָב הנאה. פֿריידעלע, דו האָסט איינע ²⁵ גע- דאַנקען מיט מיר: איך קאָן אויך ניט לײַדן דעם יחוס. זיי טיילן זיך זייער פֿיל צו און, כּלעבן, אומזיסט! וואָרעם, אין דער אמתן, ווער הייסט בײַ אונדו, אומשטיינט געזאָגט, אַ מיוחס? אַ פֿאַרקעוואַטע חסידל, אַבי עפעס דעם רוחס אָן אייניקל, אַ שלים-שלימזלניק, אַ נאַכליע ²⁶, אַ באַנקקוועטשער! זעסטו, אין דײַטשלאַנד זײַנען די טאַ- קע אמתע מיוחסים ראַפּאַפּאַרט, הורוויץ, לאַנדאָ און נאָך אַזעלכע גלײַכן! דער קומט אַרויס פֿון דעם פּני יהושע ²⁷, דער פֿון דעם פֿראַנק- פֿורט-דמײַנער רבֿ, זיי זײַנען טאַקע לומדים און גרויסע חכמים, גע- לערנטע, שיינע, ריינע לײַט! די היגע שקראַבעס ²⁸ אַבער זײַנען נאָר אומזיסט און אומנישט מיוחסים! דעריבער האָב איך אַמאָל געשריבן אַ לידל, וואָס נעבעך אַלע ייִדישע מיידלעך מעגן עס הערן. עס גע- הערט, נעבעך, צו זייער ביטער האַרץ און צו דײַנעם אויך. הער נאָר צו די גרויסע מלוכות, וואָס מען האָט פֿון דעם יחוס [יחוס]:

רבנים, דיינים,	די הענגט מען אָן וויבילעך,
אביונים, קבצנים,	ווי די שיינע טײַבלעך.
מלמדים, שמשים	ווי ערגעץ אַ מיידל
זײַנען אויך מיוחסים.	שיין און איידל —

²⁵ די זעלביקע. — ²⁶ אפגעלאָזענער, שמוציקער נפש. — ²⁷ באַרימטער ספר פֿון יעקבֿ־יהושע פֿאַלק (1680—1756). — ²⁸ טויגעניכצן.

ער איז גאר דער עיקר.
 זי מוז קאכן און באקן,
 האַלץ אַליין האַקן
 און מוז אַרויסלויפֿן
 אַלדינג אַננקויפֿן,
 גיאַנטשען די קינדער,
 איטלעכן באַזונדער:

דאָס שלאָפֿן לייגן,
 דעם געבן זייגן,
 דעם עסן געבן,
 דאָס אַרויספֿירן,
 דאָס אויף די הענט הייבן,
 דעם — דעם פֿאַרדן שמירן,
 דאָס הייטע טראָגן,
 יעניץ אויסצואַגן —
 אויף איר ליגט גאָר,
 און אַ ברית אַלע יאָר.

ער גלעט זיך די באַרד
 און איז תמיד מיד,
 טרינקט בראַנפֿן מיט קוואַרט
 און איז אַ שיינער ייד.
 אַט זינען די מלוכות
 וואָס מע האָט פֿון דעם יוחס.

באַקומט אויף איר חלק
 אַזאָ זיסע מתנה.
 וויל ער איז הייליק
 און דאָונט מיט פֿונגה.
 אין דעם חסידישן קלניזל
 ליגט ער ווי אַ מניזל
 ימים ושנים,
 פֿאַרכמאַרעט און פֿויל,
 פֿאַרקרימט דאָס פנים
 און מאַכט מיטן מויל.
 ער טרינקט יאַרצייט און תיקון,
 עסט רעטשענע קיכלעך
 און שרעט: עס איז מסוכן
 אַרניצצוקוקן אין די ביכלעך!
 שעלט יונגע-לייט,
 וואָס לערנען לשונות,
 וואָס פֿאַרברענגען צייט,
 מיט שרייבן און חשבונות.
 דאָס ווייב אין דער היים
 באַוויינט, נעבעך, איר לעבן,
 וואָס מע האָט איר דעם
 פֿאַר אַ מאַן געגעבן.
 אַ פֿאַרדן, אַ נאַכליע,
 אַ ליינדאָק, אַ שיכור,
 וואָס הערט ער זי —

פֿריידעלע — דערזעט דעם פֿאַטער אַנקומען, זאָגט זי צו
 יאַסעלען: דער טאַטע גייט אַהער, גיי גיכער אַוועק! דו וויסט דאָך,
 אז ער וויל ניט לינדן. איך וועל שוין האַבן דעם גוטן פֿסק!
 יאַסעלע — צו פֿריידעלען. זאָג, אז איך האָב דאָ געזוכט

דיין שטיפּמאַמע, מנין מחותנתטע. זיי ספּאַקאַינע²⁹, עס איז נאָך ווייט
ביז צו דער נאַכט. ער גייט אַוועק דורך איין טיר.

דריטער אויפטריוט

ר' צלאַל — מיט אַ ברייטער באַרד, די פּאַלעס פּאַרשטעקט.
קומט אַן דורך דער אַנדערער טיר, טראַגט אַ פּאַסטעוועק³⁰ ביר.
ווער איז דאָ געווען? עמעצער איז ערשט אַרויסגעגאַנגען פֿון דאַנען,
דאַכט זיך, יאַסעלע דעם נאַמנס, דעם רבֿס תּכשיטדיקער חתן, דער
שיינער פּראַנצויז! וואָס האָט ער דאָ געדאַרפֿט? מיר דאַכט, איך האָב
דיר שוין אַ פּאַר מאָל געזאַגט, אָו עס שטייט דיר ניט אָן מיט אים
צו ריידן, וועדליק וואָס פּאַר אַ מחותן דו האָסט און צו וואָס פּאַר אַ
חתן דו קומסט אָן. וואָס וואַלאַטשעט³¹ ער זיך נאָך דיר, ער איז
עפעס דיין גלייכ, האָ?

פּריידעלע — וואָס כאַפּסטו דורך אָן? פּלוצעם גאַר איז ער גע-
קומען צו מיר. ער האָט מיך אַפּילו ניט אין זינען. ער האָט געדאַרפֿט
די מומע. עס איז דאָך היינט בני אים די חופּה, האָט ער עפעס גע-
דאַרפֿט האָבן די מחותנתטע.

ר' צלאַל — פּשיטא! די מחותנתטע גייט גאַר אויס נאָך אים!
זיין מערכה איז זיין שטיקל גליק, וואָס זיין כּלה איז בלינד אויף
אייך אויג; ווען ניט, וואַלט ער ניט דערלעבט מנין ווייבס איידעם צו
זיין, דער מהייעשהניק³² פּריידעלען שטייען טרערן אין די אויגן.
זאָג גאַר, פּריידעלע, עפעס דאַכט זיך מיר, האָסטו געוויינט אָדער
דו ווילסט ערשט וויינען? עס מוז דיר אַוודאי זיין שווער דער תּענית?
ער שטעלט אַנידער דעם פּאַסטעוועק ביר ביי דער שוועל און גייט
צו נענטער צו איר. אָט, כּלעבן, איך וואַלט דיר געהייסן אַנבניסן.
נאָך וואָס זאַלסטו פּאַסטן, אָו דו קאַנסט ניט? עס איז דען עפעס אַ

²⁹ רוק. — ³⁰ קרוג? — ³¹ שלעפט זיך. — ³² אויסגעלאַסענער, זימדיקער.

געבאָטענער תענית? די מאַמע, דיר אויף לאַנגע יאָר, איז אויך עפעס צו דער חופה ניט געזונט געווען און האָט געוויינט, האָט מען איר אויך ניט געהייסן פֿאַסטן.

פֿריידעלע — פֿאַרשטייט זיך, צו וואָס ניצט דאָס פֿאַסטן? דעם גוטן זיווג האָב איך מיר שוין לאַנג אויסגעבעטן.

ר' צלאַל — אַך איז מיר! ווידער דער זיווג. אָבער דער דער זיווג! איז דין חתן אַפֿשר אַ קאַרגער מיוחס, אַ קאַרגער למדן, האָט ווייסטו, אַז ער שאַלעט שוין פֿאַסקעס⁸⁸ אַדער, ווי אַזוי זאָגט מען, ער פֿאַסטעט שאלות? רבונג-של-עולם, איך ווייס ניט, וואָס דעם מיידל איז געשען זינט זי איז אַ פּלה געוואָרן? וואָס איז, ווילסט פֿאַרזיצן? דו ווייסט, אַז דו ביסט שוין געוואָרן זעכצן יאָר, ביז הונדערט יאָר? דין מאַמע, זאָל זיך מיין, האָט שוין אין דינע יאָרן צוויי קינדער געהאַט!

פֿריידעלע — זייער וויל, איז זי אין אמתן יונג געשטאַרבן! ר' צלאַל — פּשיטא, אַודאי! איבער דעם איז זי טאַקע גע-שטאַרבן! עס האָט אַ פנים, מע ווייסט ניט, פֿון וואָס איר טויט איז געקומען? די אַלטע מילנערין האָט איר אייער אין וואָס געגאַסן און האָט געזאָגט, אַז עס איז געקומען פֿון אַ דערשרעקעניש. נאָר איך שמועס ניט דערפֿון, איך בין ד'רויף ניט אויסן. איך זאָג עס נאָר אַקעגן דעם, ווי דו קענסט אַזוי זיצן סמוטנע אין דעם טאַג, וואָס דו ווערסט אַזוי גליקלעך! דו ווייסט גאָר ניט, ווי אַלע ווייבלעך וועלן דיר מקנא זיין, אַז דין מאַן וועט זיצן איבער די גרויסע ספֿרים ווי אַ רב, ניט אַזוי ווי יאַסעלע דעם נאמנס, וואָס טראָגט אַלץ אַרום די קליינע ביכלעך אין די קעשענעס! אומשטיינס געזאָגט, אַלץ דער פֿינצטערער דור, וואָס איז אַרויסגעקומען! אין מיינע יאָרן פֿלעגט צו זיין אַ סידור אַזוי גראָב און דיק, אַז ס'איז געווען אויף אים אַ הענוג אַ קוק צו טאַן! און פֿלעגט צו זיין מיט הילצערנע טאַולען און מעשענע האַקעס, און ס'איז אין אים געשטאַנען פֿון פֿויגלמילך! אָבער הענטיקע סידורימלעך זינען קיי-און-שפיני! אומשטיינס גע-

⁸⁸ (שפּעט'לשוין) פּסקנט שאלות.

זאָגט, מײַנע שװנאים זאָלן זיך מיטן רוח צעטיילן מיט דעם, וואָס דאָרט שטייט! עטלעכע פּיצלעך זמירות פֿון פֿרײַטיק־צו־נאַכטס און שבת פֿרי! אַ פּריץ זאָל הײַנט אַ יידן צו טויט הרגענען, ער זאָל אים זינגען מה־פֿית, וועט ער ניט קענען, ווייל ס׳ע שטייט ניט אין סידור! ווער שמועסט פֿון שבת־צו־נאַכטס — שטייט גאָר אַ מפה! אַ האַלבער ו י ת ן ל ך , אַ קורצער לאַנג ו ה ו א - ר ח ו ם , קיין פ פ - ר ו ת , קיין ה ו ש ע נ ו ת , קיין ה ג ד ה , קיין י ו צ ר ו ת — ווייס איך, פֿאַר וואָס מע רופֿט עס סידור? ווייל ס׳ע שטייט אין דעם פּיצל דאָונען, אויף שטיינער און אויף ביינער געזאָגט?! און אַזוי ווי מיט די סידורים, אַזוי איז מיט אַלע ספֿרים! פֿאַר צײַטנס פֿלעגן זײַן אַלע ספֿרים אַזוי גרויס, אַז זײ האָבן ניט געקענט אין שאַ־פֿע אַרײַן! בײַ מײַן מאַמען, עליה־השלום, איז געווען, אַט ווי הײַנט געדענק איך, עפעס אַ ספֿר מ ח ל ת צ ב י ³⁴, איז ער געווען לענגער נאָך ווי מײַן רײַטער! הײַנטיקע ספֿרימלעך טראָגט מען אַרום אין די קעשענעס — ווי קאָן זײַן נויך אויף דער וועלט? ווי קאָן משיח קומען? נאָר לאַמיר צוריקשמועסן: ווער זשע נאָך טראָגט זײ אַרום? ווער נאָך קוקט אין זײ אַרײַן? נאָך עפעס אַ שלימזל ווי יאַסעלע דעם נאמנס! אין אמתן, הלוואַי ער זאָל ייִדישקייט אויסהאַלטן! וואָס, איך האָב אַפֿשר ניט געהערט מיט מײַנע אייגענע אויערן, ווי ער האָט אַנומלטן געזאָגט, אַז ס׳איז גאָר ניטאָ קיין לײַך און קיין ניט־גוטער, ניט מיט מײַן מויל גערעדט? און האָט נאָך דערצו חוזק גע־מאַכט פֿון אַן עינ־הרע־אַפּשפּרעכן און פֿון וואָס גיסן? הפּלל, ער האַלט גאָר די ייִדישע נאמנה פֿאַר גרינג. איך זאָג טאַקע מײַנס, זײַן גליק איז עפעס זייער גרויס אין הימל, וואָס מײַן וויבס טאַכטער איז בלינד אויף איין אויג, און דערצו אַ בייזע, גרינע יאַשטשערקע, ווען ניט, וואָלט ער אַודאי ניט דערלעבט זי פֿאַר אַ פּלה צו האָבן! איך וואָלט מײַן וויב דערצו ניט דערלאָזט!

פּרײַדעלע — טאַ אַודאי גרויס גליק! וואָס וואָלט ער געטאָן.

³⁴ (אַ גרייז פון אַן עס־האַרץ) „נחלת צבי“, (נאָמען פון פּאַפּולערן ספר).

אז זי זאל זיין בלינד אויף ביידע אויגן אדער גאר אן א נאָז, ווי אנדערע?

יאָסעלע — ווייזט זיך אויף דער טיר בײַ די ווערטער און זאָגט צו פריידעלען שטילערהײט, ווי אַ פֿאַנפֿאַטש: אַזוי ווי ל ע ב ל! ער דערזעט דעם פֿאַסטעווען ביר, בייגט ער זיך אָן און טרינקט, אין מיטן דערשרעקט ער זיך און קערט־איבער דעם פֿאַסטעווען.

ר' צלאַל — דערהערט, קוקט זיך אום, דערזעט דעם ליאַפּ³⁵ און גיט אַ געשרײ: ווער איז דאָרט, צו אַל די שוואַרצע יאַרן?! יאָסעלע — אַנטלויפֿט. ר' צלאַל אים נאָך.

פֿערטער אויפֿטריט

פריידעלע — נאָ, אים איז נאָך היינט אין זיין בלאַזען³⁶ און איך ווער אליין אַקערשט ניט משוגע פֿאַר צרות! דער מלאַך־המוות, זאָגט מען, האָט הונדערט אויגן, מן הסתם האָט ער דאָך אויך פֿאַרצײק נעז. צום סוף האָט יאָסעלעס מלאַך־המוות נאָר איין אויג און מנייער אַפֿילו ניט אַ האַלבע נאָז! דער טאַטע האָט מיר אַ ביסל אַ צעטל פֿון תענוגים אַנידערגעלייגט! איך וועל עס מיך אַ ביסל שמעלצן, אַז ער וועט ראַיען³⁷ איבער די גרויסע ספֿרים, אַ ליכטיקן גן־עדן זאָל ער האָבן, רבונג־של־עולם! אי דאָס — טאַקע באַלד! אַז ער קאָן יאָ, ווי דער טאַטע זאָגט, פֿאַסען שאלות, צי חזירים, וואָלט איך אים אַ בעלן געווען פֿרעגן אַ שאלה, צי ער וואָלט געוואָלט אַ כלה אָן אַ נאָז? מיד, מע זאָל פֿרעגן, אַזוי ווי איך בין ניט קיין רבֿ און ניט קיין רביצין, וואָלט איך געפֿסקנט, אַז אַ חתן אָן אַ נאָז איז פֿונקט ווי איין טריי־פֿער מעסער; מע דאַרף אים אַרײַנשטעקן אין דער ערד!

³⁵ אַפּגעלאָזענע בריאה. — ³⁶ לצן, זיך מאַכן פֿאַר אַ לץ. — ³⁷ גראַבן.

פֿינפֿטער אויפֿטריט

יאָסעלע — קומט־אַן פֿון דער אַנדער זייט, קוקט איר אַריבער איבער די פֿלייצעס. אַזוי, לעבלען מיינסטו אין דער ערד אַרײַן צו שטעקן? אַן עבֿירה, ער זאָל גיין אַליין. עס וועט אים סקוטשנע ⁸⁸ זײַן. איך האָב פֿון זײַנעט וועגן אַ גוטן זיווג. וואָס מיינסטו, כֿלעבן, דאָס וואָלט יאָ אַ גלײַכער שידוך געווען; ער וועט בײַ איר זײַן אין אויג אין קאַפּ! די געז וועלן זיי זיך איינס דאָס אַנדערע ניט אַפֿרײַסן, ווייניקסטנס — זי אים ניט, און פֿאַר אַ ניט קאַן ער זי גאַר גיך פֿטור ווערן, זי דאַרף נאָר איין אויג צומאַכן!

פֿריידעלע — יאָ, ווי אַזוי וועט זי אָבער קענען זײַנער פֿטור ווערן? אַפֿילו נאָך דעם טויט קאַן מען דאָך אַזאַ צרה אויך ניט פֿטור ווערן? ווי אַזוי קאַן מען וויסן, אויב ער איז געשטאַרבן, מען קאַן דאָך אים ניט לייגן קיין פֿעדער אויף דער נאָז?

יאָסעלע — וועט ער אמת מוזן ליגן דרײַ טעג. אַקעגן זעסטו ניט, פֿריידעניאָ, זײַנע גילדענע מעלות; ער שטעקט ניט אַרײַן די נאָז אומעטום. ער דאַרף קיין טאַבאַק ניט, קיין בשמים שבת־צור־נאַכטס צו דער הַבֿדלה, אַ פֿשרע מציאה פֿאַר אַ וויבּל, כֿלעבן; אַ האַלבע הוצאה! אַ בריל אויף דער עלטער וועט ער אויך פֿאַרשפֿאַרן.

פֿריידעלע — זעסטו, דערפֿאַר וואָס דו ביסט אַזוי גוט און רעכנסט מיר אויס מײַן חתנס מעלות, וועל איך דיר דײַן פֿלהס מעלות אויך רעכענען. פֿאַרגעס ניט, ווי פֿרום זי איז. זי קוקט ניט אויף איין מאַנסביל מיט ביידע אויגן; מאַכט דער מאַן אַ פֿעלער, קוקט זי אויף דעם פֿעלער נאָר מיט איין אויג.

יאָסעלע — זי שטייט אין דאַוונען אויך דערמאַנט: ו ע ל
ה א ר ק מ ת ח ת איין אויג!

פֿריידעלע — לאַכט. אַז מיר האַלטן שוין יאָ בײַ ע ל י ג ו ,
מעג מען שוין אויסשפּייען. זי שפּײַט־אויס. ימח שמו וזכרו! גענוג.

⁸⁸ אומעטיק.

לאָמיר זיי אַוועקוואַרפֿן! זאָג מיר בעסער, ווי האָסטו זיך אויסגעדרײַט
פֿון דעם טאַטן, וואָס איז דיר נאַכגעלאָפֿן? ער איז אָן דעם אויף דיר
גענוג ביז.

יאָסעלע — צום שידוך וועט עס מיר ניט שאַטן. דער טאַטע
האַט מיך ניט געקריגן. ער זוכט מיך נאָך אויף דעם בוידעם. ער האָט
געזען, ווי איך בין אַרױפֿגעלאָפֿן דורך דעם הויז אויף דעם בוידעם.
ער האָט אַבער ניט געזען, ווי איך בין טאַקע זאַראַן³⁹ פֿון דער אַנ-
דערער זײַט אַראָפֿ! נישקשה, לאָז ער דערווייל זוכן, געפֿינען וועט
ער מיך אַבער ווען ער וועט זיך שוין גאָר אויף מיר ניט ריכטן. זײַ
נאָר ציערפֿליווע⁴⁰, וועסטו עפעס זען שייַנס, אויב עס וועט מיר נאָר
געראַטן. איך סטראַיע⁴¹ אַזעלכעס, וואָס זאָל זײַן לעמעלען ווי צע-
מעריצע אין דער נאָז, און מײַן כלה ווי אַ דאַרן אין אויג. זײַ מיר
דערווייל געזונט! צום ווידערזען! ער ווײַזט איר פֿון דער ווײַטן אַ קוט
און לױפֿט־אַרויס.

זעקסטער אויפֿטריט

אין דרויסן פֿאַר דעם טויער

יאָסעלע — עזריאל, עזריאל, ווױהין פֿאַרסטו?
עזריאל — זעצט זיך אויף רײַטנדיק אויף אַ פֿערד. מיט אַ מער-
נה גראַב קול. איך פֿאַר־אַקעגן דעם חתן מיט די מחותנים.
יאָסעלע — עטײַט אַ ביסל פֿאַרטראַכט, דערנאָך זאָגט ער צו
עזריאלן. גוט. הער נאָר צו, עזריאל! איך האָב דיר עפעס צו בעטן.
איך פֿאַרלאַנג ניט אומזיסט. דו ווײַסט דאָך, אַז איך בין תמיד אַ גו-
טער־ברודער. בשעת ער זאָגט עס, שטעקט ער עזריאלן אין דער
האַנט אַרײַן אַ האַלב קערבל.

עזריאל — מאַכט־צו די האַנט. ער האָט נאָך ניט געזען, וואָס
ער האָט אים אַרײַנגעלייגט. אַזאַ יאָר זאָל איך האָבן, ווי האַניק איז

³⁹ באלד. — ⁴⁰ געדולדיק. — ⁴¹ בוי, גרייט־צו.

זיס, אויב יאָסעלע איז אַ גוטער־ברודער! אוי, אוי, אוי, דער באַלע־
 באַס זאָל בעסער מײַן שכל האַבן! אוי, אוי, אוי! ווי זאָגט מען עפעס:
 אַן אַקס האָט אַ לאַנגן שופּר! ווייס איך, וואָס טויג פֿריידעלען דאָס
 יראַת־שמים־פּנימל? דאָס איבעריקע טאָר מען ניט אויסזאָגן. דער
 באַלעבאַס מיר געזאָגט אויף די תּנאים: עזריאל, שוויג! עזריאל
 שוויגט. אַבער עזריאל טראַכט זיך בײַ זיך: געשוויגן הייסט גערעדט!
 אַ בער האָט קיין ווידל ניט און פֿריידעלעס חתן האָט קיין נאָז ניט,
 ניט מיט מײַן מויל גערעדט! לאַז אַ רוח אין זײַן טאַטן אַרײַן!

יאָסעלע — דאָס גייט מיך ניט אָן. איך וויל דיך עפעס בעטן.
 דו ווייסט, אַז בײַ מיר איז אויך הַנּוּט די חופּה און עס איר מער ניטאָ
 ווי איינערליי קלעזמער. וועט דאָ ווערן אַ גאַנצע מישעניגע⁴². דער
 וועט שלעפּן אַהער די קלעזמער, דער אַהין. דעריבער טו מיר צוליב
 אַ קלייניקייט: דו פֿאַרסט אַקעגן די מחותנים, פֿאַרהאַלט זיי דאָרט אַ
 ביסל, בלאַנדזשע קלאַמערשט אַ ביסל אין וואַלד! זיי ווייסן דאָך דעם
 וועג ניט. ערשט פֿאַר נאַכט, אַז עס וועט שוין אַנהייבן פֿינצטער ווערן,
 וועסטו זיי אַרויספֿירן פֿונעם וועלדל אויפֿן טראַקט. דערווייל וועל
 איך איבערקומען מײַן חופּה! מאַרגן באַקומסטו בײַ מיר אַ מתנה, אַבי
 וועסט עס נאָר גוט מאַכן!

עזריאל — האָט דערווייל געזען דאָס האַלבע קערבל, באַשפּיט
 ער עס און לייגט־אַרײַן אין דער קעשענע. זאָגט שטיילערהייט צו זיך
 אַלײַן: אַזוי ווי איך ווייס ניט פֿאַר וואָס, אַזוי זאָל עס מיר ניט שאַטן!
 הויך צו יאָסעלע: אוי, אוי, וועל איך זיי אַרומפֿירן, ווי אין אַפור⁴³!
 וועט פֿריידעלע אַ ביסל שפעטער האַנדלען די כּשרע מציאה!

יאָסעלע — לאַכט. וואָס וועט דערווייל לעמל טאָן?

עזריאל — לעמל לאַז דערווייל מאַכן מ ע!

יאָסעלע — מאַכט ווי אַ פֿאַנפֿאַטש. ניין, בע! ער גייט־אַוועק.

⁴² בהלה, צעמישעניש. — ⁴³ (אופאר?) איינגעקשנטער, וואָס וויל בשום
 אופן נישט נאָכגעבן.

זיבנטער אויפטריוט

עזריאל — ער זעצט זיך צו רעכט אויף דעם פֿערד. אַ רוח אין אַ נאַר! ער קלאַפֿט זיך אין שטערן. אוי, עזריאל, ביסט אַ קלוגער יונג! אַט דאָס קעפל זאָל געווען לערנען אין די קליינע אותיות, וואָלט ער געקענט זאָגן אַ בלאַט גמרא מיט אַ תוספֿותל אָן אַ פּאַ-פּאַס!⁴⁴ יאָסעלע וויל דאָ עפעס סטראַיען אַ פֿיגלע;⁴⁵ נאַר מיר אַ שיינע כפרה, און ער וועט גאָר אַוועקלאַטכען⁴⁶ די יאַלדווקע!⁴⁷ קיין אַ ד ו ן ע ם ל ם⁴⁸ וועט שוין דאַכט מיר לעמל בלויז ניט דאַרפֿן זאָגן. דערווייז האָט מײַן עזריאל אַראָפּגערוקט אַ פֿיווערל⁴⁹ דעם טאַטנס ירושה האָב איך דאָ ניט צוגעלייגט! דאַכט זיך, מאָרגן וועל איך נאָך באַקומען בירגעלט פֿאַר דעם, וואָס איך וועל מיך אַ ביסל אָנפאַרקען⁵⁰ מיט די מחותנים, אַפֿילו און עבֿירה פֿריידעלע זאָל דער-ווײַל פֿאַסטן, נאַר ווער הייסט איר זיין אַ נאַר? לאָז זי עפעס געבן יאַסלען, וועט זי זיך אויסלייזן, וועט זי דערווייזל מעגן אָנבײַסן. און ווינטער, אַ ייִדישע נשמה קאָן מען ניט שאַצן. אפֿשר איז זי טאַקע כײַם גאַנצן שכל? עזריאל, שוויג, ביסט אַ קלוגער יונג! איך וועל דערווייזל אַ שפרונג טאָן צו מײַן כײַצען קיין יאַרמילעווקע, אַ פֿיוו-בערל איז דאָ, אַ זעץ אין דער משקה מיט אַ שטיק פֿיש! וויאָ! ער פֿאַרט-אַוועק.

דובע 1838

⁴⁴ אונטערפּאַשטן, אַרויסהעלפֿן. — ⁴⁵ שווינדל. — ⁴⁶ אַוועקגובענען. — ⁴⁷ פּריץ, נאַז. — ⁴⁸ (תפילה) לויבעזאָגן. — ⁴⁹ אַ מינפערל (?). — ⁵⁰ זיך פֿאַרנעמען.

שלמה גילבערט

יששכר און זבולון

ר' מאַטל זיצט אין בית-המדרש, שאַקלט זיך פֿאַר אַן אָפֿענער גמרא, קנייטשט דעם שטערן און קניט אַ שפיץ פֿון דער באַרד. פֿייגל, זיין ווייב, אַ קליינע, אַ פֿלינקע, אַרומגערינגלט מיט גרויסע טעכטער, שטייט ביי אַ טישל אויפֿן מאַרק און ציט די פרנסה פֿון עטלעכע איילן ציץ און בענדלעך. זי שטייט פֿאַרן פּויער אַ קליינע, נאָר מיטן געדאַנק נעמט זי אים אַרום פֿון אַלע זייטן, בלישטשעט צו אים אַרויף מיט אירע שוואַרצע אייגעלעך און וואַרפֿט אים אַריין אין ריידן עט-לעכע ווערטער ייִדיש. דער פּויער שטייט האַלציק גלייך, מיט אַ רוז פנים, עפעס פֿילט ער, אַז זי נאָרט אים, נאָר ער ווייסט, אַז ער קויפֿט דאָ ביליקער. פֿאַרשטייט ער עס נישט, אַטעמט שווער אָפּ און באַ-צאַלט...

פֿייגל איז פֿלינק, ווען זי קריגט זיך מיט אַ שכנטע אויפֿן מאַרק, שרייבט זי אויף אַ בנקולכל און שפּרינגט-אונטער, און שטורגעט-אונטער מיטן פֿינגער אין יענערס פנים אַריין. נאָר יענע האָט אַ הויכן מאַן, וואָס כאַפט אַ האַרטע זאַך, קריגט זי מורא און לויפֿט-צוריק צו איר שטעל און ווישט זיך די טרערן פֿון די אויגן און שעלט די טעכטער, פֿאַר וואָס זיי שטייען ווי די גלאַמבעס¹. אַלץ איז נאָר אויף אירע פֿלייצעס, און זי דאַרף אומעטום זיין אַליין?

ר' מאַטל איז אַ שיינער ייד מיט אַ שיטערער צווישן-פּייער באַרד און ברייט טוכן היטל. דאָס פנים רויטלעך פֿאַרלעגן און די הענט אין ביידע כאַלאַטל-קעשענעס. ער זיצט אין בית-המדרש פֿאַר אַן אָפֿענער גמרא, שאַקלט זיך און ציט אַ פֿויל שלעפֿעריקן גמרא-ניגון. אין מיטן טאַג פֿאַרמאַכט ער די גמרא און גייט אַ ביסל אַרויס אויפֿן מאַרק. ער שטייט אין אַ זבט און ער זעט, ווי זיין ווייב פֿאַר-

¹ דרענגער.

קויפֿט, ווי זי רעדט קלוג אַזן דעם קונה און זאָגט אים צו אַ וויציק ווערטל, ווי זי מעסט פֿלינק: האָט ער הנאה און שמייכלט שטיל און פֿאַרשעמט אין דער באַרד אַרײַן.

— אַ חכמה, אַ בריהטע אָן אישה.

ווען דער קונה גייט שוין אַוועק, שרייבט זי אויף די טעכטער און שעלט, פֿאַר וואָס זיי שטייען, פֿאַר וואָס זיי לייגן נישט צו די סחורה. זי דערזעט אָבער מאַטלעך, זײַן באַרד, ווערט זי שטילער, זי פֿאַרריכט זיך פֿאַרשעמט דאָס שייטל אויפֿן קאַפּ און קויפֿט בײַ דער שכנטע פֿרוכטן. ר' מאַטל דרייט די פרי אין דער האַנט, באַווגדערט די פרי און מאַכט אַ ברכה.

פֿייגל באַקוקט אים אַרום און רעדט צו זיך, אַז זי דאַרף שוין נעמען עטלעכע אײַלן צײַג און מאַכן אים אַ נײַ כאַלאַטל.

*

פֿייגעלע ווייסט איר נישטיקייט, ווען זי זעט איר מאַן זיצן בײַם ספֿר, זי רוימט. זי גייט שטיל אַרום בײַ די זײַטן, אין די ווינקלעך, טוט און טוט נישט, און קוקט צום טיש, צו ר' מאַטלעך, אויף זײַן געקנייטשטן שטערן. איר פנים פֿלאַמט מיט זײַן לערן-ניגון און אין אירע אויגן בלאַנקט אַ בענקשאַפֿט.

זי דערלאַנגט צום טיש אַ קלאַר גלעזל טיי און בליבט שטיין, די אויגן אַראַפּגעלאַזט, און וואַרט.

ר' מאַטל פֿרעגט שטרענג פֿון ספֿר אַרויס:

— פֿייגל, וואָס פֿאַרלאַנגסטו?

פֿייגל הייבט-אָן טענהן:

— איך בין פֿאַרהאַרעוועט גאַנצע טעג. איך דאַרף אַרײַנברענגען פֿרנסה אין דער שטוב. איך בין אַ זינדיקע ידענע. איך טו גאַר נישט. מיט וואָס וועל איך קומען אַהין?!

ר' מאַטלס פנים ווייסט זיך.

— נאַרעלע, דו טוסט מער פֿון מיר! דו וועסט האָבן מער שׂכר

פֿון מיר!

— אין קמה, אין תורה... — קען עס שוין פֿייגעלע פֿון אויסנ-
ווייניק.

ר' מאַטל לייענט מיט איר:

— אם אין קמה, אין תורה. ווען דו וואַלטסט מיך נישט גע-
שפּיזט, טאָ ווי אַזוי וואַלט איך געקאָנט זיצן און לערנען!
פֿייגל פֿילט זיך אויפֿן פֿערד און זי לויפֿט פֿאַרויס.

— אַזוי ווי יששכר מיט זבֿלונען!

ר' מאַטל שאַקלט זיך און, ווי אַלע מאַל, גיט ער זיך אישה צו
פֿאַרשטיין:

— זבֿלון און יששכר האָבן ביידע געמאַכט שותפֿות. זבֿלון איז
אַרומגעפֿאַרן איבער דער וועלט האַנדלען, און יששכר איז געזעסן
אין בית־המדרש און געלערנט. היינט קומט דאָך מיטן דין זבֿלונען
אַ חלק אין יששכרס לערנען!

פֿייגל איז זיכער און אַ צופֿרידענע קערט זי זיך אום צו איר
אַרבעט.

*

פֿייגל האָט בלויז טעכטער, זי וויל אַ זון. זיפֿצט זי שטיל, קוקט-
אַרויף צו ר' מאַטלען און וואַרט...

ר' מאַטל פֿילט זיך פֿרעמד אין זיך אייגענער שטוב; בלויז נשים...
פֿייגל האַלט אין איין שרייען און שעלטן:

— אַזעלכע מיידן אויפֿגעוואַקסן, ווי די בערן!

און זי רוקט זיך אָפּ מיט מורא. ווען קיינער איז נישטאָ אין
שטוב, רעדט זי מיט ר' מאַטלען פֿון דער עלטסטער טאָכטער. זי
בייגט זיך צו און דערציילט אים עפעס אין דער שטיל...

ר' מאַטל זיפֿצט:

— אַ בוגרת! זיין חמץ, און ער מוז מבער ¹ זיין!

פֿייגל ווישט זיך מיטן עק פֿאַרטעך די טרערן פֿון די אויגן:

¹ „פֿאַרברענען“ (ווי מ'פֿאַרברענט דעם חמץ ערב פסח).

— עס זאל זיך כאַטש טרעפֿן אַ באַלמעלאַכע, וואָס עס איז! פֿאַר-
אַריבער צום רבין! אַפֿשר וועסטו טרעפֿן די שעה!
ר' מאַטל גייט אַרום איבער דער שטוב:
— ער דאַרף נדן פֿאַר איר!
ער האַלט מלחמה מיט זינע געדאַנקען, ער איז מתרעם אויף זיך:
— אַן אישה האָט אמונה, בטחון, און ער?!

*

עס איז געווען אין אַ טריב רעגנדיקן טאָג. דאָס מאַרקפּלאַץ איז
געשטאַנען ליידיק, נאָר די קרומע בנדלעך מיט די מאַרק־דענעס
זינען געבליבן טונקל אויף זייערע ערטער.
אַ ווינט האָט אַנגעהויבן יאָגן, געקלאַפט מיט די פּלאַכטעס פֿון
די בנדלעך, אויך נישט צו רן געלאָזט די ידענעס, און גערוניצלט
די וואַסערלעך צווישן די שטיינער, וואָס האָבן שוין בלוי געשפיגלט.
די נאַכט האָט זיך אַנגעהויבן אַנרוקן.
דער מאַרק האָט זיך ווי אויפֿגעכאַפט. ס'האָט זיך געהערט אַ
רוקן, אַ פֿאַרן און סקריפען פֿון קוישן און קאַסטענעס.
פֿייגל האָט אויך אַנגעהויבן „אַרײַנרוימען“. זי האָט צוגעיאָגט
אירע טעכטער, פֿאַרוויקלטע אין פֿאַטשיילעס, מיט רויטקאַלטע הענט.
— אַ סוף, לאַמיר שוין דערלעבן צו גיין אַהיים!
אין דער שטוב איז האַלב פֿינצטער. עס בלייבן זיך די פּנימער
פֿון די מיידלעך, וואָס זיצן אויף די בעטן און רוען. פֿייגל זיצט אויף
אַ נידעריק אַרט און שלעפט פֿון זיך אַראָפּ די קאַמאַשן מיט די זאַקן.
זי שרייט אין דער האַלב פֿינצטערער שטילער שטוב:
— וואָס האָט עץ זיך צעזעצט? פֿאַר וואָס צינדט נישט ווער אָן
דאָס לעמפל?!

עמעץ ריכט פֿויל אַ זאַפֿאַלקע² און די שטוב ווערט באַלויכטן.
פֿייגל שטעלט זיך אויף. זי קוקט זיך אַרום איבער דער שטוב, אויף
דער קאַלטער קיך מיט די ליידיקע טעפּ, און זי פֿרעגט די טעכטער:

² שוועבעלע.

— וואָס וועט זײַן?

די מיידלעך זיצן אויף די בעטן און ענטפֿערן נישט. פֿייגל הייבט-
אויף ביידע הענט און וואַרפֿט און ציטערט מיט זיי, און שרײַט אין
אָ געווייך:

— אַזעלכע פֿוילע שטיק! וואָס וועל איך מיט אַנך טאָן?

— אַ שידוך! — רופֿט זיך אָפּ איינע.

— וויי איז מיר! — לויפֿט פֿייגעלע איבער דער שטוב — אים

אַרט עס גאַר נישט! כ'וועל מיר אַ מעשה אַנטאָן!

— זעטס נאָר דאָס מאַמעלע, ווי פֿלינק דאָס איז! — וועזט איי-
נע אָן.

— זי שפּרינגט ווי אַ קאַזע! — רופֿט זיך אָפּ אַ צווייטע. אַלע

צעוויגן זיך אין אַ געלעכטער.

די טיר מאַכט זיך אויף. ר' מאַטל קומט-אַרײַן און גיט אַ שטיילן

וויש מיט דער האַנט איבער דער מוּוה.

פֿייגל, מיט די הענט אין די באַקעס³, גיט זיך פֿאַר אים אַ ניג:

— אַ גוטן אַוונט, שיינער ייד! דער שיינער ייד זיצט אין בית-

המדרש, און זײַן וועב ווערט אויסגעריסן!

זי לויפֿט צום ווינקל, כאַפט די שיד מיט די נאַסע זאַקן און וועזט

אים.

— זע, ווי אַזוי דײַן וועב לעבט!

ר' מאַטל שטייט פֿאַר זײַן וועב מיט אַן אַראַפּגעלאַזטן קאַפּ, ווי

אַ פֿאַרמשפּטער.

— איך קען נישט קיין מלאכה. אַז איך וויל דיר צוהעלפֿן אויפֿן

מאַרק, ווילסטו נישט! טאָ וואָס זאַל איך טאָן?!

זינע רייד מיט זײַן באַרד ציטערן:

— נו, אַדרבה, זאַג מיר דו, וואָס איך זאַל טאָן, בין איך אַנגע-

גרייט אַלץ צו טאָן!

— איך זאַל דיר זאַגן?!

³ היפטן, זעטן.

פֿייגל שרײַט און שעלט. ר' מאַטל גייט שטיל אַרויס פֿון דער שטוב.

פֿייגל נעמט רויען. זי וואָרפֿט האַסטיק די זאַכן פֿון אַרט צו אַרט. פֿלוצלינג לאַזט זי זיך אַראָפּ אויף אַ שטול און שרײַט אַלע מאָל פֿון האַרץ אַרויס אַ טיפֿן, שווערן „אוי“. אַלע טעכטער שטייען אַרום איר.

— נו, מאַמע! מאַמע, זאָג שוין, וואָס איז דיר? פֿייגל וויינט שטיל. זי שאַקלט-צו מיטן קאָפּ און רעדט צו זיך אַליין:

— ער זאָל גיין אַרבעטן? וואָס איז ער דען, אַ פֿראַסטער יונג? ער קומט נאָך ווייניק אָפּ בײַ מיר? אַ גאַנצן טאַג מיטן שטיקל טרו-קענעם ברויט!

פֿייגל שטעלט זיך אויף. אַלע העלפֿן איר צו. עס ברענט שוין אַ היימלעך פֿייער אין דער קיך. עס זידט, עס רוישט און עס צעטראַגט זיך אַ געשמאַק פֿון געריישטע ציבעלעס.

ר' מאַטל דרייט זיך אַרום אין פֿינצטערן הויף. ער וואָלט גע-קאַנט צוריקגיין אין בית-מדרש נעכטיקן, נאָר ער וויל זי נישט מצער זײַן. ער וויל אויך נישט אַרײַנגיין, אַז ס'זאָל זיך נישט שטאַרקן די מחלוקה.

און ער שטייט לאַנג הינטער דער טיר און וואָרט...

*

דאָס לעמפל איז העל אַרויפֿגעדרייט. ר' מאַטל זיצט ביים טיש. ער שאַקלט זיך פֿרום און בענטשט איבערן איבערגעבלעבענעם ברויט און זאַליץ.

פֿייגל שטייט בײַ אַ בעט. זי ציט-איבער אַ קישן אין אַ קלאָר ציכל אַרײַן. אויף איר שעמעוודיק פֿאַררויטלט פנים לויכט-אָפּ דאָס וויסע ציכל.

די עלטסטע טאַכטער שטייט בײַ דער קיך. זי וואָשט אָפּגעלאָזן דאָס געפֿעס און ווינקט צו די איבעריקע אויף דער מוטער...

ר' מאַטל שאַקלט זיך און זאָגט מיט פֿאַרגלאַצטע אויגן: „את אשתי...“
פֿליגל ווייס דעם טײַטש דערפֿון. זי קוקט אַהין אויף ר' מאַטלס צעקנייטשטן שטערן, אויף זײַן באַרד, און האָט גרויס דרײַ-אַרץ, און זי וואַרט שטיל און אונטערטעניק...

ברוך האַגער

די אייניקלעך

— R —

שמעון דער בערציעכעס און יאַנקל חיה־קונהס רופֿט מען זיי, ווייל דער יחוס נעמט זיך פֿון די מוטערס. אי שמעון, אי יאַנקל זינען מיוחסים: אייניקלעך און זאָגן זיך אָן קרובֿ־שאַפֿט טאַקע מיטן אַלטן אַליין. און אַז אויב אייניקלעך, איז שוין גאָר אָן אַנדערער טײַטש! הייסט עס, אויסגעזאָרגט זײַן פֿון אַלע דאָגות פֿון אַ פשוטן בשר־ודם און סע לעבט זיך אין פֿליטובֿ על חשבון אַדמו״ר.¹

דער רבישער הויף, וווּ שמעוןען און יאַנקלען לעבט זיך גוט, איז אַן ערי־מקלט, וואָס ציט צו זיך מענטשן ווי פֿליגן צום ליכט. אַלטע יידן פֿאַרענדיקן דעם סוף פֿונעם לעבן אין שכנות מיט זייער רבין. יונגע־לייט אויסגעלערנטע קוואַקען² צו באַקומען ערטער אויף רבנות, מלומדות אַדער שחיטות. און סתם אַזוי בטלנים, וואָס פֿון דער פֿאַר־בנייקער זינדיקער זועלט ווילן זיי קיין הנאה נישט האָבן, קוועטשן דאָרט יאָר־אַינן יאָר־אויס די האַרטע בענק אין קלויזן און אין סאַלאַש.³

¹ (א טיטל פֿאַר אַ חסידישן רבי) אַדוונגו מורני ורבינו. — ² (ווי די זשאַבעס) פֿלאַפלען (קוואַקוואַ). — ³ בנין צו פֿראַווען טישן.

פֿון פֿאָר, אידער נאָך די זון ווישט זיך אויס די אויגן צו קוקן אויפֿן טאָג און ביז שפעט נאָך האַלבער נאַכט, שוויבלט מיט מענטשן און סע טומלט זיך ווי אויף אַ חגאַישן יאַרד. קראַנקע און געזונטע, וואָס הערן נישט אויף פֿון דער גאַרער וועלט שטראַמען, דורך די גרויסע ברייט צעעפֿנטע טויערן אין ביידע עקן הויף און קענען מעג מיט זייערע בקשות נישט צוטֿרעטן, וואַלגערן זיך פֿאַר די שפּאַן. קרעמערלעך מיט צעלייגטע קראַמען, בעטנדיק חיונה, שרײַען זיך איינס דאָס אַנדערע איבער אויף סקאַרבאָוע אימה־אַנוואַרפֿנדיקע נוסחאותן. און ווייבער פֿאַרסאָפעטע, יאַגנדיק מיט שווערע קוישן פֿאַרביסעכצער אויף די הענט, רינסן זיך אויף זייערע שפיזלדיקע קולכלעך און צעשרויפֿן די קעפּ. און אין מיטן דערינען, אין אַט דעם קאַכקעסל, מיטן זיך צו מאַל גאַר אַנדערע קולות אַרײַן. סע דערהערן זיך פּלוצעם שברים פֿון אַ פֿאַרכריפעטן בלעכענעם טרו־מייט, שווערע זיפֿצן פֿון אַ ריזדרעכעטן⁴ שלעפֿעריקן באַס, פֿאַר־זשומעט פֿון קלעפּ אויף אַ גרויסער לעכערדיקער פּויק: אַ חתונה. קליינזאַרג שניידט זיך אַרײַן מיט אַ געסווישטש פֿון פֿליענדיקע פֿיי־געלעך און מחותנים, טאַנצנדיק מיט חופּה־שטאַנגען, פֿירן אַ פּלה פֿאַרן באַדעקנס נעמען אַ ברכה ביים רבּין.

דאָ האָבן שמעון דער בערציעכעס און יאַנקל חיה־קונהס זיך צונויפֿגעטראַפֿן. דאָ האָט דער גורל זיי צונויפֿגעשפּאַנט צו ווינען אונטער איין דאָך, טיר בײַ טיר, איבערצולייגן זיך מיט די אויגן איינס ביים אַנדערן און נישט פֿאַרגינען איינס דעם אַנדערן די שנין. טעמים צוליב וועלכע די דאָזיקע צוויי אייניקלעך פֿון אייגן בלוט־און־פֿלייש קומען צווישן זיך נישט אויס, זײַנען פֿאַראַן פֿאַר־שיידענע. יאַנקל איז אַ נכנע, גייט אונטער אַ מענטש מיט אַ חניפֿה־לע און ער איז אַ מוצלח נישט צו פֿאַרפֿעלן די מינוט, אויב ס'איז פֿאַראַן צו כאַפּן די מטבע ערגעץ וווּ. יידן קומען דאָך צום אַלטן בעטן אויף זייערע צרות. און יאַנקל

⁴ וואָס טשוכעט זיך, וועקט זיך.

איז דאָך אויך אַ צד אין הימל, אָן אייניקל. שטעלט ער זיך פינקט-
לעך צו, ווען ס'איז עמעצן ענג, און נעמט אויסריידן מיט וויכע
רייד און שיטן מיט ברכות מיט אַ צעבראַכנקייט אַזאַ, ווי ס'וואַלט
אים באמת נעמען ביי דער זיבעטער ריפּ. שטופט מען אים אויך אין
דער האַנט אַרײַן. און אַז דער פּדיון איז צו קליין, דינגט ער זיך
נישט איבער, טוט נאָר אַ מאָל מיט אַ פֿאַרשמאַרעטער נאָז שטיל אַ
וואַרטשע אין בערדל אַרײַן: געמעגט קרישען דעם קאַפּ...

ביי שמעונען איז שוין גאָר עפעס אַנדערש. אים גיט מען נאָך
די שמד⁵. מע גיט אים, וויפֿל ער זאָל זיך אַליין נישט אויסבייטן.
מיט דער ברייט, מיט דער הייך זינער פֿאַרשפּאַרט ער ווער סע
קומט אים אין וועג. און בעת ער רעדט מיט עמעצן, שפּריצט ביי אים
דאָס מויל מיט פֿייער, די אויגן זינע שרויפֿן זיך יענעם אַזן ווי
גווינטן⁶ ביז צו די געדערעם און די האַרטע באַרד זינע, אַ לאַנגע,
אַ צווייטלייקע, וואַרפֿט זיך ווי אַ שטרױענער סנאַפּ אין פנים אַרײַן.
מען שרעקט זיך פֿאַר אים ווי פֿאַר בייזס. שטייט אים פֿאַר גדלות
נישט אָן צו היטן די טיר ביים אַלטן באַגלייך יאַנקלען און סע געראַט
צו מאָל זיך פֿון אים אויסצומינדן. גרימט אין אים און ער לאָזט-אויס
דעם פּעס צו זײַן קרױב.

אין יאַנקלען ווידער טאַטשעט אַ וואַרעם און הערט נישט אויף
צו טאַטשען: צו שמעונען מוז מען אַ מאָל אַנקומען ביז אין שטוב
אַרײַן. ביי יענעם געפֿינט זיך אַ חפֿצל, אַ ירושה פֿון זיערע זיידעס:
אַ קליינטשיק כתב-ידל, אָן אַנגעפיקעוועטס מיט סגולות און רפֿו-
אות. שמעון איז אויך⁷ און סע ברענגט אים אַזן אַ מאַיאַנטעק. וואָ-
רעם אויב עמעצער נייטיקט זיך שוין אין דעם, איז ביי שמעונען אָן
רחמנות. און יאַנקל, וויפֿל ער לייגט נישט דעם קאַפּ און וואָס ער
האַט נישט געפרוּווט צו לייגן די יד דערויף, גיט זיך אים נישט אַזן.
שמעון און יאַנקל האָבן צווישן זיך נאָך אַן אַנדערן חשבון, אָן

⁵ וואָס אים פֿאַרווילט זיך. — ⁶ רערלעך צו פֿאַראייניקן שרויפֿן. — ⁷ האָט
עס, גלייך ווי אַ חזקה.

אלטן, וואָס ווישט זיך קיין מאָל נישט אָפּ. מיט יאָרן צוריק האָבן זיך ביי ביידע אין איין צייט די ווייבער געפֿעלט. יאָנקל האָט זיך צוליב סיבות קיין אַנדערן זיווג נישט געוואָלט צוזוכן און איז געבליבן אַן אַלמן. שמעון האָט באַלד געוואָלט חתונה האָבן. און איינער דער נאָך די שלושים האָבן זיך פֿאַרענדיקט. הייסט ער זיך ריידן שידוכים. פֿירט זיך אים אָבער נישט. ער קען זיך קיין פֿאַסיקס נישט צוטראַפֿן. דאָ איז דאָס קרן נישט רעכט. דאָרט איז דער נדן נישט גענוג. און אַז אי די פֿלה אי דער נדן גייען אים שוין אַבן, שטייט אים דער יחוס נישט אָן. קלייבט ער יאָרן נאָך אַנאָנד און קען זיך נישט צוקלייבן. וואָקסט ביי יאָנקלען אונטער אַ יפֿת־תואר, מיט אַ שיינעם נדן וואָס ער האָט פֿאַר דער צייט פֿאַר איר אַוועקגעלייגט און שמעון שדכנט זיך צו דער בתולה. יאָנקל, הַנְּטִיקן טאָג נאָך, אַז סע קומט אים אַ מאָל אויף דער מחשבת, קאָכן אין אים די בלוטן; די העזה קען ער אים נישט פֿאַרגעסן. שמעון אָבער, מיט אַן אייביי־קער ווונד אין האַרץ, האָט פֿון דעמאָלט אָן זיך אָפּגעלאָזט פֿונעם געדאַנק זיך מזדווג צו זיין.

לעבן זיך אַזוי די צוויי אייניקלעך אין שכנות — צעטיילן קען מען זיי נישט ווי שלענג פֿאַרביסענע אין אַנאָנד — און צעצאלן זיך ביסלעכווייז און מיט כוונה.

וועגן יאָנקל חיה־קונהס גייט זיך אַ ווערטל: אַז נישט אַזוי צוליב זיך איז ער, ווי אויף השגחה, צו האָבן אויף אַלץ וואָס אויף אים און אַרום אים. מעג מען זיך פֿאַרגינען אויף אים אַ קוק צו טאָן. דאָס בערדל איז ביי אים ווי אין אַ רעמל: סאַמע זינדענע פֿעדעם, אַ הער־רעלע נישט קירצער, נישט לענגער. די בגדים זינען — בלאַנקע שפּיגלען. און אַליין טראַגט ער זיך איבער דער ערד ווי אַ גלעזער־נער סערוואַנט.⁸

צו יאָנקלס אַ זאָך טאָר זיך קיין פֿרעמדע האַנט נישט צורירן. אַלץ מוז זיך ביי אים געפֿינען אויפֿן צוגעקליבענעם אָרט, נישט

⁸ שאַפֿע.

פֿאַררוקט אויף אַ האָר, בלישטשענדיק ווי אין אַן אָפטייק. אַ קניי־
טשעלע, אַ שפרענקעלע ברענגט אים אַרויס פֿון דער הויט. און ווען
און וווּ מע זאָל אים נישט טרעפֿן, הערט ער פֿון זיך נישט אויף בלאָזן
און פראַשען.

שמעון האָט זיך זיין תענוג אַרײַנצוכאַפֿן זיך צו יאַנקלען אין
שטוב, בעת יענער פֿאַרגעסט אַ מאָל אין אַנלעניש צו פֿאַרזיכערן
די טיר אויפֿן שלאָס און מאַכן דאָרט שוואַרץ שבת. אין דער אמתן
לערנט ער מיט אים בני די טישן, וווּ סע קומט די ביידע שכנים
אויס צו זיצן אַקסל צו אַקסל. דאָ האָט אים שמעון אין זײַנע קלעם.
דאָ איז דאָס אָרט, וווּ שמעון קען אים צעקנעטן אויף טייג און ער
זאָל נישט דערוועגן צו געבן פֿון זיך אַ סלעך⁹. און סע גייט זיך
זעלטן אויס, יאַנקל זאָל דערנאָך שעהען לאַנג נישט האָבן צו באַ־
וואַשן און באַפּוצן זיך פֿון פֿעטע יויכן און קלעבערדיקע שיריים.
יאַנקל פֿאַרשרייבט עד־לחשבוֹן און גיט אים אַפּ אויף אַ צוגע־
פּאַסטן ארפֿן.

שמעון מיט עזות, מיטן גאַנצן שטעל זײַנעם איז ער אַ פּחדלע־
ווע¹⁰. ווי אַ יידענע, ווען סע קומט נישט צו רייד, הערט ער נישט
אויף אַפּשפּייען און אַפּשפרעכן זיך פֿון מזיקים און אַל דאָס ביים.
און, חלילה, סע שטאַרבט עמעצער אַוועק, איז ער פֿאַר פּחד אַזוי
פֿאַרלוירן, ווי ווען דער מלאַך־המוות וואַלט אים אַליין האַלטן פֿאַרן
האַלדז.

אויף דער סטרונוע שפּילט אים יאַנקל אַלע מאָל אויף אַ נײַעם
זמר. פֿון די אַלע פּיין אַבער, וואָס ער ווייט־אַן אויף אים, איז שרה
די דולע דאָס ערגסטע אַנשיקעניש. סע ברענגט אים אי פֿון די פּלים
פֿאַר שרעק און אי סע מאַכט פֿון אים חוכא־וטלולא.
אין אַ ווייניג ליילעך, אַ רעם ברענענדיקע ליכט אויפֿן קאַפּ און
מיט צעשוּיבערטע ביז פֿאַר די קני זיך פּלאַנטערנדיקע האָר, פֿאַלט
זי אַן בני נאַכט שמעונס פֿענצטער, מאַכנדיק העוויות פֿון אַ דיבוק.

⁹ לאָזן פּון זיך הערן. — ¹⁰ שרעקעוודיקער.

און ווי אַפֿט דאָס זאָל נישט געשען, ווערט ער אַזוי צעטומלט, אַז ער שטעלט דעם גאַנצן הויף אויף די פֿיס מיט זינע ווילדע געשרייען:
— אַוועק! אַוועק! אין דיין רוי אַרײַן!

— 1 —

דאָס גרויסע הויז אויף הויכע שטיינערנע טרעפּ מיט דער בראַנד־זענער פֿאַרענטשע פֿאַר דעם ברייטן אַפֿענעם גאַנעק, מיט פֿלדיק געטורעמטע דאַפּעלע פֿליגל, צעטיילט זיך אויף צוויי ממשלות. אויפֿן רעכטן פֿליגל זיצט דער אַלטער פּסדר דערטראַנקען צווישן מענטשן און פֿאַרבאָדן מיט זייערע צרות, און אין לינקן געוועלטיקט די אַלטע איבערן הויף און איבערן גאַנצן הויזגעזינד. די צוויי פֿליגל זינען דאָס מערסטע צווישן זיך נישט בשלום, סע פֿירט זיך אַ שטיילער סיכסוך מיט צדדים אויף יעדערנס זינט. די אַלטע האָט ליב רחבֿות, ליב צו פֿירן מיט דער ברייטער האַנט, מלכות־דיק, און דער אַלטער איז דערמיט נישט מסכים. די פּדיונות, וואָס פֿאַלן צו אים אַרײַן, באַדאַרף ער אויף בילכערס, ער איז אַ פּזרן אויף צדקה און צע־טיילט. סטייעט ס'רובֿ נישט אויף דער הויפט־הוצאה. היט אים די אַלטע מיט אירע נאַכשפּייערס, און יאַנקל איז דער בריהשסטער.

אַן יאַנקלען קען מען זיך אין לינקן פֿליגל נישט באַגיין, וווּ סע נייטיקט זיך, ווייסט ער צוצולייגן אַ האַנט, וואָס סע זאָל נישט פֿעלן, זוכט ער אַפּ און דעם יונגן עולם העלפֿט ער פֿון אַלע נויטן אַרויס.

— 2 —

ווינטער אין די לאַנגע אויפֿדערנאַכטן קומט דער וויבֿער־ישער עולם זיך צונויף אין דער הילצערנער שטוב פֿאַרברענגען אין איינעם בײַ דער אַלטער.

שטיל, מיט געבויגענע קעפּ און מיט אַנגעצויגענעם ערנסט, ווי אין אַ תּפֿילה, זיצן די טעכטער און שנורן מיט זייערע פּלה־מיד־לעך אַרום דעם לאַנגן אין ביידע עקן האַלב געקרימטן דעמבענעם טיש, פֿאַרנעמענדיק זיך מיט וויבֿער־ישע אַרבעטן: נייען און אויס־

העפֿטן. און די אַלטע, אויף אַ הויך געבעטער שטול אין געבלעטערטן זינדענעם טיכל מיט די אַרומגעריזשלטע שוואַרצע שפיצעלעך ביים שטערן און דער דימענטענער ציטער־שפּילקע און מיט דער אין דריצען הענגענדיקער בורשטיגענער קייט אויפֿן האַלדז, היט מיטן אַדלערישן קוק יעדע מינע, יעדן ריר.

דאָס ברייטע אָפֿענע מויל אין דער גרויסער ווי אַ בייגל פֿון פֿאַיאַנסן אויסגעפֿלאַכטענער הרובע ¹¹ שפּינט מיט לאַנגע פֿלעצערדיקע פֿיילן. די שנין פֿון די צוויי קרישטאָלענע הענגליכטער וואַרפֿט אויף דער געגילדטער הילצערנער סטעליע און אויף די טאָולענע מיט שניצערדיצען באַפּוצטע ווענט שאַטנס מיט אַרונטערגעדרייטע קעפּ און אַריסהענגענדיקע צונגען. און דער בייכיקער זילבערנער סאַ־מאַוואַר וואַרטשעט מיט פעס.

בײַ חנה־מינדלען דער גבאיטע מיטן שפיצעכיקן האַרב בויערן זיך די סאָווענע אויגן דורך שפּאַקולן, וואָס רײַטן איר אויף דער פֿויגלישער נאָז, אין די פֿאַרגעלטע בלעטער פֿונעם גרויסן מיט בלו־טיקע טרערן אַנגעזאַפּטן קבֿ־הישר. זי לייענט פֿונעם גיהנום. זי ליי־ענט פֿון די ביטערע שטראַף, וואָס אַן אישה פֿאַרדינט זיך בעת זי פֿאַרבייגט, חלילה, אויף אַ האַר די ברייט פֿון אירע מצוות.

חנה־מינדל צעבלאָזט מיט איר יאָדעשלעוון דעך ¹² דאָס פֿייער פֿון אונטער די קעסלען מיט זודיקן פעך. חלפּים בליצן פֿון איר מויל, און די ווערטער צווישן אירע ציין קלינגען ווי אַנגעגליטע שפיזן, אויף וואָס די פֿאַרשאַלטענע נפֿשות בראַטן און פּרעגלען זיך, נעבער, פֿאַר זייערע גרויסע זינד.

די יונגע פּנימער פֿאַרגעלן זיך האַרבסטיק, אַ פֿרעסטל נעמט שפּיליען איבער דער הויט און טרערן וואַרגן אין האַלדז. חנה־מינדל אַבער הערט נישט אויף צו זינקען אין כּף־הקלע און, ווי מיט האַגלען, פֿון דאָרט צו שללידערן כל־הפורעניות, מיט וואָס מענטשלעכע שוואַכ־קייטן ווערן באַשטראַפֿט. יאַנקל פֿאַרפֿעלט נישט צו זיין דערביי און

¹¹ אויוון צו וואַרעמען. — ¹² אַ שטיקנדיק עטעמען (פון אַ קרענקלעכן).

קומט צו הילף, אָז די פֿונקען פֿליען שוין איבער די קעפּ און די נשמות פֿלאַטערן אויף די שפיץ געז.

— מכשפה! וואָס האַסטו זיך דאָ אָנגעזעצט? וואָס ווילסטו, נע- בעך, פֿון די קינדערלעך? גענוג! אָן עק זאָל עס נעמען!

און אויב די אַלטע גיט אַ שמייכל דערצו, איז שוין גאָר וויל. הייסט עס, אָז זי איז מסכים, מע זאָל די כמאַרעס פֿאַריאַגן. כאַפט יאַנקל שוין אויף דעם ווונק און סע נעמט ווייען מיט פֿרישן דעך. מיט די גלעזער צעקלינגט ער זיך ווי מיט גלעקלעך, טיילט טיי מיט צובינסעכץ און הערט נישט אויף שטיפֿן און שיטן מיט לצנותלעך. צעגייט זיך דאָס געפֿרוירנקייט ווי אין דער וואַרעם און סע בליען אויף די יונגע וויבערישע בעקלעך די פֿאַרבן אויף ס'ניי.

און חנה-מינדל, אַ פֿאַרשעמטע, אָן אָנגעצונדענע, כאַפט דעם קבֿ-הישר אונטערן אַרעם, גיט אַ יאַג-אַרויס און צעוויינט זיך ביטער אויף דער אַנדערער זייט טיר:

— זי וועט אים נאָך ווײַן דעם מה־יעשהניק, דעם אַנגליגער. זי וועט אים פֿאַרטרייבן, פֿאַריאַגן!

— ד —

פֿון דעם לינקן פֿליגל האַט שמעון קיין תענוג נישט. אַהין איז אים דער צוגאַנג פֿאַרלייגט. און אויף וויפֿל ער איז בײַ קיינעם נישט אָנגעלייגט, ווײַנט מען אים דאָס אַזוי אַפֿן נישט אַרויס ווי אין דער דאָזיקער וויבערישער מלוכה.

טוט עס בײַ שמעווען אַ פֿינקל. ער שפּילט-אויס אַ גאַנץ טער- קיש קוויטל. וויפֿל דער באַטרעף האַט אויסגעמאַכט, איז פֿאַרשטייט זיך קיינער נישט דערגאַנגען. נאָר אָז ס'איז אַ היפש ביסל, האַט זיך אָנגעשמעקט.

אין דעם יאָר האַט שמעון אַרײַנגעטראָגן דעם אַלטן שלח-מנות אויף אַ זילבערנער טאַץ; אַ מאַראַנץ מיט אַ פֿלעשל קיטעווער ווײַן. קלייבט זיך שוין אַרום אים אַ שטיק צד; אַ גבֿיר!... און מענטשן

קומען־אָן צו זיין לאַסקע מיט אַ הלוואה־לע. וואַקסט אים די העזה איבערן ווערך¹³.

וויב־ערישע קעפּ זינען גרינג, אָן דאגות. פֿאַלט זיי אַזיין צו טראַגן אויף זיך, ווי די טשערעפֿאַכע, דאָס שטיבל, קליידער, וואָס רופֿן זיך אָן קרינעלינעס. און אַז חוהניו, דעם אַלטנס אָן אוראייניקל, דערזעט דאָס צום ערשטן מאל אויף דער יונגער פּריצה, איז אָן עק מיט איר. זי לעבט נישט. זי קען זיך שוין אָן דער קרינעלינע נישט באַגיין.

ווי־זשע איז נאָך געהערט געוואָרן, אַ ייִדישע טאַכטער זאָל זיך אַזוינס אַנטאָן? איז אַבער חוהניו אָן איין און איינציקע ביי טאַטע־מאַמע און בייים גאַנצן הויף. חוהניו איז אַ באַשעפֿעניש אָן אויסגע־טראַכטס פֿון אַ מעשה וואָס ברענט אייביק מיט פֿאַרלאַנגען, פּישופֿט מיט די טריט, מיט יעדער תּנועה פֿון איר בייגעוודיקן ווי פֿון דער דאַלעטע אויסגעמינסטערטן לייב און פֿאַרשיפורט מיטן באַשלייערטן בליק פֿון אירע טיף פֿאַרטראַכטע מאַנדלענע אויגן.

— ה —

און חוהניו האָט אירס אויסגעפּועלט. נישט מיט די אייגענע כּוחות, נאָר מיט יאַנקל'ס הילף, וואָס פֿאַרשטייט מיט די געניטע חני־פּהדיקע רייד די אַלטע פֿון איר דעה אַראַפּצוברענגען. און געפּועלט האָט זי דאָס בתּנאי, למען־השם! מיט דער קרינעלינע זיך פֿאַר קיין פֿרעמד אויג נישט צו באַווייזן. ביי חוהניו האָט דאָס נישט איבע־ריק אויסגעמאַכט. איר זינען די שפּיגלען צווישן די אייגענע ווענט מער פֿון פֿרעמדע אויגן. האָט אַבער חנה־מינדל זיך מיט די סאָווענע אויגן צו דעם סוד דערביוועט¹⁴.

חנה־מינדל טאַנצט פֿאַר גדולה. ער האָט זיך פֿאַרפּלאַנטערט אין אירע נעצן, דער דם־שונא אירער — יאַנקל. די גבאיטע מיטן שפּי־צעכיקן האַרב און מיט דער פּויגלישער נאָז קען עס יאַנקלען נישט

¹³ איבער דער מאַס. — ¹⁴ דערגאַנגען, זיך צוגעקראַגן.

מוחל זיין, וואָס תמיד, ווען זי ברענגט מיט די פֿינערן פון גיהנום, ריכטט ער איר דאָס טיטל פֿון דער האַנט. ער וועט שוין אין זינע וואָסערן מער נישט שווימען! זי האָט דאָס לעקעכל מיט דער קרינע-לינע וואָרעם און טאַקע אַט אונטערגעטראָגן שמעונען. האָ — האָ ס'איז דער אמתער ביסן. און פֿריש, ווי ער האָט עס באַקומען, איז ער שוין דערמיט אַוועק צו איסרן דעם רויטן.

— 1 —

איסרן רופֿט מען אין הויף די אינקוויזיציע. פֿאַר אים ציטערט קליין און גרויס. און פֿאַר עפעס, וואָס סע קומט אים אויס דעם רבין שלאַ בכבוד, צינדט ער זיך אָן ווי די רויטע באַרד זינע און איז להוט אומצוברענגען אַ וועלט.

נעמט נישט לאַנג, אַז אין הויף כאַפט זיך פּלוצעם אויף אַ בורע. מע יאָגט, מע שטורעמט פֿון אַלע זיטן. מענטשן, ווילד ווי צעלאַ-זענע חיות, שפּרינגען זיך איבער די קעפּ. פֿענצטער טראַסקען. טירן ברעכן זיך אויף און סע טומלט מיט קללות און וויסטע געשרייען.

איסר מיט דער פֿינערדיקער באַרד און מיט די פּיאַות צעפּאַטל-טע, וואָס וואַרפֿן זיך אים פֿאַרויס ווי דעם ביק די הערנער, ריכטט זיך דורכן אַנגעלויף און נאָך אים אַ לוויה מיט דער ברענענדיקער קרינעלינע אויף אַ לאַנגער קאַטשערע.

— 1 —

נאָך דער שריפֿה, איז מיט שמעונען געשטאַנען שמאַל. דער לינקער פֿליגל וויל נישט אַנדערש ווי מע זאָל אים משלח זיין פֿונעם הויף און דער רעכטער איז בדיעבֿד דערמיט נישט אומצופֿרידן: פּטור! גיט מען דאָרט אַבער צו אַ תּנאי: יאַנקל חיה-קונהס זאָל זיך אויך פֿאַרנעמען. גייען טענות אַ לאַנגע צייט אַהין-און-צוריק און מע קען נישט משוה זיין. פֿאַרבלייבן דערווייַל די אייניקלעך נישט גערירט און ווייטער אין איינעם.

— π —

ס'איז פֿאַראַן אַ צייט, וואָס די צוויי אייניקלעך זענען נישט צו דערקענען. ס'איז צווישן זיי שלום-ושלווה. מע וויינט פּמעט ביינאַנד און וווּ און ווען הערט מען נישט אויף אַזעלכע און שושקען זיך אויף די אויערן. ווען איז די גדולה? בעת ר' יאַנקעלע דעלעטינער האַלט זיך דאָ אויף אין הויף. ר' יאַנקעלע דעלעטינער איז אויך אַן אייניקל. דעם אַלטנס גאָר אַ נאַענטער קרוב, וואָס לעבט פֿאַר זיך און קומט נאָר צו פֿאַרן אויף אויסגעזעצטע זמנים, באַצייכנטע שבתים און יום-טובֿים. אַט דעם ר' יאַנקעלען קענען די אייניקלעך נישט צעקענען, ווי אַ האַרטן בייך. ער טרינקט זיי אויס די לופֿט. פֿון דעם טאָג, וואָס ער פֿאַרפֿאַרט מיט דער בויד, איז אויף מיט אים דער הויף. אַ גאַנצן ליבן טאָג גייט איין זשום: ר' יאַנקעלע און ר' יאַנקעלע... און וויפֿל פֿבֿוד ס'איז נאָר פֿאַראַן, איז אַלץ פֿון זענעט וועגן: ביי די טישן זיצט ער דער ערשטער דעם אַלטן צו דער לינקער האַנט; שיריים טיילט מען נישט, ביז וואַנען ער נעמט אויך נישט אַ ביסן פֿונעם אַלטנס שיסל אין מויל אַרײַן. און וואָס נאָך מער: ער פֿאַרשפֿאַרט זיך, דער אַלטער, מיט ר' יאַנקעלען און זיי פֿראַווען אין איינעם התבודדות. אַ מאָל אַ טאָג און צו מאָל טעג. און אַז ס'האַט געטראָפֿן, עולם איז צוגעשטאַנען צו דער פֿאַרשלאַסענער טיר, האָט דער אַלטער אַן עפֿן-אויף געטאָן און אַ זאָג געגעבן:

— כ'האָב מיר אויסגעטאָן די זשופּיצע.

ר' יאַנקעלע האָט אַבער דערפֿון קיין הנאה נישט. ער האַלט זיך נישט ראוי. און מיט יעדער תנועה, וואָס מע הייבט אים אויף, פֿאַלט ער ביי זיך. סע קומט ביי אים אויס, אַז דאָס גיט מען אים אַלץ אַ בייטש ווי אַ נישט געראַטן קינד צו דערוועקן ביי אים דעם חשק צו דער התמדה. צו זיין אַ טאַטנס אַ קינד איז דען שוין גענוג צו לאָזן זאָלן זיך מיט פֿבֿוד? צו מעגן אַנוואַרפֿן זיך אויף פֿרעמדע פּלייצעס? אַז מע פֿאַרמאַגט כאַטש פּוחות בירושה, צו קענען מחזיק זיין אַ יידן מיט אַן אויסגעפֿשרט וואַרט! און ער אַליין איז דאָך

פשוטער פֿון פשוטן. אים גיט זיך דאָך קיין מאָל קיין ציט נישט אַזן צו פרווון זיך גיין אין שפּאַן, צו פרווון זיך אויסהאַרעווען אויף עפעס. אַז כסדר זיצט ער אויף דער פֿור! דאָס שווערע הויזגעזינד זינס ליגט אויף אים ווי אַ באַרג.

סאַראַ נחת צו קענען זיצן ביי זיך אין שטוב פֿאַר זיך אַליין און קענען אַרזינדרייגען אין אינעווייניק פֿונעם הייליקן וואָרט; אַ קאַפּיטל תּהילים זאָל דורכנעמען מיט דראָזש; אַ בלעטל זוהר צעבלאַזן זאָל די צוגעדושעטע פֿייערן און טראַגן מיטן פֿלאַם.

צו מאָל כאַפט ער זיך מיט שרעק; גוואַלד, די באַרד איז ביי אים שוין אַ פֿאַרשנייטע און ער איז נאָך אַ נאַקעטער ווי אַ בויס אַן אַפּגעשיילטער פֿון דער קאַרע. צו די צרות איז ער נאָך אַ פֿאַר-שולדיקטער אויך. גאָר נישט איז זינס. און אַ מצווה טוט ער אויך נישט פֿון זיין אייגנס — פֿרעמדע האַרעוואַניע! ער לעבט דאָך דער-פֿון, וואָס יידן טיילן אים אָפּ.

צו ר' יאַנקעלען ווערן מענטשן צוגעוואַקסן. אַ שמיכעלע אויף זיין אויסגעדייווערט¹⁵ פנים איז בכוח אַ באַצערט נפֿש אַ חיות אַרזינ-צוועצן. באַזונדער ליב האָט מען אים פֿאַר זיין כּוח-הדיבור. ר' יאַנקעלע איז אַ לעבעדיקער פּנקס. נישט פֿאַראַן דער מאַמר, די מעשה, ער זאָל זי נישט האָבן אין קאַפּ. איבערגעגליט אין זיין מויל, ווערט אַליך באַשאַפֿן מיט זיין צורה, מיט זיין תּמונה, אַז סע דאַכט זיך באַ-שנימפּערלעך; בעת ער דערציילט, זיצט ער נישט אַזן, מעסט מיט זינע לאַנגע שפּאַן איין עק צום אַנדערן. און ס'צעגייען זיך ריחות פֿון פֿעלדער, מדבריות ברענען אונטער די טריט, בערג מיט ווילדע חיות וואָס שטעלן זיך ווי שעפֿעלעך אויף די הינטערשטע פֿיס און בוקן זיך מיט די מאַרדעס צו דר'ערד, וואַקסן פֿאַר די אויגן אויס, און מענטשן פֿון אַדמ-הראשונען אַן ביז צום בעל-שם הערט מען ריידן מיט צונגען. און דער עולם, אַ פֿאַרשיפורטער, נאַכהאַלטנדיק זינע שפּאַן מיט אויפֿגעשטעלטע אויערן, טרינקט די ווערטער, ציט

¹⁵ אויסגעדייווערט, אויסגעטריקנט.

דעם דעך אַ פינטעלע נישט צו פֿאַרלירן.

די צינט וואָס ר' יאַנקעלע דעלעטינער געפֿינט זיך אין הויף איז שמעזנס גרויס אַפּקומעניש. די קנאה פֿרעסט אים אויף. ער מיט זיין גאַנצן פֿאַרנעם און שטעל זעט זיך שוין גאַר נישט אָן. מע קוקט אויף אים אַזוי ווי דורך אַ שויב.

— אַך, דער דעלעטינער... ווען ער וואָלט זיך קענען קילן אין אים!

אין שמעזנען טליעט אַ פֿאַרגראַבענער ווייטיק יאָרן לאַנג. דער זיסער חלום זינער דעם דעלעטינער אויסצוועסן איז אים נישט נאָר פֿאַרשטערט געוואָרן, נאָר יענער איז צוליב דעם נאָך העכער אויסגעוואַקסן.

שמעזן האָט זיך געפרוווט מיט אַזאַ אַנשטעל: באַשר בכּן דער דעלעטינער איז פּוגע אין רבי'ן! וווּ איז נאָך אויף אַ וועלט געהערט געוואָרן, בחיו פֿונעם צדיק זאָל זיך עס עמעץ דערוועגן צו נעמען אַ קוויטל. און ס'האָט אַנגעכאַפט!

די מקורבים און ספּאַדעקעס צעהיצן זיך. און דער רעכטער פֿליגל נעמט גיין אויף רעדער. און סע רודערט זיך אַזוי, אַז סע דערטראַגט זיך ביז צום אַלטן. טוט ער זיך אַ וויש דעם שטערן, דער אַלטער, און גיט אַ שמייכל: ער זאָל נאָר וועלן בני אים צו נעמען, וואָלט ער אַליין, ר' יאַנקעלע — די ריש ברייט אַרויסריידנדיק — געגעבן אַ קוויטל.

אויך יאַנקעלען חיה־קונהס איז ר' יאַנקעלע דעלעטינער אַ שטעכ־לענקע אין אויג. זיין גאַשטשען¹⁶ זיך דאָ איז אים ביז גאַר נישט ניחא. דאָס, וואָס ביידע הייסן זיי דעם אייגענעם נאָמען, ברענגט אים שטענדיק איין אומפֿבֿוד און פֿאַרדראַס: טוט מען אַ רוף־אויף ר' יאַנקעלע דעלעטינער שלישי, פֿאַרגעסט יאַנקל וועמען מען מיינט. הערט זיך שוין אין אימפעט אַפֿילו אויפֿן פֿאַטערס נאָמען נישט צו און גיט זיך אַ וואָרף. באַזונדער מען אים. אַז ער איז זיך טועה...

¹⁶ זיין אַ גאַסט.

טרינקט דער אַלטער לחיים צו ר' יאנקעלען, איז ער דאך אין די עולמות, זעט ער נישט. דערמאָנט מען זיין נאָמען, טוט זיך יאָנקל חיה־קונהס אַ כאַפֿ־אויף און שטרעקט די האַנט, בעט מען אים מוחל זיין איבערוואַרטן... און אַזוי גייט עס די גאַנצע צייט. קאָכט ער — נאָר אויף זיין אופֿן, באַהאַלטן, ווי אַ צוגעדעקטער טאַפּ.

ר' יאָנקעלע דעלעטינערס אַכסניא אין הויף איז שטענדיק ביי די קינדערלעך. מאַכט זיך אין מאָל על־פי סיבה, אַז סע קומט אים אויס אַנגעזושטיין אין דער זעלביקער שטוב, וווּ שמעון און יאָנקל האָבן זייערע דירות. דאָס איז פֿאַר די צוויי אייניקלעך געווען דער רעכטער טרעפֿער. און מע נעמט אין איינעם פֿאַרטראַכטן אַ רישעות. ר' יאָנקעלע דעלעטינערס הכנות פֿאַרן שלאָפֿן גיין נעמען־צו אַ גרויס שטיק נאָכט. ער געזעגנט זיך מיט דער וועלט. מיט ציטער־דיקע, אַנגעהאַלטענע טריט שאַרט ער איבער דער לענג פֿון חדר, שטעלט זיך ווידער און ווידער אָפּ פֿאַר דער טיר, בויערט דעם שטערן אין דער מזווה אַרײַן, און פּסוקים פֿון קריאת־שמע און טרערן קניקלען זיך פּערלדיקע פֿון אים. און פּלוצעם גיט ער זיך אַ לאַז, הייבט־אָן דרייען זיך ווי אַן אַפּגעריסענער ווינט אַרום טיש מיט די ברענענדיקע צוויי ליכט און זעצט זיך מיט האַרטע קלעפּ אין דער ביינערדיקער ברוסט אַרײַן. די פּאַלעס פֿונעם צעלאָזטן קאַפֿטן פֿליען, די באַרד און די פיאות אויפֿגעשטעלטע שטייען פֿונעם אויסגעהוילטן פּאַרמעטענעם פנים ווינט אָפּ, די אויגן איבערקוועלנדיק פֿון די וויסלען בליצן אים אין דער הייך — און ער ציילט און ציילט זינע חטאים. און די ליפּן זינע פֿאַרבלויען זיך. שטיל און שטילער הויכן זיך פֿון אים תּפֿילות בני יעדן בגד וואָס ער נעמט פֿון זיך אַראָפּ, ווי בעת תּכריכים אַנטאָן, און ער טוט צום סוף מיט זיך אַ שלנידער אויפֿן געלעגער, ווי מע שלנידערט אַ רשע אין קבֿר אַרײַן. זינען זיך שמעון און יאָנקל אין אַ טאַג מיט און טוען־אָפּ אַזאַ מעשה: פֿאַרגנבענען זיך צו אים אין חדר אַרײַן בעת ער איז נישטאָ און נעמען די ברעטלעך פֿון אונטער זיין געלעגער אָפֿיר; און אַז ר' יאָנקעלע האָט זיך אין דער אייגענער נאָכט אויפֿן געלעגער אַ וואַרף

געטאָן, ברעכט זיך עס אונטער אים אינן און ער צעבנילט און צע-
שלאָגט זיך רוק-און-לענד.

— ט —

צומאָרגנס, אָז די מעשה האָט גענומען גיין אויף דער וועלט
און טראָגן זיך פֿון מויל צו מויל, איז באַלד קיין ספֿק נישט געווען,
ווער די בעלנים אויף דעם שטיקל אַרבעט האָבן געקאָגט זיין. און
אַלע גוטע מידות און מעלות זייערע זינען אויפֿגעשטאַנען מיטן זיך
פֿון זייערט וועגן. קיין טענות, קיין אַפֿלייקענען האָט זיי גאָר נישט
געהאַלפֿן. און איידער נאָך מען האָט זיך אַרומגעקוקט, איז אַראָפֿ
אַ פֿקודה¹⁷ מיטן הספֿם פֿון ביידע פֿליגלען, די צוויי אייניקלעך
זאָלן זיך נאָך דעם זעלביקן טאָג פֿון הויף פֿאַרנעמען. און אזוי איז
דאָס געשען.

יאַנקל חיה-קונהס איז אַוועק און איז טאַקע שוין מער נישט
צוריקגעקומען. פֿון שמעונען אָבער האָט מען זיך אויף לאַנג נישט
אָפֿגעטשעפעט. ווי באַלד ער האָט דאָס עשירות זינס אַנגעבויט, האָט
ער גענומען אזוי לאַנג צושטיין, אונטערוואַרפֿנדיק זיך אַלע תנאים,
וואָס מע האָט אים נאָר געשטעלט. ביז וואָגען ער האָט זיך אין הויף
צוריק אַריינגעבעטן.

— י —

זומערלעב, אין די הייסע טעג, אָז דער אַלטער פֿאַרט-אַרויס זיך
אַ ביסל אַפרוען, אַפּוואַרפֿן פֿון זיך אויף אַ שטיקל צייט דעם עול
פֿונעם גאַנצן יאָר, און דער הויף ווערט סמוטנע ווי אַן אָפֿגעקאַסטע
פֿעלד, אויסגעליידיקט פֿון אייגענע און פֿרעמדע, צעלאָזן זיך די
אייניקלעך מהנה זיין די וועלט. שמעון דער בערציעכעס האָט זיך
זיין אייגענע מדינה, וואָס ער איז אַלע יאָר מזכּה מיט זיין קומען,
בעת ס'טוט זיך אָפֿ די שפֿע אין הויף. אין דער צייט וואָס שמעון

¹⁷ באַפעל, וואַרענינג.

האַלט זיך דאָרט אויף, דערוועגט זיך קיין שום אייניקל נישט אַהין. און אויב אַן אייניקל פֿאַרפֿאַרט אין אַ מקום, נישט וויסנדיק אַז שמעון געפֿינט זיך דאָרט, פֿאַרקערעוועט ער אידער נאָך ער שטעלט דעם פֿוס פֿון דער פֿור אַראָפּ.

שמעון, אַז ער ציט ערגעץ אָן, איז דאָס נישט אויף דערוועגל, איבערגעזעסן אַ שבת און גענומען ווינטער זיך אין וועג אַרײַן. ער אַזלט זיך נישט. ער זיצט זיך צוויי, אַפֿילו דרײַ וואָסן אַוועק און געזעגנט זיך נישט, אויב ער שמעקט נאָך אַן איינציקן רייניש אָן. צווישן די מקומות, וואָס שמעון פֿאַרט זי איבער אין משך פֿון זײַן נסיעה, איז פֿאַראַן אַ שטעטל, וווּ ער האָט טאַקע די גאַנצע ממשלה; אַ שטעטל מיט ווינציק חסידים, און די פּני דאָרט, רענדאַרעס, זײַנען פֿאַרגלייבט אין זײַנע סגולות. שמעון באַזעצט זיך דאָרט בײַ אַבְרָהַמל שוחט אין דער איינציקער שטוב און אַבְרָהַמל מיט זײַן גאַנצער משפּחה ווערן געװנד אין קיך. דאָס איז נישט צום ערגסטן. אַבְרָהַמלס הויזגעזינד איז צו דעם צוגעוויינט. נישט זעלטן טרעט מען בײַ אים אָפּ דאָס געלעגער אַ פֿרעמדן ידן און ס'רױב דעם ביסן אַן אומגעריכטן אורח. שמעון אַבער לייגט זיך אָן ווי אַ שטראָף. אַ שוחט מוז אַראָפּשלינגען. ער איז דאָך משועבד צום מינדסטן קנייטשל אין פנים פֿון אַיעדן באַלעבאַס. און אַבְרָהַמל איז אַ ייד אַ צעבראַך־כענער, אַן אַנגעבידעוועטער, פֿאַרוואַרפֿן מיט אַ שווער הויזגעזינד און מיט דאגות פֿון דערוואַקסענע נישט אויסגעגעבענע טעכטער.

בײַ שמעונען איז ער און דאָס בני־בית זײַנס אין פּאַנשטשינע¹⁸. ער לאָזט נישט כאַפֿן דעם דעך. ער הערט נישט אויף שאַפֿן זיך און ס'איז קעגן אים נישט יוצא צו זײַן. און קיין שאַרף זאָל מען נישט הערן; און אַט טשאַדעט, אַט רייכערט...

אַבְרָהַמלען אַליין שאַנעוועט ער נאָך ווינציקער. מיט אים שאַפֿט ער זיך ערגער ווי מיט אַ משרת. שפעט בײַ נאַכט אַפֿילו, אַז דער שוחט, אַן אַפּגעוואַרעוועטער פֿון זײַן עבֿודה, דערלעבט שוין קוים

¹⁸ קנעכטשאַפֿט.

זיך ערגעץ ווו צוזושפּאַרן, פֿאַרגלוסט זיך ערשט שמעונען אים אויפֿ-
צוטרייסלען פֿונעם שלאָף:

— אַבֿרהאַמל סערדצע, הער נאָר, ברענג אַ גלאַז וואַסער מיט
אַינגעמאַכטס!

אַבֿרהאַמל פֿאַר זיך וואַלט שוין די צרות איבערגעשטאַנען. האָט
ער דאָך עפעס די נשים אויף זיין האַלדז. און זיי ברענגען אויף קוילן.
ווייבער, אַז סע קומט זיי אָן די ביזע מינוט, איז דאָך קיין מאַס
נישטאָ. קאַסט דאָס אַבֿרהאַמלען כסדר געזונט דעם צאָרן מיט געבעט
און פֿאַרשווערעכצער אָפּצולעשן.
האַט פֿאַר אַבֿרהאַמלען אויך אַ טאַג אַ שנין געטאַן.

— א —

אין דעם שטעטל לעבט אַ יונג פֿאַרפֿאַלק. עטלעכע יאָר נאָך דער
חתונה, און די ברכה פֿון קינדער האָבן האָט ביי זיי זיך נאָך נישט
געוויזן.

פֿאַר צייטנס פֿלעגן מענטשן זיך אַיילן צו ברענגען קינדער אויף
דער וועלט. איז דאָס געמיט ביי זיי אַ צערודערטס. דעם ווייבלס
פֿאַטער איז דעם אַלטנס אַ פֿאַרברענטער חסיד. און וויפֿל מאָל ער
קומט נישט צו אים, פֿאַרבייגט ער נישט מזכיר צו זיין די בקשה פֿון
זינע קינדער. נאָר אַז דער רבי זיינען איז דאָס מדחה מיט אַ שמייכל,
מאַכט עס אים קיין זאָרג נישט.

קומט שמעון דער בערציעכעס צו פֿאַרן, ווי געוויינטלעך, און דאָס
ווייבל הייבט אָן צאַפֿלען אַ סגולה. דאָס יונגע ווייבל איז שטאַרק
צוגעבונדן צו איר מאַן און מאַכט זיך דאגות וואָס זי איז נאָך קיין
מוטער נישט. דער יונגער-מאַן האַלט נישט פֿון קיין סגולה, און צו
שמעונען אַנצוקומען איז אים שוין גאָר נישט אַנגעלייגט. וואָרעם
דער שווער זינער זאָל זיך דערוויסן, וואַלט זיך טאָן חושך. פֿאַר אים
טאָר מען דעם נאָמען נישט דערמאַנען. נאָר אַז זי הערט נישט אויף
בעטן און ריידן איבער אים, האָט ער קיין ברירה נישט און איז
מסכים.

כאפן זיך ביידע אין אַ שפעטן בנינאכט, בשתיקה, קיינער זאל זיי נישט זען, אַוועק צו שמעונען אין דער אַכסניא. שמעון אין אַ באַרכעטענעם, מיט געלע און רויטע פאַסן שרײַענדיקן כאַלאַט, זיצט צעשטרעקט אויף אַ שטול און פֿאַרנעפּלט די שטוב מיט כמאַרעס פֿון זײַן ווינשלאַנעם ליולקע-ציבען, אַ לאַנגן ביז צו דער ערד. דאָס פֿאַרל שטייט פֿאַר אים אויף ציטערדיקע פֿיס און די אויס-געגלאַצטע אויגן זײַנע שרויפֿן זיך אין זייערע פֿאַרבלעכנטע און שעמעוודיקע פּנימער. שמעון צעקײַט אַ שפּיץ פֿון זײַן האַרטער שטרױענער באַרד צווישן די אויפֿגעוואַרפֿענע ליפּן, לאַזט אַ זיפֿץ נאָך אַ זיפֿץ פֿון זיך אַרויס און טוט אַלץ ווי אַ שווער דערהערנדיקער פֿון זיך אַ ברום:

— אַאַאַ... אַאַאַ... און דער אַלטער?... נו?...

דער יונגער-מאַן קנייטשט זיך:

שמעון, אַרויסשפּײַענדיק די שפּיץ באַרד פֿון צווישן די צייַן, צעלאַזט זיך בייה:

— איז דאָך גוט!... גאַר גוט!... וואָס זשע איז טאַקע אַווינס

דאָס אַנלעניש?...

זיי זײַנען איבערגעשראַקענע. אַ קרובֿה אירע, נישט פֿאַר קיינעם געדאַכט, זיצט שוין זעקס יאָר נאָך דער חתונה אַן קינדער. פֿון שמעונס ליולקע-ציבען גיט זיך אַ הייב אַ כוואַליע גע-קנוילטע רויכעס און צוויי טיפֿע פֿינצטערע קנייטשן פֿון זאָרג קאַרבן זיך אויף זײַן שטערן אײַן:

— אַווי?!...!

מילא, וועט ער זיי געבן אַ סגולה, כאַטש ס'איז נאָך קיין ספּנה נישטאָ. די סגולה איז אַ חרײַפֿות, איינע אין דער וועלט. ער גיט עס נישט אַרויס, סײַדן סע האַלט חלילה בײַם ערגסטן. זיי זײַנען דאָך עפעס חשובֿים. וועט ער פֿאַרקוקן. סע באַדאַרף אַבער קאַסטן אַ פֿינף-און-צוואַנציקער, אַ פּרוטה נישט געמינערט. דאָס פֿאַרפֿאַלק זיצט אויף קעסט בני אירע עלטערן און דער

פֿאַטער האַלט דעם גדן אונטערן שלאָס. און שמעון איז נישט וויד
 צו מאַכן. האָט מען קיין ברירה נישט, גיט אים אַן אַדערויף, אַן אַפֿ-
 שפּאַר פֿון די וואַכערס, און זאָגט אים צו דעם רעשט, אַז די סגולה
 וועט אָנגעמען.
 און דער פֿון אויבן האָט געהאַלפֿן.

— י"ב —

דאָס אַנדערע יאָר, אַז שמעון האָט אָנגעצויגן אין שטעטל און
 זיך דערוויסט פֿון זיין מוֹפֿת, האָט ער באַלד גענומען צושטיין, מע
 זאָל אים אַפּצאלן דעם חוֹב. דאָס פּאַרל איז אָבער נישט בכוח. זיי
 זיצן נאָך אַלץ אויף קעסט. די הוצאה האָט זיך ביי זיי פֿאַרגרעסערט
 און דעם פֿאַטער טאָר מען פֿון דעם חוֹב נישט דאַכטן. בעט מען זיך
 ביי אים צוצוואַרטן אַ קורץ שטיקל צייט; זיי גרייטן זיך בקרוֹב
 אַראָפּצוגיין אויף אייגן באַלעבאַטישקייט. איז נישט צו פּוועלן, בלייבט
 קיין עצה נישט ווי זיך נישט-וויסנדיק צו מאַכן און אויסצובאַהאַלטן
 זיך פֿון זיין פּנים. נישט אָבער ביי שמעון פּטרט מען זיך דערמיט.
 ער לאָזט נישט אויס אַ טאָג נישט צו שיקן אויף זייערע קעפּ זיינע
 חסידים און געטרייע גבאיטעס מיט סטראַשאַקעס¹⁹ אַזעלכע, וואָס
 נעמט ביי זיי צו די רוי און דאָס געזונט. דער יונגער-מאַן, וויפֿל דאָס
 זאָל אים נישט צענעמען, האַלט ער זיך און סע זעט זיך אויף אים
 אַזוי נישט אָן. דאָס וויבּל אָבער גייט-אַיין, דאַרט-אַפּ ווי אַ צעבראַ-
 כענער צווייג. די עלטערן אירע, צוקוקנדיק, זיינען ביי גאָר באַצערט
 און פֿאַרשטייען נישט וואָס איז דאָ געשען, וואָס פֿאַר אַ קללה ס'האָט
 זיך ביי זיי אַרײַנגעמישט. אויף פּרנסה איז זיך נישט צו באַקלאָגן.
 געזונט — אויך דאַנקען גאָט. און דאָס צוגעבונדנדיקייט צו אַנאַנד ווייזט
 זיך אויס פֿאַרשטאַרקטער, פֿון זינט דאָס קינד לעבן איז געשענקט.
 וואָס זשע איז דאָס פֿאַר אַ שטראַף...

באַקומט שמעון אין אַ טאָג דעם יונגן-מאַן אין גאָס און פֿאַלט

¹⁹ אַנשרעקענישן.

אויף אים אן פעכנדיק ווי אַ וואָלף: ער וואָרנט אים, אויב ער וועט אים נישט באַצאָלן דעם חובֿ, נאָך פֿאַר זײַן אַוועקפֿאַרן, זאָל ער דאָס געדענקען. נישקשה, ער האָט בני אים אַ גוטן פקדון. ער קען זיך אים אָפּנעמען ווען ס'איז.

דער יונגער־מאַן איז אַהיים מיט אַ וויצעקו און די יונגע טאַטע־מאַמע האָבן דעם סוד שוין מער פֿאַר זיך אַליין נישט געהאַלטן.

— י"ג —

דער פֿאָטער, אַן אינגעעקשנטער, פֿאַרגלייבטער חסיד, דער־שרעקט זיך נישט. אויפֿגעזאַטן איז ער אָבער פֿון דעם פֿאַרמעסט: אַ ייד זאָל גאָר קיין מורא נישט האָבן אַזעלכע רייד אויסצוברענגען! און שוין שפּאַנט ער די פֿור, זעצט־אויף די גאַנצע משפּחה זינע, דאָס פּיצעלע קינד אויך, און אויסלאָזנדיק דאָס פֿאַרביטערטע האַרץ זינס צו די פֿערד, נעמט ער טרייבן מיט אַ היץ אַזאַ, אַז סע זיפט זיך די ערד אונטער די קאַפּיטעס. ער יאָגט צו זײַן רבין.

— י"ד —

פֿאַרגייט נישט די גאַנצע וואָך, אַז סע לויפֿט־אָן אַ משולח אויף אַ פֿערד מיט אַ שליחות פֿונעם אַלטן צו שמעזען. שמעזן איז שוין אונטעררוועגנס. ער האָט געפֿילט, אַז דער שטורעם וואָס וועט באַלד אויף אים אַראָפּפֿאַלן, האַלט שוין אין פֿאַרגאַרטלען זיך מיט פֿייער אַנגעלאָדענע וואַלקנס. און דער ריזטער, נישט פֿאַרגינענדיק זיך אַפֿילו צו כאַפֿן אַ ביסל דעם דעך פֿונעם שאַרפֿן געיעג, נעמט זיך ווייטער נאָך זײַן סליד.

שמעזען אָבער האָט ער מער נישט דעריאָגט. ער איז פֿאַרטראַגן געוואָרן מיט די ווינטן, וואָס קערן זיך מער נישט אום.

דאָבן אייזלאַנד

איבער אַלע דעכער

זיין געזיכט ווערט בלאַסער און די אויגן גרויס.	איבער אַלע דעכער הענגט אַ שטילע נאַכט.
זינע בלאַנדע לאַקן קרניזלען זיך אין ווינט —	אַנגעלענט ביים פֿענצטער שטייט מיין קינד פֿאַרטראַכט.
ווייס איין גוטער גאַט נאַר. וואָס עס זעט מיין קינד.	שטעלט זיך אויף די פֿינגער, קוקט און קוקט-אַרויס ;

וועלען לאַנדינסקי

אַ שטורעם אין מיין חסידישער היים

פון בוך „אין שפיגל פון נעכטן“

... ווען איך האָב געענדיקט פֿאַני פּאַזנערס פֿירקלאַסיקע פּריי-
וואַטע שול, האָב איך געוואַלט זיך ווּנטער לערנען. נאַר דאָס האָט
אַרויסגערופֿן אַ שטורעם אין מיין חסידישער היים. דער הימל האָט
זיך ממש געשפּאַלטן.

טאַטע-מאַמע האָבן געפֿירט מיט מיר אַ קאַלטע מלחמה.
— אַ שיינע ריינע פּפּרה זאָל זי מיר זיין, דיין פּאַזנער-שמאַזנער!
— האָט מיין טאַטע געשטורעמט — ס'איז איר נאָך ווייניק, וואָס יאָך
האָב דיר געלאָזט ענדיקן איר שקאַלע. אַ טובּה גיט זי מיר טזען,
שיקן די מיידלעך ווּנטער לאַרנען. שיקסעס וויל זי פֿון זיי מאַכן!
ניין, נישט ביי מיין לעבן! — ער פֿאַררוקט מיט פּעס דאָס סאַמעטענע
קאַפל טיפּער אונטער זיין קאַפּ — אַ יחסנטע ווילסטו ביי מיר זיין?

דינע שוועסטער האָבן זיך באַניגנט מיט די פֿיר קלאַסן, און וואָס פֿעלט זיי? מיר טען מיט זיי גיטע שידוכים, ברוך-השם, אויף אַלע מנינע גיטע-פֿריינד געזאָגט געוואָרן! נאָך עטלעכע יאָר וועלן אַריבער און מיר וועלן, כִּלְעבן, אויך מיט דיר טען אַ גיטן שידוך, אַם-ירצה-השם.

ס'האָט אויך ניט געווירקט אויף מיר מנין מאַמעס הכנעהדיק בעטן זיך בני מיר:

— כִּבְעַט דִּיך, חִיהֲלֵע, שלאָג דיר אַרויס דעם פֿיפֿטן קלאַס פֿין קאַפּ. נאָך וואָס דאַרפֿסטו דערצערענען דעם טאַטעשי? ער איז דאָך אויסן דיין טובה, אַ מידל דאַרף נישט צו פֿיל לאַרנען, מנין זי לאַרנט, מנין טויג זי אויף כפרות און פֿאַרזיצט ביזן גרויען צאַפּ אַרײַן. אַליין וואָלט זי אַודאי זיין צופֿרידן, די מאַמע מנינע, צו קענען זיך באַרימען פֿאַר די ידענעס, אונדזערע שכנות, אַז איר טאַכטער איז אַ „געבילדעטע“, זי גייט שוין אין פֿיפֿטן קלאַס, אָבער אַז דער טאַטע זאָגט „ניין“, וועט זי זיך אים ניט אַנטקעגנשטעלן, און זי הערט ניט אויף מיט מיר אַנצוטענהן, ביז דעם לעצטן טאַג פֿונעם שוליאָר.

דעם אָונט פֿאַרן לעצטן טערמיין מודיע צו זיין דער שול-פֿאַר-וואַלטעריין, צי מען וועט ממשיך זיין דאָס לערנען אויך אין פֿינפֿטן קלאַס, בין איך געזעסן אין שטוב ווי אויף שפּילקעס. דער טאַטע האָט געלערנט אַ בלאָט גמרא מיט אַ ניגון; די מאַמע האָט געשטריקט זעקעלעך פֿאַר איר נני-געבוירענעם אייניקל משהלע. איך מוז דאָך היינט אַרויסקריגן פֿון טאַטן דעם ענדגילטיקן ענטפֿער אויף מנין בקשה זיך צו לערנען ווייטער אין דער שול. מנין האַרץ ציטערט אין מיר, ס'פֿיבערט מנין גוף און מנין נשמה, פֿון דעסט וועגן נעם איך זיך אָן מיט דרייסטיקייט:

— נו, מאַמעשי, מאַרגן איז דאָך דער לעצטער טאַג פֿונעם שול-

יאָר...

¹ וואָס מער.

— שא... — מאכט זיך די מאמע ניט פֿאַרשטיין, וואָס איך בין אויסן — זעסט דאָך, דער טאַטעשי לאַרנט, שטער אים נישט, האָב דרך-אָרין!

— אָבער מאַרגן? — הייב איך שוין אויף מנן קול אויף אַ הע-כערער אַקטאַווע — מאַרגן מוז איך דאָך...

— וואָס דרשנט זי דאָרט ווידער, די טאַכטער דינענע? — פֿאַר-מאַכט דער טאַטע די גמרא מיט אַ קוש — נאָך אַלץ וועגן די "שקאַ-לעס"? ניין, האָב יאָך געזאָגט, געניג געלאַרנט!

— ס'וועט נישט מער קאָסטן ווי פֿיר רובל אַ חודש... — זאָג איך מיט אַ ציטערדיקער שטים — די מיידלעך אין דעם פֿינפֿטן קלאַס אין קאַלעצקאָס שול צאָלן אַ סך מער. בלויז מיר, די שילע-רינס פֿון פֿאַזנערס שול, האָבן די הנחה...

— אַ מציאה מע קריגט עס... — לאַכט דער טאַטע סאַרקאַסטיש אין זיין קורצער באַרד אַריין — זאָג דיין טאַכטער, חנהלע, זי האָט פֿליטערלעך אין קאַפּ. מנע... אָן אַנשיקעניש עפעס אויף מיר. אַ סוף מיז עס נעמען מיט די "שקאַלעס"!

דערזען דעם טאַטנס אַנגעכמורעט פנים, אַפעליר איך ווידער צו דער מאַמען, וואָס זיצט אַ שווינגנדיקע מיט פֿאַרלייגטע הענט.

— מאַמעשי, מאַרגן איז דאָך שוין דער לעצטער טאָג. וואָס וועל איך מאַרגן זאָגן דער פֿאַרוואַלטערין? — ברעך איך אויס אין אַ געוויין.

— מאַרגן? — שטייט דער טאַטע מיט רוגזע אויף פֿון שטול — מאַרגן וועסטי איר זאָגן, אָז פֿין מיינעט וועגן מעג זי גלייך אייננע-מען אַ מיתה משונה, אָז פֿאַרברענט זאָל זי ווערן ציזאַמען מיט איר שקאַלע!

— אַזוי זאָגט די גמרא?

דער טאַטע מאַכט זיך ניט הערן און לאַזט מיך איבער מיט אַן אַפֿן מויל.

א פֿאַרצווייפֿלטע גיי איך צו מאַרגנס אין שול. ס'איז הננט לע- בעדיק און לוסטיק אין פֿאַני פֿאַזנערס שול. אַריבערגעפֿטרט די עק- זאַמענס, זינען אַלע שילערינס אויפֿגעלייגט, אין אַ יום-טובֿדיקער שטימונג. דער עיקר קערט זיך וועלטן אין דעם פֿערטן קלאַס. די שילערינס, ס'רובֿ דרייצן און פֿערצן-יאַריקע, געזעגענען זיך דאָ הננט מיט די לערערינס. טייל מיט די אויסצייכענונגען — אַ בוך געדריקט צום האַרצן, ווי אַ פֿרומער ייד אַ ספֿר-תורה אין שיל — דערציילן מיט פֿרייד, אַ זייערע טאַטע-מאַמע וועלן זיי לאַזן ווּזטער שטודירן, זיי וועלן זיך אַנשטרענגען, שפּאַרן דעם ביסן פֿון מויל און צאָלן דעם שכר-לימוד אין דער זיבן-קלאַסיקער שול פֿון זאַפֿיע קאַ- לעצקאַ.

מנן פנים פֿלאַמט פֿון חרפה און קנאה. אַט אַ די אַרעמע מייד- לעך: באַלבינע — איר פֿאַטער אַ שוסטער; סאַבינע — אַ יתומה, דער טאַטע געשטאַרבן פֿון שווינדזוכט, די מאַמע געבליבן מיט פֿיר קליינע קינדער, אַ גייערקע געוואָרן, גייט פֿון הויז צו הויז פֿאַרקויפֿן וועט אויף אויסצאָלן — זיי דאַרפֿן ניט קעמפֿן אין דער היים, אַז מע זאָל זיי לאַזן ווּזטער זיך לערנען. איך פֿאַררוק זיך אין אַ ווינקל אין קלאַס. כּווייל ניט, אַז מע זאָל זען, ווי איך האַלט-צוריק די טרערן וואָס שטיקן מיך.

— העלענקע, וואָס ביסטו אַזוי אומעטיק? זיך פֿאַרשטעקט אין אַ ווינקל ווי אַ מנזל און קוקט מיט דערשראָקענע אויגן. ווילסט זיך גאָר ניט געזעגענען מיט מיר? — ריכטט מיר איבער די געדאַנ- קען מנן פּויליש-לערערין איזאַבעלאַ גראַסער. שוין צוויי יאָר ווי זי לערנט אונדז אין אונדזער שול. מע זאָגט, אַז זי נעמט ניט קיין געהאַלט. זי איז אַ בת-יהודה פֿונעם פּראַמינענטן אַדוואַקאַט ניקאַדעם גראַסער און איר איינציקער ברודער, בראַניסלאַוו גראַסער, איז איי- נער פֿון די גרינדערס פֿון „בונד“ (סלאַוועק).

— נו, האַסט זיך שוין פֿאַרשריבן ביי דער פֿאַרוואַלטערין? דו וועסט דאָך זיכער גיין און פֿאַרענדיקן קאַלעצקאַס זיבן-קלאַסיקע שול

— גלעט מיך איזאבעלאַ גראַסער איבערן קאַפּ און קוקט מיר מיט וואַרעמקייט טיף אין די אויגן.

מיר דוכט, אַז זי פֿילט, וואָס אין מיר קומט איצט פֿאַר, לאַז איך מנינע טרערן זיך קניקלען איבערן פנים און שאַקל בלויז מיטן קאַפּ אויף: „ניין“.

פֿאַרווונדערטע, בלויזע אויגן קוקן מיך אָן. זי פֿרעגט ניט מער גאַר ניט, זי בעט בלויז, אַז איך זאָל צו איר קומען מאַרגן אַהיים, זי וווינט מיט אירע עלטערן אויף נאַווי שוויאַט.²

*

מיט שטילע טריט טרעט איך איבער די שוועל פֿונעם ליכטיקן צימער פֿון איזאבעלאַ גראַסער. אַנטקעגן דעם אַרנינגאַנג — אַ גרויסע ביכערשאַנק אַנגעפאַקט מיט ביכער. די ווינרויטע פֿאַרבן פֿון מאַ-טיקאַס איילבילדער אויף די ווענט, „קאַשציושקאַ הינטער ראַצלאַ-וויץ“, די „קאַנסטיטוציע פֿון דריטן מני“, באַלעבן דאָס צימער, וואָס אַטעמט מיט פּוילישער געשיכטע. ביים שרייבטיש, נעבן דער קור-שעטקע, זיצט איזאבעלאַ גראַסער, פֿאַרטאָן אין ליינענע, אין איר שוואַרצן באַשיידענעם קלייד. די שאַטיגענע האַר פֿאַרפֿלאַכטן, ווי תמיד, פֿון הינטן זיין אַ גרעק, פֿאַרנט אַפּגעצויגן, גלייך פֿאַרקעמט, וואָס מאַכט בולטער איר הויכן שטערן. זי נעמט מיך וואַרעם אַרום, צעקושט זיך מיט מיר און שמייכלענדיק זאָגט זי:

— גוט, העלענקע, וואָס דו ביסט געקומען. דו ביסט אַזאַ שוויי-גנדיקע. ווען דו קוקסט אויף מיר מיט דינע גרויסע, ברוינע אויגן, פֿיל איך, אַז דו ווילסט מיר עפעס דערציילן, נאָר דו שעמסט זיך. ביי מיר אין דער היים, וווּ קיינער זעט דיך ניט און וועט דיך ניט הערן, וועסטו מיר אַלץ דערציילן, ניט אמת?
איך ענטפֿער מיט אַ שמייכל.

— פֿאַר וואָס האַסטו מיר געכטן געזאָגט, אַז דו וועסט ניט גיין זיך לערנען אין דעם פֿינפֿטן קלאַס פֿון קאַלעצקאַס שול? דו ביסט

² אַ נאָמען פֿון אַ ריכער גאַס אין וואַרשע (נייע וועלט).

דאך א פֿעיק מיידל, געווען אַ גוטע שילערין, וואָס זשע וועסטו טאָן? — רוקט מיר מנן לערערין אונטער אַ שטול נעבן זיך. מיט אַן אינגעהאַלטענעם אָטעם הערט זי זיך אַזן אין מנן שילדערן פֿאַר איר מנן היים. עס איז פֿאַר איר אַזוי נני, כמעט אומ-גלייבלעך, זאָגט זי, ווי עלטערן ווילן ניט אָדער קאָנען ניט פֿאַר-שטיין זייער אייגן קינד. בפרט מאַכט אויף איר אַן אינדרוק מנן איבערגעבן איר, ווי אַזוי איך פֿלעג אויסוויינען בני מננע טאַטע-מאַמע געלט אויף צו קויפֿן אַ נני בוך בעת איך בין געווען אַ שילערין בני דער פֿאַזנערין.

דאָס פֿלעג איך בכיוון בעטן אין אונדזער איינזקראָם. אין דער היים וואָלטן מיך דאָך מננע עלטערן גלייך אָפּגעפּטרט מיט אַ „דריי אונדז נישט דעם קאַפּ, מיר האָבן נישט קיין געלט“. פֿלעג איך גיין אין אונדזער געוועלב אויף באַנגע גאַס, זיך אַוועקשטעלן וואַרטן ביז אַ קונה וועט געבן צו ליזן פֿאַר עפעס. ווי נאָר די מאַמע האָט אַרונ-טערגעלאָזט דאָס געלייזטע געלט אין איר לעדערנעם כּנטל, וואָס איז געווען צוגעבונדן הינטער דעם פֿאַרטעך, אַרום די לענדן, בין איך צוגעשטאַנען צו איר:

- מאַמעשי, כּדאַרף איין רובל אויף אַ נניער אַריטמעטיק.
- וואָס עפעס זאָגסטו עס מיר? בעט דעם טאַטעשי.
- טאַטעשי, כּמוז דאָס ביכל הינט קויפֿן. כּוועל ניט קענען מאַכן די לעקציעס פֿאַר מאַרגן.
- לעקציעס, שמעקציעס, שוין געניג געלאָרנט.
- מאַמעשי... — זאָג איך שוין מיט אַ וויינענדיקן קול — מע וועט באַלד פֿאַרמאַכן די בוכהאַנדלונג בני פּערלמאַנען אויף טוואַרדע גאַס נומער 6, און אַז איך וועל מוזן גיין אויף שוויצענטאַקזשיסקע גאַס עס קויפֿן, וועט דאָס בוך דאַרט קאַסטן אַ סך מער ווי אַ רובל.
- ניי, וואָס זאָגסטו, לייבל? — פֿרעגט די מאַמע דעם טאַטן, זי האָט מורא אינצושטעלן אַן דעם טאַטנס הסכמה.
- און אַזוי, מיט גרויסע צרות, פֿלעגט מיר יעדעס מאָל אַנקומען צו קויפֿן אַ נני בוך.

מיט אַ באַדויערנדיקן אויסדרוק איר אירע גוטע אויגן פֿרעגט
מײַן לערערין:

— און וואָס ווילסטו טאָן, אויב דו וועסט זיך יאָ ווייטער לערנען
און ענדיקן קאַלעצקאַס שול?

— איך וויל זײַן אומאָפּהענגיק — זאָג איך אַנטשלאָסן — אַפֿשר
וועל איך זײַן אַ לערערין און אַפֿשר... ווער ווייסט? אַפֿשר וועל איך
נאָכן פֿאַרענדיקן קאַלעצקאַס שול ווייטער שטודירן און זיך שאַפֿן אַ
מעמד, אַז איך זאָל קענען לעבן דערווייטערט פֿון מײַנע עלטערנס
היים.

אַרויפֿלייגנדיק איר האַנט אויף מײַן אַקסל, זאָגט מיר מײַן
לערערין:

— העלענקאַ, זאָרג ניט! איך זע, אַז דו וועסט דערגרייכן, וואָס
דו ווילסט. פֿיר רובל אַ חודש איז פֿאַר מיר אַ קלייניקייט. גיי צו
דער פֿאַרוואַלטערין און בעט זי דיך אויפֿצונעמען אויף דער ליסטע.
די ערשטע פֿיר רובל וועל איך דיר געבן, ווען דאָס שוליאָר וועט
זיך אָנהייבן. איך וועל צאָלן פֿאַר דיר אַזוי לאַנג ביז דײַן טאַטע וועט
ווייכער ווערן. ער וועט זיך אַפֿשר שעמען, אַז עמעץ אַנדערש זאָל
צאָלן פֿאַר דײַן שטודירן.

מיט טרערן אין די אויגן דריק איך איר אויס מײַן קינדיש
האַרציקן דאַנק און פֿאַרלאָז מײַן טײַערע לערערין אַ דערמוטיקטע און
אויפֿגעלעבטע.

שפעטער, ווען איך בין געקומען צו זיך נאָך דעם איבערראַשנ-
דיקן פֿאַרשלאָג פֿון מײַן לערערין, האָט אָנגעהויבן עקבערן אין מײַן
מוח דער געדאַנק, אַז איך טאָר ניט אָננעמען איר הילפֿאַנבאַט. ווי
קען איך — האָב איך געטראַכט — מיט אַ רויק געוויסן דערלאָזן,
אַז עמעצער זאָל צאָלן פֿאַר מיר, פֿאַר מיר — דער טאַכטער פֿונעם
רײַכן גערער חסיד ר' לייבעלע טויבנבלאַט? איך בין אַליץ מער גע-
קומען צום אויספֿיר, אַז ס'איז ניט יושרדיק, אַז ס'וואַלט געווען אַ
בושה אַזוינס צו טאָן. מײַן קאַפּ האָט גענומען אַרבעטן, ווי אַזוי

ארויסצוקריגן פֿון מײַנע עלטערן די ערשטע פֿיר רובל, לכל הפחות פֿאַרן ערשטן חודש אין דעם פֿינפטן קלאַס.

ס'מזל האָט מיר דאָס מאָל אַ ביסל צוגעשפּילט. געווען בײַ אונדז אַ מנהג, אַז ערײַ יום־טובֿ זאָל מען יעדעס קינד אין דער משפּחה באַנניען מיט עפעס. אַזוי ווי די יום־טובֿים האָבן זיך שוין אַנגערוקט, האָט די מאַמע באַשלאָסן מיך צו באַנניען מיט אַ פֿאַר שײַך. זײַענדיק פֿאַרנומען אין געוועלבו, קאָן די מאַמע אַליין ניט גיין קויפֿן די זאַכן פֿאַר די קינדער, פֿאַרטרעט זי אין דעם איינע פֿון די עלטערע שוועסטער מײַנע. צו מײַן גליק האָט מײַן מאַמע באַשטימט די עלטערע שוועסטער שרהלע אַנצוקויפֿן פֿאַר מיר אַ פֿאַר שײַך. שרהלע איז די איינציקע פֿון מײַנע פֿינף שוועסטער, וועלכער איך קען אַנפֿאַרטויען מײַנע סודות. זי איז מסכים מיט מיר. זי איז אויך אין פעס אויף די עלטערן פֿאַר וואָס מען האָט איר ניט געלאָזט זיך ווייטער לערנען נאָכן ענדיקן די פֿיר קלאַסן.

— איך האָב אַן אַינפֿאַל! — זאָג איך צו מײַן שוואַרץ־חנעוו־דיקער שוועסטער — אַנשטאַט צו קויפֿן ווי תּמיד געמזענע שײַך וועלן מיר קויפֿן ביליקערע, כּראַמענע, און דער אונטערשייד פֿון פּרײַז וועט זײַן אַן אַדערויף אויף מײַנע ערשטע פֿיר רובל.

*

איך וואַרט־אָפּ מיטן ווייזן דער מאַמען מײַנע נײַע שײַך בײַז פֿרײַטיק־צו־נאַכטס. דער טיש איז געגרייט אין ליכטיקן עסציימער, געדעקט מיט אַ שניידונסן טישטעך. עס פֿינקלען די וויינגלעזלעך. די חלות זײַנען באַדעקט מיט אַ בונט־פֿאַרביק געהאַפֿטענעם זײַדענעם חלה־טישטעכל. די מאַמע האָט שוין געבענטשט ליכט אין דער זיל־בערנער מנורה. דער טאַטע איז נאָך ניט צוריקגעקומען פֿון שול. די קינדער, מיט אויסגעצוואַגענע קעפּ לפֿיבוד שבת, אין שבתדיקע קלייד־לעך, רינגלען־אַרום די מאַמע בײַם טיש. זי איז איצט אויפֿגעלייגט, הערט מיט אַ שבתדיקער רויקייט, וואָס די קינדער דערציילן איר. איך נײַ־אויס דעם מאַמענט און שפּרינג־אונטער צו דער מאַמען מיט אַ גדולה:

— אַז, האָט מיר שױלעך אַנטגעקויפֿט אַ פֿאַר שױך, אַ מחיה, שױך און באַקוועם.

— ני אַדרבא, לאַמיר טאַקע זען דינע נײַע שױך.
איך טו זיי אויף גיך אָן, שטיי פֿון דער וועלטנס, די מאַמע זאָל זיי, חלילה, ביט וועלן אַנטאַפֿן, זי וואָלט דאָך גלייך דערפֿילט דעם אונטערשייד: כראַמלעדער איז דיקער פֿון געמוזע און מײַנע שױך קאַסטן מיט אַנדערטהאַלבן רובל ביליקער.

— טאַקע זייער שױך, טראָג זיי געזינטערהייט, היהלע!
זי ווייסט גאָר ניט סאַראַ גליק ס'האַט מיך געטראָפֿן, איצט פֿעלן מיר בלויז צוויי און אַ האַלב רובל צו פֿאַרווירקלעכן מײַן חלום. אַבער וווּ נעמט מען די פֿאַר פֿעלנדיקע רובל? די צײַט שטייט ניט. סך-הכל עטלעכע טעג זײַנען פֿאַרבלעבן און ס'וועלן זיך עפֿענען די טירן פֿאַר די נײַע שילערינס פֿון דעם פֿינפֿטן קלאַס אין קאַלעצקאַס שול. די לערערין גראַסער? נײַן! — שטויס איך אָפֿ פֿון מיר דעם געדאַנק — נײַן, בשום אופֿן ניט, ס'איז אַ חרפה.

אַזוי זיצנדיק בײַ מײַן שרייבטיש און טראַכטנדיק, הער איך:
ס'קומט אַהיים מײַן פֿאַטער מיט אַ קונה. איך קען אים: פֿאַן וויש-ליצקי. ער קויפֿט תמיד בײַ אונדז לעדערנע פֿאַסן פֿאַר זײַן מיל. די פֿאַסן האַלט דער טאַטע ניט אין קראַם. פֿאַר דעם האָט אַ ספּעציעל צימער אין דער היים.

— קיים-אַרײַן, היהלע, וועסט מיר העלפֿן אויסמעסטן דעם פֿאַס פֿאַרן קונה.

דער טאַטע שטעלט-אויס אויף דער פֿראַטירטער פֿאַדלאַגע אין עסצימער אַ גאַנצע קאַלעקציע לעדערנע רעדלעך.

— דער פֿאַס — זאָגט דער טאַטע, אַנווייזנדיק אויף אַ רעדל — איז ניט אַזוי דיק, אַבער שטאַרק ווי אַיזן.

דער קונה באַטאַפט דעם פֿאַס, ענטפֿערט ניט. דער טאַטע זעט שוין, אַז ס'וועט זיך אים ניט אַנגעבן אַינצורײַדן דעם קריסט דאָס צו קויפֿן.

— אַזאַ פֿאַס האָט איר, פֿאַניע ווישליצקי, ניט געהאַט אַפֿילו

אונטער אנער חופה... — וויצלט זיך דער טאטע, אויפוויקלענדיק א צווייט רעדל.

איך ווער אומגעדולדיק. צו וועלכע גוטע-יאָר דאַרף איך דאָ זיצן און אויסהערן די אַלערליי סוחרישע קונצן בנים פֿאַרקויפֿן אַ פֿאַס? עס הייבט מיך פֿון שטול. איך שפּאַן הין-און-צוריק איבער דעם לאַנגן עסציימער.

— אויב איר וועט ניט זיין קיין מביין אויף דעם שטיקל סחורה — ציט דער טאטע אויס אַ דריטן פֿאַס אין זיין גאַנצער לענג — זאָג איך אַנך, פֿאַניע ווישליצקי, איר זאָלט אַזוי לעבן און איר זאָלט אַזוי געזונט זיין, אַז איר וועט היינט אַהיימפֿאַרן אַן אַ פֿאַס.

איך וואָרף אַ בליק צום קונה, כִּ׳האַב חשק אים צו זאָגן: כִּ׳בעט אַנך, האָט רחמנות אויף מיר, מאַכט אַ סוף. קויפֿט יאָ אַדער קויפֿט ניט, אַבי אַ סוף זאָל עס נעמען. צום גליק דערזע איך אַ שמיכל אויף די דיקלעכע ליפֿן, וואָס קוקן-אַרויס צו מיר פֿון אונטער די דיין-פֿאַרדרייטע בלאַנדע וואַנצעס פֿונעם פֿאַן ווישליצקי.

— נו, גוט! — זאָגט ער — זאָל שוין זיין. מעסט אים אויס, פֿאַניע טויבנבלאַט.

אַ צופֿרידענער נעמט דער טאטע אַ הילצערנעם אַרשין. איך האָלט דעם פֿאַס מיט ביידע הענט, אַז ער זאָל זיך ניט אַוועקגליטשן אין אַ זינט. דער טאטע מעסט, שניידט-אַפּ מיט אַ שאַרפֿן מעסער, פֿאַרוויקלט אים אין אַ רעדל און פֿאַקט אים אַנך.

איך שרייב-אויס אַ רעכענונג. דער קריסט באַצאָלט. דער טאטע דאַרף אים אַ רעשט געבן צוויי און אַ האַלב רובל פֿון אַ גאַלדשטיקל — אַ פֿינפֿערל. ס׳טוט מיר אַ זעץ אין האַרצן: צוויי און אַ האַלב רובל, דאָס איז דאָך אַליין, וואָס מיר פֿעלט. דער טאטע זוכט אין זיינע קעשענעס.

— ניין, יאָך האָב נישט. גיי, חיהלע, אַראָפּ מיטן קונה, בייט-אויס די פֿינף רובל און גיב אים דעם רעשט.

אין אַנלעניש וואָרף איך אַרויף אויף מיר מײַן מאַנטל און לויף-אַראָפּ מיט אימפעט, באַגלייט פֿונעם מזלדיקן קונה. די צוויי און אַ

האַלב רובל, וואָס איך דאַרף אומקערן דעם טאַטן, דריק איך פֿעסט אין מיין האַנט. ניט אַנדערש, ווי אַ גוטער מלאך האָט עס מיר צו־געשיקט. טויט אָדער ברויט, טראַכט איך, כ'וועל דעם טאַטן דאָס געלט ניט אומקערן.

— באַהאַלט מיר גוט דאָס געלט — זאָג איך צו מיין חֲבֵרַטע, וואָס וווינט אין שכנות מיט אונדז — היט דאָס מיר אָפּ ווי אַן אויג אין קאַפּ. בלויז עטלעכע טעג... — רייך איך נערוועניש, מיט אָפּגע־האַקטע ווערטער, ס'פּלאַנטערט זיך מיין צונג, ס'ציטערן מנינע הענט, ווי ביי מיין באַבע פעסע, בעת זי הייבט דעם לעפֿל וואַרעמס צו אירע אַנגעצויגענע ליפּן.

ווי ס'וואַלט מיך עמעצער נאַכיאַנג, לויף איך אויף דער קרו־לעווסקע גאַס, ס'איז נאָך איצט צו פֿרי אַהיימצוגיין. דער טאַטע וואַרט מסתמא אויף דעם געלייזטן פּדיון, כ'מוז פֿאַרציען דאָס באַגעגענען זיך מיט אים איצט אויג אויף אויג. גיי איך אַרײַן אין זאַקטישן גאַרטן, זען זיך אַוועק אויף אַ באַנק אין דער קרולעווסקער אַלעע, אונטער אַ הויכן, צעצווּנגטן בוים.

סע שמעקט מיט האַרבסט. די ביימער — כּמעט נאַקעט. דער אלול־ווינט האָט צעזיט און צעשפּרייט די אַראַפּגעטרייסלטע, געלב־לעכע בלעטער אויף דער פֿיכטער ערד אין גאַרטן. איצט פֿאַלן אויף זיי גאַלדענע שקיע־שטראַלן. דער טאַטע דאַרף שוין גיין אין בית־המדרש דאַוונען מנחה־מעריב. די פּאַסיקסטע צייט אַהיימצולויפֿן.

*

— אַזוי לאַנג האָט דיר גענימען דאָס אויסבניטן דאָס גאַלד־שטיקל? — פֿרעגט דער טאַטע מיט אַ פֿאַרשנדיקן בליק — שוין צייט צו גיין דאַוונען און יאָך זיך דאָ און וואַרט אויף איר. גיי געב שוין אַהער די צוויי און אַ האַלב רובל, ס'איז שפעט.

— וואָס? צוויי און אַ האַלב רובל? — שטאַמל איך פּלומרשט פֿאַרווּנדערט.

— סטניטש? צי ביסטי חסר־דעה? די וויסט גאַר נישט? מאַך

זיך נישט תמעוואַטע און געב מיר שוין דאָס געלט, וואָס דער גוי האָט דיר באַצאָלט.

— אָ, דאָס מיינט דער טאַטעשי? דאָס האָב איך דאָך שוין אייביג געצאָלט דער פּאַני קאַלעצקאַ. מיר הייבן דאָך שוין אין גיכע אָן צו גיין אין איר שול.

— הצוּפּה! — שטורעמט דער טאַטע און וויל מיך אָנכאַפּן ביי דער האַנט. איך לויף אַרום דעם טיש און לאָז זיך ניט כאַפּן.

— זאָל מיר אָסור זיין, איך זאָל אַזוי לעבן און געזונט זיין, איך האָב ניט, איך האָב ניט דאָס געלט.

געשלאָגן האָט מיך מײַן טאַטע נאָך קיין מאָל ניט. קיין פֿינע־דיקע דיקע פעטש האָב איך אויך איצט ניט באַקומען. אָבער פֿינע־דיקע בליקן וואַרפֿט ער מיר יאָ צו:

— ניי, ניי — הייבט זיך ביי אים דאָס קורצע בערדל בעת ער בייסט צאַרנדיק זינע דינע ליפּן — ס'איז דיין גליק, וואָס כ'דאַרף איצט גיין דאַוונען, כ'על זיך שוין אויסטענהן מיט דיר הננט ביי נאַכט. יאָך 'על דיר ווייזן, וואָס דאָס מיינט כאַפּן ביי מיר געלט, די פֿאַרשטעטע מויד, די!...

איך עטעם־אַפּ, ווען איך הער אים האַסטיק פֿאַרקלאַפּן הינטער זיך די טיר. כ'לויף־אַרײַן אין מײַן צימער, לייג זיך שלאָפּן אומגע־געסן, פּדי אויסצומיידן דאָס ביינאַכטיקע באַגעגעניש מיטן טאַטן.

אויף מאַרגן — דער טאַטע רעדט ניט צו מיר. ער האָט אונטער־געשטעלט די מאַמע, זי זאָל ביי מיר פּוועלן, אָז כ'זאָל אָפּנעמען דאָס געלט פֿון דער פֿרוי קאַלעצקאַ.

— חיהלע, כ'בעט דיך... — פֿאַרברעכט זי טראַגיש די הענט — זיי נישט מצער דעם טאַטעשי. אַזאַ מין חרפה, אַזאַ בזיון. וויי־און־ווינד איז מיר. קענסט דען נישט יוצא זיין מיט די פֿיר קלאַסן־וועסט דאָך אים, חלילה, פֿאַרקירצן די יאַרן, דעם טאַטעשי דינעם. דאָס ווייטערדיקע גיין אין שקאַלע וועט דיך פֿירן אויף קרימע וועגן — רעדט צו מיר הכנעהדיק מײַן מאַמע.

— אָבער... ווען די מאַמעשי איז געווען יונג, צי האָט זי קיין

מאַל... צי איז דאָס אַזוי שווער צו פֿאַרשטיין? איך וויל לערנען דאָס לעבן, קומען נענטער צום אמת אויף מיין שטייגער. דער טאַטעשי זוכט דאָך אויך דעם אמת אין די הייליקע ספֿרים. אָט לערנט ער דאָך: „זאָגט תּוֹספּוֹת פֿאַרקערט“...

אַ פֿאַר שטאַרקע אויגן קוקן מיך אָן.

— און פֿאַר וואָס וויל דער טאַטעשי מיך נישט פֿאַרשטיין?

— יאָך פֿאַרשטיי דו אויך נישט.

— פֿאַראַן אַ פֿאַעמע בײַ אַ פֿראַנצײזישן דיכטער — פֿרוזביר איך דערקלערן מיין מאַמען — דערציילט ער דאָרט וועגן אַ יונגל, וואָס האָט געוואַלט מאַכן אַ שריפֿה אין אַ ביבליאָטעק, ווייל ער איז קיין מאַל אַליין אין קיין שול ניט געגאַנגען און ער האָט ניט גע-קאַנט לייענען.

די מאַמע קוועטשט מיט די אַקסלען:

— וואָס האַקסטי מיר אַ טשייניק, די ביסט אַ צו־להכעיסניצע

ביסטי, האַסט נישט קיין יאַנדעס³.

מיט פֿאַרקריצטע ציין דראַעט זי מיר מיט אַ פֿינגער אין דער

לופֿטן:

— געדענקען זאָלסטי, דער טאַטע וועט עס דיר קיין מאַל נישט

מוחל זען!

*

מיין מאַמע פֿאַרשטייט מיך ניט. אַ צו־להכעיסניצע בין איך? ניין, איך האָב גרויס עגמת־נפֿש פֿון דעם. אָט איז נאָך אַ בולטער סימן, אַז זי פֿאַרשטייט מיך נישט. זי קען מיך טאַקע אפֿשר נישט פֿאַר-שטיין. זי איז קיין מאַל אַליין אין קיין שול ניט געגאַנגען. איך לעב אין אַן אַנדער צײַט און האָב אַנדערע פֿאַרלאַנגען. זי זעט נישט דאָס אויפֿגייענדיקע ליכט. איך גיי דעם גורל אַנטקעגן אויף נײַע וועגן, כאַטש ס'טוט מיר וויי דאָס האַרץ, וואָס די ברכה פֿון טאַטע־מאַמע וועט מיך נישט באַגלייטן.

³ האַרץ, געוויסן (פון יהדות — ייִדישקייט).

2

איין גאט ווייסט

אליעזר שטיינבארג

צוויי הינער

מ ש 2

איינער קלאַגט און וויינט,
און איין גאַט ווייסט וואָס ער מיינט!

*

זיצן זיך צוויי הינער, איינע
נעבן אַן עקרה —
מיט די אייער אירע עפעס דאָרט געשען אַ צרה.
און די שכנה:
אונטער ברייט צעשפרייטן פֿליגלידיקן מענטליק¹
געלינקע קונדסימלעך אַ בענדליק.
און זי פיקט, פיקט מיטן שנעבעלע, דעליבעט².
— הערסטו — זאָגט זי — וואָס איך וועל דיר זאָגן, כשרע? נו, הער:
שווער צו זיין אַ מאַמע, שווער!
ס'גייט מנין לעבן אַט צוליב די חברה-לשט לאיבוד!
טרעף איך נאָך אַ ביסל מיסט — נאָך וואָס צעשארט עס?
אפֿשר צוליב מיר? אומשטיינס געזאָגט, מנין ביסעלע הצטרכות!
צוליב זיי דאָך! מיינסט, אַז אַ מאַמע האָט אַ ווערט?
אַז סע פֿאַלגט? סע הערט?
אַסור!... זעסטו אַט דעם גרינעם צוציק?
שיין, איאַ? כאַטש, טפֿור-טפֿור-טפֿור, אַ ביסל שמוציק!
פי, אַ ברען! ניט מורא פֿאַרן קאַטער!

¹ מאַנטעלע, צודעק (מענטליק) — מאַכן אַ גרויס וועזן. — ² קראַצט, שאַבט.

אז איך רוף אהער אים, לויפט שוין דווקא נאָר אַהין ער!
הינט די אייער קליגער פֿון די הינער.
און דער עכברוש, וואָס כאַפט דעם אַנבליק פֿון דעם פֿאַטער —
ער איז בעסער?

כ'זאָג דיר: אַ משלחת! ס'זאָל ניט וואַקסן גרעסער!
ווייט דען, וואָס ער האָט מיר הינט געטון?
אַ פֿאַרשלעפטע קרענק! סע קען דען ר'וין!
זיך צווישן האַלץ אַזוי פֿאַרמאַטערט,
אז געמיינט איך: שוין, אַן עק! געפטרט!
און דאָס שטיקל פּויעלע³, דאָס שנעקל?
קוק עס אָן! אַ פֿלעקל, זאָג איך דיר, אַ שלעקל!
ערשט

מיטן אינדיק שיער זיך נישט געממיתט פֿאַר אַ גערשט!
און סע לויפט נאָר פֿאַרויס, פֿאַרויס!
צרות, מנינע צרות!
„קראַ, קראַ, קראַ, קראַ“
לאַז געמאַך!

שרייט די שכנטע און טוט אין קעפל איר אַ פּיק:
— נאָ דיר, נו! געפֿעלט אייך? שיינע שטיק!
קלאַגט און וויינט, און רייצט מיך מיט איר גליק!

*

שווער דער צער פֿון גידול בנים —
ערגער איז נאָך אָן אים.

³ ברעקעלע.

י. ל. פרץ

וועגן קינדער

אין 2 דראמאטישע בילדער

פערזאנען

שרה — א קראנקע אין בעט.
 מאיר — איר זון, א יונגער שנידער-געזעל.
 מרים — זייער קרובה.
 שניידער-געזעלן.
 א שכנה — א פרומע, ארעם געקליידטע פרוי פון
 א יאר פערציק.

בית-דין-שמש.

ערשט בילד

אן ארעם צימער. רעכטס: א טיר אין קארידאר אריין. לינקס — א
 פענצטער אין גאס אריין. אין דער מיטל-וואנט — א פארמאכטע
 טיר, פארהאנגען מיט שנידער-ארבעט. לינקס פון דער פארמאכט-
 טער טיר: א געלעגער — א שטרויזאק, א שטרויען קישן, א
 קאלדרע. אלץ אלט, געצערעט, נאך ווייניג איבערגעצויגן. אין מיט
 שטוב — דער קראנקערס בעט. פארן בעט, רעכטס און ארויס-
 גערוקט — אן אלטער מיט שווארצע לעדער באדעקטער פאטער-
 שטול, מיט א שאל איבער דעם אַנלען, און א ווייס קישן אויפן
 געזעס. פארן בעט — א טישל. דערויף — מעדיצין-פלעשלעך,
 א פאר טעלער אד"גל. נענטער און אין מיט שטוב — אן אר-
 בעטשטיש, אויף אים רעכטס — א שנידערישע פוס-ניימאשין,
 לינקס א האַנט-ניימאשין צו וועט.
 איבער דער צייט פון שפילן הערט זיך אַפּט א גערויש דורכן
 פענצטער פון גאס און דאָס קרעכצן פון דער קראנקער אין שלאָף.

ווען דער פארהאנג גייט אויף, איז דאס שפאנישע ווענטל אפגערוקט פון בעט

שרה — קרעכצט, איינשלאָפֿנדיק.

מרים — פֿאַרעט זיך ביים בעט, גלעט די קראַנקע און שלעפֿט

זי אײַן.

מאיר — אַרבעט בײַ דער פֿוסמאַשין. קוקט מיט ברענענדיקע

אויגן אויף מרימען און אירע באַוועגונגען ביים בעט.

מרים — גײַט אָפֿ עטלעכע טריט הינטערוויילעכץ, רוקט צו

דאָס שפּאַנישע ווענטל.

מאיר — כאַפֿט צוריק די אויגן צו דער אַרבעט.

מרים — געלויבט איז גאָט — אַננגעשלאָפֿן.

מאיר — איראַניש. געלויבט זײַן ליבער נאַמען. קורצע פּויזע.

אויף לאַנג?

מרים — דאָס גערויש פֿון גאָס זאָל זי נאָר נישט וועקן...

מאיר — ביטער. זוך אַ בעסערע דירה!

מרים — קוקט אויף מאירן מיט רחמנות, זעצט זיך צו דער

אַרבעט, צו וועלכער זי בייגט אַראָפֿ דעם קאָפּ.

מאיר — הייבט די אויגן אויף, קוקט אויף איר מיט אַ געמישטן

בליק פֿון ליבשאַפֿט, ביטערקייט און צאַרן.

מרים — דערפֿילנדיק זײַן בליק. ווייך. האַסט עפעס געוואָלט.

מאיר?

מאיר — געשווינד צוריק אַראַפּלאָנדיק די אויגן און האַסט

קער אַרבעטנדיק. איך? — געוואָלט? — אין מײַן גאַל¹ וויל מען

נישט — טאָר מען נישט וועלן.

מרים — עט! נעמט זיך צוריק צו דער אַרבעט.

מאיר — ביטער און בייסיק. ז'האַט זיך באַליידיקט, די פּריצה!

רייד מיט איר דורך אַ זנדן טיכל! — כ'האַב נישט קיין זנדן

טיכל. פּויזע.

שרה — ווי פֿון שלאָף. מרים לעב!

¹ לאַגע, סיטואַציע.

מרים — הערט זיך איין.
 שרה — וואָכנדיקער. מרים לעב!
 מרים — כ'גיל, מומע, גייט צו, רוקט אָפּ דאָס שפּאַנישע ווענטל.
 וואָס ווילסטו, מומע?
 שרה — אַ ביסל וואַסער...
 מרים — דערלאַנגט איר צום מויל.
 שרה — וויל אויסבייגן דעם קאָפּ צו דער גוטוב און קאָן נישט.
 מרים — וויל איר העלפֿן.
 שרה — אַפּווערנדיק. גיין... גיין... כ'טוט ווי... ס'טוט אזוי ווי...
 פּוּזע. ער איז דאָ?
 מרים — ר'איז דאָ...
 שרה — זינט דו ביסט געקומען זיצט ער אין דער היים!...
 העכער. זאָל דיר גאָט באַצאָלן דערפֿאַר!
 מאיר — וויבער קאָנען אָן גאָט נישט לעבן!
 שרה — גיי צו אים, גיי... זאָגט איר עפּעס זייער שטיל.
 מרים — שווייגט אומרוק פֿאַרשעמט.
 שרה — האָסט עס געוויסט...
 מרים — איך האָב עס פֿאַרשטאַנען...
 שרה — נו, גיי... גיי — — צו דער מאַשיין... איך וועל אַפּשר
 נאָך איינשלאָפֿן!
 מרים — טרעט אָפּ פֿון בעט, פֿאַררוקט צוריק דאָס ווענטל.
 זעצט זיך צוריק. פּוּזע.
 מאיר — נאָך וואָס ביסט דו צו אונדז געקומען, פּריצה?
 מרים — נישט צו דיר. די מומע האָט געשריבן... פֿלעגסט זי
 אַליין לאָזן... אויף פֿאַרזאַמלונגען גיין... די בריוו זענען דורכגעגעצט
 געווען פֿון טרערן.
 מאיר — און עס האָט דיך גערירט?
 מרים — נישט קיין רחמנות?
 מאיר — אַ טייערער ביסן רחמנות — פֿאַר אַן אַרעמאָן. אַן
 עושר — עס ווערט אים וואַרעם ביים האַרץ, כאַפּט ער אַרויס אַ

קערבל און קילט זיך אָפּ. אַן אַרעמאַן מוז זיך אַוועקגעבן! — אין גאַנצן!

מרים — מנין גוטער ווילן.

מאיר — און דאָ בלעבסט דו — לאַנג?

מרים — פֿעסט. איך בלעב!

מאיר — ביסט דו אַ נאַר... אַ מיידל איז יונג, שיין...

מרים — שמויכלענדיק דורך טרערן. שיין אויך, מאיר?

מאיר — נישט אַכטנדיק. און אַ פֿרייער פֿויגל — — איינע

אַליין — —

מרים — ביסט שוין אַ מאָל געווען איינער אַליין?

מאיר — גיין...

מרים — זאל דיך גאָט דערמיט נישט שטרעפֿן...

מאיר — ווען איך בין אַליין — —

מרים — וואָס וואַלטסטו געטאָן?

מאיר — אַוועק וואַלט איך... אַוועק?...

מרים — פֿון דער קראַנקער מאַמען?

מאיר — „אַליין“ — האָב איך געזאָגט...

מרים — און פֿון מיר?

מאיר — דו וואַלטסט ערשט די פֿליגל צעשפּרייט! אַ פֿרייער

פֿויגל... מיט דנין שיינקייט... די וועלט וואַלט פֿאַר דיר אַפֿן גע-

שטאַנען...

מרים — שפּרינגט אויף פֿאַרצייטערט. וואָס ווילסט דו פֿון מיר,

מאיר? וואָס פֿאַרסמסט דו מיר דאָס בלוט! גייט האַסטיק איבער דער

שטוב. ווי פֿינט דו האַסט מיך!

מאיר — איך האָב אַלע פֿינט! פֿאַר וואָס דיך נישט?

מרים — שטעלט זיך פֿאַר אים אַפּ. מיך האַסט דו באַזונדער

פֿינט!

מאיר — עקסטראַ!

מרים — און ווייסט דו פֿאַר וואָס, מאיר, דו האַסט מיך פֿינט?

מאיר — פֿאַר וואָס זאל איך דיך האַבן ליב?

מרים — דווקא פֿאַרקערט! ווייל דו האָסט מיך ליב! ווייל דו
ליבסט מיך, האָסט דו מיך! האָסט מיך פֿינט, ווי אַ קראַנק קינד
האָט פֿינט זיין מעדיצין... פֿון וועלכער עס קאָן געגעזען ווערן?
מאיר — אין וועלכן ראַמאַן האָסטו עס געלייענט?
מרים — ניין, מאיר! איך זע... פֿאַר מיר באַהאַלטסט די זינגע
אויגן אָדער קוקסט מיט האָס; און לאָז איך נאָר דעם קאַפּ צו דער
אַרבעט אַראָפּ — שוועבט שוין אָן אַן אַנדער בליק איבער מיין קאַפּ...
גיי איך נאָר אָפּ פֿון דיר און דריי מיך אויס, ווערט דיין מאַשין
שטילער, בלייבט זי שטיין און דיין בליק ברענגט מיר די אַקסל —
מאיר — משוגע!
מרים — דערווייל נאָך נישט... נאָר מען קאָן, מען קאָן משוגע
ווערן — זעצט זיך צוריק צום טיש, פֿאַרבאַרגט דעם קאַפּ אין די
הענט, ציטערט פֿון אַ פֿאַרשטיקטן געוויין.
מאיר — ווייכער. מרים!
מרים — נעמט די הענט אָוועק, וואָס, מאיר?
מאיר — גערירט, דו ווייסט?
מרים — בעטנדיק, מאיר, האָב רחמנות! האָב רחמנות אויף
זיך אַליין, מער ווי אויף מיר... שטעלט זיך אויף, דרייט זיך אויס,
אויסצווישן די טרערן.
מאיר — שלאָגט זיך אַ וויילע מיט דער דעה, נעמט ענדלעך
פֿון בוזעמטאַש אַרויס אַ פֿאַטאַגראַפֿיע, דערלאַנגט איר. איך טאָר נישט,
מרים!
מרים — נעמט די פֿאַטאַגראַפֿיע מיט ציטערדיקע הענט, באַ-
טראַכט — פֿאַלט צוריק אויפֿן בענקל, די פֿאַטאַגראַפֿיע פֿאַלט איר פֿון
האַנט אַרויס אויפֿן טיש, הייזעריק, אַז דאָס איז נידערטרעכטיק...
האַסט ליב אַן אַנדערע און האָסט פֿאַרשוויגן — — —
מאיר — שטרענג, עס איז קיין אַנדערע, מרים... מיין מאַמע
איז עס... מיין מאַמע, מיידלויז — פּויע.
מרים — קומט לאַנגזאַם צו זיך — מיט טרערן פֿאַר פֿרייד.
דיין מוטער... ווי שיינ... ווי געטלעך שיינ — —

מאיר — געווען! — מנין טאטע איז אויך א שיינער געווען...
 אויך א שנידער-געזעל, נאך — אנדערע צייטן, בטחון געהאט... גאט
 פארלאזט נישט... ווער עס שפייזט א ווערעמל... און א חופה גע-
 שטעלט... צוויי מתיים...

מרים — און נישט גליקלעך געלעבט — —
 מאיר — דלות לאזט נישט לעבן — — פון זיבן בין איך
 איינער געבליבן — — פון די וויגן אוועקגעטראגן — איינס פון
 וואסער ארויסגעצויגן! ווייזנדיק צו דער מוטערס בענט. און דאס איז
 געבליבן פון דער געטלעכער שיינקייט... פויזע. א לעבעדיקער מת!
 מרים — פארשטעלט זיך דאס פנים און וויינט.

מאיר — זייער גערירט. מען טאר נישט, מרים! עס איז א
 זינד... מנין טאטע פלעגט אויף דער עלטער צו ריכע ארומגיין נאך
 הילף... „אויף קהלס חשבון קינדלען און באגראבן — האבן זיי גע-
 זאגט, — איז א זינד!“... פויזע.

מרים — מאיר... גאט קען העלפן... האף צו גאט!
 מאיר — מאכט-אוועק מיט דער האנט.
 מרים — און אפשר... אפשר...
 מאיר — וואס אפשר? מרים!...
 מרים — אפשר וועט גאט העלפן, עס וועט נישט זיין... קיין...
 קיין קינדער!

הינטערן ווענטל פאלן-אראפ טעלער און גלעזער פון טישל.

פארווונדערטע פויזע.

מאיר — אראפגעפאלן, צי זי האט געהערט און אראפגעווארפן!
 גייט-צו צו איר מיט אויסגעשפרייטע הענט.

שכנה — קומט אריין. מזל-טוב!

פארהאנג

צווייט בילד

צען-צוועק יאר ארום.

דאָס זעלביקע צימער, באַלעבאַטישער אַינגעריכט; רעכטס — צוויי בעטן; לינקס — אַ קאַנטאַרקע; איז מיט — אַ קליין גאַר-ניטור ביליק מעבל. די טיר אין צווייטן צימער איז אָפּן, עס זען זיך שנידער-געזעלן בני דער אַרבעט, דאָס גערויש פון פּוס-מאַשינען.

מאיר — זיצט ביי דער קאַנטאַרקע איבער רעכן-ביכער; דע-נערוודיט, בייזע באַוועגונגען.

מרים — זיצט אויף אַ בעט, דאָס געזיכט אין די הענט.

איינשטימיק געזאַנג פון צווייטן צימער

מיר שווערן בנים פֿרייען פֿעלד — — ברויט מוז זיין פֿאַר אַלע!
מיר שווערן בנים פֿרייען פֿעלד — — ברויט מוז זיין פֿאַר אַלע!

דער רעפריין ווערט אויפגעכאַפט פון עטלעכע שטימען.

מאיר — רופֿט אין דער צווייטער שטוב אַרײַן. שטיל זאָל זיין!
נישט פֿאַר זינגען צאָל איך מײַן בלוט! עס ווערט שטיל.

מרים — זיפֿצט.

מאיר — און דו, קווענקע¹ נישט! נישט מעגלעך אַ רעכענונג צו מאַכן!

פון יענער זיט ווערט מיט אַן אימפעט צוגעוואָרפֿן די טיר צום שלאָס.

מאיר — קלאָפֿן זאָל עס אַיך אין די קעפּ!

מרים — אַך, גאַט, גאַט — וואָס פֿון אַ מענטש ווערט!

מאיר — שווינג!

פּוּזע. דאָס געזאַנג פון צווייטן צימער הערט זיך אָן ווערטער.

¹ קרעכץ.

אַ שניידער-געזעל — קומט-אַרײַן.
 מאַיר — וואָס אזוי שפעט?
 שניידער-געזעל — אַ קינד איז מיר אַוועקגעפֿאַלן.
 מאַיר — וועל איך רעכענען אַ פֿערטל טאַג!
 שניידער-געזעל — איבערגייענדיק צום צווייטן צימער. עקס-
 פּלואַטאַטאָר! וואָרפֿט הינטער זיך צו די טיר.
 מרים — שטילער ווי פֿריער. וואָס פֿון אַ מענטש קאָן ווערן.
 מאַיר — פֿאַרטיפֿט זיך אין רעכענען.
 מרים — נאָך אַ פּויזע, זייער טרויעריק און לאַנגזאַם. אַרויס-
 געזאַגט אין אַ ש ל ע כ ט ע ר שעה... אין אַ בייזער שעה...
 ג אַ ט ס א ז י ע ר הערט... אליין זיך פֿאַרשאַלטן... אַ מענטש
 טוט זיך נאָר אליין...
 מאַיר — וועסט שווינגן אַ מאָל?
 מרים — ווי אזוי רעדסט דו צו מיר, מאיר? נישט אזוי פֿלעגסט
 דו ריידן אַמאָל.
 מאַיר — האָסט מיר געקענט... נישט געדאַרפֿט צוריידן...

פּויזע

מרים — היינט איז דער חופּה-טאַג געווען...
 מאַיר — אַ יאַרצייט... אזוי פֿיל יאַרן באַגראַבן...
 מרים — באַגראַבן... גאַר באַגראַבן? קיין גליק איז ג אַ ר
 נ י ש ט געווען? האָסט מיר גאַר נישט קיין גוטס צו פֿאַרדאַנקען...
 מאיר!
 מאַיר — גערירט. פֿאַלג מיר, מרים — רייד נישט דערפֿון...
 אזוי קאָן נישט זײַן... עס קאָן אזוי נישט בליבן... און וואָס! מיר
 זינגען דאָך נישט צוגעשמידט מיט אַנזערנע קייטן... לאַמיר זיך נישט
 שווער מאַכן דעם לעצטן טאַג... נעם בעסער דעם שאַל, גייע אַראָפּ,
 קויף עפעס אַזײַן...
 מרים — וויל עפעס זאָגן.

מאיר — רייד מיך נישט איבער... עס מוז אַ מאָל קומען די ציט... און וואָס שפעטער איז ערגער — פֿאַר דיר... ד זיך טובה מיין איך... גיי מרים, גיי לאַמיר נאָך הננט צוזאַמען מיטאַג עסן... מרים — רעזיגנירט. גוט... איך גיי הייבט זיך אויף, נעמט דעם שאַל, גייט וואַקלדיק איבערן צימער צו דער טיר. מאיר — מאַכט זיך גלייך ער איז צוריק פֿאַרטיפֿט אין חש־בונות.

מרים — אין טיר. צום ווידערזען!
 מאיר — ענטפֿערט נישט, גלייך ער הערט נישט.
 מרים — וואַרפֿט אויף אים אַ געבעטבליק.
 מאיר — דערפֿילט דעם בליק און לאַזט נידעריקער דעם קאַפֿ איבערן בוד אַראָפּ.
 מרים — וויל זיך צעוויינען. גייט געשווינד אַרויס.
 מאיר — אַטעמט-אַפּ. אַ שטייט-אויף, גייט האַסטיק איבער דער שטוב. אויס אַנזן מוז מען זיין — — און וואָס? כּוועל זי דאָך פֿאַרוואַרגן — — עס מוז זיין אַ סוף — —
 אַ שניידער-געזעל — קומט פֿון צווייטן צימער. באַלעבאַט, איך מוז הננט אַהיימגיין פֿרעגער.
 מאיר — האַסטיק. גיי!
 שניידער-געזעל — קוקט פֿאַרווונדערט, נאָך אַ ווילע. גיט מיר אַ רובל אַוואַנס!...
 מאיר — האַסטיק, מאַרגן, מאַרגן — גיי... גיי!
 שניידער-געזעל — ציט די אַקסל, גייט-אַרויס.
 דורך דער אַפענער טיר הערט זיך אַ שטיל געצויגן געזאַנג :

עס יאָגן, ס'ציען שווערע וואַלקנס,
 עס בלאָזט און פֿניפֿט דער ווינט!
 פֿון סיביריען שיקט דיין טאַטע — —

מאיר — מיט קנאה. מענטשן זינגען. גייט צו, פֿאַרמאכט לאַנג-
זאָט די טיר.

עס הערט זיך אַ מעלאָדיע אָן ווערטער.

מאיר — גייט אויף-און-אַפּ, גערירט.
שכנה — קומט-אַרײַן. גוט-מאַרגן!... בלייבט שטיין אין טיר.
מאיר — גוט-יאָר... איר זוכט מײַן ווייב? אַרויסגעגאַנגען...
שכנה — כ׳ווייס... איך האָב זי אַראָפּגעפֿירט פֿון די טרעפּ,
זי איז אַזוי שוואַך... פּויע. אונטן האָט זי זיך צעוויינט.
מאיר — פֿאַרצײט אַ האַרט פּניס. נו, איז וואָס?
שכנה — וואָרט אַ רגע. לויפֿט איבער דער שטוב, עפֿנט דאָס
צימער צו די שניידער-געזעלן.

מאיר — צעלאַכט זיך. כאַ-כאַ-כאַ! מורא געהאַט פֿאַר יחיד.
שכנה — צוריקגייענדיק. איך ווייס, איר וועט אויף מיר קיין
בעלן נישט זען... נאָר, אַז די הייליקע תּורה זאָגט: גיין! איז — גיין!
מאיר — הכלל...

שכנה — הכלל, עס איז אַ רחמנות!
מאיר — אַ ביליקע זאַך — רחמנות! און אויף מיר איז קיין
רחמנות נישט? אַרויספּלאַצנדיק. און פֿאַר וועמען האָרעוועט מען? פֿאַר
וועמען רייסט מען אַזן די וועלט? שינדט מען — —

אַ געוועל — פֿון צווייטן צימער. בײַם אַרבעטער די הויט.
מאיר — ווייזט אַ פֿויסט צו דער צווייטער שטוב.
שכנה — אוי, ר׳ מאיר, ר׳ מאיר — איר רעדט אַלץ פֿון עולם-
הזה. וואָלט איר כאָטש גערעדט וועגן אַ קדיש — איבער הונדערט
און צוואַנציק יאָר פֿאַר דער נשמה וועגן!...

מאיר — זאָל זײַן דאָס —
שכנה — אויף איר איז אַבער מער רחמנות — אַזאַ גוטע
נשמה — —

מאיר — פֿאַרענדערט דאָס קול, איינשמיכלדיק. זעצט אַזן,
שכנה. זעצט זיך צום טיש. אַדרבה, איר האָט רחמנות, איך האָב אויך

רחמנות, „א גוטע נשמה“, זאָגט איר... איך זאָג נאָר: אַ כשרע נשמה...
 אָבער עס מוז דאָך אַ סוף זײַן!
 שכנה — אַוודאי איז שלעכט...
 מאיר — אַ קונץ צו זאָגן „שלעכט“!... אַז מען איז אָבער אַ
 שכנה און מען האָט רחמנות, מאַכט מען שלום...
 שכנה — פֿאַרווונדערט. איר קריגט אײַך דען?
 מאיר — כ'מײַן — —
 שכנה — נײַ, ר' מאיר... שלום מאַכן טאָר איך נישט... קעגן
 דער תורה הקדושה... אַ שפּאַס, די ערשטע מצווה!
 מאיר — אומגעדולדיק, נישט דאָס מײַן איך... שלום צום גט!...
 שכנה — חס־שלום, חס־שלום! אַ פֿינגער אין שפּאַלט פֿון טיר
 לײַג איך נישט...
 מאיר — בײַ, שטייט־אויף, נו, גײט מיר געזונטערהײַט.
 שכנה — שטייט־אויף, גײט. דרײַט זיך אום שוין אין טיר, פֿון
 דעסט וועגן פֿאַלגט מײַך, ר' מאיר — פֿרעגט אַ שאלה... אפֿשר וועט
 מען מתיר זײַן — וואָס תלמיד־חכמים קאָנען...
 אַ שטים פֿון הויז — גײסט אין שטוב אַרײַן? ס'קײַנד רײסט
 זיך!
 שכנה — איך גײ, איך גײ, אַפֿ.
 מאיר — נעמט זיך מיט געוואָלט צום חשבון, רעכנט הויך.
 זיבן און פֿינף איז צוועלף און נײַן איז צוויי און דרײַסיק, שטילער.
 דערנאָך, זיבן און זעכציק און אַכט און זעכציק, בײַז, אַ שוואַרץ־יאָר...
 עס דרײַט אין קאָפּ... סאַמע טעותים... בײַל הדל וועל איך ווערן...
 אַן עק מוז עס האָבן!
 מרים — קומט־צוריק, נישט אײַנגעקויפֿט, וואָקלט זיך צו צום
 בעט, וויל זיך לײַגן. כ'האַב נישט אײַנגעקויפֿט.
 מאיר — שטרענג, כ'האַב דיר שוין נישט אײַן מאָל געזאָגט,
 בײַ טאָג לײַגט מען זיך נישט... ס'קאָן אַ סוחר קומען...
 מרים — פֿאַר וואָס מאַטערסטו מײַך גאָך, מאיר?
 מאיר — ווער מאַטערט דיך? וויסט, מענטשן קאָנען קומען.

עס מוז אויסזען לינטיש... אַנישט גיט מען קיין קרעדיט! געשעפֿט איז געשעפֿט! — און דו וויסט, ווען נישט דאָס, וואָס דו וויסט, וואָלט איך אַ נני שפּאַניש ווענטל געקויפֿט... דער מאַמעס, עליה השלום, איז צעריסן, אַ חרפה — —

מרים — וויינענדיק, וועסט קויפֿן, וועסט קויפֿן! פֿאַר אַן אַנג־דערע...

מאיר — שטייט־אויף, אַ מענטש דאַרף זיין אַ מענטש! און וואָס? וואָס פֿאַר אַן אומגליק? גייט נענטער צו, כִּלעבן, גאַר נישט! וואָס איזו חס־ושלום, אַזוי אַלט ביסט דו? נעמט אַ בענקל, זעצט זיך רייטנ־דיק, פֿאַרט־צו אויפֿן בענקל נענטער צום בעט, גלייב מיר, מרים, די וועלט איז אַ וועלט... די זון איז דיר נישט אונטערגעגאַנגען, חס־ושלום! אַ שיינ וויבל, ברוך השם, ביסט דו דאָך — זאַלסט דיך נאָר נישט אַזוי אַפּלאַזן!... אויגן האַסטו... נאָך וואָס פֿאַר אויגן!... זאַלסט זיי נאָר נישט אַזוי אויסוויינען — אַ שאַד אַזוינע אויגן — —

מרים — וויינט שטיל, וואָס דו רעדסט, מאיר!

מאיר — און אַ פֿאַר הונדערט וועסטו באַקומען...

מרים — שפּרינגט־אויף, שלאַנג!

בית־דין־שמש — קומט־אַרײַן, גוט מאַרגן! דער רב־שיקט

רופֿן —

מאיר — אַרויסשרײַענדיק, אַזוי פֿרי!

ברוך גלאַזמאַן

דריי מענטשן אין אַ שטאָט

נאַוועלע

ווי אויף צוילהכעיס איז קיינער אַ גאַנצן פֿאַרמיטאָג נישט אַרײַנגעקומען. אזוי, דוכט זיך, שלאָגן זיי, געוויינטלעך, אָפּ די טיר. איינער גיט אייך אומזיסט אַ שטיקל זיף, אַ טרייבעלע ציינטייג צו רייניקן די ציינער, אַ שטאַכטל רייניקונג־פּודער צום וואַשן גרעט. אַ צווייטער לאָזט אייך איבער אַ פּאַקעט מיט צירקולאַר־בריוו, אַנאַנסן, פּראָספּעקטן פֿון נײַסטע דערפֿינדונגען, וואָס זאָלן פֿאַרלײכטערן יע־דער באַלעבאַסטע די הויזאַרבעט. אַ דריטער וויל אייך פֿאַרקויפֿן זיי־ער וואַלוו אַ שאַל, אַ קאַפּטל, אַ פּאַר זײַדענע זאַקן אָדער דימעני־טענע אוירינגלעך פֿאַר בלויע צוויי דאַלאַר. און דער פֿערטער איז אַ יונגער סטודענט, וועלכער האָט אַליין מיט אייגענע פּוחות, אָן דער הילף פֿון טאַטע־מאַמע, דורכגעמאַכט הײַסקול. די עלטערן זײַנען בײַ אים לאַנג צוריק געשטאַרבן, מ'קאַן זאָגן — ער איז אַ יתום פֿון זײַנט ער געדענקט זיך, כּמעט אַ געבוירענער יתום... אין ערגסטן פֿאַל זײַנען זײַנע עלטערן שוין אַלט, גרויסע אַרעמע־לײַט און ער, דער זון, דאַרף זיי גאַר אַרויסהעלפֿן... איז ער, הייסט עס, איצט שוין איבעם לעצטן יאַר קאַלעדזש. פּלעט ער דעריבער אַצינד אָן אַרטיקל גאַר אַ ווונדער. אַז איר'ט נעמען בײַ אים אַ פּלעט, איז אי איר האָט אַ מצווה, אי איר דערלייגט גאַר נישט: אי מען קאַן נאָך זײַן דער געווינער, אי מ'עט אים נישט לאָזן פֿאַלן בײַם סוף וועג.

— ס'זײַנען שוין אזוי אויך דאָ אַ סך געפֿאַלענע — פֿאַרענדיקט דאָס יונגע בחורל מיט אַ טרויעריקן שמייכל, וואָס איז אי באַשיידן, אי פֿול מיט באַהאַלטענעם שטאַלץ, אי אַנגעזאַפט מיט אַ פֿאַרווורף דער אומדאַנקבאַרער מענטשהייט, אי איידל אַרויסוואַרטנדיק אויף איינער גינציקן ענטפֿער.

זיצט די אַרעמע פֿרוי, אייניטשקע אַליין אין הויז אַזוי, איי-
ניטשקע אַליין, און טראַכט:

— די לעצטע זינען דאָך אַפֿילו די שענסטע, די ייִנגסטע, די
געזינטסטע... אָבער ווי אַזוי קאָן זי גאָר טראַכטן פֿון אַזעלכע? ווער
איז זי? שוין לאַנג נישט מער קיין יונגע פֿרוי.

זי באַטראַכט זיך אין שפּיגל, קיין יונגע איז זי זיכער ניט, נאָר
קיין קנייטשן זינען דאָך אויף איר פנים ניטאָ. איר פנים איז גלאַט,
געזונט, און איר גוף איז נאָך פֿריש און ערשט פֿונאַנדערגעבליט.
זי איז געווען אַ יאָר פֿינף און דרייסיק, ערשט ביים אַנפֿאַנג פֿון די
מיטעלע יאָרן. אַ זיטיקער, אַ רויִק־קוקנדיקער פֿרעמדער וואַלט אַפֿי-
לו געזאָגט, אַז זי איז שייַן. נאָר זי איז איצט געווען צערודערט, אַ
ביסל דערשראָקן און אַרונטערגעפֿאַלן ביי זיך פֿונעם וואַרטן. כמעט
בעטנדיק, אין פֿאַרצווייפֿלונג, האָט זי אַלץ געהאַלטן אין איין חזרן
פֿאַר זיך די באַרוִקנדיקע ווערטער:

— איינער וועט דאָך זיכער זיין? ער מוז דאָך זיין. ער איז שוין
דאָ ערגעץ אַ צוגעגרייטער, אַ באַשערטער.

איר טרייסט האָט אָבער לאַנג געדויערט. זי איז געווען ניט
זיכער מיט זיך, האָט אַלע ווילע זיך פֿאַרלוירן. איצט האָט איר אַנ-
געהויבן פּיקן אין קאַפּ אַ נייע אומרו. אַ נייע שווערקיט האָט אָנגע-
הויבן נאָגן:

— ווי אָבער וועט זי וויסן, צי אַזאַ איינער איז אַ ייד? מ'קאָן
דאָך ניט פֿרעגן.

אַזוי איז זי געזעסן אַ דערשלאַגענע, האָט זיך געפֿלאַנטערט אין
געדאַנקען. איין צווייפֿל, אַ ניט פֿאַרענטפֿערטער, פֿלעגט אַרויסגע-
שטופּט ווערן פֿון אַ צווייטן. זאָל איר גאָט מוחל זיין פֿאַר איר ניט-
געזעטיקטייט, פֿאַר איר גרויסהאַלטן זיך, פֿאַר איר וועלן אַ סך.
אָבער איינער פֿון די דאָזיקע יונגע־לייט וואַלט דאָך פֿאַרט געווען
דער ריכטיקער מאַן. אַזעלכע זינען אַנשטענדיק, לייטיש און רייִן;
די אַרעמקייט זייערע האָט אין זיי אויסגעהאַדעוועט אַן אַינגעהאַל-
טנקייט, אַן אַנשטענדיקייט, אַ רייִנקייט. זי וועט זען אויסקלייבן וואָס

אַן אַרעמע־ערן, אַ שטילערן, פֿאַר אַזעלכע איז ניטאָ וואָס צו שרעקן זיך. זיי וועלן פֿון איר קיין שלעכטס ניט דענקען.
 זי איז בלייב געוואָרן, זיך אויסגעגלייכט, און אַזינגעשפּאַרט, טראַציק, אַנטקעגנגעשטעלט אַ קריגערישן פּנים — דעם אומבאַ־קאַנטן, דער גאַנצער וועלט:
 — נו, גוט, לאָזן זיי דענקען!...

ווייל זי האָט זיך געפֿילט שוואַך, דערשלאָגן, ניט־זיכער, האָט זי געוואָלט קריגן זיך מיט עמעצן — מיט דער וועלט. איר האָט זיך געטראַכט, אַז אַזאָ קריג, אַזאָ העזדיק זיך אַנטקעגנשטעלן דער וועלט, וועט פֿאַרדעקן, פֿאַרטומלען איר צווייפֿלענדיקע ניט־זיכער־קייט. און אפֿשר וועט נאָך פֿון דעם אַליין אויסוואַקסן די זיכערקייט, דער גלויבן, אַז זי טוט ריכטיק, אַבער קיינער איז ניט געקומען. אַלע טענות, אַלע באַרעכטיקונגען האָבן זיך איינס דאָס אַנדערע אויפֿ־געגעסן נאָך איידער זיי האָבן פֿאַרלאָזן די פֿינצטערנישן פֿון מוח און האַרץ.

די פֿרוי גייט־צו צו דער טיר, פּרוווט־אויס דעם גלעקל. ס'טרעפֿט זיך דאָך אַ מאָל, אַז...

דאָס גלעקל קלינגט יאָ, זי באַרויקט זיך. איבעריקנס, זינען דאָך יענע, וועלכע קומען אַלע מאָל אין אַזאָ גרויסער צאָל, גאָר נישט אַזעלכע שעמעוודיקע, און קלאַפּן־אָן אין טיר אויך צוליב זי־כערקייט.

קוים וואָס זי שלעפּט זיך צו צו אַ שטול און פֿאַלט אויף אים אַרויף. אַן אַפּגעשוואַכטע, בעט זי זיך ביי עמעצן אַן אומגעזעענעם, ביי וועלכן דאָס אַלץ ליגט אין האַנט:

— אַ עס זאָל נאָר זיין אַ געזונטער לייטישער יונגער־מאַן, אַ ריינער, ניט קיין קראַנקער, ניט קיין אויסוואַרף. ס'טרעפֿן זיך דאָך אַזוינע אויך...

זי האָט געהערט פֿון דעם. זי ווייס, אַלע פֿרויען ווייסן פֿון דעם. אין איר שוואַכקייט האָט זי זיך אונטערגעגעבן צו דעם, צו וועמען זי האָט געהאַט די גרעסטע טענות, וועלכער האָט קעגן איר גע־

זינדיקט. אין איר שוואַכקייט האָט זי מיט אים שלום געמאַכט. זי האָט אים אָפֿילו איצט גערופֿן פֿאַר אַ שותף, פֿאַר אַן אַרויסהעלפֿער. זי האָט אויפֿגעהויבן אירע אויגן פֿרום צו דער סטעליע. זי האָט גערעדט צו אים, ווי די מוטער חנה האָט אַמאָל איינע אַליין גערעדט צו דער שטילער, ליידיקער פֿוסטקייט פֿונעם משפּן, וואָס איז דאָך געווען אַנגעזאַפֿט, פֿול ביו די פֿאַרהאַנגען, מיטן דערביי־זיין פֿון אַן אומגעזענעם. שטיל האָט זי געזאָגט:
— גאָט, האָב רחמנות!

— ב —

מחמת עס זינגען פֿאַראַן אַזעלכע פֿאַרשידענע יונגע־לייט, איז זי עס באַשטאַנען, אַז דער מאַן אירער זאָל פֿאַרבלייבן אין דער היים. זאָל ער אים אויך באַטראַכטן. פֿאַרט אַ מאַנסביל און פֿאַרשטייט זיך אויף דעם מער ווי זי. חוץ דעם וועט ער, דער מאַן אירער, דאָך אויך דאַרפֿן זיין דער טאַטע צום קינד.

דער מאַן אירער האָט זיך איצט געפֿונען אין אַ צווייטן צימער. די טיר פֿון יענעם צימער איז געווען האַלב אָפֿן, כדי ער זאָל קאָנען אַרויסקוקן, ווען עמעצער וועט אַרײַנקומען. ער האָט זיך דאָרט אינעם צימער געהאַלטן אַזוי שטיל, אַז זײַן פֿרוי האָט מיט אומרוקײט אַ טראַכט געטאָן, טאַמער איז ער דאָרט גאַר נישטאָ...

ווי, נישטאָ?... דאָס איז דאָך נאַריש. ווי איז ער אַרויס? דורכן פֿענצטער אויפֿן פֿינפֿטן גאַרן? — אַבער קיין קלענסטן שנאַרד האָט מען פֿון דאָרט נישט געהערט, ווי דאָרט אין צימער וואַלט בלוז גע־ווען לופֿט, און לופֿט, און לופֿט, אַדער גאַר קיין לופֿט אויך נישט. אַ ליידיקייט אָן לופֿט. דער מאַן אירער איז געשטאַרבן. פֿון גרויסן שטילן ווייטיק פֿון שאַנד, האָט ער זיך אויסגעצויגן דאָרט אויף דער סאַפֿקע, זיך אומגעקערט מיטן פנים צו דער וואַנט און איז אויסגע־גאַנגען. איז ענדלעך געוואָרן שטיל.

פֿון גאָס האָט זיך פֿון צײַט צו צײַט געהערט אַ קלינגען פֿון אַ טראַמוײַ, אַ געשריי פֿון אַ קינד, אַ דורכרודערן פֿון אַ שווערן וואַגן

איבערן ברוק. ווען די פֿרוי אין הויז האָט זיך באַפֿרענט פֿון די אייגענע מחשבות. האָט זי פֿאַרנומען די דאָזיקע קלאַנגען. בלויז אויף אַ ווינלע. און ווידער איז געוואָרן שטיל. אַ פֿינלעכע דערוואַר-טונג האָט אָנגעפֿולט דאָס הויז, ווי פֿאַרן אָנקומען פֿון אַ פֿרענד, אַ שונא, וואָס וועט ברענגען אי פֿרייד, אי צער. אַ פֿרענד, אַ שונא, וועלכער וועט זיכער קומען, וועלכער קאָן אָנקומען יעדע מינוט, אַט-אַט, און דאָך ווייסט מען ניט — ווען.

ס'איז געווען שטיל. פֿון דער סטעליע איז אַרונטערגעפֿאַלן אַ קליין ברעקל וויסער פֿלאַסער. אונטער די קאָלירטע טאַפעטן אויף די ווענט האָט זיך געהערט ווי עפעס קריכט. די פֿרוי איז געוואָרן אומרויקער. דער טאָג, כאַטש אַ פֿרילינגדיקער, פֿון די ערשטע טעג אין אַפֿריל-חודש, איז פֿון פֿרימאָרגן געווען פֿאַרוואַלקנט, ווי ס'פֿאַ-סירט אַפֿט אין ניו-יאָרק. אַ רעגן צי אַ שניי האָבן געסטראַשעט אַרונטערצולאָזן זיך פֿון די האַלב נידעריקע הימלען. אין דרויסן איז געווען האַלב פֿינצטער. אַפֿילו דער טאָג איז אויך קעגן איר...

זי האָט זיך מיט אַ מאָל אויפֿגעריסן פֿון דער שטול, ווי זי איז אַ ציטערדיקע געזעסן. אַ דערשראָקענע, ווי עמעצער איז איר פֿאַר-בניגעאָנגען און קאַלט גלייכגילטיק אויף איר אַרויפֿגעטראַטן. יעדער נערוו, יעדעס בלוט-קאַנאַלכל האָט אין איר שטיל געשרייען.

זי האָט איצט געקוקט אויף דער טיר מיט אַזעלכע אָנגעשטרענג-טע, שאַרף אָנגעשטעלטע בליקן, ווי אַ ניט-פֿילנדיקע, ווי אַ משור-גענע. אין אַ ווינקל מוח האָט אַ קאַלטער, רויקער געדאַנק געלויכטן שאַרף, ווי אַ ווינטערדיקער בניטאָג. איצט וואַלט איר ניט געווען שווער. ווען אין אַט דער מינוט עפֿנט זיך אויף די טיר און ס'קומט-אַרען אַ פֿאַסיקער יונגער-מאַן, פֿירט זי אים צו רויק צום בעט:

— נאַ... קום, פֿרעמדער, נעם מיך.

— ג —

די פֿרוי איז אויפֿגעשטאַנען, אַרען אינעם צווייטן צימער, אינעם גרויסן פֿראַנצויזער, וואָס האָט דעם פֿאַרפֿאַלק געדינט פֿאַר אַ שלאַפֿ-

צימער. דאָרט איז געשטאַנען אַ ברייטע דאָפּלבעט. זי איז געווען ציכטיק, אַקוראַט פֿאַרבעט. שטיל האָט די פֿרוי אויף דעם געקוקט און דערנאָך צו זיך אַזוי געזאָגט:

— אַזאַ נאַר, ווי איז עס איר גאַרניט איינגעפֿאַלן... אַט די ציכ-טיקע ניט-גערירטקייט פֿונעם פֿאַרבעטן בעט קאָן דאָך אַן אַנדערן יונגן-מאַן אָפהאַלטן... ער וועט זי ניט פֿאַרשטיין, וועט ניט האָבן דעם מוט. אַז דאָס בעט איז אַזוי ציכטיק פֿאַרבעט אָן אַ קנייטשעלע. און ערשט איצט איז איר פֿאַרגעקומען די גאַנצע שוועריקייט פֿון דעם... ווי אַזוי וועט זי עס טאָן? זי האָט גאַר ביז אַהער וועגן דעם ניט געטראַכט. זי האָט געהערט, אַז דאָס דאַרף אַנקומען אַ פֿרוי זייער גרינג. וועלכער מאַן וועט עס איר אָפּזאָגן? זי דאַרף אים בלויז אַרטיגפֿירן אַהער, אינעם שלאָפֿצימער, און זיך „לאָזן“. ס'וועט שוין זיין גרינג.

אַבער אַזאַ איינעם, וועלכער וואָלט גלייך, קאַלט, ניט פֿאַר-שטייענדיק, צו איר צוגעגאַנגען און זיך מיט איר באַהעפֿט, וואָלט זי דאָך ניט געוואָלט. זי האָט זיך שוין אין פֿאַרויס געפֿילט צע-טראַטן, באַליידיקט.

פֿון יענעם צימער, וווּ איר מאַן האָט זיך געפֿונען, האָט זיך דערהערט אַ שטילער שאַרף, אַן אומרויקער, אַ זוכנדיקער, אַ נאַכ-פֿרעגנדיקער. פֿון דעם האָט זי זיך אויסגעגליכן, געשטאַרקט. עקש-נותדיק האָט זי פֿאַרביסן די ליפּן.

— גוט אַזוי. ס'מאַכט ניט אויס — ווער. גאָט זעט דאָך איר האַרץ.

— T —

זי האָט גענומען, פֿאַרריכט די קישנס, ווי צום שלאָפֿן. האַלב אַרונטערגענומען די קאַלדרע, האָט דאָס בעט אויסגעקוקט אַזוי האַלב אין אומאַרדענונג און האָט אויך אַזוי צוגעצויגן, ווי נאָענט פֿאַר האַלבער נאַכט.

איבערן ווענטל פֿון בעט, ווי אַ פֿרומע בעטערין איבער אַ מזבח,

איז די פֿרוי געבליבן שטיין אזוי אַ וויילע, פֿאַרפֿלאַמט, פֿאַרטראַכט.
מיט פֿאַרנעפֿלטע, ניט־זענדיקע אויגן האָט זי געבעטן:
— קום, פֿרעמדער. קום, ליבער. זיי מיט מיר.

אַ גאָס בלוט האָט איר אַ שטויס געטאָן צום האַרצן, צו די
שלייפֿן. דאָס בלוט האָט אַנגעהויבן קלאַפֿן, רחפֿן אין אַלע ווינקעלעך
פֿון איר גוף. אַן אַפּשוואַכנדיקע וואַרעמקייט האָט איר דורכגענומען.
אין דער רגע האָט זי דערפֿילט אַזאַ איבערגעגעבנקייט, אַזאַ געטרני־
שאַפֿט צו דעם פֿרעמדן, וואָס איז נאָך ניט געקומען, צום פֿרעמדן
— דעם באַשערטן, שטומען, גוט־באַקאַנטן פֿאַטער פֿון איר קינד.
זי איז צוגעגאַנגען צו די פֿענצטער און האַלב אַרונטערגעלאָזן די
שטאַרן. אזוי איז בעסער...

אַ פֿאַרפֿלאַמטע און ברענענדיקע איז זי צוגעגאַנגען צום שפיגל,
צעשאַרט אַ פֿאַר לאַקן האַר איבערן שטערן. אזוי, האָט זיך איר
אויסגעדוכט, קוקט זי אויס אינטערעסאַנטער, אַנציענדיקער, אַפֿילו
אַ ביסעלע פֿאַרשייט...

באַלד גיט זי זיך אַ טרייסל: וואָס טוט זיך מיט איר? זי פֿירט
זיך דאָך אויף ווי אַ זונה.

זי האָט אַ קרומען שמייכל געגעבן. פֿאַר דעם האַלבן טאַג פֿון
דערוואַרטונג איז אַלץ אין איר געווען וואַך — יעדעס פֿעדעמל מוח,
יעדעס אַדערל בלוט. אַ שטום זיך רייצנדיק נקמה־געפֿיל האָט זיך
אויך אַרבינגעפֿלאַכטן.

— גוט אזוי. גוט אזוי. גוט אזוי.

— ה —

און אַלץ איז נאָך קיינער ניט געקומען.
איר פנים איז געוואָרן טונקעלער, פֿינצטער. ס'האָט זי געשראַקן.
וואָס זאָל עס באַטייטן — וויל גאָט פֿאַרהיטן זי פֿון זינד? אַז איר
אַרט ניט. זאָל מען זי נאָר לאָזן צו רו. זי'ט שוין נעמען די גאַנצע
זאך אין אירע אייגענע הענט.

אַדער איז עס גאָר אַ שטראַף — אַ פֿאַרלענגערטע שטראַף? דוכט

זיך איר, ס'וואַלט שוין געמעגט זיין גענוג. דוכט זיך איר, ווען מ'וואַלט זיך אויסגעטענהט, וואַלט נישט זי געווען די אומגערעכטע, וואַלט נישט זי געווען די זינדיקע.

צען יאָר האָבן זיי געלעבט צוזאַמען און קיין קינד נישט געהאַט. אַז ס'איז סוף־כל־סוף, נאָך צענדליקער באַזוכן בני דאָקטוירים און ספּעציאַליסטן קלאָר געוואָרן, וועמענס שולד דאָס איז, האָט זי אין מאָל דעם מאָן אירן געזאָגט:

— אַ גט, זי וויל אַ גט.

געמיינט האָט זי עס ניט. זי האָט אים בלויז געוואַלט מוטשען, זיך אָפּרעכענען מיט אים, ס'זאָל איר ליכטער ווערן. זי האָט אים נישט ליב געהאַט. זי האָט אים נישט פֿאַנטזש געהאַט. זי איז שוין אָבער געווען צוגעוויינט צו אים. שוין צען יאָר, אַז זיי האָבן געלאָזן קליין־נע, אומגעזעענע, שטאַרקע וואַרצלען איינער אין דעם אַנדערנס בלוט, איינער אין דעם אַנדערנס נשמה, איינער אין דעם אַנדערנס לעבן, זיך אָפּרייסן פֿון אים וואַלט זי ניט געקאַנט. זי האָט אָפֿט מאָל גע־טראַכט, אַז ס'וואַלט געווען אַן אויסוועג, ווען דער מאָן אירער שטאַרבט. דעמאָלט איז עפּעס אַנדערש. אָבער אַליין אָפּרייסן זיך פֿון אים וואַלט זי ניט געקאַנט.

אָבער אַ קינד מוז זי האָבן. אַ קינד, אַ קינד! די בלוטן אין איר, אַלע אירע אַברים האָבן דורך טעג און נעכט געוויינט נאָך אַ קינד. האָט דער מאָן אירער אויך פֿאַרשטאַנען, אַז זי מיינט עס ניט ערנסט מיטן גט. ער האָט פֿאַרשטאַנען, אַז דאָס וויל זי אים מוטשען. נאָר ער האָט געשוויגן, גערעכט איז זי געווען. ער האָט אַרונטער־געלאָזן די אויגן, ער דאַרף שוויגן. ער איז אַ צעפֿוילטע, פֿאַרוואַל־נעטע פֿרוכט. ער האָט זי געלאָזט מוטשען אים — זאָל איר אַ ביסל גרינגער ווערן. ס'איז איר אָבער פֿון דעם ניט גרינגער געוואָרן. איין מאָל, אין פֿאַרצווייפֿלונג, האָט ער איר געזאָגט אין אַ גע־שטיקטן קול וועגן דעם איינציקן וועג, וואָס ס'איז דאָ פֿאַר איר. ער האָט זיך געכאַפּט אין מיטן וואָרט:

— דאָס הייסט... פֿאַר זיי ביידן.

אין דער אמתן האָט עס אים ניט געאַרט אַזוי, וואָס קיין קינד איז ניט געווען, אָבער קיין גט האָט ער איר דאָך ניט געקאָנט געבן, פֿונקט ווי ער וואָלט פֿונעם אייגענעם ווילן גישט אויסגעשטרעקט זיין האָנט, מען זאָל זי אָפּהאַקן.
זי, די פֿרוי, איז געווען אַ שטילע, אַ לענגערע ווילע האָט זי געוויינט. דערנאָך האָט זי זיך געשטאַרקט און שטיל געבליבן.

— 1 —

ס'איז געווען פֿרילינגצייט, גאָר אין סאַמע אָנהייב. די פֿרילינג-דיקע טעג זינען נאָך געווען ווייכע, יונגע, אומזיכערע, ווי ערשט-געפֿלאַנצטע אייניאַריקע ביימלעך. די הימלען פֿלעגן אַלע ווילע פֿאַרוואַלקנט ווערן, זיך פֿאַרטראַכטן. פֿון די ליידיקע פֿעלדער, פֿון די ימען אַרום ניו-יאָרק פֿלעגן בלאָזן שטאַרקע ווינטן. קאַלט פֿלעגט ווערן, חושכדיק. נאָר די פֿרילינגדיקע טעג פֿלעגן זיך סוף-כל-סוף שטאַרקן און זיך שטעלן פֿעסט אויף די פֿיס. אַזוי איז אויך געווען הײַנט נאָך מיטאַג האָבן דורך די פֿענצטער אָנגעהויבן אַרײַנפֿליסן טיכלעך ליכט, ריטשקעלעך זון. אין דרויסן איז דער טאָג געוואָרן פֿענעדיקער, זוניקער. ס'איז שוין געווען אין הויכן נאָכמיטאַג. מיט דער אַרײַנפֿליסנדיקער ליכטיקייט איז די שטילקייט אין שטוב גע-וואָרן נאָך שטאַרקער, אַנגענעמער — אַ פֿולע, טראַגעדיקע, אַנז-געזאַפטע שטילקייט.

אַז די פֿרוי איז אַרײַן צוריק אין עסציימער, וווּ זי האָט פֿרײַער געוואָרט, האָט זי דערזען אַ קאַפּ, וואָס האָט זיך אַרויסגעשטעקט פֿונעם חדר, וווּ איר מאַן האָט זיך געפֿונען. זיין פנים איז געווען טויט-בלייך, פֿאַרצווייפֿלט. ער האָט אין גאַנצן אויסגעזען ווי דער אייבערשטער שפיץ פֿון אַ פֿראַגע-צייכן.

— נאָך קיינער ניט געווען?

אין דער מינוט האָט זיך דערהערט אַ קלונג און דער קאַפּ איז צוריק אַנגעשלונגען געוואָרן אין דער חדר-שטילקייט.
דער אַרײַנגעקומענער איז געווען אַ דאַרער, נידעריקער, עטוואָס

דערשלאגענער יונגער-מאן, א יידישער. איידער זי האט אים נאך ציט געהאט צו ענטפערן אויף זיין גאט העלף, האבן זיך שוין געשאטן אויף איר זינע ווערטער. ס'האט זיך געדוכט, ער האט נאך אנגעהויבן ריידן אויף יענער זיט טיר, און דא האט ער בלויז פארענדיקט זינע רייד.

ער האט גערעדט גיך. א סך. מיט א מין פארצווייפלונג, טאמער וועט ער ניט באווייזן ארויסצוזאגן אליין, וואס ער האט צו זאגן, איידער די באעלבאסטע וועט עפענען איר מויל. ער האט געשאטן נאך אנאנד, קוים אפגעכאפט דעם אטעם, ווי ער וואלט געזאגט אויף אויסנווייניק, אן אנגעחורטן שיר. א, ער האט שוין געוויסט פון זיין דערפארונג ווי צו פארפלייצן א „קאסטימער“¹ מיט ווערטער, מיט אזוי פיל ווערטער, אז אין יענעם זאלן זיך מוזן אננווארצלען כאטש איין טייל פון זיי, אז יענער זאל זיך שעמען, זאל פשוט קיין כוח ניט האבן זיך אין גאנצן אפצוזאגן. דער יונגער-מאן האט פאר-קויפט יידישע ביכער.

בז דעם יונגן-מאנס ארבינקומען האט די פרוי דערפילט א קלאפן אין די שלייפן, א קלאר נאכאנאנדיק טיק-טאק, ווי מען וואלט גע-קלאפט פאליעס אין א וואסערדיקן גרונט. איר פנים איז געווען בלייד, טויט. מען דארף זיך אנדערזעצן, אז ניט, פאל איך — האט זי מיט זיך אליין אנגעטענהט. זי האט אבער ניט געהאט קיין כוח אוועקצור-נעמען אירע פיס. זיי זינען געווען ווי אנגעפלאנצט אינעם דיל. שוואך האט זי אים געענטפערט.

— מיר דארפן ניט קיין ביכער. מיר לייענען נישט. נישטא ווער ס'זאל לייענען ביי אונדז.

— אבער דאס זינען זייער קאמישע ביכער. איר'ט א סך לאכן. גלייבט מיר. דאס זינען ביכער פון דעם בארימטן יידישן קאמיקער. אט זעט, איך וועל אונך באווייזן א מוסטער. איך וועל אונך פאר-לייענען. און אט, סארא אנבונד! דאס זינען די בעסטע יידישע

¹ קליענט.

ביכער. זיי וועלן זיך בני אבך האלטן און האלטן, וועלן זיך גוט פֿאַר
קינדער און קינדס-קינדער.
וואָס ווייטער ער האָט גערעדט, אַלץ מער האָט זי זיך באַרויַקט.
זי האָט ניט פֿאַרשטאַנען קיין איינציק וואָרט פֿון די ווערטער, וואָס
זינען געפֿאַלן פֿון זיך מויל. עפעס האָט ער זיך באַקלאַגנדיק גערעדט
פֿון אַן אַלמנה פֿון אַן אַרעמען שרייבער, אַז אַחוץ אַלץ, איז עס אַ
מצווה צו קויפֿן ייִדישע ביכער בכלל און בפרט נאָך אַט די. זי האָט
אויף אים געקוקט, אים באַטראַכט.
— גוט אזוי... — האָט זי געטראַכט פֿאַר זיך — דער יונגער-
מאַן איז אַ שוואַכער, דערשלאַגענער, אַ באַעוולטער פֿון לעבן, ער'ט
שפעטער קיין טענות ניט האָבן...
ס'האָט זיך דערהערט אַ סקריפען פֿון אַ טיר. דער ביכער-אַגענט
האָט זיך פֿלינק אומגעדרייט. ער האָט דערזען אַ שוואַרצן מאַנסבילשן
קאַפּ, אַן אַפּגעשטאַרבן געל געזיכט, אויגן צעשראַקענע, אויסגעלאַ-
שענע. דער אַגענט איז אויפֿגעלעבט געוואָרן:
— אַט וועל איך בעסער ריידן צו אַזער מאַן.
די פֿרוי איז שוין איצט געווען אין גאַנצן רוין. זי האָט אַנגע-
כאַפט דעם יונגן-מאַן פֿאַר דער האַנט. רוין, קלאַר האָט זי אויף
אים געקוקט. זי האָט גערעדט ווי צו אַן אייגענעם:
— ניט נייטיק, יונגער-מאַן. איר, יונגער-מאַן, לאַזט בעסער
איבער אַזער אַדרעס. מיר'ן זיך איבערלייגן. מ'עט אַבך אַפרוֹפֿן.

— I —

מ'האָט דעם יונגן-מאַן מיט אַ פֿאַר טעג שפעטער אַפּגערוֹפֿן
אינעם אַפּיס פֿונעם בוכגעשעפֿט. איינער אַ מענטש האָט געוואָלט,
ער זאָל קומען און פֿאַרקויפֿן אים ביכער.
אַז מען האָט דעם יונגן-מאַן-אַגענט איבערגעגעבן דעם נאָמען
פֿונעם נאָכפֿרעגער, האָט ער ניט געוואוסט ווער דאָס איז. ער האָט
שוין דעם נאָמען לאַנג פֿאַרגעסן. ער איז פֿון לאַנג אַן שוין געווען
געוויינט, מען זאָל בני אים נעמען אַן אַדרעס, פֿון איידלקייט וועגן.

ווען מען האָט אויף אַן אַנדער אױפֿן ניט געקאַנט פֿטור ווערן פֿון אים. דער יונגער־מאַן האָט אַ שטיק צייט געטראַכט, זיך געוונדערט, נאָר ער האָט זיך בשום אױפֿן ניט געקענט דערמאַנען.

אין הויז, אױפֿן אַנגעגעבענעם אַדרעס, האָט ער דערקענט די פֿרוי. איר פנים איז איצט געווען נאָך בלייכער, חושכדיקער ווי דאָס ערשטע מאַל. ס'האַט אויסגעזען, ווי זי וואָלט אַקערשט אױפֿגעשטאַן־נען פֿון אַ לאַנגער חולאת, פֿון אַ קימפעט. זי האָט געשמייכלט אי פֿאַרשעמטערהייט, אי פֿאַרביסן.

זי איז געווען צו אים פֿרײַנדלעכער ווי ס'ערשטע מאַל. זי האָט אים געבעטן זיך זעצן. ער האָט זיך געפֿילט דערמוטיקט, איז אָבער אַלץ ניט געווען זיכער, אַז ער וועט מאַכן אַ ״סײַל״², האָט ער ווידער אַנגעהויבן לױבן די ביכער.

— גוט... — האָט זי אים ניט געלאָזט ענדיקן — אַט האָט איר צען דאָלאַר אַן אַדערױף, אַז איר'ט צושטעלן די ביכער, וועט איר קריגן די גאַנצע סומע.

דער אַגענט האָט אױפֿגעעפֿנט אַ מויל, האָט אויסגעשטעלט אויף איר אַ פֿאַר אַפֿענע אױגן. זי האָט דאָך אַפֿילו ניט געזען די ביכער! איידער זי האָט נאָך אַפֿילו געקראָגן איין בוך גיט זי אים שוין געלט: צען דאָלאַר! ער האָט זי אַנגעקוקט מיט חשד. ער האָט זיך עפעס ווי געשראַקן זיך אַנצורירן דאָס געלט. ניט אַנדערש, מען לאַכט פֿון אים אָפֿ.

אַ ווילע האָט זי דאָס פֿאַפֿירל געהאַלטן אין האַנט און דערנאָך עס געלאָזט פֿאַלן אױפֿן טיש פֿאַרשעמט. זי האָט אויף דעם מער ניט געוואָלט קוקן, ווי אויף עפעס אומוירדיקס. זי האָט געשמייכלט צו אים פֿאַרשולדיקט, זיך בעטנדיק. זי האָט אים גערופֿן מיט די אױגן, מיט איר שמייכל. דער יונגער־מאַן האָט ניט אַנגעהויבן צו פֿאַרשטיין וואָס דאָ טוט זיך. ער האָט ניט געקאַנט גלייבן זײַנע אײַ־גענע אױגן. ער האָט לסוף זיך אַנגעהויבן שרעקן. דאָ איז עפעס

² לייזונג, פֿאַרקױף.

באַהאַלטן אַ שפּיצל פֿאַר אים. ער האָט שנעל און אומרוק זיך אַרומ-
געקוקט, זיך אננגעהערט. קיין שאַרף איז ניט געווען צו הערן.
וואַרעמער האָט זי אים אָנגענומען פֿאַר דער האַנט. איידעלע,
מוטערלעכע און פּלהשע וואַרעמקייט האָט געשטראָמט פֿון גוף צו
גוף דורך האַנט צו האַנט.

— קומט אַרײַן מיט מיר אין פּאַרלאָר³. איר'ט העלפֿן אויס-
קלײַבן אַ פּלאַץ, וווּ אַוועקצושטעלן די ביכער, ס'הייסט, דעם שראַנק.
מ'דאַרף דאָך האָבן אַ שראַנק פֿאַר ביכער, ווי?
זי האָט אים נאָכגעשלעפט נאָך זיך.

— מיר איז עפעס ניט גוט... — האָט זי נאָך בלייכער ווערנדיק
קוים אַרויסגעשעפטשעט — כ'האָב מורא, אַז כ'וועל באַלד חלשן...
— זי האָט זיך שוואַך אַנידערגעלייגט אויפֿן בעט. ער איז געבליבן
שטיין פֿאַר איר, ניט פֿאַרשטייענדיק, באַלד אָבער פֿאַרשטייענדיק, נאָר
פֿאַרט ניט גלייבנדיק. זי האָט אים אַ שלעפּ געטאָן צו זיך. אירע
אויגן האָבן געברענט און גיריק גלייך אויף אים געקוקט. אירע ליפֿן
זינען געווען טרוקן.

אַ געפֿיל פֿון גליק — אַזוינס האָט ער נאָך קיין מאָל אין לעבן
ניט געפֿילט — האָט אַ שפּאַר געטאָן צום יונגן-מאַנס האַרץ. ער
האָט געקוקט אויף איר פנים, וואָס האָט זיך געבעטן ביי אים:
— פֿרעמדער, האָב רחמנות אויף מיר, האָב רחמנות אויף מיר,
פֿרעמדער.

— II —

אין משך פֿון עטלעכע וואָכן נאָך אַנאָנד פֿלעגט דער יונגער-
מאָן קומען צו איר אין הויז. אַ פּאַר מאָל דורך דער וואַך, ביי טאָג.
דער מאָן איז אין יענער צײַט קיין מאָל נישט געווען אין הויז. ער,
דער מאָן, איר מאָן — איז ביי איר איבער הויפט געווען אַ מאָן? וועגן
דעם האָט דער גליקלעכער יונגער-מאָן, דער ביכער-אַגענט ניט גע-

³ גאַסצימער.

טראכט, ניט געפרעגט בני איר, ווי דאָס וואָלט סײַ ווי ניט געקענט גענומען ווערן אין חשבון. ווי דאָס וואָלט געווען אַ פּאַסירונג, אַ פּאַקט, ניט פֿון זײַן וועלט, ניט פֿון דער וועלט, אין וועלכער ער האָט זיך איצט געפֿונען, נאָר עפעס פֿון אַ פֿרעמדער, אַ זײַטיקער וועלט, ווי אין אַן אַנדער, ווײַטער מדינה, אין יאַפּאַן, צי אין קאַרעע. איר מאַן האָט בכלל נישט עקסיסטירט, נישט געלעבט — ער איז אין ערגעץ ניט געווען, איז אַפּגעווישט געוואָרן.

דער יונגער-מאַן, דער ביכער-אַגענט, איז געווען צעטומלט פֿון שיכרות, פֿון פֿרייד. ער האָט מיט קיינעם וועגן דעם ניט גערעדט. קיינעם גאָר ניט דערציילט. ער האָט געדענקט, ער איז געווען זיכער, אַז מען וועט אים סײַ ווי ניט גלייבן. ער איז דאָך אַלע מאָל געווען אַזאָ שוואַכער, אַ נעבעכל. איצט איז אָבער זײַן שטערן אויך אויפֿ-געגאַנגען.

וועגן אַזוינס, וועגן אַזעלכע פּאַסירונגען האָט ער בלויז געהערט פֿון צעלאָזענע חברים. אַז אַזוינס זאָל זיך מיט אים אויך טרעפֿן, האָט ער קיין מאָל ניט געגלייבט. ער איז געווען אַ דערשלאָגענער בחור, און האָט פֿון זײַנע אייגענע כוחות ניט געוואָסט. און דאָ... ער איז אַרומגעגאַנגען די פּאַר וואַכן אין אַ טשאַד פֿון פּלוצלינג אַנגע-שטיגענער גבורה, פֿון אַנגעפֿליצטן מוט און יוגנט, פֿון אַ גלויבן אין אייגענעם ווערט און כוחות, פֿון דער צעהיצטקייט פֿון אַ זיגער. ער האָט זיך אויסגעגליכן, איז דוכט זיך העכער געוואָרן. האָט גלייך געקוקט אַלעמען אין די אויגן אַרײַן, אַפֿן און אויפֿפֿאַדערנדיק אַרײַנגעקוקט אין די אויגן פֿון פֿאַרבײַענדיקע מענער. זוכנדיק און הויבֿ-געריק געשפּיזט זײַנע בליקן אין די געזיכטער און לײַכער פֿון די פֿרויען אויף די גאַסן.

— ט —

אַז דער יונגער-מאַן איז איין מאָל ווידער געקומען אַהין אין אַ נאַכמיטאָג — זייער באַקאַנטשאַפֿט האָט שוין אַנגעהאַלטן אַ דריי-פֿיר וואַכן — האָט ער אויסגעפֿונען, אַז דאָס פּאַרפֿאַלק האָט זיך

ארויסגעקליבן. קיין אדרעס האבן זיי ניט איבערגעלאזן.
 מיט א נאכט צוריק — דעם זעלביקן נאכמיטאג, איז דער יונגער-מאן געווען בני איר — האט די פרוי אויפגעוועקט דעם מאן אירן פון שלאף, אים אריינגערופן צו זיך אין צימער, צו זיי אין צימער. דעם גאנצן חודש האט זי אים געהאלטן דערווייטערט פון זיך. זי האט אים געהייסן זעצן זיך נעבן איר, אויפן בעט. ער האט זי געפאלגט, ווי א קנעכט, ווי א שוועלהיטער האט ער זיך געזעצט אויפן שפיץ בעט. שטילערהייט האט זי אים עפעס דערציילט, געזאגט א פאר ווערטער. ער איז אויפגעשפרונגען און אנגעהויבן טאנצן. ער האט אנגעהויבן לויפן ווי א דערשראקענער גנב, פון איין פענצטער צום אנדערן, און נידעריקער ארוםערגעשלעפט די שטארן. ער איז א בארוועסער, א האלב נאקעטער, אין איינע הויזן געלאפן זען, אויב די טיר איז פארריגלט. די טיר איז געווען פארריגלט נאך פון אג-הייב נאכט אן. ער האט זי אליין צוגעשלאסן, נאר ער האט זי איצט געמוזט ווידער אויפגעפענען, פעסט צושליסן און אליין, פאמעלעכקע, זיכער, מיט די אייגענע הענט, נאך א מאל פארריגלען. דערנאך האט ער אנגעצונדן אלע גאזפלעמלעך. אין מיטן דער נאכט, אין א שלאפן-דיקן הויז, אין א פינצטערער פילמיליאניקער, קאלטער שטאט, האבן זיי געהיט דאס ארט אין דער טונקעלער ערד, ווו אן אוצר איז געווען באהאלטן, האבן זיי געווארעמט באהאלטענערהייט אן אייגענע, אייגענע פרייד, אן ארויסגעריסן גליק.

— 1 —

דער יונגער-מאן, דער ביכער-אגענט, האט אנגעהויבן ארומזוכן די פרוי. ער האט געהאט איצט דאס געפיל, ווי ער וואלט געווען אויף א גרויסער סעודה און אין מיטן מאלאצניט, ווען זיין הונגער און דארשט האבן נאך דער ערשטער באפרידיקונג זיך ערשט אגעהויבן פונאנדערברענען, איז דער רינד געדעקטער טיש פלוצלינג אוועקגעכאפט געווארן פון אונטער זינע אויגן דורך אומגעזעענע הענט.

וואָס מיינט עס? ערשט נעכטן האָט ער זי געזען און זי האָט אים גאָר ניט, גאָר ניט געזאָגט וועגן אַרױסקלייבן זיך. אָ, ער וועט זי אַזױ גיך ניט אָפּלאָזן, נישט אַזױ גרינג. ער וועט זי אױפֿזוכן! — אױסער דעם — האָט ער צו זיך געזאָגט, ווען ער האָט זיך פֿאַרשעמט פֿאַר זיך אַליין, פֿאַר זײַן וועלן זי אױפֿזוכן און צױנגען זי צו זען אים — כ׳האַב דאָך נאָך איר ניט צוגעשטעלט די ביכער, און געלט האָב איך שױן יאָ געקראָגן. ניט שײַן אַזױ. כ׳דאַרף נישט קײן געלט. כ׳דאַרף נישט קײן אומזיסט געלט.

נאָך אַנאַנד, טעג נאָך טעג, אַננגעשפּאַרט, האָט ער זי געזוכט. ער האָט זיך נאָכגעפֿרעגט נאָך איר בײַ שכנות, בײַם לאַנדרימאַן⁴, בײַם גראַסער⁵ מאַן. נאָכגעשפּיאַנעוועט, געוואַרט און געשטאַנען דורך טעג, דורך אַױנטן, אין פֿאַרשיידענע ערטער, וווּ ער האָט נאָר פֿאַר־דעכטיקט, געהאַפֿט, אַז זי וועט דורכגיין. ער האָט געפֿילט, ווי מױוואַלט בײַ אים עפעס אַרױסגעגנבֿעט. ער האָט געזוכט צוריקצוקריגן זײַן אײגנס. ס׳איז שױן בײַ אים אַרײַנגעגאַנגען אין האַזאַרד, אין נאָכיאָ־געניש, אין אַ וועלן אױספרובירן זיך, אױב ער איז באמת שטאַר־קער געוואָרן, אױב ער קאָן אױך נעמען, רױבן, נישט נאָר וואַרטן, ביז דער צופֿאַל וועט אים צוואַרפֿן עפעס, ביז אַ פֿרוי גאָר וועט זיך פֿאַרוועלן מיט אים אַ שטיף טאָן. עס האָט דעם יונגן־מאַן פֿאַרפֿאַלגט ווי אַ מאַניע, ווי אַ משוגעת. ער איז גאָר אױבערגעביטן געוואָרן. דער דאָזיקער שוואַכיקער און דאַריןקער מענטש איז געוואָרן ווילד, חײַש־נאָכיאָגנדיק. ער האָט אױפֿגעהערט אַרבעטן און רוען, און זײַן גאַנץ לעבן האָט זיך אױצט וואַלפֿיש געקלעפט צו אײן פּונקט. ס׳האַט בײַ אים אַפּגענומען עטלעכע מאַנאַטן ביז ער האָט דורך דער פּאַסט אױסגעפֿונען וווּ זי ווױנט.

— א —

ער איז אַרײַנגעקומען אין איר הויז אין אַ שפּעטן נאַכמיטאָג און איז צוגעגאַנגען צו איר מיט יענער האַלב אױסגעלאַסענער זי־

⁴ וועטערני־באַלעבאַס. — ⁵ שפּיזקראָם.

כערקייט אין זיך און זיין רעכט איבער איר, וועלכע איז ביי אים דורך דער צייט געבוירן געוואָרן. אַ אַ אַ... זינע ציינער האָבן גע- בליצט. ער וועט נעמען זינס!

אַז די פֿרוי האָט אים דערזען, איז זי צו ערשט געוואָרן בלייך ווי קאלד, דערנאָך געל ווי די הויט פֿון אַ טויטן. יאָ, איצט — האָט זי געטראַכט — קומט די שטראַף. אַזוי גרינג קומט, אַ פנים, קיינעם ניט אַן זיין שטיקל גליק. נו, איז וואָס זשע? — מען וועט זען... — האָט זי געטראַכט. זי האָט אַ קוק געטאָן קריגעריש צו דער סטע- ליע און אַ בלייז געטאָן פֿאַר זיך אין דער שטיל. מען וועט שוין זען! זי האָט דעם יונגן-מאַן געהייסן זעצן זיך. זי איז געוואָרן רויק, זייער רויק, ס'האַט אויסגעזען, ווי זי וויל מיט אים ריידן וועגן זייער אַ וויכטיקן ענין. ער האָט ניט פֿאַרשטאַנען און איז געבליבן שטיין. זי האָט אים נאָך אַ מאָל אַנגעוויזן אויף אַ שטול. דערנאָך האָט זי מיטן זעלביקן פֿינגער אַנגעוויזן אויף איר בויך. זי איז שוין געווען אין די הויכע חדשים.

ער איז געבליבן זיצן אַ צוגעקלעפּטער צום אַרט. די עזות, די אויפֿגעבלאָזענע זיכערקייט אין זיך, איז ביי אים מיט איין מאָל פֿאַר- שוונדן. אויף זייער אַרט איז פֿון די טיפֿענישן פֿון האַרץ אַנגעשווי- מען אַ קאַלטע שרעק. אַט דאָס איז עס, אַ... נישט אומזיסט האָט ער אין דער ערשטער צייט ניט געגלייבט אין זיין נצחון. אַט וואָס פֿון דעם האָט זיך אויסגעלאָזן... דאָס איז, וויזנט-אויס, איינע פֿון יענע פֿרויען, וועלכע פֿירן איינע אַרענען אין אַ בלאַטע, פֿאַרדרייען איינע אין אַ פּלאַנטער, סטראַשען איינע דערנאָך מיטן געזעק, הייבן-אָן פֿון איינע זייגן נאָך אַנאָנד געלט, זייגן, זייגן... שוטה! ווי איז עס אים לכתחילה ניט אַינגעפֿאַלן? וועלכע פֿרוי וועט עס דערפֿילן אַזאַ פּלוצלינגדיקע תּאוּהדיקע ליבע צו אַזאַ ווי ער? ער האָט נאָך געדאַרפֿט קומען אַהער! אים האָט געקלאַפט אַ קני אין אַ קני. נאָר ער האָט זיך לפנים וועגן אויסגעגלייכט, זיך אַ טרייסל אַפּגעטאָן, האָט זיך אַנגעשטרענגט צו זיין אויף דער וואַך, צו אויסזען ניט אַפּגעשראַקן. שטיל, אין זינע געדאַנקען, האָט ער שוין מיט איר אַינגעטענהט: וואָס וויל זי פֿון

איים? פֿון וואָנען ווייסט זי עס, אַז דאָס קינד איז זינס? אַז מען האָט אַ מאָן, קען מען ניט וויסן... און בכלל, פֿון וואָנען קומט צו אים געלט?... אַז ער איז אַ בחור אָן אַרעמער, וואָלט ער שוין לאַנג צוריק ניט חתונה געהאַט, ווען ער וואָלט געהאַט געלט?

געזאָגט האָט ער אָבער גאָר נישט, ס'האַבן אים געציטערט די קני. ס'האַבן אים געטרייסלט די הענט, ער איז געווען אָנגעפֿולט מיט שרעק, מיט זאָרג, ער וואָלט אָפּגעגעבן אַלץ אין דער וועלט, ער זאל מיט אַ מאָל זיך דערזען דרויסן פֿון דעם דאָזיקן הויז, וואָס ער האָט אַזוי לאַנג געזוכט, ער האָט ניט געקענט עפֿענען קיין מויל, אין זינע בליקן האָט זי פֿאַרשטאַנען, וואָס עס קומט פֿאַר אין אים, זי האָט אַ קרומען שמיכל געגעבן, זי האָט אים באַרויקט, אין אַ שטילן, גלייכן טאָן האָט זי אים דערציילט דעם גאַנצן אמת, זי האָט זיך אַנטשולדיקט, פֿאַר וואָס זי האָט זיך אַרויסגעקליבן פֿון יענעם הויז און אים וועגן דעם פֿריער ניט געזאָגט, עפעס האָט זי זיך אי געשעמט, אי געשראַקן פֿאַר אים... נאָר איצט, אַז ס'האַט זיך שוין געמאַכט אַזוי און ער איז ווידער געקומען צו איר, וויל זי אים זאָגן, אַז זי דאַנקט אים פֿון די טיפֿענישן פֿון איר האַרץ, אַז זי פֿילט אַ חובֿ צו אים, אַ גרויסן חובֿ... ס'איז איר אַזוי שווער... זי פֿילט זיך, ווי אַ גנבֿטע און זי בעט אים: זאל ער אויף איר רחמנות האָבן און זי קיין מאָל מער ניט קומען זען.

— י"ב —

דער פֿרעמדער יונגער־מאַן האָט געגאַפֿט, איז געזעסן מיט אַן אָפֿענעם מויל, האָט ניט געגלייבט זינע אייגענע אויערן, ער האָט אָנגעקוקט די מאַדנע אומבאַקאַנטע פֿרוי מיט גרויס ווונדער, ס'האַבן זיך אין אים געראַיעט, געשטויסן פֿאַרשיידענע געפֿילן, די דאָזיקע פֿרוי — זי איז אים אַ פֿרעמדע, זי האָט אים אַנגעשלעפֿערט מיט אַ ליבע־געטראַנק, כדי ביי אים אַרויסצוגעבענען אַ שטיקל לייב, אַ לעבן, זי איז אים אַ נאַענטע, דאָס איז דאָך זיין ווייב, וואָס טראַגט אין אירע לענדן זיין קינד.

ער האָט זיך פֿאַרשעמט פֿאַר זינע פֿריערדיקע שלעכטע גע-
דאַנקען וועגן איר. גאָט, סאַראַ עגאָיסטישער, קליינער, קליינלע-
כער מענטש ער איז עס! אַל דאָס שלעכטס, דערנידעריקנדיקס, וואָס
ער האָט ווען עס איז געטראַכט וועגן זיך, איז אים איצט אַרויפֿגע-
שווומען, מיט אַ זיכערקייט און געוויסקייט זיך געשטעלט פֿאַר זינע
אויגן. יא, ס'איז ניטאָ וואָס צו צוויפֿלען — אַזאָ שוואַכער, דער-
שלאַגענער, לאַיוצליחדיקער מענטש, ווי ער איז, קען בכלל קיין
שיינע געפֿילן נישט האָבן. דאָס זינען די זיגערס, די שטאַרקע, די
רײכע אין זייערע לעבנס־דערפֿאַרונגען, וועלכע קענען זיך פֿאַר-
שווענדעריש. זיי האָבן שיינע געפֿילן — — — ער איז בלויז אַ
באַגנבֿעטער, אַ באַגולטער. ער פֿאַרלירט זיך פֿון אַ קלייניקייט. פֿון
אַ גאַרנישט וואַקסט ער בײַ זיך אויס צו אַן אומגעזעצערער גרייס,
וואַקסט־אַרײַן אין די הויכע הימלען. ווי אַ נישטיקער וואַרעם, וואָס
האַט קיין מאָל דעם טעם פֿון זינד נישט פֿאַרוואַכט, זוכט ער אויס און
באַלעקט זיך אויף זינד, וווּ זי איז גאַר ניטאָ. ער האָט זיך געפֿילט
קליין און נישטיק קעגן דער דאָזיקער פֿרוי, וועלכע איז אים וואָס
אַ מינוט אַלץ געוואָרן פֿרעמדער, אומבאַקאַנטער און העכער.

דורך זינע צעטומלטע געדאַנקען האָט ער געהערט, ווי זי האָט
נאָך אַ מאָל איבערגעזאָרט איר בקשה, ער זאָל אַוועקגיין. ער האָט
זיך אויפֿגעהויבן. זיין אַנגעבלאַזענע, אַרויפֿגעצויגענע, ניט־אויפֿריכ-
טיקע אויסגעלאָסענע בראַוואַדאָ, מיט וועלכער ער איז אַהערגעקומען,
איז שוין איצט אין גאַנצן פֿון אים אַראָפֿגעפֿאַלן ווי אַ פֿרעמד הנטל.
ער האָט זיך געפֿילט אַינגעקאַרטשעט, אויסגעליידיקט, ווי אַן אויפֿ-
געבלאַזענער באלאָן, וואָס איז דורכגעלעכערט געוואָרן. ער האָט בײַ-
טער געטראַכט:

— אַט דאָס האָט זיך אויסגעלאָזן פֿון מײַן גאַנצן זיג...

— י"ג —

ער איז שוין געווען בײַ דער טיר, ווען ער האָט זיך אומגעקערט,

ארויסגענומען פֿון קעשענע צען דאלאר און זיי אוועקגעלייגט אויפֿן טיש.

— וואָס? איר ווילט מיר נאָך באַצאלן? — האָט ער מיט אַ באַ-לידיקטן בייזער געברומט.

זי האָט גאָר ניט געענטפֿערט. זי איז געבליבן שטיין אומבאַ-וועגלעך און שווינגנדיק. ער האָט זיך ווידער געלאָזט גיין צו דער טיר מיט אַן אַנגעבויענעם, דערשלאָגענעם, אַרעמאַנישן רוקן. אַז ער האָט שוין אָבער געהאַלטן די קליאַמקע, האָט ער קיין פּוח ניט געהאַט זי צו עפֿענען. ער האָט זיך ניט געקענט אַרויסרייסן פֿון דאַנען. בלינדערהייט האָט ער געהאַט דאָס געפֿיל, אַז דאָ איז זיין היים, אַז דאָ לאָזט ער איבער אַ שטיק אייגנס. שטייענדיק אַזוי מיטן פנים צו דער טיר, אַנגעבויען, האָט זיך אויסגעדוכט, אַז ער וואָלט געווען דאַנקבאַר, ווען עמעצער גיט אים אַ שטופּ פֿון הינטן, וואָרפֿט אים אַרויס. ער איז געשטאַנען און געוואָרט אויף דעם. נאָר הינטער אים איז אַלץ געווען שטיל. די שטילקייט הינטער אים איז געווען געדיכט, איז וואָס אַ מאָל אַלץ געדיכטער, פֿולער און שטאַפֿער גע-וואָרן און האָט אים שווינגנדיק, שווינגנדיק און עקשנותדיק, גע-שטופּט, געשטופּט אין דרויסן. ער האָט זיך געבויען, געקאַרטשעט, זיך געקלעפּט צו דער טיר, ווי געשמיסן דורך אַ שטאַרקן, שטילן ווינט. און אַידער ער איז סוף-פֿל-סוף דורכגעשטופּט געוואָרן דורך דער טיר האָט ער זיך אָנגעטאַן אַ פּוח, זיך נאָך אַ מאָל אומגעקערט, אָנגעשטעלט אַ פֿרעגנדיקע האַנט אין דער לופֿט, ווי אַן איינזאַמער אַלטער הונט, וועלכער בעט עפעס.

— אָבער ס'קינד... ס'איז דאָך דאָ אַ קינד?

זיין ביטערקייט קעגן זיך האָט זיך אין אים נאָך מער געשטאַרקט. גאָט, סאַראַ אומגליקלעכער ער איז, סאַראַ שלימזל, סאַראַ פֿאַר-שטויסענער... ער האָט קיין מאָל ניט געהאַט דעם מוט צו חתונה האָבן, צו האָבן אַ קינד. עפעס האָט ער זיך געשראַקן פֿאַר דעם אַלעם. און איצט, אַז ער האָט שוין יאָ אַ קינד — — די פֿרוי האָט זיך אַ ריר געטאַן — ווי אַ שטיין וואָלט זיך אַ

ריר געטאָן. פֿאַרשטיינערט, קאַלט, אומבאַוועגלעך איז זי די גאַנצע צייט געשטאַנען. זי האָט אויף אים געקוקט און אַלץ מאַדנע גע- טראַכט, אַז זי פֿילט צו אים גאַר נישט, ווי נישט ער וואָלט געווען דער טאַטע פֿונעם קינד. ער איז אַ פֿרעמדער, אַ צופֿעליקער, אַ זניטי- קער אין איר לעבן. נאָר צום סוף האָט זיין דערשלאַנגקייט, זיין ניכעדיקייט איר פֿאַרקלעמט דאָס האַרץ. וואָלט ער כאַטש אַרויס- געוויזן גראַבקיט, גבורה, פעס — וואָלט זי געוויסט וואָס צו זאָגן אים. אָבער אַזוי — — —

— זייט מיר מוחל... — האָט זי שטיל געזאָגט — כ'האַב געזיני- דיקט קעגן אייך.

אין דער מינוט האָט זיך פֿון אַ זניטיקן חדר אַרויסגעשטעקט איר מאַנס קאַפּ און דערנאָך — ציטערדיק פֿאַרשעמט, שולדיק, — זיין גאַנצער גוף. ער איז געווען בלייך. ער האָט זיך פֿון יענער זניט טיר צוגעהערט די גאַנצע צייט צו אַליק, וואָס דאָ איז פֿאַרגעקומען. ער האָט אָנגעשטעלט אויפֿן יונגן-מאַן אַ פֿאַר בעטנדיקע בליקן, פֿונקט ווי אַ יורש, וועלכער האָט זיך שוין אַננגעלעבט אין דעם געירשנטן האַב-און-גוטס און באַטראַכט עס ווי אייגנס, קוקט אויף דעם קרובֿ, וועמען אַלע האַבן שוין לאַנג געהאַלטן פֿאַר געשטאַרבן און וועלכער האָט זיך פֿלוצלינג, אומגעריכטערהייט, אומגעקערט.

פֿון דעם מאַנס קוקן, האָט דער יונגער-מאַן נאָך שטאַרקער דער- פֿילט, אַז ער איז דאָ טאַקע אַ זניטיקער, ווי נישט ער וואָלט געהאַט כאַטש אַ ברעקל רעכט אויפֿן קינד, נאָר יענער, דער מאַן אירער, צו וועמען זי האָט פֿון איר ערשטן פֿלה-טאַג געהערט, וועלכער איז געווען איר מאַן פֿאַר גאָט און פֿאַר לייט. יאָ, וואָס גיכער, וואָס גיכער. ער דאַרף זיך וואָס גיכער אָפּטראַגן.

אַז ער האָט נאָך אַ מאַל, דאָס לעצטע מאַל, אויפֿגעהויבן זינע בליקן, זינען ביידע — אי מאַן, אי ווייב — געשטאַנען פֿאַר אים מיט אַראַפּגעלאַזטע קעפּ. צוויי פֿאַר זיך בעטנדיקע דאַנקבאַרע אויגן זינען געווען אָנגעהאַנגען אויף אים:

— פֿרעמדער, פֿרעמדער, פֿאַרלאָז אונדז! האָב אויף אונדז רחמנות.

דער יונגער-מאַן האָט טיפֿער אַרענגערוקט דעם קאַפּ אין זיין קאַלנער און איז אין אַנלעניש אַרויסגעשטויסן געוואָרן דורך זייערע בעטנדיקע בליקן.

איבער דער שטאַרק צוגעקלאַפּטער טיר האָט דער הענגענדיקער לאַמפּ אָנגעהויבן ציטערן. פֿון דער סטעליע איז אַרונטערגעפֿאַלן אַ שטיקעלע קאַלך. די פֿרוי האָט אויפֿגעהויבן אירע פֿיכטע בליקן צו דער סטעליע:

— גאַט, האָב אויף אונדז אַלעמען רחמנות, אויף אַלעמען. אַרום דעם הענגלאַמפּ האָט נאָך שטיל, פֿאַרגייענדיק געציטערט די לופֿט.

1923 י"ג

יונה ראָזענפעלד

קאַנקורענטן

נאָוועלע

אַ קליין פֿירעקיק שטיבעלע, צוויי אַנזערנע בעטלעך איינס אַנטקעגן דאָס אַנדערע און אַ שפיגל, אַן אַפּגעקראַכענער, אַן אַ רעם; אַ ליימענע קעסטל פֿאַר אַ שאַפֿקעלע, אַ פֿאַר בענקלעך מיט אויס-געדרייטע פֿיסלעך און אַ טיש אויף איין פֿוס — דאָס איז מײַן ווײַ-נונג.

אַ ווייב האָב איך אַ דאַרס, אַ קליינס, מיט צוויי אַנזעפֿאַלענע אויגן, מיט בלויע ליפּן, מיט אַ געזונט קוויטשעדיק קול, מיט לאַנגע הענט...

פֿון צען יאָר אַ מיידעלע, קלוג ווי דער טאַג, שוואַרץ ווי די

נאכט, און א פיסקעלע ווי ביי א שלענגעלע; א יינגעלע פֿון פֿינף יאָר; א קורץ נעזל מיט א צונויפֿגעוואַקסענער געדיכטער ברעם, קיי-לעכדיק ווי א קלעצעלע, לויפֿט געשווינד ווי א הינטעלע; א מיידעלע פֿון צוויי יאָר; האַלט אין איין וויינען, וואָס מען גיט, שמיצט דאָס אין דער ערד און, ווען מען האַלט דאָס אויף די הענט, ריכטט דאָס שטיקער פֿון פנים — דאָס זיינען מיינע קינדער.

א קליין מענטשעלע מיט א קליין קעפל, מיט א קליין שיטער בערדל, מיט קליינע שוואַרצע אייגעלעך, עפעס אַ מין טויגעניכץ, טויג ניט צו גאָט און ניט צו לייט — דאָס בין איך.

טאָן טו איך גאָר ניט. מיינ ווייב איז דער מאַן און דער מאַן — איז דאָס ווייב, גאַנץ פֿרי שטיי איך אויף, לויף־אוועק אין מאַרק אַרביין און ברענג פֿלייש. דערנאָך צעלייג איך א פֿייער און זיד־אויף אין אַ טשייניק טיי. דערנאָך גיי איך צו און וועק־אויף מיינ ווייב, וועק־אויף די קינדער, טו זיי אַן, וואָש זיי אַרום, גיב זיי אַפ טיי טרינקען, און זי גייט זיך אוועק אין מאַרק אַרביין. די חֲבֵרָה מאַכט אַ גוראלד. איך כאַפּ דאָס פֿיצל אויף די הענט, לויף־צו צום פֿענצטער און הייב־אָן פּויקן אין די שויבן, קלאַפּן אין טיש, קלינג אין אַ גלאַז, קנאַק מיט דער צונג, און אַזוי, האַלטנדיק דאָס פֿיצל אויף די הענט, נעם איך אַינן מיינ יינגעלע אויך; איך שפּיל זיך מיט אים אין פֿערדלעך. אַ מאַל איז ער דאָס פֿערד און איך דער קוטשער, אַ מאַל פֿאַרקערט. אַ מאַל שפּיל איך זיך מיט אים אין סאַלדאַטן. ער קאַמאַנדעוועט מיט מיר, איך מיט אים:

— קראָם, נאַ־ליעוואָ, מאַרש!!! אַז־דוואָ אַז־דוואָ!

און אַז איך שטיל זיי אַינן, פֿאַרבעט איך קודם־כל די בעטן, קער־אויס די שטוב און שטעל־צו וואַרמעס. ווי עס ווערט נאָר פֿאַר־טיק, כאַפּ איך באַלד און גיס־אַראָפּ אין אַ קליין טעפּעלע, מאַך ריין אַ שיסל מיט אַ לעפֿל און — פּאַשאַל! איך לויף אָן אַן אַטעם. קיין זייגער איז דאָך ביי מיר ניטאָ. ווייזט זיך מיר תּמיד אויס, אַז איך

¹ אַרום־און־אַרום, לינקס, מאַרש! איינס, צוויי! איינס, צוויי!

האָב פֿאַרשפּעטיקט. איז שוין אַ בראַך צו מיר. גיט זי מיר דעם קאַפּ
אין די הענט אַרײַן:

— אוי, ס'אָ שלעכטער מאַן דאָס איז!

מילא, לויף איך. דאָס האַרץ קלאַפּט: אַט זע איך שוין די בור-
קעלעך און די טאַפּטשאַנעס צווישן די בודקעלעך און אַרום די בור-
קעלעך². אויף די טאַפּטשאַנעס און אונטער די טאַפּטשאַנעס און אַרום
די טאַפּטשאַנעס ליגן אַנגעלייגט גאַנצע בערג ציבעלעס מיט רעטעך,
בוריקעס מיט קרויט, פעטרושקע מיט מערעלעך, קאַרטאַפּליעס מיט
כריין און נאָך אַזעלכע מינים קרײַטעכצער, ביטערע און זיסע, זייע-
רע און ווייניקע. אַט נעבן אַזאַ טאַפּטשאַן מיט אַזעלכע שאַר-ירקות
דערקען איך שוין דעם „מאַן“ מײַנעם.

ווי איך גיי נאָר צו. גיט זי אַ סטאַרטשע-אויס די קעלבערשע
אויגן אירע אויף מיר און באַגעגנט מיך אַפּט מיט אַ שטילן אינגע-
האַלטענעם „בראַך“...

— וואָס איז???

— זע נאָר!

איך גיב אַ קוק — איז מיר דאָס גאַנצע רעקל אַפּגעגאַסן מיטן
זופּ. דאָ הער איך, ווי מען שטיקט זיך שוין פֿון געלעכטער. איינע,
אַ גראַבע יידענע מיט אַ פֿאַרברענט געזונט פנים, וואָס זיצט אַנט-
קעגן מײַן ווייב, וואַקלט זיך אַזש פֿון איין זײַט אין דער צווייטער,
האַלט זיך מיט ביידע הענט בײַ איר בויך — אַזוי געשמאַק לאַכט זי.
מײַנע צופּט דאַרטן הינטן פֿון די פֿיס פֿון מײַנע שטיקלעך. איך פֿיל,
אַז זי רייסט מיט אַלע כוחות, און איך ריר זיך ניט פֿון אַרט; איך
נעם פֿאַר ליב אַט די שטראַף. נאָר זי זעצט מיט אַ מאַל אַרויס:

— אַפּגעהאַקט זאָלסטו ווערן פֿון מיר!!

מײַן איך, אַז איך בין שוין פּטור, נאָר ווייס איך! זי כאַפּט אַ
בוראַק בײַם ווידל און שמיצט מיר גלײַך אין פנים אַרײַן; איך פֿיל,

² שטיבעלעך.

ווי עס טראַגט מיר דאָס גאַנצע פנים, נאָר מאַך מיך פלא ידע און זאָג צו איר:

— נעם עס! ס'געהער שוין זיין קאַלט...

אַלע וויבער, וואָס זיצן אין דער גאַנצער שורה, צעשאַקלען זיך, ווי צו ונתנה תוקף, שטשירען־אויס די ציין... איך קוק... איך גיי מיר ענדלעך אַוועק אַהיים, גיב די קינדער אָפּעס, צעוואַש דאָס געפּעס און לייג מיך שלאָפֿן...

פֿאַר נאַכט, ווען זי דאַרף שוין קומען, זע איך, אַז אַליץ זאָל זיין אין אַרדענונג: איך גלעט־צו די בעטן, ווישאַפּ דעם טיש פֿון די ברעקלעך און, ווען איך זע זי שוין גיין, שטעל איך מיך מיט די קינדער אַוועק בײַ דער טיר, און ווי זי קומט נאָר אַרײַן, באַגעגענען מיר זי אַלע מיט אַ גרויסן „גוט־באַװנטױט“. נאָך דעם העלף איך איר צעבינדן דעם שאַל און דערבײַ שענקט זי מיר אָפּט עטלעכע „בר־כות“.³ איך שטיי הינטער אירע פּלייצעס און קריים זיך. מיר הייבט דאָס שוין ניט אָן צו אַרן. זומער איז זי נישט אַזוי שלעכט. ווען איך טו פֿון אירט וועגן עפּעס אַ זאָך, אַ גוטע זאָך, שענקט זי מיר אַפֿילו אַ גלעט איבערן פנים. איך גיב זי אַ כאַפֿ־אַרום, גיב זי אין גאַנצן אַ דריק־צו צו זיך און וויל זי אַ קוש טאָן. נאָר זי גיט מיך אַזאַ שטויס־אַפּ פֿון זיך, אַז איך פֿלי אַזש צו דער וואַנט. גיב איך זי צוריק אַ שטופּ. איז זי ניט קיין פּראַמאַך⁴ און קריכט מיר אַרײַן מיט די בעגל אין פנים אַרײַן. ווער איך נאָך בייזער: איך ווייס, אַז איך האָב דאָס ניט פֿאַרדינט, און אומזיסט וועל איך מיר ניט לאָזן קריכן אויפֿן קאַפּ. דערצייל איך איר אויך די מעשה. מאַכן די חברה אַ גוואַלד און זי מיט זיי צו גלײַך, און איך פּוץ אין דרויסן אַרויס.⁵ איך לויף אויף אַלע פֿיס. נאָר צו ביטלעך, ניט באַמערקנדיק פֿאַר זיך אַליין, הייב איך אָן גיין פּאַמעלעכער און פּאַמעלעכער, בלײַב איך פּלוצלינג שטיין און פֿרעג זיך אַליין: ווהיין לויף איך? איך שטיי אַ פֿאַר מינוט

³ (איראַניש) קללות. — ⁴ טויגעניכץ, דורכגעפּאַלענער. — ⁵ צי־אַפּ, אַנטלויף.

און קוק פֿאַרטראַכט, אויף דער ערד, אויפֿן הימל, אויף די הַנְזֵזער, אויף די מענטשן, וואָס גייען אויף־און־אַפּ. און מיר דאַכט זיך, אַז דאָס גיין פֿון די מענטשן, דאָס שטיין פֿון די הַנְזֵזער, אַלצדינג, אַלצ־דינג אַרום מיר איז אויך אַן אַ שום געדאַנק, און טראַכטנדיק אַזוי, דערפֿיל איך מיך דערוויל גוט; איך האָב געהערט, אַז אַזוי טראַכטן ביט קיין פֿראַסטע מענטשן, נאָר פֿילאַסאָפֿן, — דאַכט זיך מיר שוין, אַז איך בין אַ פֿילאַסאָפּ. איך פֿיל, ווי איך וואַקס, איך צי זיך אויס ביזן הימל, ווער גראַב, באַקום אַ ברייטן שטערן מיט לאַנגע־לאַנגע האָר, אויף די אויגן — אַ פֿאַר בריילן מיט גרויסע גלעזער, אויף דעם לייב — אַ ברייטן, לאַנגן, שוואַרצן מאַנטל, און דער קאַפּ טראַגט, טראַגט. עס אַרבעט זיך דאָרטן ווי אין אַ ווינטמיל, און די הענט מַנְנע דרייען זיך ווי די לאַפּאַטעס און איך פֿלי אין דער לופֿט...

אַט אַזוי פֿאַרטראַכט איך מיך טיף־טיף. איך פֿאַרגעס גאָר, ווי איך בין אין דער וועלט; איך פֿיל ביט, צי לעב איך, צי בין איך גע־שטאַרבן, און אַזוי ווי איך בין שטיין געבליבן, ניט באַמערקנדיק אַליין, אַזוי פֿיל איך ביט, ווי איך לאַז מיך גיין; גיי מיט אַ שווער אַב־געלאָדן האַרץ, מיט אַ פֿולן קאַפּ, און פּלוּצלינג דערזע איך מַנְן ווייננג. די פֿענצטער זינען שוואַרץ ווי די נאַכט. איך שטיי אַ פֿאַר מינוט און באַטראַכט זי אַן שום זיך, דערנאָך גיי איך צו, גראַב־אָבן דאָס פנים אין שויב און קוק. איך זע גאָר ניט און קוק דאָך. און מיר דאַכט זיך אַלץ, אַז דאָ שטייט דער פֿילאַסאָפּ מיטן ברייטן מאַנטל און קוקט־אַריין אין דעם אַרעם שטיבעלע דורך זינע בריילן. אַט זע איך (דער פֿילאַסאָפּ, היסט עס), ווי עס ליגט אַ פֿרוי, מיט איר צוזאַמען ליגט אַ קליין קינד, צופֿוסנס ליגט אַ מיידעלע פֿון אַ יאָר צען. אין צווייטן צימער ליגט דער מאַן אירער, אַ פֿוילער הונט, עפעס אַ מין טויגעניכץ. נעבן אים ליגט אַ יונגעלע. אַלע זינען שוואַרץ, ווי שטיקער נאַכט; דאָרע און קלייניקע, כאַטש קנעט זיי צונויף און מאַך פֿון זיי איין מענטשן, אַ רעכטן. און אַט די מענטשעלעך לעבן

זיך דאָך, טשוּכען " זיך און רײסן זיך, און ווער ווייס וואָס פֿון די מענטשעלעך קאָן נאָך אַרויסקומען...

איך ווער מיד שטיין אונטערן פֿענצטער, דריי־אויס דאָס פנים צום דרויסן, בלאָז ברייט אָפּ פֿון זיך און כאַפּ אַ קוק צו די שטערן, פֿאַרטראַכט זיך אויף זיי און וויל שטאַרק עפעס דערזען דאָרטן. דער הימל ווערט צו מיר נענטער, און אַט בין איך שוין נעבן אים, און איך קוק שוין ניט אויפֿן הימל אַרויף, נאָר אויף דער ערד אַראָפּ. אַ גרויסער מענטש, יאָ? אַבער ווי איך קום נאָר אין שטוב אַרײַן, ווער איך מיט אַ מאָל געקריצט; איך באַקום אַ קליין שמאַל מויל און ווי אַ קליין נאַריש גנבֿל שאַר איך מײַך צו צום ברויט און עס מיט גרויס אַפעטיט. מײַן וועג האַט אַבער אַזאַ גרינגן שלאָף — זי דערהערט באַלד און הייבט מײַך אָן באַשיטן מיט שוואַרצע קללות. איך גייע צו צו איר, בעט צוואַנציק מאָל מחילה, זאָג איר פֿרֿעציק מאָל צו, אַז מער וועל איך דאָס שוין נישט טאָן און איך וועל מײַך אויפֿפֿירן גוט און פֿיין. זי ווערט אַנטשוויגן — מוחל, הייסט עס. טו איך מײַך שוין אויס און גנבֿע זיך פֿאַמעלעך אַרײַן צו איר אין בעט. זי מאַכט זיך געפֿגרט, און איך מײַך פֿלא ידע. וואָס אַרט דאָס מײַך? זאָל זי מײַנען, אַז זי נאַרט מײַך.

אַט אַזוי שלעפֿערדיקערהייט האָב איך שוין דרײַ קינדער מיט איר. מיר שטייען־אויף ברוגע, גלײַך מיר ווייסן ביידע פֿון גאָר ניט.

*

איין מאָל, דאָנערשטיק אין דער פֿרי, האָב איך צוגעשטעלט אַ טאַפּ וואַסער און גיי, ווי געוויינטלעך, צו צו מײַן טאַכטער און וויל איר אָנהייבן צעפֿלעכטן די האָר, צוגרייטן צום צוואַגן. נאָר פֿלוצלינג גיט זי זיך אַ רײס־אויס און בלײַבט שטיין אַנטקעגן מיר מיט אַ רײט־אַנגעבלאַזן פנים. איך פֿרעג זי: וואָס איז דאָס? זי ענטפֿערט מיר ניט, גיט אויף מיר אַ בייזן קוק און בלאָזט זיך נאָך מער אָן.

⁶ וועקן זיך אויף.

פֿרעג איך זי ווידער: וואָס איז דאָס? ענטפֿערט זי ניט. מילא, גיי איך צו און וויל ווייטער צעפֿלעכטן די האָר. שפּרינגט זי אָפּ ווי אַ האָז.

— ווילסט זיך ניט צוואַגן?

— איך דאַרף ניט, דו זאָלסט מיך צוואַגן! — ענטפֿערט זי מיר מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאָפּ און שפּילט זיך מיט אירע פֿינגער.

— וואָס הייסט???

— איד קאָן מיך שוין אַליין צוואַגן!

— ווילסטו ניט, איד זאָל דיך צוואַגן?

— ניין!

— פֿאַר וואָס?

— איד קאָן מיך שוין אַליין צוואַגן!

מילא, איז ניט געטאַנצט! ניט — איז ניט. גיי איך שוין צו דער פּליטע און זע, עס זאָל זיך גיכער אַנוואַרעמען דאָס וואַסער, איד זאָל אויסצוואַגן די צוויי קלענערע חֶבְרָה. און אַז עס האָט זיך שוין אָנגעוואַרעמט דאָס וואַסער, גיי איך צו צו מיין ינגעלע און הייב אים אָן אויסטאַן. נאָר זי שפּרינגט ווי פֿון דער ערד אַרויס, גיט אים אַ כאָפּ בנֵי אַ הענטל און רייסט אים אַוועק פֿון מיר.

— וואָס הייסט דאָס??...

זי האָלט אים בנים הענטל און ענטפֿערט ניט.

— וואָס הייסט דאָס??

זי ענטפֿערט ניט.

גיי איך צו און וויל אים נעמען, האָלט זי אים און זאָגט אונ-טער דער נאָז:

— איד וועל אים אַליין צוואַגן.

נניס!

— וואָס הייסט, דו וועסט אים צוואַגן?

מיר איז שוין אַרײַן עפעס אין דער נאָז. איד שלעפּ סײַנגל און זי האָלט אים.

איד באַטראַכט זי אַ פֿאַר מינוט און פֿרעג:

— וואָס עפעס פֿלוצלינג איז דיר אַרײַן אין קאָפּ זיך אַליין
צוואַגן און אים צוואַגן?
— ס'אָ רחמנות אויף דער מאַמען! — ענטפֿערט זי מיר...
— וואָס, אַ רחמנות אויף דער מאַמען!...
— ס'אָ רחמנות אויף דער מאַמען. זי האַרעוועט און דאַרף דיר
געבן עסן...
— נו??...
— און אַז איך וועל מיך אַליין צוואַגן און אַנטאָן יאַנקעלען
מיט מינדעלען, וועסטו קענען גיין עפעס פֿאַרדינען.
— וואָס??...
שטיל.
— דו וועסט אַנטאָן יאַנקעלען מיט מינדעלען? זיי געבן עסן, צו-
רוימען די שטוב?
— מציאה!... און דו וועסט קענען גיין פֿאַרדינען?
שוין! עס איז שוין בײַ איר גאָר קיין מציאה ניט! וואָס איך
מאַרדעווע זיך אָן אַ גאַנצן טאָג, וואָס איך דעראַרבעט! די קליינע
רייסט מיך צען מאָל אַ טאָג די באַרד אויס. איך ווער הייזעריק איי-
דער איך פֿאַרוויג זי... זאָגט זי גאָר, אַז עס איז גאָר קיין מציאה
ניט. פֿאַרדינען שיקט זי מיך! הייסט דאָס, דאָ פֿאַרדין איך מיר מײַן
עסן ניט. אַן אומזיסטער עסער בין איך! און זע נאָר, ווער ס'שיקט
מיך דאָ פֿאַרדינען! אַזאַ מין גאַרניט! זי וויל פֿאַרנעמען מײַן שטעלע.
אַט האַסטו דיר! אויף מײַן קאָפּ אַליין אויסגעהאַדעוועט אַ קאַנקור-
רענטקע. זי טרייבט מיך שוין בײַ צײַטנס פֿון דער שטוב! איך האָב
זיך אַזוי קליין דערפֿילט, אַזוי קליין, ווי אַ צעניעריק יינגעלע, און
די, וואָס שיקט מיך פֿאַרדינען, האָט זיך מיר געדאַכט, איז אַ גרויסע,
אַן אַלטע, איך האָב אַזש אַנגעהויבן מורא צו האָבן פֿאַר איר; איך
קאָן אַבער ניט פֿאַרדינען! מעג איך מיר גיין פֿון דער שטוב הייסט
דאָס. נאָר גאָט, ווױהן זאָל איך גיין? אַזאַ מין גאַרניט! פֿאַר אַ ניאָג-

⁷ האַרעווע, אַרבעט זיך שווער אָן.

קע סײַדן? כאַ-כאַ-כאַ, פֿאַר אַ נײַאַנקע! אויף וואָס דען טויג איך? נאָר
איך וועל דאָס נײַט דערלאָזן! וואָס הייסט, אַזאַ שנעק זאָל מיך טרײַבן
פֿון שטוב? זי וועט גיכער אַוועקגיין פֿון דאַנען איידער איך. דאַרטן,
ווי עס גײַט שוין וועגן פרנסה, וועגן ברויט, וועל איך מיר שוין
נײַט לאָזן שפּעטן אין דער קאַשע. אויף טײַט און לעבן וועל איך גיין!

— קום נאָר אַהער! ווער האָט דאָס דיר געהייסן זאָגן? די מאַמע?

— נײַן, אַליין!

— אַליין??

— איך זאָג, אַליין.

— וואָס הייסט אַליין? אַליין זאָגסטו דאָס? די מאַמע האָט דאָס

דיר נײַט געהייסן זאָגן?

— נײַן!

— נײַן??

— נײַן!

— הייסט דאָס, זאָגסטו דאָס אַליין?

— אַליין! די מאַמע האָט דאָס מיר נײַט געהייסן זאָגן!

— הייסט דאָס, ווילסטו מיך אַרויסטרייבן פֿון שטוב?

ענטפֿערט זי נײַט.

איך כאַפּ זי אָן בײַם צאַפּ:

— דו ווייסט — זאָג איך — אַז איך בין דיר אַ טאַטע?

זי פֿרוווט זיך אַרויסטרייבן.

— דו ווייסט, זאָג איך איר, אַז איך בין דיר אַ טאַטע? און אַ

טאַטע, וואָס ער וויל, קאָן ער טאָן מיט זײַן קינד, אַפֿילו טײַטן דײַך.

דו ווייסט, אַז אַ טאַטע איז מחויבֿ צו שטראַפֿן זײַן קינד. און אויב

סײַגײַט נײַט אין רעכטן וועג, מעג ער דאָס אַפֿילו הרגענען, ווייסטו?!

ווייזט־אויס, אַז איך האָב שטאַרק געשריגן, ווייל דאָס קינד האָט

זיך אויפֿגעכאַפּט. זי האָט זיך געגעבן אַ רײַס־אַרויס פֿון מײַנע הענט,

איז צו צום קינד און דאָס גענומען פֿאַרוויגן און צוזינגען מיט דעם

לידל, וואָס איך זינג איבם. דאָס האָט מיך שוין שטאַרק פֿאַרדראָסן.

איך בין שוין גאָר פֿון די כלים אַרויס. וואָס פֿאַר אַ רעכט האָט זי

צו פֿאַרוויגן דאָס קינד מיט מַזְנֵס אַ לידל, אַ לידל, וואָס איך האָב
דאָס אַליין אויסגעקלערט? אויב אַזוי, האָב איך מיך שוין טאַקע
שטאַרק דערפֿילט. איך בין מיט פֿעסטע טריט צוגעגאַנגען צום וויגל,
זי געגעבן אַ שטויס־אַפּ און אַליין גענומען פֿאַרוויגן דאָס קינד:

אוי לי־ליי, מיידעלע,
די מאַמע וועט דיר מאַכן אַ קליידעלע,
דער טאַטע וועט דיר וואַשן דאָס קעפּעלע.
די מאַמע וועט דיר ברענגען אַן עפעלע,
פֿאַרמאַך, פֿאַרמאַך די אייגעלעך,
די מאַמע וועט דיר ברענגען בייגעלעך,
אוי לי־ליי, אוי לי־ליי.

נישקשה, זי וועט, דאַכט זיך מיר, אויסלעבן אַלע אירע יאָרן
און זי וועט אַזוי ניט פֿאַרוויגן אַ קינד, ווי איך.
— מעגסט גיין פֿון דאַנען? — שיסט זי פּלוצלינג אויס — איך
קאַן אַליין פֿאַרוויגן דאָס קינד!
— „ע־ע־ע, אַט וווּ עס האַלט שוין! נו, אויב אַזוי, וועל איך זיך
שוין מיט דיר אַפּרעכענען!“

איך כאַפֿ־אַראָפּ דאָס פּאַסיקל פֿון די הויזן און מיט אַלע כּוחות
— איבערן קאַפּ, איבערן פּנים, איבער דער פּלייצע, נאַ, נאַ, נאַ, וועסט
וויסן, ווי אַזוי צו זיין אַן עזות־פּנים אַנטקעגן אַ טאַטן, וועסט וויסן!
וועסט וויסן! וועסט מיך שוין האָבן צו געדענקען! וועסט מיך שוין
האַבן צו געדענקען! די צוויי קלענערע חבֿרה האָבן זיך צעקוויטשעט,
אויף איר קוקנדיק, און דאָס האָט שוין מיך גאַר פֿון געדולד אַרויס־
געבראַכט: איך בין געשפרונגען פֿון איינעם צום צווייטן און גע־
הרגעט, וויפֿל עס איז נאַר אַרײַן. נאָך דעם האָב איך זיך אַליין אַג־
געהויבן צופֿן בײַ דער באַרד. איך בין צוגעגאַנגען צום פֿענצטער,
זיך אַנגעשפּאַרט מיט די עלנבויגנס, און האָב זיך צעוויינט.
פֿאַר נאַכט, ווען די מוטער איז געקומען, זינען זיי זי באַלד
באַפֿאַלן, און יעדער באַזונדער האָט אויף זיין לשון אַנגעהויבן דער־
ציילן, ווי אַזוי איך האָב זיי געשלאָגן, און האָבן זיך פֿון דאָס נײַ

צעוויינט. איך בין שוין געשטאנען און געווארט אויף מיין פסק-דין; די קאטשליקע האב איך אפילו אראפגענומען פֿון דער וואַנט און זי באַהאַלטן, נאָר דאָ האָב איך נאָך אויף עפעס ערגערס געוואַרט. זי האָט זיך ווי אַ קלאַץ אַ זעץ געגעבן אוועק אויפֿן בעט, אַוועקגעשטעלט די עלנבויגנס אויף די קני און אויף די הענט אַנגעשפּאַרט דעם קאַפּ, און האָט אַליץ אויסגעהערט, וואָס די קינדער האָבן איר דער־ציילט, און אויסהערנדיק, האָט זי אַלע מאָל אויף מיר אַ ביטערן קוק געוואַרפֿן, פֿון וועלכן עס איז מיר אַלע מאָל פֿאַרקילט געוואָרן דאָס בלוט. נאָכן דערצייילן איז אַוועקגעגאַנגען אַ פּאַר מינוט. די קינדער זינען שטיל געבליבן. עס האָט זיך נאָר געהערט אַ כליפּען מיט לאַנגע שווערע זיפּצן, איך האָב מיך געוואַלט עפעס פֿאַרענטפֿערן, נאָר איך ווייס ניט, פֿאַר וואָס דאָס מויל האָט זיך ביי מיר ניט גע־עפֿנט.

— נו, וואָס וועט זיין דער סוף? — פֿרעגט מיך פּלוצלינג מיין ווייב, אויפֿהייבנדיק דעם קאַפּ, און די אויגן זינען אַנגעגאַסן ווי די קאַלדזשעס.

איך שוויג.

— וואָס וועט זיין, פֿרעג איך דיך?...

וואָס זאָל איך איר ענטפֿערן?...

— דו ווייסט, אַז מ'דאַרף דיך אַפּשיקן אין אַ משוגעים־הויז!
איך האָב זי דווקא געוואַלט פֿרעגן: פֿאַר וואָס האַלט זי דאָס מיך פֿאַר אַ משוגענעם? איין מאָל שלאָגט אַ טאַטע קינדער?
— איך בעט דיך: איך האָב דיך אַזאַ צייט אויסגעהאַלטן, גע־געבן עסן און טרינקען, קליידער און שיד. שוין עלף יאָר נאָך דער חתונה! די גאַנצע צייט האָסטו אַפֿילו אויף קיין איין וואַרמעס ניט פֿאַרדינט. איך בין שוואַך, אַזוי צעבראַכן, קוים וואָס די נשמה האַלט זיך אין מיר. וואָס האָסטו זיך אַנגעלייגט אויף מיר? ניט גענוג, וואָס איך דאַרף האַדעווען די קינדער, דאַרף איך נאָך דיר געבן עסן? וווּ זשע איז דאָס געהערט געוואָרן?
מיר האָבן זיך אַזש טרערן אין די אויגן געשטעלט. איך האָב

זי נאך קיין מאל אַווי ניט געהערט ריידן! דאָס ריידן האָט מיך ער-
גער געאַרט ווי שלאָגן.

— מירעלע, בעט איך זיך בני איר: זי האָט מיך אַווי באַליי-
דיקט, זי האָט מיך געטריבן פֿון שטוב. איך בין דאָך אַ טאַטע, ס'טוט
דאָך מיר וויי דאָס האַרץ! אַן אייגן קינד טרעבט דעם טאַטן פֿון
שטוב. נו, וווּ איז דאָס געהערט געוואָרן? נו, זאָג דו אַליין!...

— וואָס זשע פֿאַר אַ מאַנסביל זיצט אין דער היים און קוקט-
אַרויס, דאָס ווײַב זאָל אים געבן עסן?

— דאָס האָסט דו איר געהייסן זאָגן!...

זי קוקט מיך אָן. ווײַב-אויס, זי פֿאַרשטייט ניט, וואָס איך
פֿרעג זי.

— דאָס האָסט דו איר געהייסן מיך טרעבן פֿון דער שטוב?
זי זיפֿצט.

— דאָס האָסט דו איר געהייסן אַליין צוואָגן די קינדער? זי
קאָן דען צוואָגן די קינדער? זי קאָן דען אַפֿילו אַ מינוט האַלטן דאָס
קינד אין די הענט?

— איך קאָן בעסער פֿון אים! שרעט-אויס דאָס מיידל מיך אויף
צעזעצעניש.

— א, ווי לאַנג קרענקסטו, דו, הצופֿה דו! דו קענסט נאָר זײַן
אַ שייגעץ אַנטקעגן טאַטן!

— און ער קאָן זיך נאָר שלאָגן!

— נו, יא, אַ? זיצסט? עס אַרט דיך ניט. דערנאָך וועט זי דיר
רעדן אַנטקעגן. לאַמיר זען, דו זאָלסט צוגיין איר געבן עטלעכע
פעטש.

— איך בעט דיך, זאָלסט אַוועקגיין פֿון מיר! הערסט? — שרעט-
אויס מײַן ווײַב.

און מיט דעם האָט זיך געענדיקט. זי האָט אַ פֿאַר מאַל אַפּגע-
זיפֿצט און זיך געלייגט שלאָפֿן.

און איך בין ווײַטער געבליבן אויף מײַן שטעלע. די קליינע לאַז
איך צום קינד ניט צו. און אין שטוב לאַז איך זי אויך גאָר ניט

טאָן. אַפֿילו זיך אַליין צוואַגן לאָזן איר איר ניט. און ווען איר קעם זי, רייס איר איר אויס אַלע האָר פֿון קאָפּ.

דאַנקען גאָט! איר האָב מיך שוין אויף אַ שטיק צייט באַוואַרנט: מײַן אינציקער אויסקוק איז געווען, מײַן ווייב זאל האָבן אַ קליינעם. דעמאָלט וואָלט איר שוין גאָר קיין מורא ניט געהאַט פֿאַר מײַן קאַנ-קורענטקע. איר זע דאָך שוין, אַז זי וויל מיך פֿטרן פֿון דער שטוב. זי האָט זיך אַפֿילו אַרויסגערעדט פֿאַר וואָס: אַ צינגן קליידל, וויל זי, זאל איר די מוטער מאַכן. האָט איר די מוטער מסתמא געזאָגט, אַז זי קאָן איר ניט מאַכן. פֿאַרשטייט זי, אַזאַ קליינע, אַז דאָס איז איבער מיר. זי ווייסט: ווען זי בלייבט אַליין אין שטוב, מוז איר שוין די מוטער דעמאָלט מאַכן אַ קליידל. נו, נו, וויל זי דאָס מיך אַרויסשטופן. און איר האָב בײַ זיך טאַקע שטאַרק מורא געהאַט, אויב דאָס וועט זיך איר, סוף־פֿל־סוף, ניט אַינגעבן. נאָר איצט, ווער הערט זי: מײַן ווייב טראָגט; אַרום אַזאַ פֿיצל וועט זי שוין ניט קאַנען גיין; איר האָב מיך געפֿלייסט דערצו... מיר איז דאָס גענוג שווער אַנגעקומען... זי האָט מיך געטריבן פֿון זיך... זי האָט זיך שוין ניט געמאַכט שלע-פֿעריק... „דו, שלעפּער, דו! נאָך קינדער ווילסטו אַנפֿלאַדזשען“⁸ אויף מײַן קאָפּ! — האָט זי מיר אַלע מאָל געזאָגט צונויפֿדרייענדיק זיך אין צענטן... נאָר ווי אַזוי עס איז שוין פֿאַרגעקומען, איר בין איצט היקף. אַפֿילו אַנטקעגן מײַן ווייב פֿיל איר מיך שוין אויך גרויס, איר גרייס מיר, ווען זי שטייט אַנטקעגן מיר מיטן שפיציקן בייכל. איר פֿיל, אַז איר בין אַ מאַן, און זי, מײַן ווייב...

פֿון גרויס פֿאַרגעניגן גיי איר מיר יעדן אויפֿדערנאַכט נאָך וועטשערע אַרויס שפּאַצירן. איר פֿאַרלייג מיר די הענט אַרונטער, שטעל־אַרויס מײַן בויך (מיר דאַכט זיך, אַז איר האָב אַ גרויסן בויך) און גיי פֿאַמעלעך מיט קורצינקע טריטעלעך, אַזוי: איינס־צוויי, איינס־צוויי. מיר אַרט ניט: ס'מעג גיין אַ רעגן, אַ שניי, ס'מעג זיין אַ לבֿנה־נאַכט. מיר איז אַלץ איינס. און כאַטש עס איז אַפֿילו קאַלט, דאָך

⁸ פֿאַרפֿלאַנצן, פֿאַרמערן.

נעם איך אַראָפּ דאָס היטל און לאָז אויף מײַן קאַפּ לופֿט. איך האָב אים נישט פֿעלט, מײַן קאַפּ: ער איז נישט קיין נאַר, ער פֿאַרשטייט אַ געשעפֿט.

נאָכן שפּאַציר גיי איך מיר אַרײַן אין שטוב. גיי נישט אויף די שפּייץ פֿינגער, נאַר מיט פֿעסטע טריט שפּאַן איך אַרײַן און שטעל זיך אַוועק אין מיטן שטוב, און באַטראַכט מײַן ביסל פֿאַרמעגן: איינס, צוויי, דריי... ווען נישט איך, וואָלטן די דריי מענטשעלעך נישט גע-ווען. די דריי מענטשעלעך, וואָס ליגן איצט און שלאָפֿן, זענען מײַ-נע, מײַנע אייגענע, מײַן בלוט און פֿלייש. די דריי מענטשעלעך זײַ-גען — איך. איך בין — זיי. און דאָס ווייב מײַנס איז אויך מײַנע, זי געהערט צו קיינעם נישט, נאַר צו מיר. דאַרטן, בײַ איר אינעווייניק, אין בויד, ליגט אַ שטיקל איך. זענען מיר אין איינס?... איינס, צוויי, דריי, דאָס ווייב — איז פֿיר; אינעווייניק בײַ איר דאָס קינד — איז פֿינף; מיט מיר — זעקס... בין איך זעקס, און די זעקס בין איך. איך פֿאַרנעם אַט די גאַנצע שטוב. אַט ווער איך בין!!! האָט זשע מיר אַ גוטע נאַכט!...

איך גיי אָפּגעריסן. פֿונעם פֿאַראַיאַרעדיקן פּאַלטאַ אָפֿילו קיין זכר נישט. אין די שייך רינט מיר אַרײַן. פֿון די הויזן פֿאַלן שטיקלעך. דאָס רעקל — אַ לאַטע אויף אַ לאַטע (וואָס איך האָב אַליין געלייגט). איך קלייב מיר שוין פֿון אַ שטיקל צייט צו זאָגן מײַן ווייב, זי זאל מיר עפעס וואָס מאַכן; איך קען שוין פשוט אין דרויסן נישט אַרויס-גיין. נאַר איך קען איר אָבער נישט זאָגן. בײַ טאָג, ווען זי איז נישטאָ, דוכט זיך מיר, אַז דאָס איז זייער גרינג, נאַר ווי זי קומט נאַר אַרײַן, טראַכט איך דערפֿון ווי פֿון אַ חלום. איך ווייס אָבער, אַז איך מוז איצט זאָגן; איך מוז איצט אויסניצן די גוטע צייט: זי ריכט זיך יעדן טאָג אין בעט אַרײַן. ערשטנס, דאַרף זי אַנקומען צו מײַן לאַסקע; און צווייטנס, איז זי תמיד אין דער צייט אַזוי גוט, אַזוי ווייך, זי רעדט אָפֿילו קיין הויך וואָרט נישט. איך האָב זיך ענדלעך באַשווירן, אַז היינט אויף דער נאַכט מוז איך זאָגן. אַניט — זאל איך שטאַרבן ביז מאַרגן.

באלד ווי זי איז אריינגעקומען האָב איך פֿון איר אַראָפּגעכאַפּט דאָס לייבל, דאָס אָפּגעטרייסלט פֿון שניי. איך מעג זאָגן, אַז דער גרעסטער קאָוואַליר וועט אַזוי ניט גיין אַרום זיין פֿרעיליך, ווי איך אַרום מיין ווייב אין דעם אַוונט. נאָר געזאָגט האָב איך נאָך אַלץ ניט, כאָטש נעם און שנייד די צונג. איך האָב זיך אַלע מאָל דער-מאָנט די שבוּעה און דאָס האָט מיר אויך ניט געהאַלפֿן; נאָר ווען זי האָט אָנגעהויבן זיך אויסטאַן אויף לייגן זיך שלאָפֿן, בין איך צו-געגאַנגען צו איר און זיך אַוועקגעשטעלט זוי אַ סאַלדאַט, און נאָכן אָפּשטיין אַ פּאַר מינוט, האָב איך איר אויף שטום-לשון מיט איין מאָל געגעבן אַ ווייזן מיין הולך פֿון קאַפּ ביז די פֿיס. זי האָט אויף מיר אַ תּמעוואַטן קוק געטאַן. מילאַ זע איך שוין, אַז זי פֿאַרשטייט מיך ניט, שטיי איך נאָך אַ פּאַר מינוט און גיב איר ווייטער אַ ווייזן. גיב זיך אַ בייגאַן צו מיינע פֿיס און גיי-אַרויף מיט די הענט צום קאַפּ... קוקט זי ווייטער... הייב איך איר שוין אָן ביסלעכווייז צו ווייזן; איך גיב אַ הייב-אויף איין פֿוס, ווייזן איר איין שוין. נאָך דעם — דעם צווייטן; נאָך דעם האָב איך איר געגעבן אַ ווייזן די הויזן פֿון פֿאַרנט, און באלד געמאַכט בואוּ בשלום און געוויזן פֿון הינטן, נאָך דעם האָב איך איר געגעבן אַ ווייזן איין עלנבויגן, אַ צווייטן, ווי זיי קוקן פֿון די אַרבל אַרויס. אָפּגעוויזן אַלצדינג, שטיי איך און קוק זי אָן. איך וואָלט שוין אָפּשר געזאָגט, שטייט מיר אָבער בני דער זייט אַ שלאָק, די קאַנקורענטע מיינע.

— וואָס האָסטו זיך אַוועקגעשטעלט ווי אַ גלאַמפּ פֿאַר די אויגן?

— פֿרעגט מיך מיט אַ מאָל מיין ווייב.

איך שווייג.

— דו ביסט געליימט געוואָרן?

איך ריר זיך נישט פֿון אַרט.

דאָס קליינע קינד צעווייגט זיך פּלוצלינג פֿון שלאָף. איך מיט מיין קאַנקורענטקע גיבן זיך ביידע אַ וואַרף צום וויגל, נאָר זי האָט דאָס פֿריער פֿאַרכאַפּט און דאָס אָנגעהויבן צו פֿאַרוויגן, שטיי איך שוין, ניט אַהער און ניט אַהין. איך ווייס ניט, וואָס פֿריער צו טאַן.

און דאָ זע איך, ווי זי פֿאַרוויגט דאָס קינד אויסגעצייכנט, ווי זי וואָלט שוין פֿון צען יאָר אַ מאַמע געווען. איך לויף־צו צום וויגל, כאַפֿ־אַרויס דאָס קינד, כאַטש עס דאַרף נאָך גאָר שלאָפֿן; נאָר זי, די קליינע, גיט דאָס אַ ריס־אַרויס און לויפֿט־צו מיט דעם צו דער מו־טער. מאַך איך שוין אַ שווינג, גלויבן עס אַרט מיר ניט. גיי צו אויף מיין פֿריערדיקן פּאַסט און שטעל זיך אַוועק.

— ווי אַזוי האַלטסטו דאָס קינד? — האָב איך פֿלוצלינג אָנגע־שריען אויף מיין קאָנקורענטקע, כאַטש זי האָט דאָס געהאַלטן בע־סער פֿון מיר.

— ס'איז ניט דוּן עסק! — ענטפֿערט זי מיר.

אַ חוצפה!

— וואָס הייסט ניט מיין עסק? דו דרייט־אויס דעם קינד די הענטלעך!

— זאָל דיך ניט אַרן!

— וואָס הייסט, עס זאָל מיך נישט אַרן? איך בין דאָך אַ טאַטע?

— נו, נו... ענטפֿערט זי מיר אָנגעלאָדן.

— וואָס נו, נו! מינדעלע, טאַכטער, קום צו מיר.

ווייל דאָך מינדעלע טאַקע מסתמא ניט גיין. און ווי איך שטרעק־אויס די הענט צו איר, גיט זי זיך אַ דריי־אויס צו מיר מיט דער פֿלייצקע און וואַרפֿט דאָס קעפל צו איר אויפֿן אַקסל. פֿאַרקרייך איך שוין מיט די ציין — דאָס איז שוין דער בעסטער באַוויזן, אַז בנּו איר איז דעם קינד בעסער צו זיצן אויף די הענט ווי בנּו מיר.

— וואָס ווילסטו? וואָס טשעפעסטו זיך צום מיידל? — פֿרעגט מיך מיין ווייב שטרענג.

— וואָס הייסט, וואָס איך וויל? זי דרייט־אויס דעם קינד די הענטלעך. איך בין דאָך אַ טאַטע. ס'טוט מיר וויי דאָס האַרן!

— אַבער זאָל דאָס דיך ניט אַרן!

— וואָס הייסט?

— דו וועסט ניט אַוועקגיין??

— גיב אַ קוק, ווי אַזוי איך גיין!

— דו וועסט ניט אוועקגיין פֿון מײַנע אויגן?
 — נו, גיב אַ קוק...
 — אַן מיר וואָלט שוין מערער מצווה געווען! — רופֿט זיך אָפּ
 מײַן קאָנקורענטקע. — איך האָב ניט קיין פּיצל קליידל אויף זיך.
 — אַזאַ מין שטן!
 — פֿאַר וואָס גייסטו ניט כאַראַכען?⁹
 — גיב אַ קוק ווי אַזוי איך גיי!
 — איך בעט דיך, דו זאָלסט אוועקגיין פֿון מײַנע אויגן!
 איך שטיי.

זי מאַכט קיין סך טענות ניט, קינקלט זיך צו דער וואַנט, כאַפֿט־
 אַראָפּ איר שטיק געווער און הייבט דאָס אויף איבער מײַן קאָפּ.
 די קינדער האָבן געמאַכט אַ גוואַלד. די קאָנקורענטקע מײַנע
 האָט זיך, ווי עס ווײַזט־אויס, דערשראָקן און אַרויסגעלאָזט דאָס קינד
 פֿון די הענט. אַ, אַ, גוט!... איך האָב פֿאַרגעסן אין דעם ווײַב מיט
 דער קאַטשלקע. איך בין צוגעשפרונגען צום מיידל, זי אָנגעכאַפֿט
 בײַ די האָר, געשלעפֿט ווי אַ ציג איבער דער גאַנצער פּאַדלאָגע און
 זי געבאַכעט¹⁰ אין די פלייצעס וויפֿל עס איז נאָר אין איר אַרײַן,
 און דערבײַ ווי אַ געטרײַער פֿאַטער געשריגן:

— נאָ, נאָ, וועסט וויסן, ווי צו האַלטן אַ קינד! וועסט וויסן!
 עס איז געוואָרן אַ קוויטשערײַ, אַזוי ווי אין אַ מאַרק צווישן
 חזירים. די קליינע מיט דער גרויסער זנבען געלעגן אויף דער פּאַד־
 לאָגע און געריסן זיך מיט אַלע פּוחות. דאָס יונגעלע מײַנס האָט
 אַינגעגראָבן דאָס פנים אין קליידל אַרײַן און האָט אַהינצו אַרײַנגע־
 שריגן. און זי, דאָס ווײַב מײַנס, איז געשטאַנען ווי אַ ליימענער
 גולם און האָט גאָר ניט געוואָסט, וואָס צו טאָן: צי זאָל זי מיך שלאָגן?
 צי זאָל זי אויפֿהייבן דאָס קליינע קינד פֿון פּאַדלאָגע? — צי זאָל זי
 אַינשטילן דאָס? צי זאָל זי צוגיין צו יענער? זי האָט געקוקט מיט

⁹ קרענקטן. דאָס וואָרט ווערט דאָ געניצט ווי אַ שפּיל־וואָרט: האַרעווען — כאַ
 ראַבען. — ¹⁰ מיט די פּויעסן געשלאָגן.

צוויי ווילדע אויגן. פלוצלינג האָט זי זיך צעוויינט און זיך אָנגעהויבן ריזן די האָר פֿון קאָפּ, ריכטיק ווי די שטוב וואָלט פלוצלינג אַ פֿייער אַרומגעכאַפט. און איך, אויף איר קוקנדיק, האָב זיך דערשראָקן, מיינענדיק אַז זי איז פֿון די געדאַנקען אַראָפּ. מאַך איך אַ גוואַלד, לויף־צו צום פֿענצטער און מיט אַלע פֿינגער הייב איך אָן פּוּיקן. מען זאָל זיך צונויפֿלויפֿן...

ווי לאַנג בין איך אַזוי גליקלעך געווען! דאָס ניי־געבוירענע קינד האָט מיר אַזוי פֿיל האַפֿענונג געגעבן. איך בין ביי זיך אַזוי געשטאַרקט געוואָרן, אַז צייט דריי חדשים, וואָס דאָס קינד האָט גע־לעבט, האָב איך אַפֿילו פֿון מײַן ווייב קיין קרום וואָרט ניט געהערט. דער ברית איז געווען אין אַ חודש אַרום נאָכן געבוירן, ווייל דאָס קינד איז אַלץ ניט געזונט געווען. די קאָנקורענטקע מיינע האָט זיך געמייאוסט צו דעם צוצורירן דערפֿאַר, וואָס עס איז ניט געווען געמלט; די אַלטיטשקע מיינע האָט זיך אַ פֿאַר מאָל אין טאָג אַרײַב־געכאַפט דאָס אָנצווייגן, כאַטש אַלע קינדער ווייסן אַפֿילו פֿון קיין ברוסט ניט, חוץ די אַכט טעג אין קימפעט. ווייטער האָב איך אַלע אויסגעכאַוועט מיט אַ סאַסקע.

ווי גליקלעך בין איך אויפֿן ברית געווען! ווער איז דעמאָלט צו מיר גלייך געווען? אַלע צו מיר „לחיים, בעל־ברית! לחיים, בעל־ברית!“... איך האָב געפֿילט, אַז איך לעב, אַז איך פֿאַרנעם עפעס אויך אַ שטיקל אַרט אין לעבן. נאָר ניט אויף לאַנג איז געווען מײַן גליק! נאָכן ברית איז דאָס קינד נאָך ערגער געוואָרן. וויינען האָט דאָס אַפֿילו ניט געקענט, עס האָט געמיוקעט ווי אַ קליין קעצעלע. איך האָב געזען ווי ווייט מעגלעך אָפהיטן דאָס. און זי, די קאָנקור־רענטקע מיינע, האָט געזען ווי ווייט מעגלעך דאָס פֿטרן. זי האָט זיך אַלע מאָל געריפעט מיט דער טיר, כאַטש זי האָט דאָס אַפֿילו ניט באַדאַרפֿט. און איך האָב דאָס געהילט — וואָס איך האָב נאָר דער־טאַפט, האָב איך אַרויפֿגעוואָרפֿן אויפֿן קינד. איך פֿלעג דאָס פֿאַר־וויגן און זי פֿלעגט זיך אומיסטן רייצן מיט מינדעלען, כדי דאָס קינד זאָל וויינען און אויפֿוועקן דאָס פּיצעלע פֿון שלאָף. מיר איז

אפילו גיט איין מאָל איבערגעגאנגען אַ געדאַנק, זי זאָל גיט אַראָפּ־גיין ביי נאַכט און דאָס דערשטיקן.

די גאַנצע צייט בין איך נאָר אַרום דעם געגאַנגען; קיינער האָט זיך אָפּילו צו דעם גיט צוגערירט. עס האָט טאַקע געעקלט פֿון דעם. אַ פֿאַרזעעניש איז דאָס געווען. דאָס פּנימל אַ לאַנגס, אַן אַנגער־צויגנס. עס האָט אויסגעזען ווי אַ וויערע צעקנייטשטע אוגערקע. קיין פֿלייש האָט דאָס אויף זיך גיט געהאַט, נאָר אַ הויט איז דעם נאָכגעגאַנגען, ווי דאָס וואָלט קיין הויט גיט געווען, נאָר אַ בייטל. אַז איך האָב דאָס געהאַלטן, זיינען די פֿינגער מיינע געקראַכן אין לייב אַריין — איך האָב דאָס געמוזט האַלטן נאָר אין אַ קישן.

נאָר די נאַכט, וואָס עס איז געשטאַרבן, האָט דאָס ביי מיר גאָר אַן אַנדער הון באַקומען. דאָ האָב איך שוין גיט געזען פֿאַר זיך קיין קינד, נאָר אַ גרויסן מענטשן, וואָס פֿאַרשטייט און ווייסט אַלץ. און געוויינטלעך האָב איך שוין דערפֿאַר מורא געקראַגן. שטייענדיק נעבן קינד, האָב איך געציטערט, עס זאָל גיט טרעפֿן מיינע געדאַנקען. מיר האָט זיך געדאַכט, אַז אַט איצט ווייסט דאָס אַלץ, ווייסט אַז איך האָב דאָס נאָך מער גיט געקענט אַנקוקן ווי אַלע דאָ אין שטוב.

אַלע זיינען געשלאָפֿן. דער זייגער האָט באַדאַרפֿט זיין אַרום דריין. אין דרויסן איז אַ פֿינצטערע נאַכט געווען. אַ שרעקלעכער ווינט האָט אין פֿענצטער געפֿיפֿט און האָט אַלע מאָל געוואָרפֿן גאַנצע ליאַפּו־כעס ¹¹ שניי אין די שוויבן.

צו דער גסיסה האָב איך אַ ליכטל אַנגעצונדן און גלייך דעם אין פנים געקוקט. עס איז זיך גאַנץ רוזיק געלעגן, נאָר דאָס הערצל האָט זיך ביי דעם שטאַרק געהויבן, די אייגעלעך האָט דאָס געהאַלטן לייכט פֿאַרמאַכט, נאָר אַ מינוט פֿאַרן טויט האָבן זיי זיך מיט אַ מאָל אַן עפֿן געגעבן, אַזעלכע ריינע, שוואַרצע אויגן, און האָבן זיך גלייך אייף מיר אַוועקגעשטעלט. „זיי מיר מוחל!“ — האָב איך צו דעם געזאָגט. און אזוי ווי איך האָב דאָס אַרויסגערעדט, האָבן זיך ביי

¹¹ ווי מיט עמערס וואַסער געגאַסן, געשמיסן.

דעם די אויגן ווי מיט אַ פאַרע איבערגעצויגן, און אַזוי זינען זיי אַפֿן געבליבן.

איך האָב דאָס באַלד מיט אַ שוואַרצן שאַל צוגעדעקט. צוקאַפנט האָב איך דאָס ליכטל צוגעקלעפט און אַליין האָב איך מיט שווערע טריט אַנגעהויבן אַרומשפּאַנען איבער דער שטוב מיט אַן אַראָפּגע-לאַזטן קאַפּ.

מיט אַ מאַל האָט מיך פֿאַרדראָסן. פֿאַר וואָס קומט מיר איינער אַליין זיך אַרומדרייען אַרום אַ מת? איך בין גליבן צוגעגאַנגען צו מײַן ווייב, איר געגעבן אַ שטאַרך און געזאַגט:
— שטיי־אויף! דאָס קינד איז געשטאַרבן!
זי האָט זיך ווי אַ צעמישטע אויפֿגעכאַפט. נאָך דעם בין איך צוגעגאַנגען און אַנגעהויבן וועקן מײַן קאַנקורענטקע. מײַנע שרייט צו מיר:

— נאָך וואָס וועקסטו זי? נאָך וואָס דאַרפֿסטו זי?
און איך האָב זי ניט געהערט און זי אויפֿגעוועקט.
די מוטער האָט אַפּגעדעקט דאָס קינד און האָט זיך דערויף שטיל צעוויינט. די קליינע האָט אויסגעוואַליעט די אויגן און געציי-טערט פֿאַר קעלט. איך האָב מיך אַוועקגעשטעלט פֿון דער וויינטנס, געקוקט אויף זיי ביידן און געשמייכלט. דערנאָך בין איך צוגעגאַנגען צו מײַן קאַנקורענטקע, אַנגענומען זי פֿאַר אַ האַנט, אַרויסגע-פֿירט אין מיטן שטוב און אַליין בין איך אויף הינטער־פֿיסלעך אַפֿ-געגאַנגען פֿון איר, זיך אַוועקגעשטעלט אַנטקעגן און אַנגעהויבן צו פֿליעסקען מיט די הענט און צו זינגען, זי זאל גיין אַ טענצל.
מײַנע האָט אויסגעשרייען:

— ביטט פֿון זינען אַראָפּ?...
— איך בין ניט אַראָפּ פֿון זינען! דאָס האָט זי דאָס קינד גע-פּטרט. דאָס קינד וואַלט געלעבט, ווען זי קילט דאָס ניט צו...
— וואָס הייסט?...
— וואָס הייסט? וואָס זאל דאָס הייסן? זי האָט אומיסטן געלאָזט אַפֿן די טיר...

איך הייב־אָן ווייטער זינגען און צופליעסקען.

— יִדֶּן, גוואָלד!... נאָר... וואָס איז דאָס? ער איז פֿון זינגען אַראָפּ... וואָס איז דאָס פֿאַר אַ פּליעסקען?... וואָס זאָגסטו, וואָס?... וואָס שרייבסטו?...

— אומיסטן! אומיסטן! זאָל דאָס קינד הערן... זאָל דאָס וויסן, ווער עס איז זיין מלאך־המוות... ווען ניט זי, וואָלט דאָס געלעבט!

איך בין צוגעגאנגען צום קינד און געזאָגט:

— זאָלסטו וויסן, הערשלי, אַז דיין שוועסטער מלכה איז גורם אין דיין טויט. זי איז דיין מלאך־המוות. איך, דיין פֿאַטער, מאיר ברבי יצחק, זאָג דיר אָן, דו זאָלסט ניט שווינגן דיין פֿרייצייטיקן טויט! דאָ איז געוואָרן אַ גוואָלד, ריכטיק ווי דער מת וואָלט שוין אויפֿ־געשטאַנען און זיך גענומען צו דער אַרבעט. די מוטער איז אַרויפֿגע־פֿאַלן אויפֿן קינד און האָט זיך געטרייסלט מיטן גאַנצן קערפּער, געטופּעט מיט די פֿיס און האָט דערביי עפעס גערעדט. די קליינע איז ווי אַ משוגענע אַרומגעשפרונגען איבער דער שטוב און געוואָל־דעוועט... די צוויי קליינע קינדער האָבן זיך אויפֿגעכאַפט פֿון שלאָף און אויך אָנגעהויבן ריטשען. איך בין שוין גאָר צעדולט געוואָרן... איך בין אַ פֿאַר מינוט געשטאַנען און האָב ניט געוויסט, וואָס מיט מיר טוט זיך. און אַזוי ניט וויסנדיק האָב איך אָנגעהויבן פֿאַקעווען מיין ביסל וועש. איינגעפֿאַקעוועט זיך, בין איך צוגעגאנגען צום גע־שטאַרבענעם קינד און געזאָגט:

— האָב אַ ליכטיקן גן־עדן, מיין טייערער זון! דו זאָלסט שטיין און בעטן פֿאַר דיין אַרעמען טאַטן, וואָס לאָזט זיך איצט אַוועק אין דער וועלט אַרײַן...

דערנאָך האָב איך גענומען דאָס פעקל אונטערן אַרעם און מיט אַ קוק זיך אָפּגעזעגנט מיט די צוויי קלענערע קינדער. איך בין פֿאַ־מעלעך פֿון שטוב אַרויס און אַוועק אין דער שוואַרצער וועלט אַרײַן...

ה. ד. נאַמבערג

צווישן טאַטע-מאַמע

יצחק, אַ יינגל פֿון עלף יאָר, האָט געהאַלטן אין מיטן זאַגן דעם שיעור. ער האָט זיך אַ סך מאל פֿאַרהאַקט, און אים איז אַ חידוש געווען, פֿאַר וואָס דער רבי בייזערט זיך נישט און העלפֿט אים אַלץ אונטער. דעם רבינס קול, אַז ער האָט גערעדט צו אים, איז געווען ווייך, גאַר נישט ווי געוויינטלעך. נאָך מער פֿאַרווונדערט האָט אים, וואָס די בייזע רביצין, גייענדיק אַרײַן-און-אַרויס פֿון דער שטוב, האָט זיך יעדעס מאל אָפּגעשטעלט, געקוקט אויף אים און געזיפֿצט:

— ער איז שוין מיד, נעבעך! — האָט זי געזאָגט.

דער רבי האָט אויף דעם געענטפֿערט יצחקן:

— זע צו קענען דעם שיעור. דו פֿאַרסט הינט קיין וואַרשע, דער טאַטע וועט דיך פֿאַרהערן...

און בײַ דעם וואַרט „טאַטע“ גיט דעם קינדס האַרץ אַ פֿעסטן קלאַפּ. ווייל זינט די מאַמע האָט זיך געגט מיטן טאַטן האָט ער דאָס דאָזיקע וואַרט נאָך נישט אַרויסגערעדט; דערפֿאַר אָבער בײַ די לעצטע ווערטער „פֿאַרן קיין וואַרשע“ ווערט אים פֿריילעכער אויפֿן האַרצן. ער פֿילט זיך אָנגעטאָן אין שבתדיקן פֿאַלטנדל, ריין און פֿריש; עס שטעלן זיך אים פֿאַר אַ בעל-עגלה, פֿעלדער און וועלדער; דערנאָך ערשט די באַן; עס פֿינפט און מע פֿאַרט...
ער האָט דערווייַל פֿאַרגעסן, וווּ ער האַלט. דער רבי ווייזט אים און טרייסט אים:

— זײַ נישט פֿאַרקנייטשט, יצחק. אין וואַרשע זענען דאָ גוטע מלמדים, גוטע... און דער טאַטע וועט אויף דיר אַכטונג געבן. נו, זאָג...

נאָר דעם קינד זאָגט זיך נישט. דאָס האַרץ קלעמט עפעס און

די שיין פֿון דער זון, וואָס ליגט אויף אַ האַלבער גמרא, רופֿט אויף דער גאָס אַרויס.

דער זיגער וויזט אַ פֿערטל אויף צען. אָנבניסן גייט מען נאָך צען און דער וויזער שלעפט זיך גאָר פֿאַמעלעך.

— די מאַמע האָט מיר געהייסן פֿרי אַהיימקומען... — שטאַמלט דאָס קינד אַרויס אַ ליגן.

די מאַמע האָט אים, אייגנטלעך, גאָר נישט געזאָגט. אין דער פֿרי, זיגער אַכט, אַז ער האָט זיך אויפֿגעהויבן און האָט דערזען אין קיך אַן אַלטע יידענע האַקט פֿיש, האָט ער זיך פֿאַרווונדערט און גע־פֿרעגט וואָס דאָס איז; די יידענע האָט אים אָנגעקוקט עפעס קרום, דערנאָך גערעדט מיט דער מאַמען עפעס אויף פּויליש, כדי ער זאָל נישט פֿאַרשטיין; די מאַמע האָט באַלד געשיקט די דינסט צו מענדל סוחר פֿרעגן, ווען ער פֿאַרט, און אַז די דינסט האָט געבראַכט דעם ענטפֿער, אַז ער פֿאַרט־אָרויס צו דער פֿינפֿטער באַן, האָט די מאַמע צו אים געזאָגט:

— ס'איז נאָך צייט; גיי אין חדר.

ער איז אַוועקגעגאַנגען זייער טרויעריק. ער האָט זיך משער געווען, אַז די מאַמע האָט חתונה. נאָר געווסט אויף זיכער האָט ער נישט. אַ גאַנצע צייט זיצט ער דעריבער אויפֿגערעגט און אומרוק און די שעהען אין חדר שלעפֿן זיך גאָר אָן אַן אויפֿהער. דער רבי גלייבט אים. ער הייסט אים נאָר זאָגן ביז צום ענין. יצחק נעמט צוזאַמען די גאַנצע ענערגיע, שטרענגט־אָן דעם קאָפּ. עס געלינגט אים. ער פֿאַרטוט זיך און פֿאַרגעסט זיך אין דער גמרא און איז צו־פֿרידן. נאָר דער רבי האַקט אים איבער אין מיטן:

— יצחק, זאַלסט זאָגן דער מאַמען, זי זאָל מיר באַצאָלן פֿאַרן חודש; וויפֿל טעג האָבן מיר אין חודש? חנה, וויז דעם לוח.

די רביצין גייט־צו צום טיש. רוקט־אָוועק דאָס טיכל פֿון איבער די אויגן און זאָגט בייז:

— זעסט דו! חוהטשע; ווער ס'קען זי נישט? זי לויפֿט דיר שוין באַצאָלן! נאָ דיר, האַרעווע מיט די שקצים בחינם! בחינם ברויך

מען נאך מיט זיי צו לערנען! א גני זינדן חופה-קלייד ברויך זי צו דער חתונה! זי לויפט דיר שוין באצאלן... — זי רעדט און שעלט נאך א סך און ווארפט מיט די הענט, א שטייגער ווי זי וואלט די קללות ארויסשיטן פון פארטעך ארויס אויף יצחקס קאפ. יצחק זיצט זייער אומרוק: די מאמעס חתונה. דאס פארן צום טאטן, די רביצין און איר זידלען די מאמע — האבן אין אים דערוועקט א פארמי- שונג פון פארשיידענע געפילן און ער וואלט גערן, זייער גערן, שוין ארויס פון חדר. ער זיצט שוין מיט איין פוס איבער דער באנק און קוקט אויפן רבין מיט א פראגע און מיט א געבעט, נאר דער רבי וויל פטור ווערן פון דער רביצין און הייסט אים ווייטער זאגן ביז צום ענין.

יצחק מאטערט זיך ווידער צו פארשטיין דעם ענין, אריינטאן זיך, נאר דער מוח פאלגט נישט און דאס הארץ זענען הייבטאן גאר פעסט צו קלאפן. ער פארזינעט זיך פלוצלינג, אויפן קול. זיי ינגלעך קוקן זיך אן איינער דעם אנדערן פארווונדערט. אין שטוב ווערט שטיל. עס הערט זיך דער טיק-טאק פון זייער, די רביצין האט זיך אפגעשטעלט אין מיטן א קללה. — וויין נישט, יצחק! — זאגט דער רבי — וויין נישט! אין ווארשע זינען דא גוטע מלמדים. וועסט דיך ארנטלעך אויפפירן... נו גיי, געדענק צו זאגן דער מאמען, ס'קומט מיר פאר א חודש... די רביצין מורמלט עפעס נאך שטיל, נאר יצחק הערט נישט און לויפט שנעל ארויס פון דער טיר, ווישנדיק מיטן ארבל די אויגן. אין דרויסן איז א שיינער זומער-מארגן. די פיס דערהייבן זיך צו לויפן און דאס פולע הארץ וויל לויז ווערן פון א משא. ער דערזעט פון ווייטן שמואלקען, א דרייצניערקער בית- המדרש-לאבז. ער לויפט אים נאך און שרייט מיטן גאנצן כוח: — שמואלקע, שמואלקע! ווייסט? מנין מאמע האט חתונה! נאר ער דערשרעקט זיך פאר זענע אייגענע ווערטער און שעמט זיך. שמואלקע פֿרעגט זיך, צי מען באקט לעקעך. יצחק ענטפערט, אז ער ווייסט נישט, און שמואלקע זאגט מיט א זיכער קול:

— מען באַקט. אַוודאי באַקט מען! ברענג, יצחק! וואַרט, איך וועל דיר שוין עפעס געבן!
 — איך פֿאַר קיין וואַרשע — ענטפֿערט יצחק מיט אַ ביסל גאוה. ער וויל שוין פֿטור ווערן פֿון שמואלקען און לויפֿן אַהיים. נאָר שמואלקע לאַזט אים נישט.
 — לאַמִיד געמאַכט! — זאָגט יצחק — ער מיינט, כִּיבִּין אַ גנבֿ פֿונקט אַזוי ווי ער!
 שמואלקע גיט אים אַ קאַפע מיטן פֿוס און אַנטלויפֿט.
 אונטערהינקענדיק אויף אַ פֿוס, קומט דאָס קינד אַהיים.

||

אין דער קיך טראַגט זיך אַ ריח פֿון פֿאַרשיידענע שבתדיקע מאַכלים. אויפֿן קויםען שטייען גרויסע טעפֿ. אויף דער פֿאַן פֿיש הייבן זיך גרויסע בלאַזן. דאָס פֿניער קנאַקט.
 די מאַמע, אַנגעטאַן אין וואַלענעם קלייד, אין שבתדיקן פֿאַרוק און אין אַ נייעם ווינסן שירק, שטייט ביי דער טיר און רעדט מיט דער יידענע וועגן עפל. דערווענדיק יצחקן, פֿרעגט זי:
 — וואָס עפעס אַזוי פֿרי?

יצחק דערמאַנט זיך, אַז ער האָט ליגן געזאָגט און ווייסט נישט וואָס צו ענטפֿערן. צוגיין און קושן דער מאַמעס האַנט און זאָגן „גוט-מאַרגן“ קאָן ער עפעס נישט. די יידענע קוקט אויף אים און רעדט צו דער מאַמען עפעס אויף פּויליש. די מאַמע ענטפֿערט. ביידע קוקן אויף אים. די יידענע פֿאַרקרימט איר גערונצלט פנים און יצחק ווייסט נישט, צי זי וויל שמייכלען אָדער עפעס אַנדערש טאָן. ער שטייט אַלץ נאָך אויף אַן אַרט און האָט זיך מורא צוצורירן צו עפעס, אַ שטייגער ווי ער וואַלט זיך געפֿונען בנים פֿעטער ירוחם אין דער גרויסער סאַלע, וווּ אַלץ איז שיין און ריין, און דאָך קען ער קיין טריט נישט מאַכן אַן דעם פֿעטערס יינגלעך.
 דאָס אַנבניסן, אַ פֿראַסט וואַכעדיק אַנבניסן, עסט ער אין דער אַנדערער שטוב און איז זייער אומרוק. ער לאַזט קיין אויג נישט

אַראָפּ פֿון דער טיר און האָט מורא, די מאַמע זאָל גישט אַרײַנקומען אין מיטן עסן; ער וועט פונקט האָבן אַ פֿול מויל און וועט איר גישט קענען ענטפֿערן. ער מאַכט דעריבער קליינע ביסן. עפעס איז דאָס אַנבײַסן קיין אַנבײַסן גישט, די שטוב קיין שטוב גישט און די מאַמע קיין מאַמע גישט!

די מאַמע קומט-אַרײַן און יצחק ווערט דער אָטעם פֿאַרהאַלטן. די מאַמע גייט-צו, זעצט זיך אַנידער אין וואַלענעם קלייד נעבן אים אויף אַ בענקל. יצחק ווערט צעמישט. פֿאַר די אויגן שווינדלט אים און די זעמל פֿאַלט אים אַרויס פֿון דער האַנט; ער וויל זי כאַפֿן, נאָר ער גיט זיך עפעס אַ מאַדנעם ריר און קערט-אום דאָס בענקל; ער אַליין פֿאַלט אויך, אַ ביסל אומגערן, אַ ביסל גערן, וויליק, ווייל ער פֿילט, אַז צו בלײַבן שטיין אויף איין אָרט טויג עפעס גישט פֿאַר אים.

די מאַמע שרייט:

— דו ווילדע בריאה! ער ווייסט דען, וואָס מיט אים טוט זיך!
יצחק הייבט-אויף דאָס בענקל און טראַכט, אַז די מאַמע איז גערעכט; ער ווייסט טאַקע גישט, וואָס מיט אים טוט זיך. נאָר דאָס איז ער גישט שולדיק, נאָר די מאַמע אַליין; צו וואָס האָט זי דען חתונה?

— אין אמת אַרײַן — פֿילאָסאָפֿירט ער, בלײַבנדיק אַליין אין שטוב — צו וואָס טויג דאָס דער מאַמען חתונה האָבן און אַנמאַכן אַזאַ פֿאַרמישונג? ער דערמאַנט זיך, אַז אין דער לעצטער צײַט האָט זיך די מאַמע געקלאַגט פֿאַרן פֿעטער ירוחם אויף פרנסה, אַז דאָס גויישע געוועלב האָט צוגענומען דאָס גאַנצע לייזעכץ, און דער פֿע-טער ירוחם האָט זייער שווער אָפּגעזיפֿצט און געזאַגט: „ס'איז ביי-טערע צײַטן, גאָט זאָל זיך דערבאַרעמען“. איז יצחק זיך איצט משער, אַז די מאַמע האָט חתונה, כדי צו האָבן פרנסה. אַ ווונדער איז אַפֿילו, ווי אַזוי פֿון דער חתונה וועט אַרויסקומען פרנסה, און די צײַט וועט שוין גישט זײַן ביטער. נאָר אַז גישט, וואָלט דאָך די מאַמע גישט חתונה געהאַט — צו וואָס?

די מאַמע קומט ווידער אַרײַן פֿון קיך מיט אַ פּלאַטע פֿיש אין
ביידע הענט און יצחק פֿילט עפעס אַן אַרט רחמנות אויף דער מוטער,
וואָס דאָס גווישע געוועלב נעמט איר צו דאָס גאַנצע לייזעכץ, וואָס
זי האָט אַזעלכע ביטערע צײַטן און מוז חתונה האָבן... אין די אויגן
שטעלן זיך אים טרערן. די מאַמע זעצט זיך און רופֿט אים צו:

— יצחק!

דער מאַמעס קול איז, ווי אַלץ אַרום, גאָר נישט ווי אַלע מאָל,
עס קלינגט אין דעם קינדס אויערן פֿרעמד, ווי אַ ווידער־קול. יצחק
מאַכט זיך צום ערשטן מאָל נישט הערנדיק און כאַפט פֿליגן אויף
דער שויב.

— יצחק! — די מאַמע רופֿט אים, און ער שטייט! וואָס איז

דאָס? — זאָגט די מאַמע מיט פֿאַרווורף.

יצחק גייט־צו, שטעלט זיך אַנידער און ווייסט נישט, וואָס ער

האַט צו טאָן מיט די הענט זײַנע; וווּ מען האַלט זיי.

— דו ווייסט, וווּהיין דו פֿאַרסט?

יצחק ענטפֿערט נישט.

— איך פֿרעג דאָך דיר! פֿאַר וואָס ענטפֿערסט דו נישט? ווייסט

ווּהיין דו פֿאַרסט?

יצחק לאָזט טיפֿער אַראָפּ די אויגן, די מוטער ווערט ביז:

— איך פֿרעג דאָך דיר, שקץ! האַסט דו געזען! פֿאַר וואָס ענט־

פֿערסט דו נישט?!

יצחק פֿאַרוויינט זיך ווידער. די מאַמע גייט ביז אַרויס פֿון שטוב

מיט אַ שטילן צאַרנדיקן: „וואַרט!“

יצחק בליבט אַליין און האָט נישט וואָס צו טאָן. פֿליגן איז ווי

אויף צו להכעיס נישט דאָ קיין איינע אויף די שויבן. אין קיך האָט

ער מורא אַרײַנצוגיין. די לעצטע שטוב, וווּ די בעטן שטייען, איז

פֿאַרמאַכט. די מאַמע האָט נישט געהייסן דאָרט אַרײַנגיין. און ער

פֿילט זיך פֿאַרשפּאַרט פֿון אַלע זײַטן. — ווען וועט שוין מענדל סוחר

קומען? ער נעמט אַליין אַרויס דאָס נייע פּאַלטאַנדל, טוט עס אָן,

גייט צו צום שפיגל. ער פֿאַרקרימט דאָס פנים און זאָגט טיטונדיק מיטן פֿינגער אין שפיגל אַרײַן:

— דו ווילדע בריאה! דו ווילדע בריאה! עס ווייסט דען, וואָס מיט אים טוט זיך! כ'האַב דיר באַלד געזאָגט, מע—ע!
די דינסט, אַ מיידל אַ גיכט, וואָס קאָן זינגען גאָר שיינע לידלעך, גייט דורך. יצחק וואַלט זי געבעטן, זי זאל אים זינגען אַ לידל, נאָר זי אַזלט זיך. דאָס מיידל, דורכגייענדיק, דערזעט אויפֿן נײַ אויסגעפֿוצטן שפיגל פֿלעקן פֿון יצחקס פֿינגער. זי גיט אים אַ שלנדער און זאָגט:

— צו אַל די שוואַרץ-יאַר! ווען וועט מען שוין דענער פֿטור ווערן!

יצחק ווערט ביז און ענטפֿערט:

— דו, שיקסע, דו! זי מיינט, איך ווייס נישט, אָ...
נאָר ער ווייסט, אייגנטלעך, נישט וואָס אַזוינס די דינסט האָט געטאָן, מיט וואָס מען זאל זי קאַנען זידלען, און קוקט נאָר צאָרנדיק אויף איר. די דינסט גיט אים נאָך אַ מאָל אַ שטופֿ. יצחק לויפֿט צו, כאַפט איר האַנט צווישן זינע ציין און בייסט לאַנג און פֿעסט. די דינסט שריינט. אין שטוב ווערט אַ גערודער. די מאַמע קומט אַרײַן. די ידענע שטייט בײַ דער טיר מיט אַ האַלב אַנגעהויבענעם מער אין דער האַנט. די מאַמע זאָגט שטיל, נאָר מיט צאָרן:
— אָ מען זאל אַזעלכע קינדער נישט קענען, רבונר-של-עולם!
און דער ״רבונר-של-עולם״ לייגט זיך אויפֿן קינדס האַרץ שווער ווי אַ שטיין. ער ווערט טרויעריק און זעצט זיך שטיל ביים טיש.

III

פֿון דער קיך דערהערט זיך אַ פֿעסטער עפֿן די טיר און מענדל סוחרס ברייט קול צעלייגט זיך אין ביידע שטובן:

— נו, וווּ איז ער? גיכער!

— דאָ! כאַפט זיך יצחק אויף פֿון אַרט און וויל עפעס טאָן. נאָר קיינער הערט אים נישט. מענדל סוחר אַזלט זיך זייער. די

מאמע רופט אים אוועק אין א זינט און רעדט צו אים שטיל. מענדל שאקלט אנלנדיק צו מיטן קאפ אויף „יא“ און זיין שווארצע בארד קנייטשט זיך אויף זיין ברוסט בני יעדן שאקל. „פונקט אזוי ווי דער טאטע“, טראכט יצחק, „נאר אין טאטנס בארד זיינען דא א סך גרויע האר“.

די מאמע דערלאנגט מענדלען א קליין פעקל וועש. יצחקן לייגט זי אין ביידע קעשענעס אריין צוויי שטיקלעך לעקעך און בייגט זיך אריין אים צו קושן... יצחקן גייט דורך דורכן גוף א שוידער. בנים הארץ האט זיך עפעס א קער געגעבן. ער כאפט פעסט ביידע הענט צוריק צו זיך, ווי צום שיצן זיך פאר עפעס. די מאמע קוקט אויף אים ביז. א שלעכטייט שפראצט פון אירע אויגן...

— נו, פאר געזונטערהייט...

בני יצחק גיט זיך ווידער א קער בנים הארץ. ער לויפט צו צו דער מאמעס האנט, מאכט צו די אויגן און קושט לאנג און מיטן גאנצן כוח:

— בלייב געזונט, מאמעשי!

בני דער טיר וויל ער זיך נאך א מאל אויסדרייען און ווארפן א בליק אויף דער מאמען. נאר ער האט מורא. דערזענדיק דעם בעל-עגלה אויף דער גאס, זיצט ער אפ און עטעמט-אין א פולע ברוסט. אין מיטן אויפזעצן זיך האט שוין דער בעל-עגלה א שמיץ געגעבן דאס פערד און די היזער האבן זיך אנגעהויבן צורוקן. יצחק, וואס זיצט נעבן מענדל סוחר מיטן פנים צום פערד, קערט זיך נאך א מאל אום, דערזעט חיים שמש גייט-אריין אין זייער הויז, און איז זיך משער צו וואס; באלד ענדיקט זיך די גאס און עס הייבט זיך אן דער שאסיי. די פערדער מיט די קורצע, אפגעשניטענע שטרויען דרייען זיך און דער בית-עלמין רוקט זיך אלק צו נענטער. יצחק זוכט מיטן אויג און וויל געפיינען דאס ארט, ווו זיין יונג ברודערל, חיים, ליגט, אנגעטאן אין וויסע תכריכים, צוגעשאטן מיט ערד. זוכנדיק, שטעלן זיך אים פאר גאנצע שורות בערגלעך ערד און אויפן הארץ לייגט זיך א שטילער טרויער. די אויגן פאלן אים צו.

אין מוח וועבט זיך אויס ביסלעכווייז א בילד: אויף א ווייט, ברייט פֿעלד ליגן אויסגעסדרט מענטשן, שרענגעסווייז ליגן זיי אויף דער ערד, ווי סאָלדאָטן רויק; זיי האַלטן די הענט בני די פֿיס גלייך „סמירנאָ“¹; ער, יצחק, איז אַן אָפֿיצער און שרייבט הויך — הויך אויפֿן קול. אַלע הענט דערהייבן זיך. אַרום און אַרום זעט מען נאָר אויסגעשטעלטע הענט, וואָס שטייען גלייך ווי אַ ליניע... דערנאָך קומט אַ גויע מיט אַ קאָסע און שניידט און מאַכט בינטלעך. עפֿע־נענדיק די אויגן, דערזעט ער זינע הענט און האָט הנאה צו קוקן אויף זיי. דער בית-עלמין ליגט שוין הינטער אים. דער שאַסיי צייט זיך גלייך, באַפֿלאַנצט פֿון ביידע זייטן מיט ביימער. איבערן הימל ציען זיך שטיקער וואַלקנס און איבערן שאַסיי לויפֿט אַלע וויילע אַריבער דער שאַטן. און ער לויפֿט אַ סך גיכער, ווי דער וואַגן, כאַטש דער בעל-עגלה אַנילט צו דער באַן און אַלע האַבן מורא, מען זאָל נישט פֿאַרשפּעטיקן. די באַן גייט-אָוועק פֿון דער סטאַנציע פֿינף אַ זייגער; פֿאַר יצחקן האָט מענדל סוחר נאָר אַ האַלבן בילעט גענומען און אַנגעזאָגט אים, אַז ער זאָל זאָגן דעם קאַנדוקטאָר „אַשיעם ליאַט“² און זאָל זיך מאַכן קליין; ער זיצט אין וואַגאָן אין ווינקעלע און שרעקט זיך זייער.

עס הייבט-אָן טונקל צו ווערן. זינע האַלב פֿאַרמאַכטע אויגן זעען נאָר אַ רויך, וואָס טראַגט זיך אין דער לופֿט פֿון וואַגאָן און קערט זיך אין אַלע זייטן פֿאַרלאָזט און עלנט, אַ שטייגער ווי ער וואַלט קיין טאַטע-מאַמע נישט געהאַט. פֿון רויך קוקט נאָר אַרויס אין אַ זייט דאָס פעקל וועש. מענדלס ריזע-קעסטל. דער וואַגאָן קלאַפט און פֿון געשפרעך דערהערט יצחק נאָר אַפּגעהאַקטע ווער-טער. עפעס אַ ייד פֿרעגט „ווער איז דאָס יינגל?“ און טייט מיטן פֿינגער. יצחק האָט מורא צו הערן דעם ענטפֿער, און רוקט זיך פֿעסטער צו צו דער וואַנט. עס הערט זיך אַ זיפֿן. עפעס אַ קול קרעכצט און זאָגט: „ביטערע צייטן“. מען רעדט וועגן באַנקראַטן.

¹ (ווי אויף באַפעל) גלייך! — אַכט יאָר.

יצחק פֿאַרשטייט נישט, וואָס דאָס איז אַזוינס, נאָר משער איז ער זיך, אַז דאָס מוז זיין עפעס גאָר-גאָר שלעכטס, וואָס טרעפֿט זיך נאָר אין ביטערע צייטן. אַן אַנדער קול קרעכצט אויך און זאָגט, אַז ס'מוז זיין משיחס צייטן, אַז קיין פרנסה איז נישטאָ, נישטאָ... נניע גזירות קומען-אויף... און יצחקן ווערט זייער, זייער טרויעריק אויף דער נשמה. עס שטעלט זיך אים פֿאַר, אַז די ביטערע צייטן וועלן לאַנג דויערן. אַלע געוועלבער וועלן ווערן לידיק. אַלע יינגלעך וועלן גיין אַן קאַפּאַטלעך, אַלע מיידלעך — באַרוועס, אַן שידך און וועלן שרניען: „עס הונגערט מיך“. און די מאַמעס און די טאַטעס וועלן זיפֿצן: „ס'איז נישטאָ קיין פרנסה, גאָט זאָל זיך דערבאַרעמען“.

ער עפֿנט-אויף די אויגן און קוקט זיך אום: די אַלע פּנימער אַרום זעען אים אויס זייער פֿאַרביטערט און אים ווערט אַ רחמנות אויף אַלע, אויף מענדל סוחר אויך. ער איז אים איצט שוין מוחל, וואָס ער האָט פֿאַר אים גענומען נאָר אַ האַלבן בילעט און פֿאַר זיך — אַ גאַנצן.

דער צוג שטעלט זיך, מען גייט-אַריין און אַרויס פֿון וואַגאָן. מען שלעפט פּעקלעך. עפעס אַ קול פֿרעגט הויך:

— אַ וואָס מאַכט מען, הענעך?

— געלויבט השם יתברך! — ענטפֿערט אַן אַנדער קול.

— האָסט פרנסה? ווי גייט עס דיר?

— נישקשה, געלויבט השם יתברך!

און די פֿאַר בלויזע אויגן, יצחקס, קוקן אויף דעם ייד מיט ליבשאַפֿט. וואָלט ער זיך נישט געשעמט, וואָלט ער דעם ייד גע-זאָגט: „איר זענט אַ גוטער ייד, ר' ייד; איר האָט פרנסה, געלויבט השם יתברך, געלויבט השם יתברך“...

דער צוג האָט ווינטער גערירט און יצחק איז צוגעגאַנגען צום פֿענצטערל און גענומען אַרויסקוקן. עס האָט אַנגעהויבן אַלץ טונקע-לער צו ווערן, און אין דער טונקלקייט האָבן זיך ביסלעכווייז פֿאַר-לויפֿן די געשטאַלטן פֿון די ביימער און פֿון די פֿעלדער; די טעלע-גראַף-דראַטן האָט מען שוין נישט אַרויסגעזען. נאָר די סלופּעס

זינען אָועקגעשפרונגען איינער נאָכן אַנדערן און האָבן זיך באַהאַלטן. איבערן הימל האָבן זיך געשלעפט נאָך אַ ביסל רויטלעכע וואַלקנס. פֿון דער ווייטן האָט ציטנווייז אַ פֿינקל געגעבן אַ פֿייער. עס האָט געציטערט און געשפרונגען. און וואָס פֿינצטערער עס איז געוואָרן, אַליץ מער פֿייערלעך האָבן געציטערט. די סלופּעס האָט מען שוין קוים דערזען, הימל און ערד האָבן זיך צוזאַמענגעגאַסן אין איין שוואַרצער מאַסע און דער וואַגאָן איז אַריין צווישן צוויי מויערן ערד. פֿאַר די אויגן איז געוואָרן שוואַרץ, גאַר שוואַרץ, און אין דער שוואַרצקייט האָט זיך עפעס גערודערט, געלאָפֿן, ווער ווייסט ווהיין? יצחק דרייט זיך אויס צו מענדל סוחר און רעדט גאַר שטיל:

— ר' מענדל?

נאָר ר' מענדל דרעמלט.

— ר' מענדל? — זאָגט ער נאָך אַ מאָל און ציט אים בנים

אַרבל.

— וואָס?

— וואָס איז, אַז די „קאַליע“³ פֿאַלט-אום?

ר' מענדל ענטפֿערט נישט און לענט זיך צוריק אָן אויף דער

באַנק.

— גייט די וועלט אונטער? יאָ? — פֿרעגט דאָס קינד, ווי זיך

זעלבסט.

ר' מענדל שנאַרכט.

iv

אַרום עלף איז מען אַרויס פֿון וואַקזאַל. יצחקס פֿאַרשלאָפֿענע אויגן האָבן זיך אַליץ נאָך נישט געקאָנט אין גאַנצן עפֿענען. די ליכט האָט געבלענדט די אויגן. פֿון אַלע זינטן זינען געשטאַנען זייער הויכע הניזער, און דראַזשקעס איז געווען גאַר אַ סך. ערשט זיצנדיק אויף דער דראַזשקע, האָט זיך יצחק דערמאַנט, אַז ער פֿאַרט צום

³ ציג, באַן.

טאָטן, אין זיין האַרץ האָט אָנגעהויבן קלעמען אַן אומרויקייט, עפעס אַ שווערע דערוואַרטונג. מען איז דורכגעפֿאַרן אַ סך גאַסן, יעדעס מאָל, אַז דער פֿורמאַן האָט גענומען אין אַן אַנדער גאַס אַרײַן, איז יצחק צופֿרידן געווען, וואָס עס וועט געדויערן נאָך אַ ביסל לענגער. ער האָט זיך געמאַכט שלאָפֿן און פֿאַרמאַכט די אויגן.

בנּם טויער ציט מען בנּם מעשל. עס קלינגט. דער רעגן קאַ-פעט דערווייַל אויפֿן פּנים. אַ קאַלטער ווינט בלאָזט אויף דעם נניעם פֿאַלטאַנדל. דאָס פעקל וועט ווערט פֿניכט. עס דערהערן זיך פֿון אינעווייניק טריט און אַ געקלאַנג פֿון שליסלען. דאָס טויער עפֿנט זיך. יצחקן פֿאַרהאַלט זיך דער אַטעם:

„איצט“!

אַ גוי מיט אַ מעשענעם דאַשיק פֿאַרהאַקט דאָס טויער. עס הילכט אַרום-און-אַרום. זיי גייען-אַרויף אויף די טרעפּ, יצחק שלעפט קוים נאָך די פֿיס און זעט נישט, וואָס ס'טוט זיך אַרום. ער פֿילט נאָר מענדלס שווערע גרויסע האַנט אַרום זינער און דאָס געפֿיל איז זייער אַ שווערע. ביי דער טיר קלאַפט מענדל אַ פֿאַר מאָל. עס הערן זיך טריט פֿון באַרוועסע פֿיס. מען פֿרעגט: „קטאַ טאַם“⁴? יצחק דערקענט דעם פֿאַטערס קול און זיפֿצט-אַפּ ליכטער.

נאָר מענדל, דערהערנדיק די טריט, לויפֿט שנעל אַראָפּ פֿון די טרעפּ אויף די שפיץ פֿינגער און זאָגט יצחקן: „בלייב דאָ“! יצחק בלייבט שטיין שטיל, האָט מורא צו אַטעמען. אַרום איז פֿינצטער.

— קטאַ טאַם? — דערהערט זיך נאָך אַ מאָל הינטער דער טיר. אַן אַנדער קול, אַ ווייבערשער, רופֿט ווינט פֿון דער טיר.

— עפֿן, שלימזל, וואָס שטייסט דו?

די טיר עפֿנט זיך. יצחק דערזעט אַ פֿאַר ווייניג גאַטקעס. דער טאַטע בייגט זיך אַינן, שטעלט זיך צוריק אויף און פֿרעגט מיט אַ דערשראָקענעם קול:

— יצחק, דו?

⁴ ווער איז דאָרט.

— צו אַל די שוואַרצע יאָר! מאַך־צו די טיר, וואָס איז דאָס?
— הערט זיך פֿון דער אַנדערער שטוב. יצחק גייט־אַרײַן, די טיר
פֿאַרמאַכט זיך, דאָס קול פֿון דער אַנדערער שטוב פֿרעגט נאָך אַ
מאַל שוין בײַז; דער פֿאַטער ענטפֿערט נישט, קראַצט זיך איבערן
קאַפל און אַטעמט שווער.

יצחק בלעבט שטיין אין דער ערשטער שטוב. דער פֿאַטער גייט־
אַרײַן אין דער צווייטער, פֿון וואַנען עס שלאַגט אַ טונקעלע ליכט.
באַלד דערהערן זיך פֿון דאָרט געשרײַען:

— דינע ממזרים ברויך איך נאָך! זאַל ער גיין ברעכן הענט
און פֿיס... נאָך דעם שיטן זיך ווידער קללות, געשרײַען און אין מיטן
שווימט־אַרויס דעם טאַטנס קול: „ביילע, ביילע“, און דעם טאַטנס קול
איז אַזוי ווייך, ער בעט זיך אַזוי, ס'איז אַ רחמנות.

די געשרײַען געדויערן לאַנג. יצחק שטייט בײַם קאַסטן און
האַט זיך מורא צו רירן פֿון אָרט, ער קלערט נישט און טראַכט נישט,
און וויל נישט קלערן און טראַכטן... און די געשרײַען און די קללות
פֿון דער אַנדערער שטוב שלאַגן אים אין קאַפּ אַרײַן דורך די אויערן,
ווי אַ פֿאַליע דראַבנע שטיינדלעך, וואָס שיט זיך און שיט זיך און
הערט גאָר נישט אויף... ער ווערט מיד, לענט־אַן דעם קאַפּ אויפֿן
קאַסטן, און פֿאַרשטאַפט זיך מיט ביידע הענט די אויערן.

די געשרײַען ווערן שטילער, ווי דונערן צום סוף רעגן. עס
הייבן זיך אַן שטילע, אַפּגעהאַקטע קללות, קרעכצן און זיפֿצן. דער
טאַטע קומט־אַרײַן. נעמט־אַן יצחקן פֿאַר די האַנט און פֿירט אים
אין דער שטוב אַרײַן. אַ קאַפּ אין אַ וויסער הויב דערהייבט זיך פֿון
קישן און פֿרעגט:

— וווּ וועסט דו אים לייגן, אַז ס'זאַל דיך...

יצחק וויל וויינען. ער קאַן נישט. דער טאַטע רעדט אַלץ:

— ביילע, ביילע, כ'בעט דיך, ביילע, כ'וועל אים לייגן צו רבֿקהן

אין בעטל אַרײַן. ביילע, כ'בעט דיך...

— לייג דיר אים אויפֿן קאַפּ... — און דער קאַפּ אין דער הויב

דרייט זיך אום צו דער וואַנט.

דער פֿאָטער טוט יצחקן אויס, לייגט אים אין בעטל אַרײַן און גייט אַליין צוריק אין זײַן בעט.

אין דער שטוב איז שטיל. טייל מאָל נאָר גיט דער טאַטע אַ קרעכץ. אַ קליין לעמפל ברענט. און די ווענט און די פּאָדלאָגע זײַ-נען פֿול מיט מוראדיקע שאַטנס, יצחק ליגט רוײַק, רירט זיך נישט פֿון אַ לאַנגער ווײַלע.

ערשט ווען ער איז זיך משער, אַז אַלע שלאָפֿן שוין, דערלויבט ער זיך צו באַוועגן די האַנט און טרעפֿט אויף זײַנס אַ פֿוס, עפעס דאַכט זיך אים, אַז ער האָט געפֿונען אין זײַן גוף גאָר אַ נײַע זאַך. ער רירט זיך צו מיט דער האַנט צום אַנדערן פֿוס און ביידע פֿיס זעען אים איצט אויס גאָר לגמרי איבעריק. אים דאַכט זיך, אַז ס'וואָלט גענוג געווען, ער זאָל קליין זײַן, גאָר קליין, ווי אַן עפעלע, וואָס מען קען באַהאַלטן, ווי מען וויל.

נאָך אין אַ ווײַלע אַרום דרייט ער אויס דעם קאַפּ און דערזעט אַ פֿול קישן שוואַרצע האַר, און אַ קינדיש פנים מיט גאָר רויטע ליפֿן. דאָס קינד עטעמט רוײַק פּאַמעלעך. אים ווערט גאָר פֿריילעך און לײַכט אויפֿן האַרצן.

אים דערמאָנט זיך זײַן ברודערל, וואָס איז געשטאַרבן און ליגט באַגראָבן אין דער ערד. אַז ער איז געשלאָפֿן מיט אים, האָט זיך אויך די קאָלדרע אַזוי גערירט אַרויף-און-אַראָפּ, אַרויף-און-אַראָפּ... ער רוקט זיך צו נענטער, רירט-אַן די האַר, רירט זיך צו צום שטערן. ער וויל בעסער אַנקוקן דאָס פנים, קניט-אַנידער אין בעט און בייגט זיך צו. און דאָס קליינע פנימל שלאָפֿט און שלאָפֿט, עטעמט און עטעמט. ער בייגט-צו זײַנע ליפֿן, קושט דאָס פנימל, וואָס אַ מאָל שטאַרקער, און חורט:

— כ'האַב דיך אַזוי ליב, כ'האַב דיך אַזוי ליב, אַזוי ליב...

נאָר דאָס מיידעלע כאַפט זיך אויף מיט אַ הויך געוויין. אין שטוב ווערט אַ גערודער. דער טאַטע פֿרעגט זיך, וואָס דאָס איז? די הויב שרײַט און שילט און דאָס מיידעלע הייבט נאָך העכער אַן צו וויינען. זי שרײַט און ווייזט-אַן מיטן פֿינגער אויף יצחקן:

— ער... ער... מאַמעשי...

— וואָס האָט ער דיר געטאָן? — פֿרעגט דער קאַפּ אין דער הויב.

— דאָ, דאָ... — וויזט דאָס מיידעלע אָן מיט דער האַנט אויף

דער באַק.

די מוטער גייט אַראָפּ. נעמט דאָס מיידעלע צו זיך אין בעט אַרײַן. אַ פּאַר בייזע אויגן קוקן אָן יצחקן. ער בלייבט אַליין, אים ווערט זייער טרויעריק. ער האָט מורא צו וויינען, אַפּצוויפּצן. ערשט, אַז ער ווערט אַנשלאָפֿן רײסן זיך די זיפּצן אַרויס פֿון דער ברוסט.

געחלומט האָט זיך אים, אַז ער האָט אונטער דער שאַנק געפֿונען אַ סך געלט. ער נעמט און נעמט און עס ווערט אַלץ מער. ער האָט שוין אַנגעלייגט פֿולע קעשענעס, אַנגעטיילט דער מאַמען און דעם טאַטן אַ סך, און ביידע האָבן זיך געפֿרייט, אַז ס'וועלן שוין נישט זײַן קיין ביטערע צײַטן און זײ וועלן זיך שוין קיין מאַל, קיין מאַל נישט גטן. זײ זײַנען געזעסן בײַם טיש און געצײלט דאָס געלט. יצחק האָט דערלאָנגט און דערלאָנגט. די מאַמע האָט געשמייכלט. דער טאַטע אויך. און יצחק האָט געפּאַטשט אין די הענט: „אַט אַזוי, גוט אַזוי“...

ער שמייכלט אין חלום.

3

ת כ ל י ת

א. מ. ווייסענבערג

דער הולך ורוך בא

דערציילונג

אן אויסגעשטערנטע נאכט. א הייליקע, פֿאַרכטיקע סליחות-נאכט. שטילע, פֿינקלענדיקע שטערנדלעך קוקן-אַראַפֿ פֿון הויכן בלויזען הימל אויפֿן האַלב אַנגעשלאַפֿענעם שטעטל. אין האַלב אַנגעשלאַפֿענעם, ווייל אין טייל הַזוּער איז מען נאָך וואָך. בני זעליק שוסטער איז נאָך אָפֿן טיר-און-טויער און זינע געזעלן זינען אַזוי פֿאַרטיפֿט אין דער אַרבעט, אַז זיי באַמערקן ניט די ליכטיקע אייגעלעך פֿון הימל, וואָס האָבן געוואַנקען צו זיי דורך די אָפֿענע פֿענצטער. די בליצלאַמפֿן אין שטוב בלענדן זיי די מידע אויגן און זיי לאָזן זיי גערנוויליק אַראַפֿ צו דער אַרבעט.

פֿאַרנומענער פֿאַר אַלע איז דער לאַנגער נאַטע. ער וויל זיך פֿאַרשלאָגן מיטן האַמער די געדאַנקען; זיי לאָזן זיך אָבער נישט: „עס גייען אַזעלכע הייליקע טעג, אַן אוצר געלט דאַרף מען... און פֿון וואַנען? איבערן זומער האָט ער נישט פֿאַראַיבעריקט קיין רובל... פֿאַר זיך עפעס צו קויפֿן אויף יום-טובֿ — איז קיין רייד נישט. זאַל נאָר אין שטוב זיין צו ליטן גלייך. אַ מאַסע הוצאות: אויף ראש-השנה — ברוינע פֿייגל... אויף יום-כיפור — עופֿות; כאַטש צו איינ-ציקע פֿפרהלעך פֿאַר יעדן קינד. דערנאָך גייט ערשט סופֿות. מען זיצט מיט מענטשן אין איינעם אין סוכה. דאַרף מען האָבן אַ לעש-טשיקל¹, צוקער-באַבעס גרויסע — נישט פֿאַרשעמט צו ווערן פֿאַר

---

¹ פישל.

לײַט. און ער טרײַבט זיך צו: „בעסער אַרבעטן אין דער נאַכט אַרײַן, אַבי צו זײַן אַ מענטש צווישן מענטשן“. און ער הײבט און לאַזט אַראָפּ אַלץ האַסטיקער און האַסטיקער דעם האַמער אויף דער האַר-טער פּאָדעשווע, אַרומפּאַרנדיק מיט איר איבערן שטיין, וואָס איז געלעגן אויף זײַן אויסגעדאַרטער, דינער קני.

חײמל, זײַן אַכצן-יאָריק יינגל, וואָס העלפּט אים אונטער און גרײט אים צו אַרבעט, זיצט אין דער זײַט, כמעט הינטער דעם פּאָל-טערס אַקסל, און קאָוועט אַ שטיוול, קלאַפּנדיק שוואַך און לאַנגזאַם מיטן העמערל. די פּלעקלעך² האָבן זיך דאָס מאָל נישט גלאַטיק גע-גליטשט אין דער געלעכערטער זײל אַרײַן. טײל צעברעכן זיך, טײל שפּרינגען אין גאַנצן אַוועק, גלײַך זײ וואָלטן גענאַרט זײער יונגן מײסטער, שפּילנדיק מיט אים אין באַהעלטעניש, קוים מאַכט ער צו אַן אויג פאַר מידקײט, און די מידקײט באַפּאַלט אים פֿון צײַט צו צײַט, דעמאָלט טוט ער זיך אַ וויג, לאַזט אַראָפּ דעם קאַפּ צו דער שױס; נאָר דערשפּירנדיק דאָס קאַלטע אַנזערנע העמערל בײַם שטערן, כאַפּט ער זיך אויף און קוקט זיך אום מיט צוויי אָפּענע, דערשראָ-קענע אויגן, צי לאַכן נישט פֿון אים די געזעלן. מען האָט עס גראַד נישט באַמערקט, נאָר ער בײזערט זיך אויף זיך אַלײן: „עס איז קײן תכלית נישט צו שלאָפֿן“. ער ווייסט, אַז דער פּאַטער וועט וואַרטן אויפֿן שטיוול. „פֿע, אַ מיאוסע זאַך דער שלאָף!“... כדי מער נישט אַינצושלאָפֿן, לײגט ער אַוועק דעם שטיוול און גײט-צו צום קובל וואַסער, דערפֿרישט זיך מיטן קאַלטן וואַסער דאָס פנים מיט די אויגן, און גײט שטאַלץ צוריק צו דער אַרבעט. אויפֿן וועג וואַרפֿט ער אַ דרײסטן בליק צום וואַנטזײגער. „אַ-וואַ האַלב צוועלף! מען דאַרף זיך רירן“. ער אַיילט זיך צו זײַן אַרט און פֿון אונטערן העמערל שײַטן זיך לעבעדיקע קלעפּ איבער די קעפלעך פֿון די אומרויקע שטיפֿטן. ווי אַ האַגל שײַטן זײ זיך, די קלעפּ, און קלינגען-אַפּ פֿון די לערע גרויסע פֿעסער, וואָס שטייען אין דרויסן בײַם אָפּענעם פֿענצטער,

² שטיפֿטן.

אָפּוואַרטנדיק מען זאָל זיי אָנפאַקן מיט שוּכוואַרג און אַוועקשיקן אין די רוסישע גובערניעס.

*

עלקע, אַ דיקלעך ווייבל, ווי עס פאַסט פֿאַר אַ באַלעבאַסטע, אין געשטאַנען ביים קווימען און געפרעגלט פֿעטס אויף אַ פּאַטעלניע. דער־בני האָט זי פֿון דער וועטשערע אויך נישט אַראָפּגעלאָזט קיין אויג. זעליק, דער מאַן, דאַרף באַלד צוריקקומען פֿון גאַס, און זי רירט זיך צו, ער זאָל טרעפֿן דאָס עסן פֿאַרטיק. געשיקט טוט זי פּלוצלינג אַ גאַס נאָך עטלעכע לעפֿל פֿעטס אויף דער פּאַטעלניע. דער זאָד³ פֿון צאַפּלדיקן פֿעטס אויף דער קאַכעדיקער פּאַטעלניע וועקט דעם לאַנגן נאַטע פֿון זיינע יום־טובֿדיקע דאגות.

— אַט אַזוי איז אַ תּענוג! — טראַכט ער, אַן אויג וואַרפֿנדיק צום קווימען — גרויסע באַבעס מיט ברייטע קלאַרע פֿאַרפֿל, מיט אַ יויך באַגאַסן, דערנאָך מיט פֿעטס... אַ מאַכל! דאָס מעג שוין ראַטשילד עסן! דאָס וואַסער קומט אים אין מויל אַרײַן... דערבײַ דערפֿילט ער אַבער, אַז דאָס האַרץ ווערט אים אויך וואַסערדיק, אַז דער געשמאַק פֿון „ראַטשילדס מאַכל“, וואָס צעגייט זיך אין שטוב, שוואַכט אים וואָס אַ מאַל מער אָפּ.

ער קען לענגער שוין נישט זיצן און ער דרייט זיך איבער צו חיימלען און זאָגט אים:

— ווי האַלטסט דו מיט דער אַרבעט? שוין צייט צו גיין אַהיים. — באַלד, טאַטע! — ענטפֿערט חיימל דערפֿרייט. און אין אַ וויי־לע אַרום האַבן זיי ביידע אַוועקגעלייגט די אַרבעט, אָנגעטאָן די כאַ־לאַטלעך און געווינטשן אַ גוטע נאַכט דער באַלעבאַסטע. דערבײַ האָט נאַטע אַ פֿרעג געטאָן, וווּ ער, איר מאַן, קאָן זיך אַצינד געפֿיר־נען. זי פֿרעגט: צו וואָס? און ער ענטפֿערט, אַז ער דאַרף אַ ביסל געלט. עלקע גיט אַ צי מיט די אַקסלען, אַז זי ווייסט נישט, און נאַטע

³ קאַכעניש.

מיטן יינגל האבן זיך אַ לאַז געטאָן צו דער טיר, זאָגנדיק נאָך אַ מאָל „אַ גוטע נאַכט“ צו דער באַלעבאַסטע מיט די איבערגעלאָזטע געזעלן. אויף יענער זייט שוועל האָט נאַטע דערזען פֿאַר זיך דעם שיינעם, לויטערן הימל מיט די פֿינקלענדיקע שטערן און האָט דערפֿילט, אַז זיין האַרץ ווערט פֿול מיט שטילער פֿרייד. דעם הונגער האָט ער פֿאַרגעסן.

— גאָט האָט באַשאַפֿן אַזאַ שיינע וועלט! — זאָגט ער צו חיימלען און טראַכט באלד, אַז דאָס אַלץ איז נישט פֿאַר די וואָס מוזן זיצן און אַרבעטן אין שטוב. דאָס זאָגט ער שוין חיימלען נישט.
— פֿרנסה! — טראַכט ער ווייטער — מען מוז אַהיימברענגען כאַטש אַ קערבל...

נישט-וויילנדיק טוט ער זיך אַ טאַפּ אין קעשענע און רונצלט-אַבן דעם שטערן. „וואָס זי וועט זאָגן, וועט זי גערעכט זיין“ — טראַכט ער — „זונטיק געגעבן איר אַ רובל. נו, איז שוין, געלויבט איז גאָט, דינסטיק ביי נאַכט. איר שווער ביטער האַרץ וועט זי, דאַכט זיך, צו מיר אויסגיין“.

ער וויל זיך קלאַר מאַכן, צי וועט ער נאָך קאָנען אויסהאַלטן דאָס מאָל אַהיים צו קומען אָן געלט. ער פֿרוווט זיך טרייסטן; עס איז שוין שפעט, צינד דאָרף זי דאָך קיין געלט נישט! דעם טאָג איז זי שוין איבערגעקומען. אלא, מאַרגן? וועט ער באלד אין דער פֿרי כאַפֿן צוויי-דריי רובל און אַהיימטראַגן. אָבער נאָכן גאַנצן ישוב־הדעת איז אים דאָך שווער אַהיימצוגיין מיט די ליידיקע הענט. „זי ווייסט גאָר נישט, ווי שווער עס קומט-אַן דאָס קערבל אַרויסצוקריגן!“ — פֿאַרענטפֿערט ער זיך פֿאַר זיך אַליין. „זי מיינט, איך רייך נישט, מאָן נישט! רייך, אַז ווען מען דאָרף אַ רובל, ווערט ער נעלם!“
— קום טאַטע! — וועקט אים חיימל, אַגרירנדיק אים ביי אַרבל.

נאַטע באַמערקט עס נישט און שפּריינט נאָך שטילער. ער דער-מאַנט זיך, אַז נאָך ביי אַנבײַסן האָט זי אים דערמאַנט, און ער האָט איר צוגעזאָגט, אַז ער וועט איר שפעטער שיקן. האָט זי, נעבעך, גע-

מוזט שוואַרצן זיך דאָס פנים און גיין באַרגן אויף וועטשערע אין קלייטל. און אַפֿשר האָט זי גאָר נישט באַקומען! דאָס וואָלט שוין גאָר שרעקלעך געווען. גיין — באַפֿעסטיקט ער זיך אין דער דעה — אַזוי גייט מען נישט אַהיים!

חיימל ציט אים ביים אַרבל און ער טראַכט: „ווען כאַטש אַ צוויי זילבערנע רובל, גיי איך אויף אַן אַניזערנער בריק“... איך קום אַהיים מיט אַ מליץ־יושר... וואָס געווען איז געווען, נאָר געוויסט וואָלט זי, אַז מאַרגן האָט זי מיט וואָס אַרויסצוגיין אין גאָס אַרײַן. עס וואָלט געווען ווי בײַ לײַט... ווי אַמאָל... זי וואָלט אים גאָר אַנדערש מקבל־פנים געווען... זי וואָלט געווען אַזוי ליב... דאָס טעלערל פֿון הימל וואָלט זי אים צוגעבויגן“...

— הער, חיימל! — ווענדט ער זיך צום זון — דו גיי אַהיים, און איך וועל אַפּזוכן זעליקן און כאַפט בײַ אים אַ ביסל געלט.
— וועסט אים דען געפֿינען אַצינד?
— אַפֿשר. רײַז אַוודאי אין שענק.

חיימל לאַזט זיך עס צוויי מאָל נישט זאָגן, נעמט זיך אַראָפּ אין אַ זיטונגאָס, און זינע יונגע פֿלינקע טריט הערן זיך. וואָס אַ מאָל ווייטער און ווייטער און ווערן באַלד פֿאַרהילכט.

*

די געסלעך זינען שוין שטיל און לער, די קליינע נידעריקע הייזלעך שלאָפֿן שוין לאַנג מיט פֿאַרמאַכטע לאַדן, ווי אַראָפּגעלאָזטע ברעמען אויף פֿאַרשמאַכטע אויגן. זעלטן, דורך אַ שפּאַלט פֿון אַן אַינגעטריקנטן לאַדן, ציטערט־אַרויס אַ רויטלעכע שנין און לייגט זיך איבער דער ברייט פֿון געסל ווי אַ העל פּאַסיקל. ס'מערסט שלאָפֿט מען שוין, און נאָטעס מידע אויגן און מידע פֿיס האָבן זיך אויך געבעטן רו. נאָר ער האָט געמוזט שפּאַנען איבער די שטילע געסלעך. די ברעמען זינען אים שווער געוואָרן ווי בלײַ: די פֿיס הייבן זיך קוים. אין גאַנצן פֿילט ער זיך ווי נאָך אַ לאַנגן, שווערן תענית. אַזוי דערגרייכט ער די שולגאַס. אויף די טרעפלעך פֿון דער ווייבער־

שער שול האָט ער דערזען אַ זיצנדיקע געשטאַלט. ער איז צוגע-
 גאַנגען אַ ביסל נענטער און האָט זיך אָפּגעשטעלט פֿאַרצייטערט. ער
 האָט דערקענט די משוגענע כּיָקע. „וואָס פֿון אַ מענטש קען ווערן?“
 — שוידערט אים דורך די ביינער. — געהאַט דרייַ אייגענע געוועל-
 בער, אַן אייגן הויז, קומט גאַטס שטראָף, שלאָפֿט זי אַינגעהויקערט
 אויף די טרעפלעך אין אַ שטיקל צעריסענער פֿאַטשיילע. וואָס וואָלט
 עס באַריט ר' דן דעם וואַכערער⁴, ווען ער לאָזט זי איבערנעכטיקן
 ביי זיך? כאָטש הינטער דער טיר?... ער דערפֿילט, ווי אַ ביטער-
 קייט קומט אים פֿון האַרץ צו צום מויל. ער, דן, ווייסט ער, איז אַ
 פֿרומער ייד, „מיר אַזאַ מזל. — טראַכט ער — יום־כיפור דאַונט ער
 נעילה פֿאַרן עמוד אין שול, און אַזוי יאַמערלעך, מיט אַזאַ מתיקות!“
 ער מוז דערפֿון נישט וויסן... און קיינער זאָגט אים נישט... ער האָט
 ביי איר דאָך אַלץ צוגענומען... „מאַ — טרייסט ער זיך — עס פֿעלט
 נישט קיין אומגליק אויף דער וועלט. און אַפֿשר — טראַכט ער איי-
 בער — איז איר גאָר בעסער פֿאַר אַלע... זי ווייסט נישט! אַנדערע
 אַלמנות איז ערגער...“ און ער דערשרעקט זיך פֿאַרן געדאַנק וועגן
 אַנדערע אַלמנות... עס איז טאַקע אַלץ ביי זיין ליבן נאָמען אין דער
 האַנט, נאָר פֿון אַ קורצער צייט ווערט דאָס שפּאַרעניש ביים האַרץ
 אַלץ עפֿטער און עפֿטער... וואָס אַ מאָל פֿאַלט ער אַוועק און יעדעס
 מאָל, ווען ער פֿאַלט־אַוועק, מיינט מען, אַז ער איז פֿאַרבײַ, מער אויף
 יענער ווי אויף דער וועלט.

און ער שפּריינט ווייטער און איז פֿון דער שולגאַס אַרײַן אין
 מאַרק, וווּ ער האָט פֿון ווייטנס דערזען די שענק, צו וועלכער ער
 איז געגאַנגען. די טיר פֿון שענק איז שוין צוגעמאַכט. עס איז אַבער
 נישט מעגלעך! ער גלייבט זײַנע אויגן נישט און גייט צו פּרוּוון די
 טיר. און ער האָט זיך דערפֿרייט, אַז זי איז נישט מער ווי צוגע-
 לענט פֿאַר יוצא זײַן. ער האָט דאָך נישט געוויסט ווי צו כאַפֿן וואָג:
 „אַרײַנגיין, צי נישט אַרײַנגיין?“... ער קלערט, אַז גלאַט אַרײַנקומען,

⁴ פּראָצענטניק.

עמעצן זוכן און גאָר נישט געבן צו לייזן, האָט גאָר קיין פנים נישט. און צוריקגיין מיט וואָס ער איז געקומען ווילט זיך אים אַוודאי נישט. וואָס טוט מען?... וואָלט ער געהאַט כאַטש אַ פֿינף קאַפּיקעס, טראַכט ער אומזיסט זוכנדיק אין בידע וועסטל-קעשענעס. ווען ער האָט פֿינף קאַפּיקעס וואָלט ער אַרײַנגעקומען טרינקען אַ גלעזל ביר און וואָלט אַגבֿ געוואָרפֿן אַ בליק אין איין שטוב, אין דער צווייטער, ביז ער וואָלט אים דערטאַפּט. נאָר טו עפעס אָן אַ גראַשן בײַ דער נשמה. אַזוי פּאַסט נישט... ער וועט זיך אומזיסט נאָך אַיננריסן⁵ דאָס פנים... איז ער אַפֿילו דאָ, זיצט ער נישט אַליין. זיצט ער מיט אַ גאַרבער און שמועסט וועגן יוכטן, צי מיט אַ סוחר און רעדט וועגן עקספעדיציע. „נו, — טראַכט ער טרויעריק — וועל איך... נאַטע... צוגיין גלאַט פֿון דער העלער הויט: זעליק, איך דאַרף געלט... ניין! עס פּאַסט נישט.“ און נאָך אַ לאַנגן ישובֿ בײַ דער טיר פֿון שענק האָט ער זיך איבערגעדרייט און צוריק אַהיים געגאַנגען.

*

מרים איז נאָך נישט געשלאָפֿן, כאַטש זי איז שוין געלעגן אין בעט. חיימל האָט איר איבערגעגעבן, אַז דער טאַטע איז געגאַנגען אויפֿזוכן זעליקן, און זי האָט וואַכנדיק געוואַרט אויפֿן מאַן מיטן געלט. אין קליינעם נידעריקן שטיבל האָבן געאַטעמט אַכט נפֿשות, מרים מיט צוויי קינדער זינגען געלעגן אין איין בעט, חיימל אין דער העלפֿט פֿון צווייטן; די צווייטע האָט ער איבערגעלאָזט פֿאַרן פֿאַטער. צופֿוסנס דעם מענישן בעט, אויף אַ שלאַפֿבאַנק, שלאָפֿן צוויי קינדער. איבערגעדעקט מיטן פֿאַטערס אָן אַלטע קאַפּאַטע; נאָך איינס ליגט קעגנאיבער דער שלאַפֿבאַנק, אויף אַן אַלטמאַדישן פֿלאַכן קאַסטן, צו-געדעקט מיט דער מוטערס פֿאַטשיילע, נישט ווינט פֿון איר בעט. דאָס בלאַסע פּנימל אויפֿן טונקל קליינעם קישעלע, וואָס איז אָנגע-שפּאַרט בײַם קווימען, שימערט פֿאַר בלאַסקייט, איבערן קווימען שניגט אַ קליין לעמפל און וואַרפֿט זינע דינע טרויעריקע שטראַלן צום

⁵ אַיננשמירן מיט סמאָלינעס.

שכן, דעם מעשענעם, פֿון פֿליגן-געשפרענקלטן, הענגל-לייכטער. דאָס אַרעמע פֿייערל האָט אויך אַזוי טרויעריק געקוקט אויפֿן גאַנצן „פֿלי- בית“; דער עיקר — אויפֿן קליינעם רויט געפֿאַרבטן טישל מיטן ווייס-הילצערנעם שטול, מיט דער צעפֿלאַצטער דעק, וואָס פֿלעגט זיך אָפֿט עפֿענען ווי פֿליגל פֿון אַ סוכה.

עס הערן זיך טריט הינטערן פֿענצטער. מרים דערקענט דעם גאַנג און שטעלט אָן די מאַטע אויגן צו דער טיר, אין וועלכער דער „לאַנגער נאָטע“ האָט זיך באַלד באַוויזן. שטיל ווי אַ גנב איז ער אַרײַנגעקומען און געהיט זיך די טיר זאָל בײַם עפֿענען און פֿאַר- מאַכן קיין סקרײַפֿ נישט טאָן. אויף די שפּיץ נעגל איז ער צוגעגאַנג- גען צום טישל, אויסמײַנדיק דעם הענגל-לייכטער, פֿון וועלכן ער האָט שוין איין מאָל געכאַפּט אַ פּסק פֿאַר קריכן אים אין וועג אַרײַן. ער וואַרפֿט אַ פּרוּוונדיקן בליק איבער מרימס בעט, צי זי שלאָפֿט נישט, און דערזעט אירע אָפֿענע אויגן. זי קוקט אויף אים, באַטראַכט זײַן אויסגעדאַרטע פֿיגור, זײַן בלאַס געזיכט און פּלוצלינג דערפֿילט זי צו אים אַזאַ האַרציק מיטלייד, אַז זי וואַלט אים די נשמה אַוועקגעגעבן, אַבי ער זאָל באַוויזן אַ פֿרײַען מוט. זי ווייסט, אַז נאָר צוליב איר און די קינדער ווערט ער אַזוי פֿאַרשוואַרצט און געפּני- ניקט. זי שטאַרקט זיך און פֿרעגט שטיל ווי אַ שטילע טויב:

— נאָטע, האָסט אים געפֿונען?

ער שאַקלט מיטן קאָפּ:

— ניין!

זי פֿאַרשטיקט אַ זיפֿן און זאָגט אים:

— נעם דיר דאָרט די וועטשערע פֿון אויפֿן קוימען.

און גיט-צו מיט אַ שווערן אָטעם:

— נאָר וואָס פֿאַר אַ טעם וועסט דו שוין פֿילן?... באַבעלעך מיט

פֿאַרפֿל, אַז עס שטייט לאַנג...

און ער טראַכט: „באַבעלעך מיט פֿאַרפֿל... טאַקע אַ שאַד, פֿרי-

שערהייט שמעקט עס גאָר אַ מאַכל“... ער ווענדט זיך צום קוימען,

נעמט-ארויס א טעפל פֿון קאלטן אש און צוריקגייענדיק צום טיש
נעמט ער מיט דאָס לעמפל מיט דער צווייטער האַנט.

— געוואָרן אַ פּאַפּ דערפֿון. אַ פּאַפּ צום וואַרשטאַט... — זאָגט
ער, נעמענדיק דעם לעפֿל צום מויל.

ער דערמאָנט זיך אין זעליקס וועטשערע. „אַ שיינער חילוק! —
טראַכט ער און בייזערט זיך באַלד אויף זיך אַליין, ווי עס פֿאַלט
אים גאַר אַינן צו פֿאַרגלייכן זיך מיט זעליקן — קבצן איינער! —
טראַכט ער — אויך מיר אַ מענטש!“... פֿיל עסן קען ער דאָך נישט:
„פֿאַרט אַ פּאַפּ“, און מער נאָך — פֿאַר מידקייט. ער האָט אַוועקגע-
שטעלט דאָס טעפל, און הייבט-אָן, אויפֿן בעט זיצנדיק, צו ליענען
קריאת שמע, נאָר ער ענדיקט זי אויך נישט און ווערט אַנגעשלאָפֿן
אין די קליידער.

*

עס איז נאָך אַ פּאַר שעה צו טאָג און דאָס שטעטל וואַכט שוין.
אַפֿשר שלאָפֿן נאָך עטלעכע נגידים. די שולגאַס רודערט שוין. די
בית-המדרש-פֿענצטער גלאַנצן. פֿון אַלע עקן פֿון שטעטל אַינלט זיך
דער עולם מיט סליחות אין האַנט. דורך די ציטערדיקע האַלב אויס-
געבראַכענע שויבן פֿון בית-המדרש רייסט זיך דעם בעל-תּפֿילהס
קול אויף דער גאַס אַרויס און אין דער פֿאַרטאַגנדיקער קילער
לופֿט וויגט זיך שוין דער טרויעריק יאַמערלעכער ניגון פֿון יתגדל.
פֿון דער פֿינצטער אין עק גאַס שווימט-אַרויס דער לאַנגער
נאַטע. ער גייט האַסטיק. זיין שווערער אַטעם הערט זיך פֿון ווינטנס.
ער אַינלט צום בית-המדרש, צום קוואַל פֿון געשריי, וואָס האָט זיך
פלוצלינג אויסגעבראַכן פֿון הונדערטער מנילער. דער יאַמער איז
אים דורך די ביינער געגאַנגען. ער איז פֿאַרציטערט געוואָרן און
האָט זיך אַ שאַקל געטאָן. ער האָט זיך דערפֿילט ווי אַן עלנט שוואַך
פֿייגעלע אין אַ שטורעמווינט: „אַזעלכע הייליקע טעג, פֿאַרכטיקע
נעכט“ און ער האָט פֿאַרשלאָפֿן, און „גיב-נאָך דעם זינדיקן גוף!“...
ער איז אַריין אין בית-המדרש, געבליבן שטיין בנן דער טיר און
האָט אַנגעהויבן בלעטערן די סליחה ווי אַ צעטומלטער. ענדלעך

האַט ער געפֿונען דעם יום רביעי און ער איז ביסלעכווייז צו זיך גע-
קומען, און אָנגעהויבן מיט עולם; לך ה' הצדקה וועט ער זאָגן שפע-
טער. נאָך גוט וואָס ער האָט דעם פֿזמון גיט פֿאַרזאַמט, „חוקר הכל
וסוקר הייבט-אָן דער בעל-תֿפֿילה און נאָטע זאָגט-נאָך פֿסוק ביי פֿסוק,
ערנסט נאָר קאַלט ווי אַני, אָן מתיקות, אָן טרערן — שמע קולנו“
— הערט ער נאָך זיין אייגן מויל זאָגן. די ווייטערע ווערטער ווערן
דערטרונקען אינעם ים פֿון קולות. ער וויל אַרײַנשרײַען, זאָל זיך
זיין קול אויך הערן. ער קען אָבער קיין העכערע טענער נישט אַרויס-
ברענגען; ער קען אָפֿילו נישט וויינען. דאָס האַרץ איז אים ווי פֿאַר-
גליווערט אויף קאַלט, און די אויגן זינען טרוקן און ברענענדיק.
„אַל תשליכנו לעת זקנה, ככלות...“ — און שטיל בעט ער זיך מיט
פֿאַרטריקנטע ליפֿן און קנייטשט זיך מיט אַלע פֿוחות אויס אַ רחמי-
נות-פֿנים, פֿאַרשטייענדיק דעם טײַטש פֿון די ווערטער. דער „פֿזמון“
האַט זיך געענדיקט און ער שטייט נאָך אַ וויילע איבער דער אָפֿענער
סליחה. ער האָט זיך נישט אומגעקוקט צו קיינעם און קיינער נישט
צו אים. אָפֿילו דער שמש מיט דער קלינגענדיקער פֿושקע האָט אים
פֿאַרבינגעלאָזט...

ביסלעכווייז האָט דער הימל אָנגעהויבן העלער ווערן אין מורח-
זייט. אַרבעט-מענטשן האָבן מיט זיך געהאַט טלית-און-תֿפֿילין און
שטעלן זיך דאַוונען; ליידיק-גייערס האָבן נאָך געהאַט צייט. מען האָט
גערייכערט, געגענעצט, געשמועסט מכוח אַ הייסער מקווה, וואָס
מען וועט האָבן איבער אַלע סליחות-טעג, און אַ קלער געטאָן, צי
„יענע“ מעגן שוין דאַוונען שחרית, צי מען דערקענט שוין דעם
חילוק פֿון אַ הונט ביז אַ וואָלף... ענדלעך איז טאָג געוואָרן. און דער
גאַנצער עולם האָט זיך גענומען צום דאַוונען. נאָטע האָט געדאַונט
מיטן עולם, נאָר עפעס אָן „לעבן“, אָן פֿוח. ערשט דאָס שוּפֿר-בלאָזן
האַט אים דערמאַנט, וווּ ער איז אין דער וועלט... ער האָט אַ קוש
געטאָן די מזוזה און איז אַוועק אַהיים.

*

אַז ער איז אַרײַן צו זיך אין שטוב, איז שוין מרים געווען האַלב אַנגעטאָן. ער האָט געזאָגט „גוט־מאַרגן“, און זי האָט אים שטיל און ברזגז, ווי אים האָט זיך געדאַכט, געענטפֿערט „גוט־יאָר“. חיימל איז געשטאַנען אַנגעטאָן, און האָט גענומען בנים פֿאַטער די תּפֿילין און איז אַוועק אין בית־המדרש.

מרים האָט אַראָפּגענומען פֿון קאַסטן דאָס פֿאַרשלאָפֿענע קינד און אַריבערגעטראָגן עס צו זיך אין בעט אַרײַן. נאָך דעם האָט זי גענומען די פֿאַטשיילע איבערן קאַפּ און, איבערלאָזנדיק דעם מאַן אין שטוב, איז זי אַוועק אין מאַרק אַרײַן. דאָרט האָט זי זיך אָפּגע־שטעלט נישט ווייט פֿון די טישלעך מיט געבעקס. „נאָר באַרגן און באַרגן — טראַכט זי — פֿון אויפֿשטיין ביזן שלאָפֿן.“ עס איז איר שווער אַזוי באַגינען צו נעמען אויף באַרג. „זי געטרויט מיר אַפֿילו, אָבער אַזוי פֿרי! זי האָט נאָך אַפֿשר קיין פֿאַטשאַנמנעק⁶ נישט גע־האַט... און עס קומט איר שוין אַזוי אויך צוויי גילדן מיט צוועלף גראַשן.“ זי שטעלט זיך אָפּ נישט ווייט פֿון טישל און קלערט: זאָל זי צוגיין, פֿילט זי, אַז דאָס בלוט פֿאַלט איר צו די פֿיס פֿאַר שרעק, טאַמער זאָגט מען איר אָפּ. און צוריק אַהיימגיין מיט ליידיקע הענט איז איר אַ ווייטיק... זיי — חיימל און דער מאַן — וועלן דאָך אַוועק־גיין צו דער אַרבעט אום איבערגעביסן. איידער זי האָט דעם ישובֿ האָט זיך די בעקערין גראַד אומגעקוקט און האָט זי דערזען — „וואָס שטייסט דו דאָרט, מרים? קום אַהער!“ — האָט זי גערופֿן. מרים איז צוגעגאַנגען, שפּירנדיק אַז אירע אויגן ציען זיך צו דער ערד. נאָר זי האָט זיך געשטאַרקט אַנצוקוקן די בעקערין אין פנים אַרײַן.

— גוט־מאַרגן!

— גוט־מאַרגן, גוט־יאָר!

— איך האָב קיין האַרץ ניט געהאַט צו זאָגן אײַך... — האָט מרים פֿאַרשעמט אַרויסגערעדט.

— נו, נו, ס'שאַט נישט! — האָט זי די בעקערין געטרייסט

⁶ (פויליש) אָנהייב, טעע לייזונג (פאַר דער קאַסע).

— זאל דיר וויל באקומען. וואָלט איך אזאָ דאגה געהאַט מיט די חובות בני היגע שיינע באַלעבאַסטעס ווי איך האָב אַ דאגה מיט דיין חוב! מרימען איז אַ שטיין אַראָפּ פֿון האַרץ. זי הייסט זיך אַפּוּרענגן צוויי פֿונט פּלעצלעך.

— ווייסט, טאַכטערשי, וויפֿל עס איז שוין?

— יאָ, צוויי מיט צוועלף פֿון פֿריער, ערשט — פֿערצן, איז שוין מיט זעקס און צוואַנציק — האָט מרים באַרעכנט און איז אַוועק אַהיים.

*

אַ גליקלעכע איז מרים אַהיימגעקומען. אויף נאַטעס געזיכט האָט זיך אויך באַוווּן אַ שוואַכער שנין פֿון אַ שמייכל, דערזעענדיק אז זי טראַגט עפעס אין פֿאַרטעך. זי ציילט די פּלעצלעך אַרויס אויפֿן טיש, און ער ווערט צוריק ערנסט און פֿאַרטראַכט: זי האָט נישט פֿאַרמאָגט דערויף... ווייטער זיך דאָס פנים פֿאַר-שוואַרצט...

און ער פֿילט זיך זינדיק קעגן איר. ער האָט זיך געוואָשן און געזעצט צום טישל עסן. זי איז געזעסן אויפֿן בעט און קוקט אויף אים. זי זעט, ווי בלאַס, ווי „טויט ער זעט-אויס, און איר האַרץ גייט אָפּ און דערפֿילט זיך מיט גרויס רחמנות אויף איר אויסגע-מאַטערטן מאַן. ער דערשפּירט אירע רחמנותדיקע אויגן און טראַכט: — אַ דימענט! זי קוקט נאָך אויף מיר אַזוי גוט... לאַ די, וואָס איך גיב איר נישט קיין געלט צו דער צניט און איר דאַרט דער קאַפּ אויף וועטשערע, אויף אַנבניסן...

ער ענדיקט דאָס עסן מיט אַ זיפֿן, בענטשט-אָפּ און גייט צו דער אַרבעט.

*

ער האָט שוין געטראַפֿן אייניקע געזעלן בני די וואַרשטאַטן. דער גיכער פֿיזול האָט שוין געהאַט „פֿאַרשנירעוועט אַ פֿאַר צום

קאָווען". נאָטע זעצט זיך צו און נישט פֿיל שפּעטער איז אים חיימל געקומען צו הילף. אַ שווערער אומעט ליגט אויף נאָטעס געזיכט.
 — וואָס זיצסט דו עפעס היינט אַזוי? — האָט פֿיזיול געפֿרעגט.
 — עט! גאָר נישט!... סליחות-טעג... וואָס? טאַנצן זאָל איך? —
 ענטפֿערט נאָטע אָן אַ בליק צו טאַן צום פֿרעגער.

דערוועגן איז זעליק אָנגעקומען פֿון גאַס. נאָטע האָט געפֿאַסט מוט און געבעטן עטלעכע רובל. זעליק האָט אים געגעבן דריי רובל. חיימלס אויגן האָבן אָנגעהויבן שטראַלן פֿאַר פֿרייד, ווען דער פֿאַ-טער האָט אים דערלאָנגט דאָס געלט אַהיים צו טראָגן דער מוטער, און איז מיט אַ רוישנדיקן קלאַפּ אין טיר אַרויסגעלאָפֿן פֿון שטוב. נאָטע וויל זיך אויך פֿרייען, נאָר ער קען נישט. עפעס פֿילט ער זיך נישט גוט. ער האָט דערפֿילט ווי אַ קנויל אונטערן האַרץ און באַ-קומען אַ שרעקלעכן ווייטיק. פֿאַר די אויגן איז אים פֿינצטער גע-וואָרן און די הענט האָבן אים אָנגעהויבן שטאַרק צו ציטערן. עס מאַכן זיך אים די אויגן צו און דער שטיוול פֿאַלט אים אַרויס פֿון דער האַנט; עס ווערט אים הייס אין אַלע גלידער. מיט אַלע קרעפֿטן עפֿנט ער די אויגן און וויל זיך אויפֿהייבן און אַרויסגיין זיך אָפקילן אויף דער לופֿט. דאָרט וועט אים אויך גרינגער זיין צו אַטעמען — נאָר ער קען נישט. ער שפּירט, אָו ער וועט אומפֿאַלן, ווי ער וועט זיך נאָר רירן פֿון אַרט. פֿיזיול האָט עס באַמערקט און פֿרעגט, וואָס אים איז.

— ס'איז מיר נישט גוט... — ענטפֿערט ער מיט אַ קורצן, שטילן אַטעם און ווייניג אים, אָו עס קלעמט אים אונטערן האַרץ.

די חברים לויפֿן צו אים צו. מען האָט אים געוואָלט אַנלענען אויף זעליקס בעט, נאָר נאָטע גיט אַ צייכן, מען זאָל אים אַרויספֿירן אויף דרויסן. מען טוט זיין ווילן. פֿיזיול נעמט אים אָן ביי איינער, נאָך אַ געזעל ביי דער צווייטער האַנט און מען פֿירט אים לאַנג-זאָם אַרויס פֿאַר דער טיר. זיי האָבן אים אַוועקגעזעצט אויף אַ שטיין, וואָס איז דאָרט געלעגן, און ער האָט אוממעכטיק אָנגעשפּאַרט דעם

קאָפּ אויף דער וואַנט מיט אַ פֿאַרשטיקט ברומען פֿון אַ פּרעסנדיקן ווייטיק.

— „ס'איז דיר בעטער?“ — פֿרעגן די חברים.

ער שאַקלט מיטן קאָפּ אויף „ניין“... און קען קוים אַרויסברענן גען אַ שטיל געבעט, מען זאָל אים אָפּפֿירן אַהיים.

פֿנוול האָט געהייסן אַרויסדערלאַנגען פֿון שטוב די כאַלאַטלעך; זיי האָבן זיך און נאָטען אָנגעטאָן און אַהיימגעפֿירט אונטער די הענט. נאָטע פֿילט זיך אַלץ שווערער און שווערער. די פֿיס האָבן זיך אים נאָר אוממעכטיק נאָכגעשלעפט.

פֿאַר דער טיר איז זיי מרים, וואָס האָט זיי דורכן פֿענצטער געזען, אַקעגנגעלאָפֿן מיט אַ געשריי און פֿאַרבראַכענע הענט. נאָך איר — היימל.

— גאָט אין הימל! — האָט זי פֿאַרצוויפֿלט אויסגעשריען —

וואָס איז מיט אים געשען? ראַטעוועט, ראַטעוועט אַ מענטש, אַ טאָטן פֿון קליינע קינדער!

היימל האָט ביטערלעך געוויינט און געקלאָפט זיך מיט די פֿויסטן אין קאָפּ.

— אַ ביסל וואַסער! קאַלט וואַסער ברענגט-אַרויס! — האָט פֿנוול געשריען.

היימל האָט גיך אַרויסגעטראָגן אַ שעפּ וואַסער פֿון שטוב און מיט האַסט אַ גאַס געטאָן אויפֿן פֿאַטערס געזיכט. דער פֿאַרחלשטער האָט געעפֿנט די אויגן און געגלאַצט אויף אַלע זינטן. נאָר ער האָט זיי באַלד צוריק צוגעמאַכט, שכנים זינען זיך דערווייל צוזאַמענגע-לאָפֿן, מער געשריען ווי עפעס געטאָן, און עס האָט נישט געהאַלפֿן. מען פֿירט נאָטען אין שטוב אַרײַן, מען לייגט אים אויפֿן בעט און פֿנוול לויפֿט נאָך אַ דאַקטער. אין דער לופֿט פֿון קליינעם שטיבל, וואָס איז אָנגעפֿולט געוואָרן נאָך מיט מענטשן פֿון גאַס, האָט נאָטע דעם רעשט אַטעם פֿאַרלוירן... דאָס געשריי און געוויין ווערט העכער. דערויף קומט-אַן דער דאַקטער, וואָס האָט שוין געטראָפֿן צוגעלייג-טע וואַרעם-פֿלעשער און האָט זיי פֿאַרטוישט אויף הייסע קאַמפרעסן,

אויך האָט ער אַ רעצעפט פֿאַרשריבן און איז אַוועקגעגאַנגען. נאָטע איז אַלץ כמעט ווי אַן אָטעם.

מיט אַ מאָל האָבן זיך אים הויך אויפֿגעריסן די ברעמען. די אויגן האָבן זיך פֿון קאַפֿ אַרויסגעזעצט און איבערגעקערט זיך מיט די שוואַרצאַפֿל אַרויף אונטערן שטערן. ער האָט אַנגעהויבן כּאַרכ־ לען; ער גוססט. מבינים זאָגן: קאַנוולסיע. מען האָט געכאַפט אַן ערדענעם טאַפֿ מיט אַ מולטער. די מולטער האָט מען אַנגעשפּאַרט ביים קאַפֿברעטל פֿון נאָטעס בעט און גיך אַ שטאַרקן קלאַפֿ געטאַן אין איר מיטן טאַפֿ. די שאַרבן זינען זיך צעפֿלויגן מיט רעש, אַ דאָס בעט האָט געציטערט. דאָס האָט געהייסן גבריאַל טאַקער, וואָס איז געשטאַנען די גאַנצע צייט נעבן נאָטעס בעט. אַ סגולה — זאָגט ער — פֿון בערדיטשעווער, זכּרונג לברכה! נאָטע איז אַ וויילע געבליבן שטילער, נאָר נישט אויף לאַנג. באַלד האָט זיך אים דאָס געזיכט משונה אויסגעקרימט. זינע אויגן האָבן ביי אים שאַרף און געשווינד אויפֿגעלאָצט, ווי ביי אַ צאַנקענדיק ליכט, און האָבן זיך באַלד צוריק פֿאַרשלאָסן... און עס האָט זיך צוריק געהערט דאָס כּאַרכלען פֿון האַלדז.

— וואָס איז דאָס? — פֿרעגט עמען.

— די „טרויעריקע פּלי־זמר“... — ענטפֿערט פֿינוול מיט אַ ביי־טערקייט אין דער שטימע.

אַ פֿאַר מאָל ריכט ער זיך און וואַרפֿט זיך, זוכנדיק לופֿט, ווי אַ פֿריש געפֿאַנגען פֿישל זוכט וואַסער. דערנאָך אַ שטאַרקער און לעצטער כּאַרכ־ל... און נאָטען איז אויסגעגאַנגען די נשמה. מען האָט אַנגעצונדן אַ ליכט, אַ ברכה געמאַכט און אַראַפֿגע־הויבן דעם טויטן אויף דר־ערד. די אַרויסגעשטויסענע מרים באַוויינט אים פֿאַר דער טיר.

— לאַזט מיך! — שרייט זי — לאַזט מיר נאָך איין מאָל אַנקוקן מײַן מאַן. ריכט מיך נישט אַוועק פֿון אים. לאַזט אויך צו מײַנע שוועלבעלעך, זאָלן זיי אים באַוויינען... קלאַגט אויף אַנער בראַך! קלאַגט, יונגע יתומימלעך, אויף אַנער טאַטן! — זי האָט זיי געוויזן

צום פֿענצטער אין שטוב אַרײַן — דאָרט איז אַזער געטרײַער שפּני־
זער, אומגליקלעכע פֿייגעלעך...
חיימל איז געשטאַנען בײַ דער זײַט און אַלץ געשלאָגן זיך קאַפּ
אין וואַנט.

— זאָל שוין זײַן גענוג! — האָבן אײַניקע מאַנסלייט געשרײַען
— נעמט זי אַוועק ווײַטער, ווײַט... מען טאָר נישט מצער זײַן קײן
טויטן.

מען האָט זי מיט געוואַלט אַוועקגעפֿירט צו אַ שכן. פֿינול האָט
אַ ווונק געטאָן צו צוויי פֿון זײַנע חבֿרים.
— קומט צו זעליקן, מען מוז נעמען עטלעכע רובל אויף תּכריי־
כים! — האָט ער זײַ געזאָגט און אַלע דרײַ זײַנען אַרויס פֿון שטוב.

*

זעליקס באַלעבאַסטע האָט שוין דערפֿון געוויסט און איז זײַ
אַקעגנגעלאָפֿן קלאַגנדיק און מיט פֿאַרבּראַכענע הענט:

— אַן אומגליק, אַזאַ אומגעריכטער חורבן. קינדער, קרוין! וואָס
זאָל איך אַיך זאָגן! דער פֿינצטערער ונתנה תּוקף! נאָך פֿאַר אַ יאָרן
אַנגעחתמעט געוואָרן!

— וווּ איז זעליק? — האָט פֿינול אײַבערגעריסן די קלאַג.
זי ווישט זיך אויס די אויגן און ענטפֿערט טרוקן און באַליי־
דיקט, אַז ער וועט באַלד קומען:
— זעצט אַיך!

זעליק איז אויך באַלד געקומען און האָט, צוגײַענדיק צו זײַ,
געפֿרעגט:

— איר זענט שוין געווען בײַ דעם גבאי פֿון חבֿרה קדישאַ?
— נײַן! — האָט פֿינול געענטפֿערט.
— מען דאַרף געלט אויף תּכריכים, כאַטש אַ רובל זעקס, און
איר מוזט די טוֹבֶה טאָן און גיבן.
זעליק האָט פֿינולען אַ צײַכן געגעבן, ער זאָל נישט רײַדן
אַזוי הויך פֿאַרן ווײַב. עס איז אַבער שוין צו שפּעט געווען. זי גיט

אים אַ צי בנים אַרבל. זי וויל אים עפעס זאָגן אין אַ זינט. ער מאַכט זיך נישט הערנדיק, גיט פֿינולען זעקס רובל, און פֿינול מיט די חברים גייען־אַרויס. דעמאָלט ערשט פֿרעגט ער, וואָס זי וויל אים זאָגן.

— ווער וועט אַפאַרבעטן דאָס געלט? — פֿרעגט זי צאַרנדיק.
— נישט דנין דאָגה! — ענטפֿערט ער און גיט־צו — חימל וועט אַפאַרבעטן; דור הולך ודור בא!

זעלדע קניזשניק

מזן מאַן איז אין אַמעריקע

מזן מאַן איז אין אַמעריקע,
אַ זון איז אין באַקו,
אַ צווייטער איז אין אַפֿריקע,
אַ טאַכטער — גאַט ווייסט וווּ!
פֿאַרשיקט איז זי, מזן פֿייגעלע,
פֿאַרטריבן פֿון איר בוים,
און איך גי־אויס אין חלום נאָר:
וווּ איז, וווּ איז מזן היים?
דער מאַמעס האַרץ איז אומעטום,
די נשמה ריכטט און ציט —
איך האָב, אוי, היימען גאָר אַ סך,
רו אַבער האָב איך ניט!

זלמן שניאור

תכליתים און א סוף

פֿון „שקלאַווער קינדער“

הערציילונג

טעג נאָך אַנאַנד איז וועלווען נישט אַרויס פֿון קאַפּ דעם טאַטנס
נײַער תכלית — צו ווערן אַ פֿידלער.
איצט דערמאַנט ער זיך: מיט עטלעכע יאָר צוריק, ווען ער, וועלוול,
האַט נאָך געלערנט עבֿרי, האָט טאַקע מענדיק, איטשע דעם ליימערס
יינגל, פּלוצלינג אַנגעהויבן הינקען. דערנאָך איז ער פֿאַרשוויגן און
מען האָט גערעדט אין חדר, און מען האָט מענדיקן אַוועקגעשיקט מיט
דער באַן קיין מאַסקווע, און ער וועט דאָרטן מסתמא משוגע ווערן
און אַנהייבן בילן ווי אַ הונט... לסוף — נאָ דיר! אַנשטאַט משוגע
ווערן איז ער גאָר געוואָרן אַ פּלי־זמר און שאַרט גאַלד.
וואָס איז דאָ וואָס צו ריידן? וועלווען האָט זיך שטאַרק געגלוסט
אַנצוטאָן דעם טאַטן נחת און נאָכמאַכן מענדיקן מיט אַלע פּיטשעו־
קעס... נאָר און ער האָט זיך אַ ביסל אַפּגעקילט און זיך מייש־געווען,
האַט ער באַשלאָסן מיט משוגענע הינט ניט האַבן צו טאָן, אַפֿילו מיט
קלאַרע אויך ניט. און צוליב וואָס, באמת, קריכן גלייך אין סכנות-
נפשות? ס'איז דאָך ניט די זעלביקע זאַך ווי קינען ערד... אַט, בשעת
הדחק, און מ'עט דאַרפֿן, קען מען זיך צעקראַצן איין פֿוס מיט אַ
משוועקל און מאַכן זיך הינקען. דערציילן קען מען, און עפעס אַ הונט
איז אַנגעפֿאַלן און אַ ביס געטאָן. און גיי ווייס וואָס עס הייסט: „עפעס
אַ הונט“... אַ סימן איז: אַ ראַבער¹ הונט מיט אַן אַראַפּגעלאָזענעם עק.
און גיי ווייס, פֿאַר וואָס דער ראַבער הונט האָט געהאַלטן אַראַפּגעלאָזט
דעם עק... נו, וועט מען זיך דאָך אין שטוב דערשרעקן און גלייך

---

¹ אַ געמלקטער.

אָוועקשיקן אים מיט דער באַן קיין מאַסקווע... דאָס איבעריקע וועט שוין גיין ווי אַ מזמור.

און פּדי ניט אַנקומען אין מאַסקווע מיט דער באַן, אָן אַ פּיצל קענטעניש אין פּידל שפּילן, האָט זיך וועלוול גלייך גענומען באַקענען מיט זיין שפּעטערדיקער קאַריערע. קודם־פּל האָט ער זיך באַזאָרגט מיט אַ נײַער דראַניצע² און גענומען שניצן פֿון איר אַ פּידל. און מיט סטרונעס האָט ער זיך אויך באַזאָרגט. און ערשט דאָ האָט ער דערזען, וואָס פֿאַר אַ געפֿערלעכן תּכלית דער טאַטע האָט אים דאָס מאָל אויסגעוויילט. עס הייבט זיך אָן מיט ספּנות פֿון משוגענע הינט און לאַזט זיך אויס מיט ספּנות פֿון ווידערשפּעגיקסטע פֿערד. אויס־געקליבן האָט ער, דאַכט זיך, דעם עק פֿון אַ פּאַדלע אַ פֿערד, מאיר פענטעס פֿערד, בשעת דער באַלעבאַס זינער, דער גולם, האָט אים אויסגעשפּאַנט און צוגעבונדן צו אַ צוים. אָבער ווי נאָר וועלוול האָט אַ צי געטאָן די ערשטע „סטרונע“, אַזוי האָט די פּאַדלע אַ וואָרף גע־טאָן מיטן קאַפּ, ווי אַ ניכפה, און אַ בריקע געטאָן מיט דער אָנגעפּאַד־קעוועטער הינטערשטער קאַפיטע. אַ נס, וואָס וועלוול איז בײַ ציטנס אַפּגעשפּרונגען. דעם טויט פֿאַר די אויגן האָט וועלוול דערזען. נאָך איין קאַפעלע נענטער און ער וואַלט געהאַט אַ בלוטיקע לאַטקע אָנ־שטאַט אַ פנים פֿון אַ גמרא־בּחור. כ׳מײן, ווער זאָל זיך דאָס ריכטן, אַז אַזאַ בלינדעוואַטע פּירפּיסיקער קאַליק, וואָס גיין גייט ער מיט אַ זינטל און האָט אין גאַנצן געקאַסט זיבן קאַרבן, זאָל האָבן אַזאַ חוצפּה צו באַשיצן זיין אויסגעקראַכענעם עק?... טאַמער ווייניק, איז נאָך אָנגעלאַפֿן מאיר פענטע אַליין און גענומען יאָגן זיך נאָכן קומענדיקן פּידל־שפּילער מיט דער בײַטש און מיט זינע גולמשע געשרייען:

— אַך, טו פּאַך, כ׳על די האַרענען?... אויף אַ מענטשלעכן לשון הייסט דאָס: אַך, דו פּאַרד! כ׳וועל דיר הרגענען!
נאָר וואָס טוט מען ניט צוליב אַ תּכלית? אַ צווייטן מאָל האָט זיך שוין וועלוול אונטערגעגנבֿעט צום פֿערד, ווען ער שטייט אין

² ברעטל (אַפּגעבראַכן).

שפאן און קען מיט די קאפיטעס ניט דערלאנגען. די קלעפ פֿון די פֿאדקעוועס האט דאָס מאָל אויפֿגענומען מאיר פענטעס וואָגן.

וואָס קומט אָבער אַרויס, אַז מיט אורין קען מען קיין זאָך ניט אַפּמאַכן? אַ ייד ווי אורי דער קאַסאַקער בלייבט קיין מאָל ניט שטיין אויף איין אַרט. אַ טרעפל אַרויף און אַ טרעפל אַראָפּ, אַ טראָט רעכטס און אַ כאַפּ זיך אויף לינקס. בשעת וועלוול, זיין זון, זוכט אַזוי פֿלני-סיק דעם נעעם תכלית און איז פשוט מִפֿקיר דאָס לעבן זינס צו ווערן אַ פֿלי-זמר און שאַרן גאַלד, לאַזט זיך ערשט אורי ווידער אַ מאָל אַרײַן, נאָך מעריב, פֿון בית-מדרש, אַ פֿאַרברענטער, אַ פֿאַר-שרפֿעטער, ופֿאַלט ער אַרײַן אין שטוב. שאַ! ברוך הבא! ער האָט שוין אַ פֿריש געבאַקענעם תכלית. אַ פֿריקאַזטיק³.

— דו הערסט דאָך, מאַכט ער, פֿייגע! דו קענסט דאָך, מסתמא, אַט דעם... ווי הייסט ער דאָרטן? אַט דער, וואָס גייט-אום מיט אַ מעשענעם שחפֿר אין האַנט און בעט אַלעמען מ'זאָל אים טרובען אין אויער... אַנדערש הערט ער ניט. געווען איז ער אַמאָל אַ תבואה-הענדלער. נאָר זינט ער איז טויב געוואָרן...

— נו, נו! — שלאָגט אומגעדולדיק איבער מומע פֿייגע — שליאַמע זייסט ער, שליאַמע די טויבע לאַך, וואָס איז די נפֿקא-מינה?...

— נו, איז אַט הערסטו דאָך? — מאַכט שוין אורי בקיצור — איז אַט דער שליאַמע דעם טויבנס בחור, וואָס איז דאָ ביז זיבעצן יאָר אַרומגעלאָפֿן אין פֿאַרלאַטעטע הויזן און געטריבן הינט, איז ער אַוועק קיין לאַדזש, אין שניט-סחורה איז ער אַוועק... קיינער האָט ניט געוואָסט, קיינער האָט ניט געזען, קיינער האָט ניט געהערט...

— נר-נו! — טרניבט-אונטער מומע פֿייגע.

— נר-נו! — קרימט-איבער פֿעטער אורי — איז אַט! אַפּגעווען אַ בחור עטלעכע יאָר אין דער פֿרעמד און אַראָפּגעקומען צום טויבן

³ אַ משרת (אין אַ געשעפט).

טאַטן. פּסס, פּסס! אַ גאַנצער שטשאַגל⁴, אַ גאַנצער לאַקירטע שטיי-
 בילעטן אויף קנעפלעך. הינט דער גאַרניטער זינער! אַודאי... דרנ
 קאַרבן אַן אַרשין סחורה. הינט די מתנות, וואָס ער האָט אַנגע-
 בראַכט! דעם טאַטן סחורה אויף סודוט. סחורה דער מאַמען אויף
 אַ ראַטאַנדע און סחורה דער שוועסטער אויף אַ קלייד. און... און...
 נאַ, גיי ווייס! בני לניטן קינדער...

דערזעט וועלוול, אַז מיט פֿידל שפּילן איז שוין בניס טאַטן
 אויס. ער האָט זיך שוין אַ מאַל אין אַ נאַווינע מייאש געווען, אַז
 וועלוול, זיך זוך, זאַל געביסן ווערן פֿון אַ משוגענעם הינטל און ווערן
 אַ צאַצקע אַ כלי-זמר. פֿון אַפּגעבן קאַנצערט און שאַרן גאַלד איז
 דער טאַטע, מיט איין שפרונג, אַראָפּ אויף אַ פּריקאַזטיק. שוין גאַר
 אַ פּריקאַזטיק! פֿון ווערן אַ תּנא אין ירושלים איז ער שוין פֿריזער
 געווען געפֿאַלן אויף אַ דאַקטער מיט אַן אויסגעקרימטן קאַפּ, פֿון
 דאַקטער — אַראָפּ אויף כלי-זמר. און אַט, פֿון כלי-זמר — צו אַ
 שיקונג אין אַ לאַדזשער שניטקראַם...

צום ערשטן מאַל פֿאַר הינטיקן ווינטער, זינט דער טאַטע זאַרגט
 זיך אַזוי פֿאַר אים און זוכט פֿאַר אים אַ תּכלית, גיט זיך אין וועלוול-
 לען אַ שאַקל דאַס גלייבן אין טאַטנס שכל-הישר. מיט זיך קינדערשן
 חוש דערשפּירט דער קוים צוועלפֿיאַריקער גמרא-בחור, אַז דער
 טאַטע זינער אַליין טאַפט צווישן איין תּכלית און צווייטן, ווי אַ
 בלינדער צווישן אַנגעשטעלטע מעבל אין אַן אומבאַקאַנטער שטוב.
 דאַ כאַפט ער זיך פֿאַר אַן אַלמער מיט ספּרים, דאַ פֿאַר אַ באַנדורע,
 דאַ פֿאַר אַן אַנזערנעם אַרשין צו מעסטן סחורה... געוויס גלוסט זיך
 אים, זינע קינדער זאַלן ווערן מענטשן, נאַר וויסן ווייסט ער אַליין
 ניט פֿון וואָס אַנצוהייבן.

— 2 —

און צום ערשטן מאַל באַשליסט בני זיך וועלוול: לעת-עתה, ניט
 אַנצוכאַפּן זיך אין דעם טאַטנס שפּאַגל נייעם תּכלית ווי צו אַ הייסער

⁴ פּויגל.

קיטקע. נישקשה, ער קען אַ ביסל אונטערוואַרטן, דער טאַטע! אין פֿאַרלאַטעטע הויזן, ווי שלאָמע דעם טויבנס בחור, וועט ער, וועלוול, ביז זיבעצן יאָר ניט אַרומלויפֿן און קיין הינט וועט ער אויך ניט שלאָגן; און צו ווערן אַ פֿריקאַזטישק האָט ער אויך קיין שום חשק ניט. קיין לאַדזש וואַלט ער, אַפֿשר, יאָ צוגעפֿאַרן מיט דער באַן אַ קוק טאַן. אַדרבא, פֿאַר וואָס ניט? נאָר פֿירן דאַרטן, אין אַ שניט־קראָם, ווי דנקע דרייזשעס לויפֿינגל, אין מאַרק, און מעסטן סחורה פֿאַר גוים מיט געפֿרירענע הענט און מיטן געפֿרירענעם אַנזער־נעם אַרשין — דאָס ניט! ער וועט בעסער אַפּוואַרטן, אַפֿשר וועט זיך דער טאַטע באַטראַכטן און זען אויסצוזוכן פֿאַר אים אַ בעסערן תכלית און וועט זיך אויף דעם תכלית אַפּשטעלן... איין מאָל פֿאַר אַלע מאָל — אַפּשטעלן זיך! נו, וועט ער, וועלוול, זיך אויך אַפֿ־שטעלן, און זאָל שוין טאַקע נעמען אַ סוף.

נאָר אורי שטעלט זיך ניט אַפּ. אורי קלערט אַפֿילו ניט אַפּצור־שטעלן זיך. אַ גלגול פֿון תכליתים פֿאַר קינדער איז אין אים, שונאי־ישראל, אַריין הינטיקן ווינטער. אַלע טאַג נאָך מעריב — אַ נניער תכלית. פֿונעם לאַדזשער פֿריקאַזטישק מיט לאַקשיך אויף קנעפע־לעד, גיט זיך דער טאַטע אַ וואַרף צו אַן אַפּטייקער, אַ גאָר יונגינ־קער, אַן וואַנצעלעד אַפֿילו, וואָס האָט אויפֿגעעפֿנט אַן אַפּטייק־קרעמל ביים סאַמע שליאַך און קאַנקורירט מיטן אַלטן אַננגעפֿונדעוועטן אַפּטייקער. פֿון אַן אַפּטייקער האָט ער זיך צוריק אַראַפּגעלאָזן צו אַ זייגער־מניסטער, וואָס איז אַוועק פֿון באַלעבאַס און געמאַכט אַ גע־שעפֿט פֿאַר זיך. פֿון זייגער־מניסטער — צו אַ וואַיאַזשאַר אויף פּראָ־צענט, וואָס באַקומט נאָך, אויסער דעם, אומזיסטע הוצאות און לעבט אַ גוטן טאַג. פֿון וואַיאַזשאַר — אויף אַ יונגן חזן, אַ שנעק, אַט ערשט געוואָרן בר־מצווה, און דער טאַטע זינער פֿירט אים שוין אַרום פֿון שטאַט צו שטאַט דאַונען פֿאַרן עמוד. אויף בילעטן גייט מען הערן דאָס יונגע הענדל און דער טאַטע זינער ווערט נתעשר. לינט האַבן קינדער! אויפֿן יונגן חזן איז אורי אויך לאַנג ניט געבליבן שטיין און געקראַגן חשק זינע „קינדער“, דאָס מיינט מען — וועלוולען

דעם גמרא-בחור, זאל ווערן אן אַגענט פֿון ניי־מאַשינעס און זאל אַרומפֿאַרן מיט געדרוקטע ביכעלעך און העפֿטעלעך, ווי אַרע דעם פֿאַטשטערס בחור פֿאַרט־אַרום און פֿאַרדינט שטיקער געלט. פֿון אַגענט מיט די ניי־מאַשינעס האָט ער זיך צוריק אַ צי געטאָן נאָך אַ כעמיקער. אַט איז דאָ אין עק שטאַט פֿאַראַן בני סאַסיע דער אַלמנה אַ בחורל, האָט ער עפעס דערזען אַ מודעה אין אַ בלאַטצייטונג און אַוועקגעשיקט אַ בריוו מיט דרײַ רובל. האָט מען אים אויסגעלערנט מאַכן פֿלעריי זאַכן; זעלצער־וואַסער און זייף און וואַקס פֿאַר שיד, און וואַס דו ווילסט הערן און זען. קען דאָך איין מענטש אַלץ ניט מאַכן, האָט ער זיך אָפּגעשטעלט אויף וואַקס. און סאַסיעס תכשית איז שוין באַזאָרגט מיט ברויט און מיט פרנסה...

אַלע טאָג איז דאָ אַ נײַע קנאה בני אורי דעם קאַסאַקן און אַלע טאָג — נײַע גליקן פֿאַר זײַנע קינדער. איין שטאַפל אַרויף און צוויי שטאַפל אַראָפּ. צוויי שטאַפל אַרויף און איין שטאַפל אַראָפּ. ווי אויף אַ קרומען לייטער מיט צעבראַכענע שטאַפלען האָבן די תכליתים גענומען שווינדלען פֿאַר וועלוולס אויגן. אַט־אַט קריכט שוין, דאַכט זיך, אַ תכלית אויף אַלע פֿיר און דערקליבט זיך. נאָר איין קאַפּע־לע און ער דערקליבט זיך... און מיט אַ מאָל: „טרראָד!“ — אַראָפּ־געפֿאַלן איז אַ כּף־הקלע און ניטאָ. אַן אַנדער תכלית דראַפּעט זיך שוין אויף זײַן אַרט... ס'איז בײַם טאַטן אַלץ רעכט און אַלץ איז בײַ אים סחורה, אַבי קינדער זאָלן זײַן ווי בײַ לײַטן גלייך און זאָלן זען בײַ צײַטנס „ווערן מענטשן“...

ביסלעכווייז פֿאַרלירט וועלוול יעדן רעספּעקט פֿאַרן טאַטנס ווערטער און פֿאַר זײַנע תכליתים. זאָל זיך דער טאַטע ריידן און דערציילן געזונטשינקערהייט פֿון אַנדערע לײַטישע קינדער וויפֿל זײַן האַרץ געלוסט. ער, וועלוול, קען זיך מער אויפֿן טאַטן ניט פֿאַר־לאָזן. אויב ער האָט ניט קיין טעות, גלייבט דער טאַטע אַליין ניט אין אַט די אַלע תכליתים. אלא, וואַס דעז? ער וואַלט געווען אַ בעלן, וועלוול און די מאַמע זאָלן אים העלפֿן גלייבן, מ'זאָל אים העלפֿן זאָרגן. די מאַמע מאַכט זיך אַוועק. פֿון איין אויער גייט איר אַרײַן,

פֿון צווייטן אַרויס. און ער, וועלוול, האָט ביו אַהער יאָ געהאַלפֿן. ער האָט געזען טאָן פֿאַרן טאַטנס נחת, וואָס נאָר ער האָט געקענט: געקייט ערד, געהאַלטן קרום דעם קאַפּ, געריסן סטרונעס און שיער ניט געניזוקט געוואָרן. אָבער עד כאַן! מער לאָזט ער זיך ניט. ס'איז אַ מעשה, זעט ער, אָן אַ סוף. אָט, אַז ער וועט, מירצעשעם, עלטער ווערן, וועט ער זיך שוין אויסזוכן אַ בעסערן תכלית ווי דער טאַטע זינער. דערווייל איז נאָך צו פֿרי. דערווייל וועט גענוג זיין מוטשען זיך מיט דעם טאַטנס תכליתים און מיט זינע עצות, און — חי-געלעבט זאָל ווערן!

וועלוול האָט כמעט אַליין ניט באַמערקט ווי ס'איז אים פּלוצלינג געוואָרן לייכטער אויף דער נשמה און פֿריילעכער צו לעבן אויף דער וועלט. ער האָט נאָר באַמערקט, אַז ער האָט צוריק באַקומען חשק צו זינע קינדערשע שקאַצערניצען, ווי פֿאַרן אָנהייבן לערנען גמרא, מיט אַנדערטהאַלבן יאָר צוריק. ער הייבט אָן צוריק עוסקן זיך מיט צאַצקעס, מאַלן, בויען שיפֿעלעך פֿון קאַרע, שניצן פֿורעמס פֿאַר חנוכה-דריידלעך. ס'איז אַ שאַנדע און אַ חרפה צו דערציילן — עס גלוסט זיך אים אַפֿילו שפּילן אין „פֿערדלעך“ און אין „באַ-האַלטינקעס“... אַזוי לאָזט ער זיך ביסלעכווייז אַראָפּ פֿון הויכע תכ-ליתים, וואָס דער טאַטע האָט פֿאַר אים געזוכט. צו פֿנוקען און צו ירחמיאלקען, זינע קלענערע ברידערלעך, לאָזט ער זיך אַראָפּ.

און אורי דערפֿילט באַלד, אַז דער גמרא-בחור שטייט אָפּ, אַז ער איז מער ניט נייגעריק אויף די נניע תכליתים, וואָס דער טאַטע ברענגט, אַלע נאָך-מעריב, פֿון בית-מדרש. אַפֿריער האָט ער כאַטש געמאַכט אָן אַנשטעל, דער יונגאַטש, אַז ער זוכט צו טאָן דאָס, וואָס דער טאַטע דערציילט פֿון לייטישע קינדער, געסטאַרעט זיך... די מאַמע האָט אים געכאַפט ביי זייגן שטיינדלעך. ווי ר' אליעזר בן הורקנוס האָט געזויגן; געהאַלטן קרום דעם קאַפּ, ווי דער ניט-גע-ענדיקטער דאָקטער געהאַלטן; געמייסטערעוועט פֿידלען, מקנא געווען איטשע דעם ליימערס בחורל אין מאַסקווע... הפּלל, ער האָט עפעס געוואָלט, געזוכט. אַצינד — גאַר נישט. אָבער לחלוטין גאַר נישט!

ניט ער וויל זיך סטראַיען אויף אַ חזון, ניט ער קלערט ווערן אַן אַגענט פֿון ניי־מאַשינעס, ניט עס ליגט אים אין קאַפּ אויסצולערנען זיך מאַכן וואַקס, ווי סאַסיע דער אַלמנהס בחורל מאַכט. אַ פּוסטע־פּאַסניק איז דאָס געוואָרן, אַ נישטרעכצע⁵ וואַקסט דאָס! אַ... שדים וויסן וואָס!

אַזוי ווערט אורי אַנגעלאָדן פֿון טאַג צו טאַג מיט פֿאַרדאַכט און מיט רוגז; און וואָס אַ טאַג ווינטער, אַלץ מער צערייצט ווערט ער, וואָס זינע אויסגעזוכטע תכליתים פֿאַלן אַזוי אין אַנזען און אין פרזן, ניט נאָר ביי פֿייגען, זיך ווייב, נאָר אַפֿילו ביי אַזאַ שנעק ווי וועלוול איז. דאָס ברענגט אים דערצו, אַז אַנשטאַט צו ריידן גלאַט אין דער וועלט אַרײַן, מיט משלים און מיט אַנצוהערענישן און „ביי לייטן קינדער“, ווענדט ער זיך גלייך אויף וועלוולס אַדרעס אַדער טאַקע צו אים אַליין, גלייך אין פנים אַרײַן: „נאָ, וווּ איז דאָס געהערט געוואָרן און וווּ איז דאָס געזען געוואָרן, אַ צוועלפֿיאַריקער בחור, ווערט דאָס אַנגערופֿן, זאָל ניט וועלן זוכן קיין שום תכלית, זאָל אַפֿילו ניט טראַכטן פֿון אַ תכלית? מענטשעלעך מאַלט ער, שיפֿעלעך שניצט ער פֿון קאַרע, מיט דער קאַץ שפּילט ער זיך. ירחמיאלקעס שכל האָט דאָס געקראָגן, געמיינט האָט מען — ער סטאַרעט זיך. ערשט — וווּ, וואָס, ווען? גאָר ניט מיט גאָר ניט! אַט זאָל די מאַמע זיך אַן עדות, זאָל זי זיך, אַט ווי היינט איז... איז... איז מיטוואַך אויף דער וועלט! ער, אורי, זאָגט נביאות, אַז דער גמרא־בחור וועט נאָך הייזן די הרובע אין דער פֿרעמד. פֿון דער גמרא, וואָס ער לערנט, וועט גאָר ניט ווערן. שטייול וועט ער פּרעזן! יאָ, נאָך סקאַרינקעס וועט ער זשעדינע זיך, אַן אַ העמד וועט ער אומגיין. אַן... אַן, ווערט דאָס אַנגערופֿן... זעסט דאָך! דער טאַטע רעדט. די גאַל, שוואַיִש־ראַל, ווערט אים צעפֿלאַצט ריידנדיק און יענער שווינגט, שווינגט! דער טאַטע רעדט מיט בלוט און ער זאָל זיך כאַטשבי אַ קרים טאַן... גאָר נישט! נו, אויב אַזוי איז דאָך שוין קלאַר ווי דער טאַג אויף וואָס

⁵ אַזאַ וואָס גייט נישט מיטן רעכטן וועג (?).

ער שנײַדט זיך. איבער די הנזער וועט ער גיין, אַ שלעפּער וועט ער ווערן. און ס'איז שוין טאַקע אַ סך גלייכער, ער זאָל אויפהערן לערן נען דאָס ביסל גמרא, וואָס ער לערנט, און זאָל זיך אויפֿנייען אַ טאַרבעטשקע... יאָ, אַ טאַרבעטשקע צו גיין איבער די הנזער. פֿייגע! קענסט אים שוין קויפֿן גראָבן למונט אויף אַ טאַרבעטשקע. ס'וועט אים צו נרץ קומען וועט אים. אַזאַ יונגאַטש, אַזאַ אַזאַ-אַזאַ העזה! דורו זעסט דאָך!..."

וועלכע העזה? וווּ האָט דער טאַטע פּלוצלינג, אין מיטן דרינען, דערזען העזה? וועלול האָט קיין שום העזה ניט באַוויזן. אַדרבה, ער האָט דעם טאַטן געלאָזן ריידן און אַליין געזוכט עפעס מיט די אויגן אויף דער סטעליע... נאָר ניט אַנדערש, אַז אַנשטאַט צו באַליידיקן און דערנידעריקן דעם צוועלפֿיאַריקן בחור, ווי אורי האָט געמיינט, האָט ער דערקאַפט אין יענעם מפּלומרשט בלאַנדזשענדיקע אויגן אַן אַפּלאַכערישן גלאַנץ... וואָרעם אורי האָט פּלוצלינג גענומען שטאַמ-לען, איבערגעריסן זײַן באַהאַרצטע דרשה, צוגעלאָפֿן צו וועלולען און אַרײַנגעוואָרפֿן אים אין מאַגערן פנים אין פּאַטש און אַ צווייטן, אַזש וועלולען האָט, נעבעך, גענומען קלינגען אין ביידע אויערן. אַבער פֿאַר וואָס? פֿרעגט זיך, און פֿאַר ווען?

יוסף יפה

צוזאַמען

מיר חלומט: מיר זינען צוויי שיינע,
צוויי גרויע, גאַנץ אַלטינקע לייט,
און ס'האָט אונדזער שטונדע געשלאָגן,
געקומען צו שטאַרבן די צייט.

מיר קוקן זיך אָן גאַנץ פֿאַרווונדערט
און נעמען זיך פֿעסט פֿאַר די הענט.

מיר בלייבן פֿאַרגליווערט אין איינעם,
פֿאַרליבט און געטרעב ביז צום ענד.

און וויינענדיק מאַכן די קינדער
די אויגן, די שטאַרע, אונדז צו.
מיר ליגן צוזאַמען אין קבר
און שלאָפֿן אין אייביקער רו.

שלום עליכם

נחת פון קינדער

פֿון בוך „קליינע מענטשעלעך מיט קליינע השגות“

מאַנאַג

— קיין נגיד, הערט איר, בין איך ניט. ווייט פֿון אַ נגיד. גאַר
נישט. אַ באַלעבאַס מיט אַ דירה אָן אייגענער. כאַטש וואָס האָט מען,
מישטיינס געזאַגט, ביי אונדז פֿון אַ דירה? מכות! — נאָר נחת פֿון
קינדער, קאָן איך מיד באַרימען, האָב איך, ברוך־השם, מער פֿון
גרעסטן גביר אין קאַסרילעווקע! ביי מיר, הערט איר, אַז עס קומט
אַ יום־טובֿ און עס קומען זיך צונויף אַלע קינדער, קיין עין־הרע,
זין און טעכטער, שניר און אידעמס מיט אַלע אייניקלעך — ווער
איז צו מיר גלייך?

למשל, נעמט פורים צו דער סעודה. וואָס פֿאַר אַ טעם, פֿרעג
איך אַנד, האָט אַ סעודה, אַז מע זעצט זיך צום טיש איינער אַליין
מיטן ווייב און מע עסט? נו, שטעלט אַנד פֿאַר, אַז איך האָב שוין
אַפגעגעסן די פֿיש מיט דער יויך, לאַקשן, צימעס, דאַס, יענץ — נו
וואָס? בלאַטע שבבלאַטע! אַ פֿערד, להבדיל, עסט אויך, אַ מענטש

איז דאך אבער נישט קיין פֿערד. ובפֿרט אַ ייד. ובפֿרט יום־טובֿ.
ובפֿרט אַזאַ יום־טובֿ, ווי פורים צו דער סעודה!

קודם־כל — די קינדער, קיין עין־הרע. אכט האָב איך, זאָלן
געזונט זיין, אַלע אויסגעגעבענע. (געווען צוועלף — פֿיר זינגען, די
צו לענגערע יאָר, אַוועקגעגאַנגען). האָלב זינגען זיין, האָלב זינגען
טעכטער; פֿיר איידעם און פֿיר שניר; האָט איר שוין, קיין עין־הרע,
אַ קנמאָל פֿון זעכצן. הננט אייניקלעך, לעבן זאָלן זיי! נישט צו
פֿאַרזינדיקן. וואָרעם אַלע טעכטער און אַלע שניר קינדלעך, ברוך־
השם. אַלע יאָר; ביי וועמען ס'איז פֿאַראַן עלף, ביי וועמען — גיין,
ביי וועמען זיבן. קיין עקרות, אַזעלכע, הייסט דאָס, וואָס זאָלן חלילה
נישט האָבן גאָר נישט, איז ביי מיר נישט פֿאַראַן.

גאָר מיט איין זון, מיטן מיטלסטן, האָב איך געהאַט אַ ביסל צו
טאָן; מנין שניר האָט אַ צייט קיין קינדער נישט געהאַט. נישטאַ און
נישטאַ — און גענוג האָט זיך אָנגעהויבן אַ סדרה: דאָקטוירים, דער
רבי, להבדיל, דער טאַטער — עס העלפֿט נישט. קיצור־הדבר, ס'איז
געבליבן — גטן זיך.

מילא, גטן זיך — גטן זיך. ס'איז געקומען צום גטן זיך —
ווער? וואָס? זי וויל ניט! וואָס הייסט, זי וויל ניט? זי האָט אים, זאָגט
זי, ליב. טיפֿש איינער! וואָס הערסטו זי, זאָג איך, וואָס זי האָט דיך
ליב? זאָגט ער: איך האָב זי אויך ליב. וואָס זאָגט איר אויף דעם
חכם? איך זאָג אים „קינדער“ — זאָגט ער „ליב“!... וואָס זאָגט איר
אויף אַזאַ לעקיש?

קיבור־הדבר, זיי האָבן זיך נישט געגט. און גאָט האָט געהאַלפֿן
— שוין אַ יאָר זעקס, אַז זי האָט אָנגעהויבן צו קינדלעך, קינדלעך
זי וואָס אַ יאָר, וואָס אַ יאָר; שיט מיך אָפּ מיט אייניקלעך!
איר זאָלט זען ביי מיר אייניקלעך — אַלע געראַטענע, איינס
שענער פֿונעם אַנדערן. אין זייערע פֿנימער נישט אַרײַנצוקוקן! איך
זאָג אַנך — אַנטיקלעך!

הננט ווי אַזוי לערנען זיי! טאַמער ווילט איר אַ בלאַט גמרא
— איז אַ בלאַט גמרא אויסווייניק. פֿון חומש מיט רש"י, מיט תנך,

מיט דיקדוק, מיט די אַלע איבעריקע הנטיקע שאלעמויזן שמועסט מען ניט. זייער לייענען און זייער שרעבן יידיש און רוסיש און דײַטש און פֿראַנצייזיש, און און און...

אַז איך באַדאַרף אַ מאָל אַ בריוול איבערלייענען, אָן אַדרעס אַנשרײַבן, צי וואָס, — ווערט אַ מלחמה: „זיידעניו, אַט וועל איך! זיידעניו, אַט וועל איך!“... אַז, וואָס, איר וועט פֿרעגן „פֿרנסה“? עט, פֿאַראַן אַ גרויסער גאַט! ער פֿירט-אויס. אַ מאָל אַזוי, אַ מאָל אַזוי. אַ מאָל בעסער, אַ מאָל ערגער. מאָלט אַזיך, מער ערגער ווי בעסער — מע מוטשעט זיך און מע קומט-דורך מיטן יאָר, אַבי געזונט, ווי זאָגט איר...

מײַן עלטערן זון איז געגאַנגען ניט שלעכט. ער איז געזעסן אין אַ דאַרף, אין זלאָדזשעווקע איז ער געזעסן, און געהאַט גאַנץ פֿיין פֿרנסה; נאָר אַז ס׳איז אַרויס דער אוקאַז¹ פֿונעם דריטן מײַ, האָט מען אים געבעטן מחילה; האָט ער דאָך מסתמא געברייט זיך, גע-וואָלט אויסווייזן, אַז ער איז ניט קיין „פֿאַליוושוויסאַ“², געבראַכט פֿאַפֿירן, אַז ער זיצט דאַרטן נאָך פֿון ששת ימי בראשית, דערלאַנגט אין סענאַט. בקיצור, ס׳האַט ניט געהאַלפֿן קיין שמע ישראל³ — מע האָט אים אַרויסגעטריבן און ער קאַן נאָך עד-היום צו זיך ניט קומען... זיצט ער בײַ מיר מיט ווייב-און-קינדער. אַ ברירה האָט מען? און דעם אַנדערן זון מײַנעם גייט, נעבעך, גלאַט נישט. וואָס ער זאָל ביט טאָן — איז שלים-שלים-מזל, ווי זאָגט איר, „מיט דער פֿו-טער אַראָפֿ“. קויפֿט ער תבואה, ווערט אַ זול. האַנדלט ער אַזיך אַקסן, פֿגין זיי. רירט ער זיך צו צו וואָלד, איז אַ וואַרעמער ווינטער — אַ בר-מזל! ער זאָל אַ קוק טאָן אין טײַך, וואָלטן געפֿגרט אַלע פֿיש... האָב איך מיך מײַשׁ געווען און זאָג אים: „ווייסטו וואָס? פעקל זיך אַריבער מיט ווייב-און-קינדער צו מיר. ממה נפשך!“...

¹ גזירה, העקרעט. — ² אַ נײַבאַזעצטער שטאַטישער אין דאַרף. — ³ גע-שריען און געבעטן ווי צום... רבונגו של עולם.

גרויסער שריפה, ניט היינט געדאכט, אפגעברענגט געווארן, ארויס ווי די מאמע האט אים געהאט, און האט נאך געהאט אויף זיך א גוט פעקל מיט א מסירהלע, מיט א סליעדאוואטעל⁴ מיט צרות, מיט א פריזיוו — פֿרעגט ניט — ס'איז גוט!... היינט זיצט ער ביי מיר מיט דער גאנצער כאליאסטערע, וואס דען?...

נאָר איין קלענערן זון מיינעם איז, קיין עין־הרע, גאַנץ נישקשה־דיק, שניך זאָגן נישקשה־דיק? קיין געלט האָט ער ניט, נאָר ער האָט אַ ריכטן שווער. דאָס הייסט, ער איז ניט אַזוי ריכט, ווי אַ בעל־פרנסה, האָט געשעפֿטן אַ סך, אַ גרויסער דרייער, אַ „קרוטיין“. זאָל דער־אייבערשטער שומר ומציל זען! ער דרייט אַזוי לאַנג, ביז ער פֿאַר־דרייט אי זיך, אי יענעם. נאָר וואָס דען? ער דרייט זיך אַלע מאָל אויס, דער הונט. ער האָט שוין ניט איין מאָל געפטרט אי זען געלט, אי די קינדערס געלט. זאָג איך צו אים: „וואָס האָט איר געהאָט צו מיינן זונס געלט?“ זאָגט ער: „איר האָט עפעס אַרײַנגעלייגט אַ סך פוטער?“... זאָג איך: „מיינן זון איז מיר דערווייַל אַ קינד“. זאָגט ער: „און מיינן טאַכטער איז ביי מיר ניט קיין קינד?“ זאָג איך: „עט!“... זאָגט ער „בע!“... זאָג איך: „מילא!“... זאָגט ער: „בקיצור!“... אַ וואָרט פֿאַר אַ וואָרט — האָב איך אַוועקגערופֿן מיינן שמויגער⁵ און זאָג צו אים: „טו אַ שפּײַ, זאָג איך, אויף דען שווער דעם נגיד, דעם דרייער, און זען דיך אַוועק ביי מיר — וואָס גאַט וועט געבן, אַבי אין איינעם“...

זעט איר, צו איידעם האָב איך גאָר קיין גליק נישט. אָבער טאַקע לחלוטין ניט! דאָס הייסט, איך האָב צו זיי קיין טענות ניט, און שעם זיך, חלילה, נישט מיט זיי. וואָרעם איך האָב, מעגט איר מיר גלייבן, אַוועלכע איידעמס, וואָס דער גרעסטער גביר פֿאַרמאַגט זיי ניט. פֿינע קינדער, מיוחסים, פאַרשוויגען. קאַפּמענטשן! איינעם האָב איך אַן איידעם פֿון גאָר אַ גרויסן יחוס, אַ צאַצ־קעלע, אַ זנדן־קינד, אַ געראַטענער מיט אַלע מעלות און אַ גרויסער

⁴ אויספאַרשער. — ⁵ שלימול (?).

למדן, זיצט און לערנט. איך האלט אים ביי זיך אויף קעסט פֿון נאָך דער חתונה אָן, וואָרעם ווען איר זאָלט אים קענען, וואָלט איר אַליין געזאָגט, אַז ס'איז גאָר איין עבֿירה אַרויסצולאָזן אַזעלכעס אויף דער וועלט — וואָס וועט פֿון אים ווערן?

דעם אַנדערן איידעם האָב איך שוין נישט אַזאַ יחוס, נאָר דאָס קרן איז אַבער אַן אַנטיק, דהֿעננו: וואָס ווילט איר? שרייבן, און ליי־ענען, און חשבונען, און זינגען, און טאַנצן, און וואָס ניט? היינט שפּילט ער אין שאַך — אַז מע שמועסט, ער יכּולט! פֿון דעסט וועגן, הערט איר, אַז ס'איז ניט באַשערט, ווי זאָגט שלמה המלך: לא לחכמים לחם — אַלע קענערס גייען אַן שטיוול, איך האָב אים שוין געפרוווט אויף אַלע זיטן: ער איז שוין געווען אַ פּאַסעסער⁶, און אַ קרעמער, און אַ מלמד, און אַ שדכן — עס גייט נישט, כאַטש צערייט זיך! זיצט ער איצט ביי מיר מיט די קינדער, איך וועל דאָך מיינ טאָכטער אויף דער גאָס ניט אַרויסוואַרפֿן!

נאָך איין איידעם האָב איך, שוין נישט אַזאַ גרויסער קענער, נאָר אויך נישט קיין אַבי־ווער, דער גוטער קאַפּ מיט דער שיינער האַנט, מיט דעם בלאַט גמרא, מיטן שיינעם פּיסק — אַז ער רעדט, שיטן זיך פּערל, אַ חיות צו הערן! איין חסרון נאָר, וואָס ער איז צו אַן איידעלער, כּמעט אַ רוחניות, דאָס הייסט, ער איז נישט איבע־ריק געזונט. דאָס הייסט, אַפֿילו אַז איר וועט אַ קוק טאָן אויף אים אַזוי, איז ער, דאָכט זיך, גאָר נישט... נאָר וואָס דען? דאָס וואָס ער שוויצט, און דערצו נאָך דער הוסט! פֿון אַ צייט, אַז ער האָט באַ־קומען אַ פּאַסקודנעם הוסט מיט אַ מין קוויטש, און ס'איז אים שווער צו כאַפּן דעם אַטעם. דאָקטוירים הייסן אים טרינקען מילך און פֿאַרן קיין בויבעריק אויף אַ דאַטשע. אַהין פֿאַרן, זאָגט מען, אַלע קראַנקע. דאָרטן, זאָגט מען, איז פֿאַראַן אַ וואַלד אַזעלכער, וואָס איז אַ רפּואה צום הוסט. רעכן איך, אַם־ירצה־השם, איבער אַ יאָר זומער, אַז גאָט וועט שענקען דאָס לעבן, זיך דורכפֿאַרן מיט אים קיין בויבע־

⁶ (א) רענדאר.

ריק. דערווייניג, ביז ער וועט אַ מאָל ווערן געזונט, ליגט ער מיטן ווייב־און־קינדער, געוויינטלעך, אויף מנינע פלייצעס. עפעס אַ תירוץ? הנניט האָב איך נאָך אַן איידעם, שוין גאָר אַ פראַסטן, נאָר אַ האַרעפאַשנעם יונג, דאָס הייסט, חלילה נישט קיין בעל־מלאכה, נישט קיין שנידער, נישט קיין שוסטער, נאָר קיין חדר־יינגל אויך ניט.

ער איז אַ „פֿישער“ איז ער; ער האַנדלט מיט פֿיש האַנדלט ער. זיין טאַטע האַנדלט מיט פֿיש, זיין זיידע האָט געהאַנדלט מיט פֿיש, די גאַנצע משפּחה זייערע ווייסן — נאָר פֿיש און נאָר פֿיש און נאָר פֿיש! דאָס הייסט, זיי זינען אַפֿילו גאַנץ ערלעכע יידן, אַרנטלעכע, נאָר פראַסטע מענטשלעך.

וועט איר דאָך פֿרעגן; ווי קומט צו מיר אַזאַ איידעם? מסתּמא איז דרינען פֿאַראַן אַ מעשה. ווי זאָגט מען; אין אַ טיפּן וואַרפֿן זיך דורך אַלערליי העכט. מיסתּמא איז מנין טאַכטערס גליק אַזוי, אַז זי באַדאַרף האָבן אַזאַ מאַן.

דאָס הייסט, האָבן האָב איך צו אים גאָר ניט; מנין טאַכטער לעבט פֿאַר אים דווקא גליקלעך. וואַרעם בטבע איז ער דווקא אַ גוט מענטשל, אַ דימענט, צוגעלאַזט, הערט איר, צו אונדז אַלעמען ביז גאָר, וויפֿל ער פֿאַרדינט, גיט ער אַפּ איר, און העלפֿט־אויס יענע איידעם מנינע און די זין ווי ווייט מעגלעך. וואָס איז שניך זאָגן? — ער האַרעוועט פּמעט אין גאַנצן אויף אונדז און האָט פֿאַר אונדז אַלעמען דרך־אָרץ, וואַרעם ער ווייס גאַנץ גוט, ער פֿילט, פֿאַרשטייט איר מיך, ווער ער איז און ווער מיר זינען; ער איז ער און מיר זינען פֿאַרט מיר! מיט דער האַנט, הערט איר, קאָן מען דאָס גיט אַוועקמאַכן.

וואַרעם אַז עס מאַכט זיך אַ מאָל, מע קומט זיך צונויף צווישן מענטשן, און מנינע קינדער מאַכן אַ שמועס מכוּח די קליינע אור־תּיות, עפעס אַ דין אין שולחן־ערוך, צי אַ שאַרף שטיקל גמרא, צי גלאַט אַ פּסוק, מוז ער, נעבעך, זיצן און שטומען, וואַרעם ס'איז פֿאַר אים, ניט דאָ געדאַכט, אַ סוד!

אַוודאי מעג ער זיך איבערנעמען, וואָס ער האָט אַזוינע שוואַך-
גערט, און מעג האַרעווען פֿון זייערט וועגן! ווי זאָגט איר? ניט
אַזוי? האָ?

אַצינד, אַז איר זענט שוין אַ ביסל באַקאַנט מיט מנן געזיגדל,
פֿאַרשטייט איר שוין וואָס פֿאַר אַ שטמחה בײַ מיר איז און וואָס פֿאַר
אַ נחת איך האָב, אַז עס קומט אַ יום-טובֿ, למשל, פורים צו דער
סעודה, און אַלע קינדער מיט אַלע אייניקלעך, קיין עין-הרע, זעצן
זיך אויס אַרום טיש, און מע מאַכט חמוציא איבער דעם שיינעם
גרויסן קלוגן פורים-קוילעטש, וואָס מיט זאַפֿראַן און מיט ראַזשינג-
קעס אַרומגעשטעקט, מיט די גוטע געפֿעפֿערטע און געצוקערטע
פֿיש מיט כריין, מיט די גוטע געלע לאַנגע לאַקשן מיט יויך, און
מען נעמט צו קאַפלעך משקה, אַז גאַט העלפֿט אַ פֿלעשל ווימאַ-
ראַזיק, אַן אמתער אַ „קאַוועשאַנער“ אַדער אַ גלעזעלע גוטן וויש-
ניק, אַבי ס'איז נאָר דאָ, און פֿאַר נויט — איז אַ פֿראַסט ביסל
י״ש אויך אַ סחורה, און מע טוט אַ זינג, איך דעם שושנת יעקב,
און נאָך אַ מאָל — שושנת יעקב! און ווידער אַ מאָל — שושנת
יעקב! טוען אַ כאַפֿ-אונטער די קינדער:

צהלה ושטמחה!

און די קליינע שקצים, די אייניקלעך, אויפֿן דינעם קולכל:

אור ליהודים! אור ליהודים! אור ליהודים!

און מע גייט נאָך אַ טענצל אויך — דעמאַלט ווער איז צו מיר
גלײַך? וואָס מיר בראַדסקי? ווער מיר ראַטשילד? אַ מלך, ווי איר
זעט מיך אַ יידן, אַ מלך!

קיין נגיד, הערט איר, בין איך ניט, נאָר נחת פֿון קינדער
האַב איך, ברוך-השם, מער פֿונעם גרעסטן גביר אין קאַסרילעווקע!

ב. אליעווסקי

נו, וואָס בין איך שולדיק?

אויף שטעטלשע געסלעך, אויף לאַנקעס פֿון גרינעם וואַלין —
קינדערשע יאַרן — אין בלויען און יונגינקן באַרוועס.

מײַן אויפֿקום — פֿון דאַרטן, פֿון יענעם באַהעלטן באַגינען,
ווען קאַלטער אַקטיאַבער זיך וואַרעמט בײַם פֿענער פֿון חורבֿות.

נאַר וואָס בין איך שולדיק, אַז ס'האַבן מיך הענדלערס געבוירן,
אין ייִדישן קלייטל מיט אַלטער צעבראַכענער וואַג?
ווען לאַנד מײַנס צעבליט און צעוואַקסט זיך אין זאַפֿטיקן בויען,
בין איך צווישן יאַטן אָן איינער נאָך ניט אין קאַמיוג¹...

אַז כּווייל מער ניט שלעפֿן די מאַסע פֿון טאַטישן טרויער,
און העמדלשער לאַץ מײַנער וואַרט שוין אויף רויטיקן „קים“² —
נו, וואָס בין איך שולדיק, אַז ס'האַבן מיך הענדלערס געבוירן
אַן אומרויק קינד?

מײַנסק 1926

א. מ. ווייסענבערג

אַ טאַטע מיט בניִים

דערציילונג

שלמה דער גראַבער קאַפּ — אַזוי האָט אים חנה־לאַה, זײַן ווייב,
אַ צונאַמען געגעבן, ווייל פֿרײַטיק פֿאַר נאַכט, ווען ייִדן גייען שוין
אין שול אַרײַן, נעמט ער מיט זײַנע צוויי בניִים ערשט דעם טאַפּ

¹ (פֿאַרקירצונג) קאַמוניסטישע יוגנט. — ² זשעטאַן (?), פֿאַרטייִצייכן.

צימעס צווישן די פֿיס אַרײַן, און אַלע דריי, מיט די קיכער-לעפֿל אין די הענט און מיט רויטע דערהיצטע פּנימער ווי די טערקן, ריבן לעפֿל-אַינן און לעפֿל-אויס אין די „פּיסקעס“ אַרײַן, ביז עס בלייבט קיין שריד ופּליט נישט איבער פֿאַר חנה-לאהס וועגן אויף שבת אין דער פֿרי. אַט דער „שלמה דער גראַבער קאַפּ“ נעמט זיך זונטיק באַ-גינען דאָס זעקל מיט דעם שטעקל אין האַנט אַרײַן — ער האַט זיך די נעגל אַפּילו נישט אַפּגעגאַסן — און מאַרש אין דאָרף אַרײַן, ער מיט דעם יינגערן זון, משהלע ברוטאַן, דעם עלטערן, פּנחסלען, האַט ער מורא צו טשעפען. ווי אַן אמתער סאַלדאַט — די מוטער רופֿט אים טאַקע זעלנערטטיק — ליגט ער זיך אויסגעלייגט אויף זײַן טאַפּטשאַן, פֿון לאַקשן-ברעטער, אויף שטולן מיט מולטערס צו-קאַפּנס, און מאַכט פֿול מיט זײַן כראַפען דאָס קליינע שטיבל מיט די גרויע ווענט, ליגנדיק מיט די נאַזלעכער צום בעליק אַנגעשטעלט און מיט די נאַקעטע עלנבויגנס פֿאַרוואַרפֿן אונטערן קאַפּ.

— זאַל ער שלאַפֿן, דער יונג! — גיט שלמה צום יינגערן זון אַ זאַג, אויף די שפיץ נעגל צולייגנדיק אַ פֿינגער צום מויל, ווי איינער רעדט: האַב אים אַ שוואַרץ-יאַר, און לאַמיר זיך אַרויסמאַכן און אַנט-לויפֿן אין דאָרף אַרײַן, וועסטו האַבן דאָס „אַנריסעניש“...

און מען גנבֿעט זיך שטיל מיט דעם זעקל אויף די פּלייצעס און מיט דעם שטעקן אונטערן אַרעם פֿון שטוב אַרויס, אַז חנה-לאה אין דעם ווינטן שלאַפֿקופּקל, וואָס ליגט דאָרט באַגראַבן מיטן קאַפּ אין קישן אַרײַן, הייבט גאָר ניט אָן צו הערן אַפּילו דעם סקריפֿ פֿון דער טיר, ווען אירע צוויי פּרנסה-געבערס שאַרן זיך אַרויס אין דרויסן. אין שטוב ווערט שטיל. דער וויסלעכער טאַג ליכט שוין דורכן פֿענצ-טער אַרײַן און וויסט דאָס שטיבל אויס. נאָר שלמה מיט דעם זון זינען שוין אַצינד צוויי פֿרײַע פֿייגל.

— זעסט, טאַטע — וויזט אים משהלע ברוטאַן אַ צעקאַליע-טשעטן באַרוועסן פֿוס, הייבנדיק אים אין דער הייך און אונטער-טאַנצנדיק דערווייל אויפֿן צווייטן — זעסט, דאָס האַב איך מיר אין

א שטיין אפגעכמאליעט¹... ער וויזט אים א רויטע ווונד פֿון רויפֿלייש אויף א שוואַרצן פֿאַרבלאָטיקטן פֿוס.

— אַ כּפּרה פֿאַר אַ הונט! — ענטפֿערט אים דער טאַטע מיט אַ זיטיקן קוק — איך קען אויף אַיך מײַן קאַפּ ניט אַוועקזעצן. יונג-גען זאָלן זיך טאַג-און-נאַכט אַרומיאַגן.

און משהלע ברוטאָן פֿאַרשנירט זיך שטאַרקער די הויזן און מאַרשירט מיט דעם טאַטן גלנץ, פֿילנדיק, אַז ניט פּנחסל, נאָר ער איז דעם טאַטנס רעכטע האַנט. אין דער וועסטל־קעשענע האַט ער אַ פֿינגער-הוט, אַ נאָדל־טעשל מיט נאָדלען, וואָס געהערט צו אַ מיט־העלפֿער, צו אַ האַנטינג, און דער טאַטע האַט בײַ זיך אין זעקל דאָס, וואָס געהערט צו אַ מײַסטער: אַ שליאַך, אַ מאָס צו נעמען, אַ קייל, וויס ליים צום צייכענען און אַ שער צום שניידן. און זײַן בן, משהלע ברוטאָן, איז אים מקנא. ער וועט נאָר כאַפּן דעם שניט פֿון טאַטן — וועט ער זיך אַליין אויפֿכאַפּן אין אַ זונטיק באַגינען און אַוועקלויפֿן אין דאָרף אַרײַן איינער אַליין, אַזוי אַז מען זאָל נישט וויסן, וווּ ער איז אַהינגעקומען: די מאַמע וועט אַרומלויפֿן ווי פֿאַר־סמט און ברעכן די הענט, ווער ווייס, אפֿשר איז איר זון דערטרונקען געוואָרן אָדער אפֿשר האָבן אים טײַוואַלים אַוועקגעשלעפּט אין אַ וואַלד און חתונה געמאַכט מיט אַ קאַלב... אפֿשר אַזוי... — און ער, משהלע ברוטאָן, וועט זיך זיצן ערגעץ אין אַ דאָרף אַ גאַנצע וואָך עסן געבראַטענע קאַרטאָפֿליעס מיט זייערמילך, און פֿרייטיק פֿאַר נאַכט וועט ער ערשט געבן אַ קום־צוריק אין שטעטל אַרײַן. די ברענענדיקע בענטשליכט וועלן שוין פֿון אַלע פֿענצטער אַרויסשניגען און וויבער וועלן אים נאַכקוקן, וואָס פֿאַר אַן אַיננרײַסער² פֿון אַ יונג ער איז... ווי ער גייט אַ דערהיצטער פֿון וועג, אַ פֿאַרשטויב־טער... — און דעמאָלט וועט ער געבן אַ קום־אַרײַן צו זײַן מאַמע, חנה־לאַהן, וועט געבן אַ וואָרף־אַראַפּ דאָס זעקל פֿון זיך, און געבן איר אַ גיב־אַוועק אַ גאַנץ פֿינפֿער קערבל³, אַחוץ אַ קאַלענדע⁴.

¹ אפגעקלאפט (א זען געקראָגן). ² פֿאַרדינער. ³ רובל. ⁴ מתנה.

וואָס ער האָט אין זעקל געבראַכט: אַט אַ דאָ האָסטו — נאָ, מאַמע!...
— וועט ער איר געבן אַ זאַג: — אַט אַ דאָס האָב איך פֿאַרדינט, און
אַט דאָס נאָ דיר!...

און ער שטעלט זיך פֿאַר, וואָס פֿאַר אַ שבת עס וועט דעמאָלט
זיין. ווי די מאַמע וועט אים רוקן שיסלען, איינע נאָך דער אַנדערער,
און ער וועט זיך מאַכן דעמאָלט פֿאַר אַן איידעלן, פֿאַר אַ שטילן און
אַ קליינעם עסער...

פֿאַר גרויס פֿרייד גליען ביי משהלע ברוטאָן די אויגן און ער
קוקט מיט אַ גלאַנץ אין זיי אויפֿן זאַמדיקן וועג אַרויס, שוין אַרויס-
קומענדיק מיט דעם פֿאַטער אויפֿן באַרג הינטער דער שטאָט, וווּ
דאָס גרינע פֿעלד מיט דעם ווינטן בלויען וואָלד שפּרייטן זיך פֿאַר
זייערע אויגן אויס ערגעץ אין דער ווינטער וועלט אַרײַן.

משהלע קוקט, ווי אין אַ מזרח־זינט פֿאַר זונען־אויפֿגאַנג שפּילט
דער הימל אין אַלערליי פֿאַסן, פֿייער־רויטע און ברוין־רויטע, און ער
בלאָזט־אָן די באַקן און פֿרעגט דעם טאַטן, צי עס האָט נישט אַ מאָל
געברענט די נאַכט אין דאָרף, וווּ זיי גייען ערשט...

און משהלע קוקט זיך נאָך אַ מאָל אײַן אויף יענער זינט, זעט
ווי די זון שטייט טאַקע אין לאַנגן תּכּלּתּנעם וואַלקנפּאַס אַרונטער
פֿאַררוקט, און שיינט־אַפֿער פֿון אויבן מיט שפיצן ליכטיקייט אין הימל
אַרײַן, ווי מיט לאַנגע הערנער, און פֿאַרשטייט ערשט, אַז דער טאַטע
איז גערעכט... ער זעט, ווי פֿרי ס'איז נאָך... אין טיפֿן פֿעלד, ווינט
אין טאַל, שטייען אַ פֿאַר אַקסן און אַ פּויער מיט דעם העמד איבער
די הויזן און אַ ברייטן שטרוענעם קאַפּעלוש אויפֿן קאַפּ, און אויף
אַלץ אַרום ליגט נאָך די נאַכטיקע שטילקייט. און אַ טונקעלע רויקייט
רוט הינטערן ווינטן בלויען וועלדל, אַזוי אַז די אַקסן און דער פּויער
זעען דאָ אויס ווי פֿאַרסודעט, ווי גלאַט אַרויסגעשטעלט אונטערן
בלויען הימל אַרונטער.

נאָר אין דער לופֿט, קעגן דעם לאַנגן בלויען וואַלקנפּאַס, וואָס
ליגט אויסגעשפּרייט איבערן מזרח־ראַנד צווישן הימל און ערד,
דערהייבט זיך שוין אַן איינציקער פּויגל, הויך און גלנץ איבער אײַן

אָרט, און דאָס שאַרפֿע מאָרגן־געשווישטשערני פֿון דעם קלייניטשקן באַשעפֿעניש, וואָס טונקט זיך מיט פֿלאַטערדיקע פֿליגעלעך אויף־אויף־אין דעם וואַלקנפּאַס, פֿילט־אָן די לופֿט מיט אַ זיס געשפּיי־לערני. און אַ זיסקייט צעגיסט זיך אין דעם מאָרגנדיקן ליכט, ביז דער פֿויגל קומט אַלץ העכער און העכער, ווי אַ שוואַרץ פינטעלע אין וואַלקן אַרנין, און דאָס פּישטשען זינגט הערט זיך קוים, ווי פֿון הינטער אַ ווינטער וועלט אַפֿער, און אַט, הינטער יענער ווינטער וועלט, וווּ דער פֿויגל איז שוין איצט, וועט משהלע זיין שפעטער, ערשט אין צוויי שעה אַרום, ער מיט דעם טאַטן זינגעם. דער פֿויגל מוז שוין אַודאי אַרויסזען, קוקנדיק פֿון דער הייך אַראָפּ, יענע ווי־טע שטרויענע דעכלעך מיט די אַפּגעוויזטע ווענט, מיט די איינ־ציקע פֿענצטערלעך, וואָס קוקן אויפֿן זאַמדיקן וועג אַרויס. דער פֿויגל מוז זיי שוין אַודאי זען — און ער וועט ערשט זיין שפעטער דאָרט.

ווי גוט וועט דאָס — טראַכט ער — זיין... דער טאַטע וועט זיך שטעלן דאַוונען אין פּאַכטערס טלית און תּפּילין, אין פּאַכטערס שטוב בני דעם פֿענצטער, ער וועט זיך אויך שטעלן דאַוונען, און דער פּאַכטער וועט דערנאָך געבן אַנבניסן אַ שיסל צוואַרעך⁵ מיט אַ שטיק שוואַרץ אַקריץ⁶, אַז דער ריח וועט עס געמען.

נאָר דער טאַטע שלאַגט אים איבער, און מיט אַ וויש פֿון זיין אַרבל אין משהלעס, ווי ער וואַלט אים געוואַלט עפעס אַ טשעפע טאָן, גיט ער אים אַ פֿרעג:

— צי דו, משהלע, האָסט נישט געהערט, די מאַמע האָט עפעס געקרעכצט?...?

— וואָס געקרעכצט? — פֿרעגט משהלע ברוטאָן, אַנקוקנדיק דעם טאַטן מיט אַ האַלב אַפֿן מויל און אויפֿגעבלאַזענע ליפּן.

— צי זי האָט נישט געקרעכצט?...?

⁵ ווינטע קעז (אָן סמעטענע). — ⁶ „אַקריץ“, אַקריטישקל, שטיקל ברויט (פֿון שפּיץ).

— וואָס געקערעכצט?

— גיי, דו, בהמה דו! — גיט ער אים צוריק ווי אַ וואָרף־אַפּ פֿון זיך, און ווּנטער מיט אַ זנטיקן קוק — דו פֿאַרשטייסט ניט, וואָס מען רעדט צו דיר...

נאָר משהלע מאַכט זיך גאָר נישט פֿאַרשטיין... ער ווייס, אַז דער אַלטער מאַכט נאָך אַ ברית, און די מאַמע, חנה־לאה, ריכט זיך אַ ליאָדע טאָג אַרויסוואַרפֿן נאָך אַ בן פֿון די געדערעם אַרויס... נאָר וואָס אַרט דאָס אים? לאַז דער אַלטער מיינען, אַז ער פֿאַרשטייט זיך גאָר נישט אויף אַזוינע געשעפֿטן... און אַזוי נאַרנדיק זיך איינער דעם אַנדערן הייבן ביידע די לעפֿל, שטעלן וואָס אַ מאָל געשווינטע־רע פֿיס אין דאָרף אַרײַן.

— רודער־צו מיט אַן אַבֿר!... — טענהט דער טאַטע צום זון — איך בין מיט אַ יאָר עלטער ווי דו — טענהט ער — און זע, ברוך השם, ווי איך גיי!

און אַזוי גייענדיק מאַכט ער וואָס אַ מאָל גרעבערע שפּרינגן, שאַרקענדיק מיט די כאַליאַוועס⁷ אין די פּאַלעס. און ווען ער שטעלט זיך נאָך אָפּ אַ מינוט אויפֿן גראַז בני דער זניט וועג און וואַרפֿט די שטיוול אַראָפּ פֿון זיך, דעמאָלט לויפֿט שוין משהלע אונטערטאַנצן־דיק אַ גאַנצן וועג אויף דעם צעקאַליעטשעטן פֿוס און קאָן אים דעם גאַנצן וועג ניט דערכאַפּן, ביז זיי ווערן פֿאַרשוונדן ווּנט איבערן פֿעלד אַוועק.

*

ערשט דעמאָלט כאַפּט זיך חנה־לאה אויף פֿון שלאָף. דאָס ערש־טע זעט זי, אַ ביסל אונטערהייבנדיק דעם קאַפּ פֿון געלעגער, אַז דאָס צווייטע בעט איז שוין לאַנג אויסגעליידיקט. און דערנאָך, ווען זי גיט אַ קוק אין פֿענצטער אַרײַן און זי דערזעט, ווי הויך די זון שטייט שוין אין בלויען הימל, שטעלט זיך איר פֿאַר דאָס פֿעלד מיט אירע צוויי פּרנסה־געבערס, ווי זיי ביידע באַרוועסערהייט, די היטלען

⁷ די ווייכע לעדער, וואָס דעקן־אַינן די פֿיס (איבער הויפט בני שטיוול).

פֿאַרקאַשערט איבער די שטערנס, די פנימער צעיאַכמערט, און ער, דער אַלטער, טראַגט די שטיוול אויף דעם אַקסל. זי גיט אַ קוק צום זון אויפֿן געלעגער, ווי שנאַרכן ער שנאַרכט מיט זיין געזונט רויט געזיכט, ווי די ליפֿן בלאַזן זיך און ווי די נאָזלעכער הייבן זיך. עפעס פֿונקט ווי אַ גאַנצע פֿאַרע-מאַשין וואָלט דאָ געאַרבעט. טראַכט זי זיך: רבֿנוֹ-של-עולם, וואָס פֿאַר אַ נבֿוראָדן האָסטו דאָס דאָ אַנגע-שיקט אויף מיר?... נאָר, אַז זי גיט אַ קוק אויף זינע צוויי פֿאַרמאַכט-טע אויגן, טראַכט זי שוין אַ ביסל שטילער, אַז ס'איז נאָך פֿאַרט גוט, וואָס דער רשע שלאָפֿט אַ מאָל... און דעמאָלט פֿילט זי ערשט, וואָס פֿאַר אַ מחיה ס'איז פֿאַר דער וועלט, ווען דער רשע שלאָפֿט. וואָרעם פֿנחסל טוט נישט מער ווי אַזוי: פֿאַקט זיך אין דער פֿרי אָן צוויי קעשענעס מיט פֿלעץ — און הינדאָ, אַרויס אויפֿן פֿלאַץ, צו אַ חבֿרה יונגען, צו אַ חבֿרה טובֿן. אַדער ער גיט גאָר אַ כאַפּ אין מיטן העלן טאָג אַ פֿערדל פֿון מאַרק אַראָפּ, נישט קיין נפֿקא מינה ווער עס האָט עס אַנידערגעשטעלט, און אַנטלויפֿט מיט דעם צום טיפֿן באַדן עס אויף אַ גאַנצן טאָג, און פֿאַשען עס אויף אַ גאַנצן טאָג אויפֿן פֿאַסטערניק⁸ הינטער דער וואַסערמיל. און טאַמער וויל ווער קומען פֿון שטאָט דאָס פֿערד אָפּנעמען, אַדער אַ פֿאַר יונגען מיט טיטלדיקע הענט ווילן לויפֿן פֿאַרויס: אַט אַ דאָ, דאָ איז ער... — שטייט ער די גאַנצע צייט מיט איין אויג קוקנדיק אויף יענער זייט לאַנקע... און ווי נאָר עס מאַכט זיך עפעס אַ שטיקל מהומה, ער זעט, אַז דער שטומפֿ⁹ קומט-אָן, גיט ער זיך אַ וואָרף אויף דעם פֿערד אַרויף און — «פֿאַשאַל און פֿאַשאַל»¹⁰ — גאָר מיט אַ הינטער-וועגל הינטערן צמענטאַרוזש¹¹ גלייך אויפֿן שאַסי אַרויף. דאָרט איז ער שוין ווייטער אַ פֿרייער פֿויגל, און גייט טוט אים עפעס, ווען ער זיצט אויפֿן פֿערדל... דאָס פֿערדל שטעלט ער צוריק אָפּ אויף דעם אַרט, וווּ ער האָט עס גענומען, ווען זיין האַרץ גלוסט, און ווען דאָס

⁸ פעלד פֿון פֿאַסטערנאָק און בלומען (סירוב געלע). — ⁹ פֿראַסטע חברה. — ¹⁰ (געגאַנגען), אַוועק-אַוועק. — ¹¹ צווייטער, גויישער בית-עולם.

גאנצע שטעטל ריכט זיך שוין נישט דערויף, און אין אלע ווינקעלעך קאכן רעדלעך מענטשן, און פנחסל האט געגנבעט א פֿערדל...

נאָר איין מאל האָט ער טאַקע אָפּגעטאָן אַ מיאוסע מעשׂה. ער האָט בײַ אַ שיקסע, גײענדיק פֿון „טומאה“¹² צווישן נאָך פּויערײַם און פּויערטעס, אַרױסגעכאַפּט אַ בײַנטל שפּראַצונגען, די ערשטע שפּראַצונגען פֿון זײערע גערטנער, צונױפֿגעקליבן פֿון אַלע מינים, וואָס זײ ברענגען זײ, דער גלח זאָל באַשפּרײַצן, און ס'זאָל הײַנאַר געראַטן, האָט ער אַזאַ בײַנטל אַרױסגעכאַפּט בײַ אַ שיקסע און זײ נאָך גאַנץ גוט אָנגעהרגעט. דעמאָלט האָט מען געשמױעסט, און — אַהאָ, פּנחסל וועט שוין די ליכטיקע שײַן נישט אָנקוקן. און דער טאַטע האָט אים פֿאַרגעוואַרפֿן, וואָס ער כאַפּט שיקסעס אין מיטן דער גאַס. נאָר פּנחסל האָט דעם טאַטן געגעבן צוריק און ענטפֿער, און ער ווײסט נישט, וואָס ער האָט געטאָן בחורױזן, אײדער ער האָט מיט זײַן מאַמען חתונה געהאַט... אַזױ האָט ער אים געענטפֿערט. און דער טאַטע מיט דעם זון האָבן זיך דעמאָלט געפֿילט אָנגעשטויסן אײנער אױף דעם אַנדערן, ווי צוויי ציגן, אַנטרעפֿנדיק זיך הערנער אין הערנער אױף איין ברעט...

נאָר פּנחסל האָט שוין געוויסט, ווי אַזױ דעם טאַטן אײבערצור־בעטן... פֿון דער מאַמען האַלט ער נישט, נאָר מיט דעם טאַטן וויל ער נישט פֿירן קיין ברוגזן...

האַט גאַט געהאַלפֿן, און אין שטאַט אַרײַן האָט פֿאַרבלאַנדזשעט אַ „קאַראַזעליע“¹³ מיט קונצן־מאַכערס. פּנחסל איז דערפֿרישט גע־וואָרן. און ווי נאָר דער עלטסטער קונצן־מאַכער מיט דעם גאַנצן געזינדל שיקסלעך און שוואַרצן וויבערל, וואָס האָט אויסגעזען, ווי אַ ציגנערין מיט צעפֿ, ווי נאָר זײ האָבן דעם מיטלסטן סלופֿ אױפֿ־געשטעלט אין מיטן מאַרק, האָט שוין פּנחסל געהאַלפֿן די שטריק מיט די פּלאַכטעס אױפֿצײען, די הילצערנע פֿערדלעך צו די געפֿאַרב־

¹² קלויסטער. — ¹³ קאַרוועל.

טע בריטשקעס צוטשעפען און אויף די דרענגער אַנטאָן. און דעם ערשטן זונטיק, ווען די שיקסעס מיט די שקצים פֿון די אַרומיקע פֿאַראַפֿיעס¹⁴ זינען געקומען אין שטאָט אַרײַן מיט די גלאַנציקע דאַשקעס, מיט די וויסע אויפֿגעשטעלטע פֿאהלעך, און די שיקסעס מיט די וויסע פֿאַטשיילעכלעך אויף די קעפֿ, האָט די „קאַראַזעליע“ תּיפֿף אָנגעהויבן צו רודערן.

פֿנחסל האָט שוין שטאַרק געהאַט נושאַ'חן געווען בײַ דעם עלטסטן קונצן-מאַכער; ווען ער וואָלט מיט אים מיטפֿאַרן, וואָלט ער אים אפֿשר אויך אַ שיקסל געגעבן פֿאַר אַ ווייב — מי יודע, וואָס פֿאַר אַ לײַט, וואָס פֿאַר אַ קונצן-מאַכער מיט אַן אייגענער „קאַראַזעליע“ ער וואָלט שוין הײַנט אַליין געווען פֿאַר זיך... נאָר עפעס האָט אים דאָס האַרץ נישט געלאָזט מיטפֿאַרן, כאָטש דער אַלטער האָט אים צוגערעדט, און דאָס עלטסטע שיקסל, אַ שוואַרצע מיט קאַרעלן-ליפֿן, האָט אים, דוכט זיך, צוגעווינקען און געקוקט אין די אויגן אַרײַן, ער זאָל באַשטיין... נאָר ער האָט נישט געוואָלט... האָט ער גענומען דעמאָלט דעם טאַטן זינען ווייזן כאָטש, וואָס פֿאַר אַ פֿבֿוד ער האָט בײַ דעם עלטסטן קונצן-מאַכער, און אַרויסגעפֿירט אים אין מאַרק אַרײַן.

און ווי שלמה האָט דערזען דעם קיילעכדיקן דאָך, אַ קאַפל פֿון פֿלאַכטעס אויפֿגעצויגן מיט אַ רויט פֿענדל אין סאַמע שפּיץ, און ווי אַרום-און-אַרום שטייט אַ האַלבע שטאַט יונגען און מיידן און וויי-בער אויסגעמישט מיט שיקסעס און שקצים פֿון די דערפֿער, און ווי איבער זייערע קעפֿ, פֿון אונטערן דעכל אפֿער, מיט וואָס פֿאַר אַ סאַ-מעט און פֿאַרשיידענע צירונגען פֿון אַלערליי פֿאַטשערקעס דאָס מיטלסטע בודעלע איז עס באַקליידט, און וואָס פֿאַר אַ מיני מעשענע טרומיטן עס שטייען עס מיט די אפֿענע מיילער גלײַך אין מאַרק אַרײַן אָנגעשטעלט, האָט עס אים אַזש בײַ דעם האַרץ פֿאַרכאַפט, נאָך מער ווי דעם זון, אַז אַזאַ שיינקייט זאָל זיך גאָר קאַנען געפֿינען

¹⁴ געגנט (דאַרפֿישע).

ביי קונצן־מאַכערס אין דער וועלט. און ער האָט זיך געריכט, אָן קונצן זאָלן דאָ פֿאַרקומען, שוין איין מאָל קונצן... און ער האָט אַ פֿרעג געגעבן דעם זון:

— וואָס פֿאַר אַ קונצן וועלן עס דאָ פֿאַרקומען?
 — הילצערנע פֿערדלעך וועלן אַליין לויפֿן, און ווער עס וועט באַצאָלן אַ זעקסער — וועט רייטן, ווער אַ פֿירער — וועט פֿאַרן...
 — האָט דער זון צוריק געענטפֿערט קורץ און שאַרף.
 שלמה האָט זינע אויגן ניט געגלייבט: פֿאַרן און רייטן אויף הילצערנע פֿערדלעך... און ערשט אַרײַנשטופּנדיק זיך צווישן עולם, און דערזענדיק די פֿערדלעך געזאָטלט, הינטן בריטשקעס און נאָך די בריטשקעס ווייטער פֿערדלעך, האָט ער מויל־און־אויערן אויפֿ־געמאַכט...

— און דאָס אַלץ — האָט אים דער זון דערציילט מיט גרויס־קייט — האָב איך געהאַלפֿן צוגויפֿשטעלן! דו מיינסט, אָן מיר וואָלטן זיי שוין אַזוי גיך צוגויפֿגעשטעלט?... און אַז דו ווילסט, טאַטע, וועסט דו קענען רייטן אויף אַ פֿערדל אויך, אומבאַצאָלט, ווי דו זעסט מיך לעבן, אומבאַצאָלט.

שלמהן, דעם גראָבן קאַפּ, האָבן זיך אַזש די באַקן צעשמייכלט, און די אויגן זינע האָבן געקוקט מיט גלאַנץ אויף דעם געבעטן סאַ־מעט און צירונג פֿון אַלערליי פֿאַטשערקעס.
 — וואָרט, וועלן מיר זען... — האָט ער זיך אַ גלעט געגעבן איבער דער באַרד מיט אַ בליק אויפֿן זון.

און ווי נאָר די מעשענע אָפּגעפּוצטע טרומייטן האָבן געגעבן אַ זעץ־אַרויס „טאַ־טאַ־טאַ־ר־ר־ר־אַ! טאַ־טאַ־טאַ־ר־ר־אַ! — האָט זיך שוין שלמה נישט געקאַנט אינהאַלטן און אין זיך אָנגעהויבן מיט־זינגען דעם מאַרש, וואָס ער האָט זיך באַלד אויסגעלערנט און זינגט נאָך עד־היום מיט אים די שבתדיקע זמירות, אַזוי אַז זיין ווייב חנה־לאה זידלט אים אַזש:

— ווי האָט עס אַ מענטש נישט קיין חרפה, טאַג מיט נאַכט דעם אייגענעם ניגון?

נאָר דאָס איז נישט שלמהס דאגה, נישט שלמהס עסק. — טאָ-טאָ-טאָ-ר-ר-ראַ — האָבן די טרומייטן געקנאַקט, און ער האָט אונ-טערגעהאַלפֿן — טאָ-טאָ-טאָ-ר-ר-ראַ!... — און אַנגעבלאָזן זיך מיט דעם קאַרק, ווי ער וואָלט געוואָלט בשעת מעשה מאַכן פֿון אים אַ טרומייט.

און די „קאַראַזעליע“ מיט די פֿערדלעך, מיט די בריטשקעס און מיט דעם דעכל — אַלץ שוין געפֿלויגן אין אַ ראַד. און דערהיצטע פּנימער מיט בליצנדיקע אויגן פֿון שיקסעס און שקצים האָבן גע-מידניעט¹⁵ פֿאַרן אויג, אַזוי אַז שלמה האָט זיך שוין לענגער נישט געקאַנט אַננהאַלטן, און האָט צום זונדל אַלע מאָל געוואָרפֿן אַ פֿאַר-ליבטן בליק, ביז די „קאַראַזעליע“ האָט זיך געשטעלט — און פּנחסל האָט געכאַפט דעם טאַטן און געגעבן אַ וואָרף-אַרויף אויף אַ פֿערד, און אַ ווינק זיך איבער מיט דעם קונצן-מאַכערס ווייבל, אַז דאָס איז זיין פֿאַטער, און אַליין איז ער אַרויף אין דער הינד אונטער דער פּלאַכטע פֿון דעכל, דרייען דעם דראַנג און פֿירן די גאַנצע „קאַראַ-זעליע“.

שלמהס אויגן האָבן געבליצט מיט פֿינער אויף די אַלע מיידן און וויבער, וואָס זינען דאָ געשטאַנען אַרום און צוגעזען, וואָס פֿאַר אַ גדולה ער האָט דורך זיין זון דערגרייכט. און ער האָט אַ פֿינף גע-טאָן אין דער הינד:
— פּנחסל, פֿאַר!...

באַלד האָט זיך דערהערט אַ קלינגען אויף אַ גלעקל פֿון אונטער דער סאַמעטענער בודקעלע אַפֿער, וואָס איז געווען אויסגעהאַפֿטן מיט אַלערליי ווינטע און בלויע פּאַטשערקעס. די פּאַסאָשירן האָבן גיך געכאַפט די בילעטן, אַרויף אויף די פֿערדלעך, און די פּאַסאַ-זשירקעס אַרײַן אין די בריטשקעס, און די טרומייטן האָבן ווייטער געגעבן אַ זעץ אַרויס: „טאָ-טאָ-טאָ-ר-ר-ראַ!“ און שלמה, דער גראַבער קאַפּ, האָט אַנגעהויבן צו פֿליען, ער מיט דער גאַנצער „קאַ-

¹⁵ געבלענחט.

ראַזעליע" — אַלץ האָט זיך געדרייט און געפֿלויגן, נאָר צווישן די אַלע רויטע דערהיצטע פּנימער איז שלמהס רויט דערהיצט פּנים גע-ווען דאָס איינציקע ייִדישע — און חברה יונגען, וואָס זינגען גע-שטאַנען אַרום דער קייט, ווי צוגעקלעפט, מיט שטעקנס אָדעווי ביי-טשיקעס אין די הענט, האָבן זיך מיישׁבֿ געווען און אָנגעהויבן אונ-טערצושמניסן שלמהס פֿערדל. אַרום-און-אַרום זינגען אַ וואַכט יונגען געשטאַנען, און פֿון אַלע זינגן איז געוואָרן אַ קאַכערני מיט אַ מין הילכעדיק געלעכטער: „וויאַ, וויאַ!“ — און געהאַלטן נאָר אין איין אונטערפּאַטשן און אונטערשמניסן. שלמהן האָט זיך דער קאַפּ פֿאַר-דרייט. די באַרד איז זיך צעפֿלויגן אויף ביידע זינגן לאַצן, ווי אַ צעוואַרפֿענער בעזעם. די אויגן האָבן געבליצט און געבליצט. און יונגען האָבן געקאָוועט און געכמאַליעט איבער אים דאָס פֿערדל. און פּלוצלינג — מען גיט זיך אַ קוק-אום — יאַגט שלמה נאָך אַ שיקסע. די שיקסע, וואָס איז געזעסן פֿאַרויס אים אויף אַ בריטשקע, און ער הינטער איר אויף אַ פֿערדל, זי — די שפיצן פֿאַטשיילעכל צעפֿלויגן איבערן קאַפּ, מיט די ציטער-שפּילקעס, און ער, מיט דער באַרד צעפֿלויגן אויף די לאַצן — האָט עס אויסגעזען, ווי ער יאַגט זי פּסדר אָן אויפֿהער. און עס האָבן נישט געהאַלפֿן די געשרייען און דאָס געפֿיפֿערני, וואָס די יונגען האָבן שלמהן אויסגעפֿיפֿט. שלמה האָט געהאַלטן אין איין נאַכיאָגן די שיקסע, ביז דעם זון האָט זיך דאַרט אין דער הייך דער קאַפּ פֿאַרדרייט און ער האָט פֿריער געגעבן אַ בראַך-אַראַפּ דעם טאַטן אויפֿן קאַפּ, מיט וואָס ער האָט פֿאַר צען יאָר געגעסן, און אָפּגעוואַשן אים, אַז עס האָט גערונען איבערן פּנים און איבער דער באַרד, און דערנאָך געגעבן אַ פֿאַל-אַראַפּ פֿון בוידעם אַראַפּ צו דער שיקסע אין בריטשקע אַרנין. ס'איז געוואָרן אַ קלינגע-רני — און די „קאַראַזעליע" האָט זיך אָפּגעשטעלט.

דעמאַלט איז דער טאַטע מיט דעם זון אַנטלאָפֿן ווי צוויי אָפּגע-שמיסענע, איבערן מאַרק. און אַ חברה יונגען נאָך זיי מיט אַ געטומל אין אַ געלאָף. עס האָט געקאַכט, ווי צווישן די בינען. שלמה, דער גראַבער קאַפּ, האָט געיאָגט אַ שיקסע!... נאָר יידן האָבן זיך נישט

געשראקן פֿאַר דעם חטא. אַלע האָבן געוויסט, אַז דאָס מיינט מען אויף דער „קאַראַזעליע“ — און קרעמערס, פֿאַרקערט, האָבן זיך נאָך מיט פֿאַרגעניגן געשטעלט אויף די שוועלן פֿון די געוועלבער און מיט אַ שמייכלע אין דער באַרד אַרײַן נאַכגעקוקט שלמהן, ווי ער איז געלאָפֿן מיט צעפֿלויגענע פֿאַלעס, איבערן מאַרק פֿאַרויס, ווי אַן אַל־טער אַשמדאַי, דאָס זונדל נאָך אים און אַ חבֿרה יונגען — ווי אַ מחנה צונויפֿגעקליבענע פֿייגל צום אַוועקפֿליען — פֿון הינטן...

חנה־לאה איז אַנטקעגן פֿון שטוב אַרויס מיט אויסגעשפּרייטע הענט דעם מאַן און דעם זון צו באַשיצן. זי האָט געמיינט, מי יודע בני וואָס פֿאַר אַ גנבֿה מען האָט זיי געכאַפט, און אַרײַנכאַפּנדיק זיי גיך אין שטוב אַרײַן, איז זי געווייר געוואָרן, אַז דער אַלטער אַשמדאַי איז גאַר געפֿאַרן אויף דער „קאַראַזעליע“...

זי האָט געשאַקלט מיטן קאַפּ און געקוקט אויף שלמהן מיט רחמנות: ווי פֿאַרגינט זיך דאָס אַ טאַטע פֿון קינדער זיך אַזוי נאַריש מאַכן.

שלמה האָט געפֿילט, אַז זי איז גערעכט, אַז ער האָט געטאָן אַ נאַרישקייט — האָט ער אַפּגעלייגט דעם גאַנצן בייגל אויפֿן זון, נאָר מיט דעם זון האָט זי גאַר נישט געקאַנט מאַכן. זי האָט געזען, וואָס אַ טאָג ווערט ער אַלץ ערגער — און פֿון הײַנטיקן טאָג אָן האָט זי זיך שוין אין גאַנצן מייאש געווען פֿון אים און פֿעסט באַשלאָסן, אַז פֿון דעם יונג וועט שוין קיין גוטס ניט אַרויסקומען...

און אַצינד, ווען זי זעט אים ליגן אויפֿן געלעגער, פֿאַרקאַשערט די אַרבל פֿון העמדל, זעט זי בחוש, ווי דער זעלנער שפּילט אים פֿון פּנים אַראָפּ — און זי דאַנקט און לויבט גאָט, וואָס דער רשע שלאָפֿט כאַטש און וואָס די וועלט איז זיך נאָר מחיה מיט זײַן האַלטן צו די אויגן...

חנה־לאה שטייט־אויף פֿון געלעגער, נעמט די פֿאַטשיילע אויפֿן קאַפּ און גייט צו דער שכנטע אַרײַן מיט אַ שטאַרץ אין דער האַנט נאָך אַ קויל פֿנעער. די שכנטע שאַרט איר צו אַ פֿאַר לעבעדיקע קוילן און דערפֿון הייבט זיך אָן אַ שמועס. חנה־לאה רעדט פֿאַר איר אויס

דאָס האַרץ, אַז זי האָט נישט קיין נחת פֿון קינדער. די שכנטע פֿרעגט זי, ווי זי האָלט שוין מיט דעם איצטיקן אין דער וועלט... — ענטפֿערט זי איר צוריק, אַז זי ריכט זיך שוין אַ ליאָדע שעה אין בעט אַרײַן. און עס טוט איר באַנג די גאַנצע מעשה... בײַ משהלע ברוטאָן האָט זי זיך פֿאַרשווירן... זי געדענקט, וואָס פֿאַר אַ שווער האָבן זי האָט געהאַט. זי האָט געהייסן דעם מאַנס אַ פֿאַר הויזן אַראָפֿריסן פֿון וואַנט, ווייל זיי זענען געהאַנגען קעגנאײַבער איר, און זי האָט דעם מאַן געשאַלטן דעמאָלט מיט טויטע קלות — צום סוף האָט זי זיך ווייטער געלאָזט אַרײַנגאַרן...

די שכנטע טרייסט זי, אַז אַדרבה, גאָט קאָן העלפֿן גאָר אַ גרינג האָבן. און עס קומט ווייטער אַרויס אַ שמועס, ווי קימפּעטאַרינס דאַרפֿן שמירה¹⁶. און חנה־לאה דערציילט, אַז נישט היינט געדאַכט, אויף אַלע וויסטע וועלדער געדאַכט, האָט זי געהאַט אַ קינד צווישן דעם עלטערן און דעם ייִנגערן, אַזוי ווי איינס פֿון אַ האַלב יאָר... און די שכנטע דערציילט איר צוריק ווי טשייטיל די קופּקע־מאַכערין איז איין מאָל געזעסן אין אַ שבת־צור־נאַכטס און האָט גענייט אַ קופּ־קעלע בײַ אַ לעמפל, און דאָס פֿענצטער איז אַרויסגעגאַנגען אין אַ מיטשאַנקעלע¹⁷ — האָט זי דערזען, ווי פֿאַר דעם פֿענצטער איז פֿאַר־בײַגעלאָפֿן אַ נקבֿה מיט צעלאָזטע האָר און צום בוועם האָט זי גע־האַלטן צוגעטויליעט אַ קינד... דאָס איז געווען יוטע מאַטלס שוור. מיטטיינס געזאַגט...

חנה־לאה שפּנט־אַפֿ דרײַ מאָל און גייט אַהיים. און זי בעט פּנחסלעך, ווען ער שטייט־אויף, אַז ער זאָל אַראָפּנעמען די מזוזות און גיין צום סופֿר איבערזען. זי האָט זיך וויקעלעך אַנגעגרייט, העמ־דעלעך, אַ קלאָר לייעלעך דאָס בעט צו פֿאַרענגען. און בײַ נאַכט איז זי שוין נישט געגאַנגען שלאָפֿן אָן אַ חומש צוקאַפּנס, נאָר דאָ האָט שוין ניט געטויגט איר טײַטש־חומש, דווקא דעם מאַנס.

¹⁶ (וואָ) סגולות קעגן רוחות, ווי קמיעות אַרום בעט וכד'. — ¹⁷ בשותפות־דיקן הייפל (?).

און וואָס קלערט איר? אין דער אייגענער נאַכט האָבן זי שוין אַ פּאַר שכנמעס געוואָרטעוועט¹⁸, און אַרום דרײַ פּאַר טאַג אַנגע-קלאַפט בײַ דער „באַבע“...

זי האָט געבוירן אַ יונג, און באַלד מיט אַ שוואַרצן קענדזשער¹⁹ האָר, ווי נאָר ער איז אויף דער וועלט געפּאַלן... נישט אומזיסט האָט שלמה איבערגעטראַכט, אַרויסגייענדיק הינטער דער שטאַט, צי האָט זי שוין נישט געקערעכצט. ער האָט זיך געריכט אויף אַ פּריילעכן שבת, ער וועט אמ־ירצה־השם אַהיימקומען, און זײַן חנה־לאה וועט שוין האָבן בשלום איבערגעקומען.

אַצינד איז זיך שוין חנה־לאה געלעגן אין בעט ווי אַ גרעפּין צעלעגערטערהייט, פּאַרהאַנגען מיט אַ פּאַרהאַנג. אויף אַ שנירל אונ-טערן בעליק²⁰ אויפגעצויגן, באַקלעפט מיט שיר־המעלות־בריוולעך, און נאָר פֿון צײַט צו צײַט, אָז זי האָט געדאַרפֿט, מען זאָל איר וואָס דערלאַנגען, האָט זי דעם קאַפּ מיט דער שלאָף־קופּקעלע אַפּערגע-שטעקט פֿון הינטער דעם פּאַרהאַנג — אויף איר פנים האָט זיך שוין אַנגעזען אַן איבערגעלייטערטקייט. זי האָט גערעדט וויכער און צאַרטער, ווי שוין אַן איבערגעקומענע. נאָר איין זאַך האָט זי נאָך געהאַט אויפֿן זינען: דאָס קינד צו היטן, עס זאָל חלילה נישט טרעפֿן ווי מיט יענעם אָדער מיט דעם, וואָס די שכנמע האָט דערציילט. זי האָט באַשלאָסן דאָס קינד פֿון דער האַנט נישט אַרויסצולאַזן, פֿון אונטערן אַרעם נישט אַפּערצורוקן און אין שלאָף צו האַלטן עס מיט אַלע כוחות, צו ליגן דעריבער ווי אַ טרײַע מאַמע.

און אַט איז געקומען דאָנערשטיק בײַ נאַכט. זי ווערט אַנטשלאָפֿן מיט זיסע געדאַנקען. מאַרגן וועט שלמה אַהיימקומען און וועט דער-זען, וואָס פּאַר אַ יונג זי האָט אים אַנגעגרייט, גאָר אַן זײַן וויסן — שוין אַצינד דעם דריטן...

און זי שלאָפֿט — — —

¹⁸ געשטאַנען אויף דער וואַך (בייטנדיק זיך). — ¹⁹ קנויל. — ²⁰ סופּיט.

און עס דאַכט זיך איר, אַז די אייגענע מלכת־שבָּא מיט די נאַ־
קעטע ברוסטן, מיט די לאַנגע צעלאָזטע צעפּ אין עפעס אַ פֿאַרצײַ־
טיש קנלעכדיק קלייד — אַ קרינעלינע פֿון טערקישן סיך מיט אַזוינע
בלימעלעך — און אייגעלעך — פּאַקט זיך צו איר דורך אַ האַלבער
קוואַרטיר אין פֿענצטער אַרײַן, און פּאַקט זיך, און פּאַקט זיך, אַזאַ
גראַבע און אַזאַ שווערע, אַז חנה־לאַהן כאַפּט־אָן אַ פֿאַרכט, און מיט
פֿאַרדומפענע קולות, שרײַענדיק אין זיך אַרײַן, דריקט זי דאָס קינד
צו זיך, און עס האָט שוין טאַקע קיין בעסערע מלכת־שבָּא נישט
געדאַרפֿט, ווי עס האָט געהאַט...

*

עס איז קוים טאַג אין דרויסן. עס בלויז דורכן פֿענצטער. שלמה
קלאַפּט שטיל אָן אין טיר. און פּנחסל, צונויפֿגעימישט אין דער גרוי־
קייט פֿון דער נאַכט און יונגן מאַרגן, וואָס פֿאַלט אין שטיבל אַרײַן,
לויפֿט פֿון געלעגער אַראָפּ די טיר אויפֿמאַכן. שלמה קומט־אַרײַן
אויף די שפיץ בעגל, משהלע נאָך אים. עס האָט אים די נאַכט נישט
געלאָזט רוען אין דאַרף און ער איז געקומען צו לויפֿן מיטן טאַג
צו גלייך. און אַצינד, דערזענדיק דעם אויפֿגעצויגענעם פֿאַרהאַנג
איבערן בעט, לייכט אַ שטילער בלישטש אין זײַנע אויגן אויף. און,
ווענדנדיק זיך צום זון, גיט ער אים אַ צופּ ביים אַרבל, אויף שטיל
געהאַנדלט, ווי צווישן זיך:

— וואָס האָט זי געהאַט?...

— אַ יינגל! — ענטפֿערט פּנחס.

— אַ יינגל? — צעגיסט זיך אים אַ ליכטיקער שמיכל איבערן
גאַנצן פנים.

משהלע ברוטאָן כאַפּט באַלד אונטער, אונטערטאַנצנדיק:

— וועט זײַן אַ שלום־זכּר, וועל איך האַבן אַ פֿולן קויש מיט
אַרבעט!...

— שאַ, דו בענקאַרט²¹! די מאַמע שלאָפֿט... — טוט אים דער טאַטע אַ שטורך.
 — שאַ, אַ רוח אין דיין... — קומט פּנחסל אויך צו הילף.
 — די מאַמע האָט אַודאי געמוזט ערשט אַנטשלאָפֿן ווערן? — מאַכט דער פֿאַטער.
 — ניין, זי שלאָפֿט אַ גאַנצע נאַכט... — האָט פּנחסל געענט-פֿערט.
 — אַ גאַנצע נאַכט?... —
 בני שלמהן האָט זיך עפעס אין האַרצן אָפּגעריסן. מיט שטילע פּאַמעלעכע טריט האָט ער אָנגעהויבן צוצוטריטן צום פֿאַרהאַנג:
 — חנה-לאה, חנה-לאה... — רופֿט ער שטיל מיט אַן אָנגעצוי-גענעם בליק אין זיך אַריין, ווי ער וואָלט געוואָלט דאָס קול נישט לאָזן גיין צו ווייט — חנה-לאה...
 חנה-לאה שלאָפֿט.
 — לאַז, טאַטע, וועל איך זי אויפֿוועקן... — רופֿט זיך אָפּ משה-לע ברוטאָן מיט אַ גראַב קול.
 — שטיל, בענקאַרט! — פֿאַרבייסט שלמה מיט אַ פֿינגער די ציין צו אים — דו וועסט זי איבערשרעקן...
 — חנה-לאה, חנה-לאה...
 — האַ-אַ... — הערט זיך אַ לאַנגער אויסגעצויגענער מריטש פֿון הינטער דעם פֿאַרהאַנג.
 — חנה-לאה, וווּ האָסט דו דאָס קינד?...
 — גוואָלד, דאָס קינד... — טוט זי אַ געשריי מיט אַן אימפעט, אַן אויפֿגעכאַפטע פֿון שלאָף, און שלמה טוט זיך אַ וואַרף, נישט טויט, נישט לעבעדיק, הינטער דעם פֿאַרהאַנג אַרונטער. ביידע זיך בלייבן פֿאַרשטיינערט מיט גלעזערנע אויסגעזעצטע אויגן אויפֿן פֿאַרהאַנג.
 — גוואָלד, דאָס קינד! — טוט זי נאָך אַ מאָל אַ געשריי אויס

---

²¹ ממזר.

און אַ הייב עס אין דער לופטן בײַ איין הענטל, ווי אַ טויט גענדזל. דאָס קינד טוט אַ דריי מיטן קעפל, טוט זי עס אַ כאַפּ מיט דערשראָקן אַרויסגעזעצטע אויגן בײַם פּנימל און הייבט עס אָן צו רײסן. — און לאָ דײך שוין די ערשטע כאַלעריע טרעפּן!... — גיט שלמה איר אַ בענטש מיט ביידע הענט איבערן קאָפּ — חנה־לאהלע די קאַלבאַסניצע, האָסט מיר שוין געהרגעט אַ זון אויף טויט! — שרײט ער אויס, דערזענדיק אַז דאָס קינד האָט קיין אַטעם נישט און איז שוין קאַנט, ווי אַ שטיק טײג. מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאָפּ רוקט ער זיך צוריק אַפֿער פֿון הינטער דעם פֿאַרהאַנג. חנה־לאה מאַכט אַ גוואַלד. די זין נאָך. שלמה לויפֿט־אום אויף־און־אָפּ איבער דער שטוב ווי אַ בערן־טרײַבער מיט געזונטע גראַבע שפּרײזן און וואַרפֿט גלאַנציקע אויגן אויף דעם פֿאַרהאַנג. באַלד קומען צו לויפֿן אַ פֿאַר שװעטעס און מען ווערט געווייר, אַז דאָס קינד איז טויט.

דעמאָלט ערשט נעמט חנה־לאה זינגען אַ קלאַגלידל:
— איך האָב דאָך אַן אומגליק געהאַט, די מלכת־שׂבָא האָט זיך דאָך געפֿאַקט צו מיר דורכן פֿענצטער, דורך דעם פֿענצטער... אַזוינע צוויי גראַבע ציצן²² האָט זי געהאַט, האָט זי מיר דאָס קינד דער־הרגעט מיט די ציצן...
— ציצן?! — שרײט שלמה — מען דאַרף גרעבערע ציצן ווי דו אַליין האָסט? — גיך צום רב, גט! טרעפֿט דײך די ערשטע כאַ־לעריע!
— שלמהשי... וואָס ווילסט דו?... — האָט זי געוואַלט אָנהייבן פֿאַר אים צו וויינען.
נאָר עס האָט גאָר נישט געהאַלפֿן. די צוויי זין האָבן זיך ווי אַנגעקאַרטשעט אין אַ ווינקעלע און געדאַנקט גאָט, אַז זיי זײַנען אין דעם נישט שולדיק... און שפּעטער, ווען אַ חבֿרה־מאַן האָט דאָס קינד צוגענומען אין בוזעם אַרײַן, האָט די מאַמע געמוזט צוריק דאָס

²² בריסט.

בעט פֿאַרבעטן, צוריק דעם פֿאַרהאַנג אַראָפּנעמען און גיין מיטן טאַטן צום רב.

*

— גוטער רב! — האָט שלמה אַ צעקאַכטער און מיט האַרץ געטענהט — זי האָט דאָך מיך בדלות געשטעלט, זי האָט דאָך מיר שוין צוויי זין דעם טויט געמאַכט! צוויי זין! — — —
— און וואָס זאָגט איר, זייט זשע מוחל, יידענע? — האָט דער רב געפֿרעגט.

— צוויי זין, געבעך... — גיט זי אַ ווייניג־אַרויס מיט אַ צעשיטנ־דיק מאַמע־קול.

— וואָס ווילסטו פֿון איר, שלמה? — אַ יידענע... זי האָט אַוודאי געוואָלט זיי זאָלן לעבן — בעט זיך בני אים דער רב.

— טאַטע, דו גייסט אַהיים! — פֿאַלט־אַרנין פּנחסל צום רב אין שטוב אַרנין מיט אַ קנאַק אויף דער טיר ווי אַ דונער און נאָך אים משהלע ברוטאַן מיט אַ ריטש — מאַמע!...

דער רב כאַפט זיך אויף אַ דערשראַקענער, מיט ביידע הענט אויסגעשטעלט צו פּנחסן.

— דו וועסט גטן מנין מאַמען? — טוט ער אַ קנאַק מיט אַ פֿויסט אין טיש אַרנין — אַהיים, וואַרעם איך האַק דיר אַ זינט אונטער... —

— אַט האָט איר, רבי! גייט נעמט זיך אָן פֿאַר קינדער! — גיט ער אַ ווייניג אַן אויף פּנחסלען און אויף דער מאַמעס בויך, און גיט אַ לויף־אַרויס, פֿאַרהאַקנדיק נאָך זיך די טיר.

— און דו, מאַמע — נעמט פּנחס אַרויס אַ מטבע פֿון קעשענע -- נאָ דיר אַ פֿערציקער און גיי אַהיים, און קאָך אַנבניסן!

צוריקגייענדיק פֿון רב דורך אַ הינטער־געסל פֿאַרבני אַ פּלויט, עס זאָלן איר ניט קומען קיין היימישע אין פּנים אַרנין, וואָס איז איר אַזוי פֿאַרשעמט געוואָרן גענוג פֿון גאַט אַליין, האָט איר משהלע אַ גאַנצן וועג געדרייט דעם פֿאַרטעך, זי זאָל צושטעלן דעם גרעסערן

סאָגאַן²⁸ צום קאַכן, נישט דעם קלענערן, און פֿול זאָל ער זיך, אַנגעפאַקט מיט קאַרטאָפֿליעס, וואָרעם ער האָט שוין נישט געזעסן פֿון דאָרף אָן...

אַזוי איז זיך חנה-לאה צוריק אַהיימגעגאַנגען.

אויפֿן אַנדערן פֿרֿינטיק איז שוין שלמה צוריק געזעסן מיט דעם טאָפּ צימעס צווישן די פֿיס און די צוויי בנימין, ווי די ביקעס, אַרום אים, אַלע מיט די קאַכלעפֿל אין די הענט, מיט דערהיצטע פֿנימער, ווי די טערקן, און חנה-לאה האָט ווייטער געהאַלטן אין איין שרייען. פֿאַר וואָס זיי לאָזן נישט איבער קיין שריד-ופֿליט אויף שבת אין דער פֿרי.

נאָר פֿרֿינטיק-צו-נאַכטס, ווען די ליכט אין די ליכטער האָבן געברענט און שלמה מיט די צוויי בנימין זענען געזעסן בנים טיש און געהאַלטן בני ״בנים ובני בני״, האָט זיך חנה-לאה פֿאַרקוקט מיט ליכטיקע אויגן אויף די צוויי זין. זי ווייס אַליין נישט, עפעס פֿנחסל איז איר גאָר ליבער געוואָרן. און זי האָט אַליין נישט געפֿילט, ווי אַ טרער האָט זיך איר אַראָפּגעקניקלט איבער דער באַק און אַרײַן אין שיסעלע באַבעלעך מיט יוידן. נאָר דעמאָלט האָט ערשט שלמה גע-קוקט אויף איר מיט נקמה: האָב איר אַכט און אַכציק שוואַרץ-יאָר! שיסקאַ²⁴!... מיט אַזוינע פֿיר זין וואָלט ער געקאַנט אַ וועלט מיט אַ מדינה אַננעמען. און נישט ווילנדיק שוין מער קוקן אין איר זעט אַרײַן, האָט ער צו די בנימין אַ מאַך געטאַן מיט דער האַנט, און אַלע דריי האָבן געגעבן אַ זעץ-אַרויס דעם מאַרש פֿון דער ״קאַראָזעליע״ מיט אַ שבתדיקן זמר — — —

²³ גרויסער טאָפּ, — ²⁴ (אויסרוף פֿון צופֿרידנקייט) צו אַל די גוטע יאָר (?).

משה נאָדיר

מ'דאַרף נישט ברוגז זיין

מ'דאַרף נישט ברוגז זיין דערפֿאַר —
 אַ מאַן בלייבט מאַן און פֿרוי בלייבט פֿרוי,
 און אייביק בלייבט די אַלטע וועלט אַזוי.
 אַ מאַן דאַרף זיין — אַ הונט וואָס לויפֿט-אַרום,
 אַ פֿרוי דאַרף זיין — אַ מלאַך גוט און פֿרום.
 און ביידנס קינדער טיילן זיך אַזוי:
 אין הינט און אין מלאַכים, ליבע פֿרוי.
 מ'דאַרף נישט ברוגז זיין דערפֿאַר.

שמעון אָפּטער

אין אַ יודיש הויז

— העלאָ! די קינדער זינען נאָך נישטאָ, די קינדער?! — האָט
 מלך קעסטמאַן אויסגערופֿן מיט אַ געמאַכטער פֿריילעכקייט. ער האָט
 אויפֿגעהאַנגען זיין הוט און מאַנטל אין קליידער-אַלמער און גענומען
 שפּאַנען מיטן לאַנגן קאַרידאָר צו דער קיך.
 זיין ווייב יעטע איז געשטאַנען אַ פֿאַרגליווערטע בנים פֿענצטער
 און געקוקט אויף דעם פֿאַרוואַנעטן מיפֿלבוים, וואָס האָט מיט זינע
 נאַקעטע צווייגן זיך האַסטיק געוויגט און אַרונטערגעשאַקלט די לעצ-
 טע האַרבסטיקע בלעטער.
 מלך קעסטמאַן האָט מיט אַ מאַל דערפֿילט אַ מידקייט אין גאַנצן
 קערפּער. ער האָט זיך אַרונטערגעלאָזט אויפֿן בענקל בנים קיכטיש.
 — כּווייס גאַר נישט, ווי אַזוי כּוועל נאָך היינט קאַנען אַרויס-

גיין פֿון הויז. איך קאָן קוים שטיין אויף די פֿיס — האָט ער געזאָגט מיט אַ קרעכץ, ווי ער וואָלט גערעדט צו זיך אליין. זיין ווייב יעטע האָט זיך אויסגעדרייט צו אים. איר לענגלעך פנים איז געווען פֿאַר-גרינט. די קליינע דינע ליפן פֿאַרשנורעוועט. זי איז געווען אַ הויכע און אַ דאַרע. דערצו האָט זי נאָך די לעצטע פֿאַר וואָכן פֿאַרלוירן אַ סך וואָג. דאָס לויזע קלייד האָט אַרונטערגעהאַנגען אויף איר ווי אַ געבאַרגטס פֿון אַן אַנדערער פֿרוי.

— גיי, וואָש זיך אַרום, וועסטו זיך פֿילן בעסער... — האָט די פֿרוי געזאָגט מיט צערטלעכקייט, וואָס ער האָט שוין אַ צייט לאַנג נישט געהערט פֿון איר.

מלך קעסטמאַן האָט אַרויסגענומען פֿון שופּלאַד אַ קליין בלוי ווייס קאַפעלע, צוגעדעקט דאָס פליכל פֿון מיטן קאַפּ. בלויז די שי-טערע געקריזלטע הערעלעך האָבן אַרויסגעשטעקט. ער האָט אַן-געטאַן זיינע שטעקשיך.

— איך זע, אַז דו קלייבסט זיך ערשט אַוועקצוועצן. ווילסט פֿאַר-שעמען די קינדער? — האָט זי גענומען ריידן מיט אַ טרוקן ביז קול.
— נו, שוין, איך גיי זיך שוין מאַכן גרייט צו דער שיינער „כאַסלערע“¹. די שיקסע גייט מיך טאַן אַ טובֿה און איז גרייט צו נעמען חופּה וקידושין. ס'איז נישט מײַן חתונה. ווילסט זיך פֿאַר-פּוצן? זאָל דיר וויל באַקומען! — האָט ער אויך געענטפֿערט ביז און גלייך חרטה געהאַט. נאָך אַלעם איז ער דאָך אַ מאַן, וואָס דאַרף האָבן סבלנות און נישט וואַרפֿן נאָך מער זאַלץ אויף אירע ווונדן. ער האָט געזען, ווי אירע אויגן זיינען געוואָרן פֿאַרטערט. זי האָט נישט געוויינט מיט אַ געוויינטלעכן געוויין, איר קערפּער איז געווען ווי פֿריער פֿאַרגליווערט. בלויז צוויי ריטשקעס טרערן האָבן אַרונ-טערגערונען צום מויל.

— דאַרפֿסט זיך גאַר נישט זאַרגן, יעטע. וועסט זען, אַז אַלץ

¹ (שפּעט־לשון) די „אמתע“ חתונה.

וועט זיך גוט. זי, די יענקישע מויד, וועט נאך זיך מער יידישער ווי אונדזער חכשיט, מישטיינס געזאגט.

יעטע האט שווער אפגעזיפצט.

— איך שטיי אזוי און טראכט: וואס וואלט געזאגט דיין טאטע משה לייבעלע קעסטמאן, וואס די נאציס האבן באגראבן לעבעדיג-קערהייט, ווען ער הערט, אז זיך אייניקל האט חתונה מיט א שיקסע. ער וואלט זיך נאך א מאל אליין באגראבן.

— הער-אויף! הער שוין אויף! דאס איז אלץ געווען דארט אין מילאנטשע. פארגעס וועגן דעם. דא איז אמעריקע. אויך דארטן האט שוין היטלער אלץ אויסגעגלייכט.

— נאדיר דעם ננעם אמעריקאנטשיק, שוין, ביי אים איז שוין אלץ אויסגעגלייכט! — האט זי ווידער גענומען ריידן מיט א שטעכיק ביין קול.

— דו קאנסט דיר העלפן? גיי שריי חי וקים, אט דאס איז עס. וואס וואלטסטו געטאן, ווען ער גייט מיט איר אוועק אין דער פרעס-בעטאריען טשוירטש²? וואלט געווען בעסער? — האט ער גערעדט מיט א פאראשטיקטער שטים און ווי אויסגעשטרעקט דעם האלד, ווו דער שפיציקער גארגלקנאפ איז געלאפן ארויף-און-אראפ, ווי אים וואלט אויסגעפעלט לופט צו אטעמען.

— אנגעהארעוועט א גאנץ לעבן. קיין שבת, קיין יום-טוב, אלץ צוליב די בנים. עס זאל זיי גוט זיין אין אמעריקע — האט ער שווער אפגעזיפצט.

— געדענקסטו דיין ברודער יאסעלע קעסטמאן, דער פיעכאט-נער חזן. האט נישט געוואלט גיין צו זיך ווייבס משפחה אויף א חתונה, בכך די כלה פון צווייטן צד האט געהאט א ווייטע געשוועס-טער-קינד א משומדת, ערגעץ אין ראדעם... — האט יעטע אים דערמאנט ווייט פארגאנגענע און לאנג שוין פארגעסענע מעשיות פון זייער הימשטעטל מילאנטשע.

² קלויסטער פון אן ארטאדאקסישער פראטעסטאנטישער סקטע אין ענגלאנד.

מלך קעסטמאָן האָט זיך צעשמייכלט פֿון דער דערמאָנונג וועגן זײַן פֿרומען ברודער...
 זייער שמועס האָט זיך איבערגעריסן. פֿון דרויסן האָט זיך געהערט אַ טומל. זייערע קינדער זײַנען אָנגעקומען.
 דאָס יענקי־מיידל סווי איז אַרײַן די ערשטע אַ ביסל אַ שעמעוו־דיקע און צוריקגעהאַלטענע. זייער זון איזי האָט זי געשטופט פֿאַרויס, צודריקנדיק זײַנע הענט בני אירע אַרעמס. נאָך זיי איז געקומען דער עלטערער זון האַרווי מיט זײַן ווייבל בוירניס און דער פּלה סוויס אַן עלטערע שוועסטער.

— מ'קאָן אונדז שוין גראַטולירן. מיר האָבן שוין די „מערידוזש־לייסנס“!³ — האָט איזי אויסגערופֿן דרייסט.
 — זאָל זײַן אין אַ מזלדיקער שעה! — האָט די מוטער לײַכט אַ שאַקל געטאַן מיטן קאַפּ.

— נײַן, נײַן, מאַ. מעגסט זײַן אַ ביסל פֿריילעכער. געם־אַרום סווי און גיב איר אַ קוש — האָט זיך איזי געבעטן בני זײַן מוטער.
 — איך בין פֿריילעך. אַז גאָט האָט מיר געהאַלפֿן, מײַן ייִנגסטער זון גייט חתונה האָבן — זי האָט געמאַכט עטלעכע שריט פֿאַרויס, צוגעגאַנגען צו דער פּלה, זי לײַכט אַרומגענומען. סווי האָט צוגעבויען איר פנים, אַנגעפרעסט איר מויל און הייס אַ קוש געטאַן איזיס מוטער.

סווי, די פּלה, איז געווען די זעלביקע הייך פֿון דעם חתנס מו־טער און אַ ביסל ענלעך צו איר. אַ דאַרע, אַ הויכע, מיט אַ לענגלעכן האַלדז ווי בני פֿיל ענגליש־אַפּשטאַמיקע פֿרויען. זי איז געווען אַ טונקל־בלאַנדע מיט קאַלטע בלויע אויגן, וואָס האָבן געהאַט אַ גלאַַ־זיקן גלאַנץ. זי האָט געהאַט אַ קורץ נעזל אַ ביסל פֿאַרריסן אויף אַרויף און קליינע, אַפֿענע, זאַפֿטיק־רויטע ליפּן.
 דער חתן, איזי, האָט זיך צוגערוקט צו איר. אָנגענומען איר אַרעם און פֿאַרליבט אַרײַנגעקוקט אין אירע אויגן.

³ חתונה־דאָקומענטן.

— איז זי נישט ענלעך צו דיר, מאָ? — האָט ער אַ גליקלעך פֿריילעכער געפֿרעגט.

— יאָ, פונקט דרייצן. זי איז אויך אַברהם אַבינוס אַן אייניקל, — האָט זי אַ מורמל געטאָן צו זיך.

— וואָס האָסטו געזאָגט, מאָ?

— גאָר נישט, גלאַט אַזוי גערעדט.

זי האָט באַטראַכט איר זון. ער זעט-אויס ווי אַ דערוואַקסענער מאָן און דאָך איז ער נאָך אַלץ געבליבן אַ יינגל. ער איז געווען מיט אַ קאָפּ העכער פֿון דער מוטער, מיט טונקל געקרעזלטע האָר. זיין פנים איז געווען טונקל מיט שאַטנדיקע רינגען אונטער די אויגן ווי ביי זיין פֿאָטער. זיין אייבערשטע פֿאַרריסענע ליפּ איז געווען פֿאַרהילט מיט אַ שמאַל שוואַרץ וואַנצעלע.

יעטע האָט זיך דערמאָנט, אַז ער, איזי, האָט קיין מאָל נישט געפֿאָלגט, וואָס זי און איר מאָן האָבן פֿון אים פֿאַרלאַנגט, און דאָס מאָל, זיין גיין חתונה האָבן מיט סוזין, איז אויך נישט קיין אויסנעם. ער האָט נישט געוואָלט לערנען ווי זיין עלטערער ברודער האַרווי, וואָס איז איצט אַן אַפּטייקער און האָט שוין אַ שייַן געשעפֿט אין רייכסטן געגנט פֿון שטאָט. ער, איזי, איז געווען פֿעיק מיט זינע הענט בלויז און ער איז געוואָרן אַן אויטאָמאָביל-מעכאַניקער. אָבער אויך דאָס האָט ער אַוועקגעוואָרפֿן און גאָר פֿאַרקראַכן אין רעסטאָ-ראַן-געשעפֿטן. ער האָט געעפֿנט אַ קליינעם „לאַנטשענעט“ נעבן אַ גרויסער מאַשין-פֿאַבריק און דאַרטן האָט ער זיך באַקענט מיט סוזין. דער עלטערער ברודער האַרווי איז געשטאַנען אין אַ זינט און געשמועסט מיט דער כלהס שוועסטער. זי איז געווען ענלעך צו סוזין, נאָר אַ ביסל עלטערער און אַ ביסל טרויעריקער. זי איז געווען אַ פֿאַרזעסן מיידל און דאָס חתונה האָבן פֿון איר שוועסטער האָט איר פֿיננלעך דערמאָנט, אַז זי האָלט אין איין פֿאַרשפעטיקן צו קריגן אַ מאָן. — נו, וואָס שטייט מען אין וואַכעדיקע קליידער. איך האָב אַב-גערופֿן דעם ראַבבי. ער איז שוין גרייט — האָט דער עלטערער זון האַרווי אויסגערופֿן און אַ קוק געטאָן אויף זיין האַנט-זייגערל.

— ס'ווערט שפעט. איך האָב געבראַכט אַ „סטיישאַן-וועגאַן“⁴, וועלן מיר אַלע קאַנען אַרײַן! — האָט האַרױ גענומען אונטעריאַגן זײַנע עלטערן.

האַרױ איז געווען פונקט דער היפּוך פֿון זײַן ברודער איזי. אַלץ איז בײַ אים געווען פינקטלעך. ער האָט נישט אַנגעהויבן קײן זאַך ביז ער איז נישט געווען זיכער אין דעם. וואָס ער האָט אַנגע-הויבן, האָט ער פֿאַרענדיקט און געבליבן דערבײַ. ער איז אויך אין אויסזען געווען אַנדערש. אַ בלאַנד רױטלעכער מיט בלויע קלוגע אויגן און אַ פֿאַרשפּיצטער, פֿאַרעקשנטער גאַמבע. פֿון קליינערהײט אָן איז ער געווען אַ רירעוודיקער, אַ שלעגער און האָט איבערגע-קערט דאָס הױז. איזי איז תמיד אַרומגעגאַנגען אַ פֿאַרשלאָפֿענער, אַ פֿאַרתמטער און אַלץ איבערגעלאָזט אויף שפּעטער, ביז ער האָט פֿאַרשפּעטיקט און קוים דורכגעמאַכט די העכערע עלעמענטאַר-שול. מלך קעסטמאַן און זײַן ווייב זײַנען אַרײַן אין זײַטיקן פֿאַרלאָר-און זיך גיך איבערגעטאַן. יעטע האָט פֿאַרט נישט געוואָלט, אַז זיי זאָלן אויסזען צו לײַטיש געלעכטער. זיי האָבן זיך נישט אויסגע-פּוצט ווי זיי האָבן עס געטאַן, ווען זיי האָבן חתונה געמאַכט האַרױן. דעמאָלט איז עס דאָך פֿאַרגעקומען אין אַ גרויסן זאַל פֿון אַ מיטן-שטאַטישן האַטעל, מיט אַ געדונגענעם אַרקעסטער, מיט אונטערהאַל-טערס. אַלע קרױבֿים, פֿרײַנד און לאַנדסלײַט זײַנען געקומען. עס איז זיי געווען גוט אויפֿן האַרצן. אָבער איצט איז עס דאָך אַן אַפּקומע-ניש. נישטאַ מיט וועמען צו גיין צום טיש...

זיי זײַנען אַרױסגעקומען פֿון פֿאַרלאָר. די קינדער האָבן זיך צעשמייכלט. עס איז זיי געפֿעלן געוואָרן ס'יום-טובֿדיקע אויסזען פֿון זייערע עלטערן. די מוטער איז געווען אַנגעטאַן אין אַ העלבליי קלייד און ער אין אַ טונקעלן אַנצוג, אַ ווייס העמד מיט אַ געשטרײַפֿטן שניפּס.

זיי זײַנען אַלע אַרױס פֿון הױז. בײַם טראָטואַר איז געשטאַנען

⁴ פּורגאַן-אויטאַ. — ⁵ אויפּנעם-צימער.

האַרוויס אויטאָמאָביל. מלך קעסטמאַן און זיין ווייב יעטע זינגען אין אַזעלעניש אַרײַן אין דער מאַשין. זיי האָבן נישט געקאָנט פֿאַרטראָגן די פֿריילעכקייט פֿון זייערע קינדער. נישט וואָס זיי האָבן די קינדער נישט פֿאַרגונען די שמחה. נאָר זיי האָט זיך געדאַכט, אַז די שכנים פֿון די אַרומיקע הײַזער שטייען באַהאַלטן הינטער די פֿאַרהאַנגען פֿון די פֿענצטער. טייל שפעטן־אָפּ פֿון זיי. אַנדערע האָבן אָפּשר רחמנות, באַדויערן, וואָס זיי, די קעסטמאַנס, האָבן דערלעבט.

דער אויטאָמאָביל האָט גערירט פֿון אַרט. אַרויסגעפֿאַרן פֿון דער שטילער גאַס, זיך פֿאַרקערעוועט צו בראַנזוויק עוועניו, צום קליינעם שולכל נעבן דער תלמוד־תורה־געבנידע. זיי האָבן זיך אָפּ־געשטעלט נעבן רבֿס הויז.

איצט זינגען שוין אַלע געווען ערנסט שטיל, יעדער פֿאַרטאָן אין זיך. דער חתן איז מיט דער פֿלה זינגען געגאַנגען ווי צוגעקלעפטע איינע צום אַנדערן. איבער הויפט זי, סױזי. ווי זי וואַלט זיך געשראַקן פֿאַר די פֿרעמדע מענטשן, וואָס גרייטן פֿאַר זיי צו זאַכן, וואָס זי פֿאַרשטייט נישט און באַנעמט נישט. זי טוט דאָס אַלץ צוליב אים, איזי, ווײַל זי האָט אים זייער ליב. ער האָט געהאַלטן איר ציטער־דיקע האַנט, אַינגעשלאָסן זינע פֿינגער איינע אין דער אַנדערער.

דער פֿאָטער מיט דער מוטער זינגען געגאַנגען מיט אונטער־גע־בראַכענע פֿיס, מיט אַרונטערגעלאָזטע קעפּ, ווי זיי וואַלטן זיך גע־שעמט פֿאַר דעם רבֿ, פֿאַר דעם מנין יידן, וואָס זיי וועלן באַלד באַ־געגענען. בײַ דער וועראַנדע פֿון דעם ברוי־שטייגערגעם הויז האָט זיך דער פֿאָטער אָפּגעשטעלט, אַנגענומען זיך זון ביים אַרעם.

— איך בעט דיר, איזי. עס איז נישט שיין אַזוי אַרײַנצוגיין מיט דער פֿלה צום רבֿ. דו גייסט נישט אויף קיין טאַגן אין אַ דענסהאַל.⁶ איזי האָט אָפּגעלאָזט די פֿלה. זי האָט זיך אַ פֿאַרלירענע אומ־געקוקט, ווי זי וואַלט געזוכט אַ באַשיצונג. בוירניס, האַרוויס ווײַבל, האָט אַנגענומען סױזן ביים אַרעם און זיי זינגען אַרײַן צום רבֿ אין

⁶ טאַנצאַל.

הויז. אינעווייניק, אין דעם גרויסן, דאָפּלטן פּאַרלאָר, וואָס איז גע-
ווען אָפּגעטיילט מיט ברייט צעפֿונטע שוויבן-טירן, איז געווען פֿאַר-
זאַמלט אַ מגין יידן. די חופּה מיט די שטאַנגען איז געשטאַנען אין
אַ ווינקל נעבן דעם אַלטמאָדישן קאַמין. די יידן זענען מיינסטנס
געווען עלטערע מענטשן מיט צעוואַקסענע גרוילעכע בערד. טייל אַ
ביסל צוגעשוירן. זיי האָבן געטראָגן טונקעלע, צעקנייטשטע קאַפּע-
לושן, מיט קורצע, וואַכעדיקע רעקלעך.

— גוטן אָוונט! — האָט מלך קעסטמאַן אַ שאַקל געטאַן מיטן
קאַפּ און געבליבן שטיין מיט זיין משפּחה ביי דער טיר.
— גוטן אָוונט! קומט אַרײַן.

די פֿאַרזאַמלטע יידן האָבן זיטיק גענומען באַטראַכטן די פּלה
מיט גרויס נײַגעריקייט. סױ האָט שעמעוודיק און דערשראַקן אַרױב-
טערגעלאָזט דעם קאַפּ און זיך געטויליעט צו בוירניס.
דער מילאַנטשער רבֿ, ר' שכנא עפשטיין, איז געזעסן אין צווייטן
אַפּענעם חדר אויבן אַן פֿון לאַנגן טיש. ער האָט זיך געוויגט אַ פֿאַר-
טוענער איבער אַ ספֿר. ער איז געווען אַנגעטאַן אין אַ שוואַרץ-אַט-
לעסענער קאַפּאַטע און געטראָגן אַ סאַמעטן קאַפּל אויפֿן קאַפּ. זײַן
לענגלעך פּנים מיט דעם קורצן בערדל, גרוי ביי די שפיצן, איז גע-
ווען בלייך און אויסגעצערט.

נעבן אים, ביי דער זײַט פֿון טיש, איז געזעסן זײַן זון רבֿ דודל.
ער האָט אויך געטראָגן אַ קליין זיידן קאַפּעלע אויפֿן קאַפּ, מיט די
טונקעלע געקרייזלטע האָר. די פּיאַות פֿאַרלייגט אַרױנטער די אויערן.
זײַן גלאַט פּנים — אויך לענגלעך בלאַס ווי בנים פֿאַטער.

דער יונגער רבֿ האָט זײַ, די אַרײַנגעקומענע, שוין דערזען. ער
האַט עפּעס איינגערױמט דעם פֿאַטער, ר' שכנא עפשטיין, דער אַלטער
רבֿ האָט אויפֿגעהויבן די אויגן, צוגעמאַכט דעם ספֿר. ער האָט זיך
אויפֿגעשטעלט, געלאָסן גענומען אַרײַנשפּאַנען אין פֿאַרנטיקן צימער.
זײַן זון, דער יונגער רבֿ, איז נאַכגעגאַנגען הינטער אים. פֿון אַ זײַ-
טיקן חדר איז אויך אַרײַנגעקומען דעם רבֿס שוור, ר' דודלס ווייב
רייטשל, און זיך אַוועקגעשטעלט נעבן די פֿרויען, נאַענט פֿון דער פּלה.

די יידן האָבן אויסגעשפּרייט די חופּה, די גאַלדענע טראָלדזלעך פֿון דער חופּה האָבן זיך געטרייסלט. אַלע האָבן צוגעגעבט צו די שטאַנגען. די פּלה האָט זיך געקלאָמערט צו בוירניסן. די פֿרעמדקייט האָט איר נאָך מער ווי פֿרעגער געשראַקן. זי האָט געזוכט מיט די אויגן איר חתן איז, וועלכער איז איצט געשטאַנגען ווּזטלעך אַוועק געבן זיין פֿאַטער. ער האָט אויסגעזען אַזאַ פֿרעמדער און אַליין אַ דערשראָקענער. זי האָט אָבער באַלד אויפֿגעכאַפט דאָס שמייכלענע-דיקע ליבע פנים פֿון רייטשל, דעם יונגן רבֿס ווייב, וואָס האָט איר עטלעכע וואָכן נאָך אַנאַנד געלערנט ווי צו פֿירן זיך לויטן דין אין אַ ייִדיש הויז.

דער רבֿ ר' שכנא עפשטיין האָט זיך אַ גלעט געטאַן ביים בערדל. זיך גענומען וויגן היין־און־צוריק. ער האָט זיך געווענדט צו דער פּלה, נישט אויפֿהייבנדיק די אויגן צו איר. ער האָט זיך אויסגעדרייט צו זיין זון דעם יונגן רבֿ.

— זאָג איר, סוּזין, בשם שררה, אַז אידער איך גיי איר געבן חופּה־וקידושין דאַרף מען איר דערמאַנען, אַז זי נעמט אויף זיך אַ גרויסן עול אַפּצוהיטן ייִדישקייט. זי קאָן נאָך חרטה האָבן. וואָרן אפֿשר וועט זי מיט איר טוונג מצער זיין איר משפּחה, אויב זי מיינט עס נישט בלבֿ ונפֿש און עמעצער האָט זי צוגערעדט צו דעם...

דער רבֿ האָט זיך אַפּגערוט. אין צימער איז געווען שטיל. בלויז דער אַפּקלאַנג פֿון זינע רייד האָט געשוועבט אין דער לופֿטן. די יידן ביי די חופּה־שטאַנגען האָבן שטיל אַפּגעזיפֿצט און פֿרום גע־שאַקלט מיט די קעפּ.

סוּזי, די פּלה, האָט געקוקט אויף דעם יונגן רבֿ, וואָס האָט פֿאַרטניטשט דעם אַלטן רבֿס רייד אויף איר שפּראַך.

— איך טו עס מיטן גאַנצן האַרצן און קיינער האָט מיך דערצו נישט צוגערעדט — האָט זי שטיל געשעפטשעט.

— איצט קאָן מען שטעלן די חופּה. האָט דער אַלטער רבֿ אַ פֿריילעכער אויסגערופֿן.

סוּזי האָט ליבלעך געשמייכלט מיט איר חנעוודיק, אַפֿן מויל,

אַבער איר האַרץ איז נישט געווען רויק. זי האָט זיך דערמאָנט דעם שווערן וועג, וואָס זי האָט זיך אויסגעקליבן. זי האָט איבערגעריסן מיט אירע פֿרײַנד און משפּחה. בלויז איר איינציקע שוועסטער איז איר געבליבן געטרײַב. איר ברודער, דער פֿאַרמעגלעכער אויטאָמאָביל-מעכאַניקער, וואָס האָט איר צוגעזאָגט צו געבן אַן אויטאָמאָביל אַ מתנה, ווען זי וועט חתונה האָבן, איז אויף איר זייער אויפֿגעצאָרנט. אַנשטאַט אַ מתנה האָט ער זי געסטראָשעט, אַז ער וועט איר צעברעכן רוק-און-לענד, אויב זי וועט אַוועק מיט איזין... ער וועט עס זיכער נישט טאָן. אַבער קיין פֿרײַנד, קיין ברודער, וועט ער מער צו איר נישט זײַן. אויך זײַן משפּחה איז נישט איבעריק גליקלעך. דאָס קען זי שוין זען יעדעס מאָל ווען זי קומט צו זי. כאָטש זי באַהאַלטן דאָס פֿאַר איר און ווייזן דאָס נישט אָפֿן אַרויס...

בוירניס האָט זי אַרונטערגעפֿירט אונטער דער חופּה. אַרום איז געוואָרן אַלץ ענגער. זי האָט געפֿילט אַ שווינדלעניש אין קאָפּ. אַלץ האָט זיך געדרייט פֿאַר אירע אויגן. זי האָט זיך שטאַרקער געקלאָ-מערט, זיך געטוליעט צו בוירניס, נישט אומצופֿאַלן אין חלשות. זי האָט דערפֿילט די האַנט פֿון איר חתן, וואָס האָט אויפֿגעהויבן איר רעכטע האַנט און אַרויפֿגערוקט אַ פֿינגערל אויף איר פֿינגער. זי האָט אויפֿגעהויבן איר פנים צו אים און געקוקט מיט פֿאַר-טרערטע אויגן. ער איז געשטאַנען אַננגעבויגן איבער איר מיט אַ קאָפּ העכער פֿון איר און עפעס נאַכגעזאָגט וואָרט נאָך וואָרט דעם יונגן רבֿ.

באַלד האָט זי געזען, ווי איר חתן האָט אַ שטויס געטאָן מיטן פֿוס אויפֿן דיל און עס האָט זיך געהערט אַ קלאַנג פֿון צעבראַכן גלאָז. — מזל-טובֿ! מזל-טובֿ! זאָל זײַן מיט מזל! — האָבן אַלע גענומען רופֿן הויך.

בוירניס האָט זי די ערשטע אַרומגענומען און זי געקושט אין מויל. איצט האָט די גאַנצע משפּחה זי געקושט. זי האָט געפֿילט, אַז זי האָט געווינען זייער ליבשאַפֿט צו איר. זיי האָבן זיך אַנגעטאָן, זיך געזעגנט מיט דעם רבֿ, זײַן משפּחה

און אַרויס אין דרויסן. איצט איז שוין דאָס פּאַרל געגאַנגען ווי מאַן-
און-ווייב, צוגעטוליעט איינער צום אַנדערן. זיי האָבן זיך געאַנילט
פּאַרויס, ווי זיי וואַלטן שוין געוואַלט אַנטרונגען ווערן פֿון דעם גאַנצן
טומל און זיין אַליין. אונטן, ביי דער וועראַנדע, האָבן זיי זיך דער-
שראַקן אַפּגעשטעלט און געמאַכט אַ טריט אויף צוריק. סוויס ברוי-
דער, דער פּאַרמעגלעכער אויטאָמאָביל-מעכאַניקער, איז געשטאַנען
אונטערן ליכט פֿון דעם לאַמפּפּאַסטן, אַנגעלענט געבן אַ טונקל-
בלויען אויטאָמאָביל. ער איז געווען אַ הויכער, זעקספּוסיקער מאַן,
מיט קאַלטע גרייך-בלויע אויגן, ווי ביי סוויזן, נאָר אַ ביסל פּאַרשפּיצ-
טער ביי די אויגן-ווינקלען.

— העלאַ, וואָס האָט איר זיך אַפּגעשטעלט? וואָס האָט איר מורא
פּאַר מיר? איך האָב דיר צוגעזאָגט אַ מאַשין... — האָב איך זי דיר
געבראַכט, דאָס אַלץ! — האָט ער געזאָגט און געמאַכט עטלעכע טריט
גענטער צו זיי.

סווי האָט זיך אַפּגעריסן פֿון איר מאַן, צוגעלאָפֿן צו איר ברודער,
פּאַרשטעקט די הענט הינטער זיין מאַנטל. אים אַרומגעקלאַמערט, זיך
געשטעלט אויף די שפּיץ פֿינגער און געטוליעט איר פנים צו אים.
— אַ, ווילי! ווילי! דו האָסט מיך געמאַכט אַזוי גליקלעך, וואָס
דו ביסט געקומען צו מיר! — האָט זי גערעדט האַסטיק.

— אַ, צום טיפּול מיט אַיך אַלע. איך ווייס נישט, וואָס איך טו.
איך האָב דאָך דיר צוגעזאָגט אַ מאַשין! — האָט ער גערעדט אַן
אויפֿגערעגטער.

סווי האָט אים אַנגענומען בנים אַרעם, אים צוגעפֿירט צו איר
מאַן, צו איר משפּחה!

— דאָס איז מיין ברודער, ווילי טאַמפּסאָן!
ווילי האָט אַ שאַקל געטאַן מיטן קאַפּ מיט אַ קאַלטער העפֿלעכ-
קייט און אַנגערירט מיט דער האַנט דעם ראַנד פֿון זיין הוט.
ער האָט באַלד זיך אַוועקגעדרייט פֿון די מחותנים, מיט דער
זעלביקער קאַלטער העפֿלעכקייט ווי ער האָט זיי באַגעגנט.

— איר ווילט דאָך אַוודאי ערגעץ אַוועקפֿאַרן. האָב איך אַיך

געבראַכט די מאַשין און איר קאַנט שוין פֿאַרן! — האָט ער געזאָגט צו סוזין.

— דו מיינסט עס ערנסט, ווילי? — האָט סוזי געקוקט אויף אים מיט צעטומלטע אויגן.

— געוויס מייך איך עס. דו ביסט נאָך אַלץ מנין שוועסטער! — האָט ער געזאָגט מיט אַ געמאַכטער פֿריילעכקייט. אַ שפּאַטיש געלעכ-טערל האָט זיך צעכאַרכלט אין זיין האַלדז.

— געוויס, ווילי. עס געפֿעלט מיר דיין פּרעזענט און מיר דאָג-קען דיר — האָט סוזי שטיל געזאָגט און אָנגענומען איר מאָן ביים אַרעם.

איזי האָט זיך געהאַלטן צוריקגעצויגן און גאַר נישט געזאָגט. ווי ער וואָלט נישט געוואָלט מיט עפעס קאַליע מאַכן סוזיס פֿרייד. זיי האָבן זיך געזעגנט מיט אַלעמען, זיך צעקושט מיט דער גאַנ-צער משפּחה אין גרויס אנלעניש. זיי זינען אַרײַן אין אויטאָמאָביל. איזי האָט אַ דריי געטאַן מיטן שליסל, אָנגעצונדן די פֿראַנטיקע לאַמפּן, וואָס האָבן באַלויכטן אַ שטיק גאַס.

דער אויטאָמאָביל האָט גערירט פֿון אַרט.

סוזיס ברודער האָט זיך באַלד געזעגנט מיט זיין קאַלטער העפֿ-לעכקייט, צולייגנדיק די האַנט צום ראַנד פֿון זיין הוט.

מלך קעסטמאַן האָט שווער אָפּגעאַטעמט:

— ס'זאָל זיך נאָר ענדיקן צום גוטן.

— נישט פֿאַר אונדז... — מיר האָבן שוין פֿאַרלוירן.

— אַלע עלטערן פֿאַרלירן זייערע קינדער. זיי גייען אַוועק! — האָט ער זי געטרייסט.

— אַנדערע גייען אַוועק, קומען אַבער צוריק. וועט אונדזער זון צוריקקומען?...

זיי האָבן זיך געלאָזט מיט אונטערגעבראַכענע פֿיס צום ברעג טראַטואַר, וווּ זייער עלטערער זון האַרווי האָט אויף זיי געוואַרט אָפּצופֿירן אַהיים.

יוסף יפה

די נייגעריקע

— ווייבל, מאך דיר נישט קיין צער,
גיי נישט, גיי נישט אין געפֿאר,
נישט פֿאָרגעס, דו ביסט אַ פֿרוי,
זיי נישט נייגעריק אַזוי!

דאָך דאָס ווייבל האַלט נישט אויס,
גייט צום וועלדעלע אַרויס —
זי וויל וויסן, זי וויל זען,
וואָס אַזוינס עס וועט געשען.

— ווייבל, איצטער איז די צייט,
ביסט נאָך פֿון דער היים נישט ווייט;
קער זיך בעסער אום צוריק,
ס'ברענגט צו פֿייעריק זיין בליק.

דאָך איר נייגער איז צו גרויס
און דאָס ווייבל האַלט נישט אויס,
זי וויל וויסן, זי וויל זען,
וואָס וועט ווייטער דאָרט געשען.

— ווייבל, ביסט צו אים צו נאָנט,
זע, ער האָט דיך שוין דערקאָנט.
פֿאַרן כבוד פֿון דיין מאָן
איז אַ רעטונג דאָך פֿאַראַן.

ציטערסט אַלץ נאָך נישט פֿאַר שרעק?
קער דיך אום און לויף־אַוועק!

דאָך זי ציטערט און זי גייט
צו די קוסטעס, ווו ער שטייט,
זי וויל וויסן, זי וויל זען
ביז צום סוף, וואָס וועט געשען.

— וויבבל, וויבבל, גאָך איין טריט
און פֿאַרסמט איז דיין געמיט!
פֿאַר די ערע פֿון דיין קינד
רײס־אַוועק זיך, און געשווינד!

דאָך צו שווער איז איצט די זאך,
דען דאָס וויבבל איז צו שוואַך
און זיין אַטעם איז צו הייס,
און זי פֿילט עס, און זי ווייס...
ווי ער קושט זי! ... ווי ער רעדט! ...

— וויבבל, וויבבל, איצט איז שפעט!

דוד פינסקי

פון ראַמאַן „דאָס הויז פון נח ערדאָן“

ווען ייִדישע גבירים „גייען אויף דער ערשטער זייט
מיט די גרעסטע אותיות“...

... ער האָט צו ערשט טעלעפֿאָנירט צו מאַרין, פֿאַר וועמען
ער האָט שטענדיק געהאַט דעם גרעסטן רעספעקט.
— ברודער — האָט ער געזאָגט — עפעס אומגלייכלעכס איז
געשען: מיין דאָראַ איז אַנטלאָפֿן...
— וואָס? — האָט מאַרי געפֿרעגט און אַנגעקנייטשט דעם שטערן.

ער האט נישט גאנץ אויפגעפאסט די ווערטער: זיין קאפ האט גראד געארבעט איבער א שטיקל ניס, וואס ער האט ארויסגעלייענט אין דער פֿינאנץ-אפטיילונג פֿון זיין צייטונג.
אסקאר האט זיך אנגענומען מיט אטעם און געזאגט מיט דעם פֿריערדיקן טאָן:

— מיין דאָראַ איז אַנטלאָפֿן מיט מיין שאַפֿער.

מאָרי האט נאָך מער אנגעקנייטשט זיין שטערן, ווי ער וואָלט געוואָלט אַפֿרוקן אין אַ זייט דאָס וויכטיקע שטיקל צייטונגניס און פֿאַרשטיין די באַדייטונג פֿון דעם מערקווערדיקן שטיקל ניס, וואָס זיין ברודער האט אים אנגעזאָגט.

— איז עס מעגלעך? — האט ער פֿאַרווונדערט אַרויסגערעדט, נאָך נישט גאנץ באַגרייפֿנדיק די פֿולע וויכטיקייט פֿון דער בשורה.
אסקאר האט נישט געוואוסט, וואָס צו ענטפֿערן. ער האט דער־וואַרט אַן אַנדערן טאָן, אַנדערע ווערטער, אַן אַנדער פֿאַרווונדערט־קייט. איז עס מעגלעך, אַז זיין ברודער האט אים גאָר נישט וואָס צו זאָגן? איז עס מעגלעך, אַז דאָס איז דאָס גאַנצע געשפּרעך ביים אַן־זאָגן אַ בשורה, אַז אַ ווייב איז אַנטלאָפֿן מיט אַ שאַפֿער?

מאָרי האט אַ וויללע געוואַרט אויף אַן ענטפֿער אויף זיין פֿאַר־וונדערונג. ווען דער ענטפֿער איז נישט געקומען, האט ער זיך גע־כאַפט, אַז אייגנטלעך דאָרף ער עפעס מער זאָגן.

— ווען איז עס געשען?

אהא, דער ברודער הייבט־אָן צו באַווייזן מער פֿאַראַינטערע־סירטקייט.

— נעכטן ביי דער נאַכט — האט אסקאר געענטפֿערט לעבעדיקער אַ ביסל — איך בין געקומען אַהיים פֿון קלוב, האב איך זי נישט געפֿונען, נאָר אַ בריוו...

— מערקווערדיק... מערקווערדיק... — האט מאָרי געזאָגט.

— איז עס נישט? — האט אסקאר געפֿרעגט, וואַרטנדיק איצטער אויף אַ טרייסטוואַרט.

— יאָ גאַנץ מערקווערדיק — האָט מאַרי איבערגעחזרט —

דאַראַ גאַר!

ער האָט אַרויסגערעדט די לעצטע צוויי ווערטער און חרטה געהאַט, וואָס ער האָט זיי געזאָגט. ליגט נישט אין זיי אַן אַנווייז אויף דעם, וואָס עס קומט-פֿאַר אין זיין פֿאַמיליע-לעבן? דאַראַ גאַר, ווען טאָן האָט דאָס געדאַרפֿט סילוויאַ, איבעריקע צוויי ווערטער...

אַסקאַרן האָבן גערייצט די דאָזיקע צוויי ווערטער, ער זאָל זיך צעריידן וועגן דאַראַן, ווי געטריי און איבערגעגעבן זי איז געווען. אָבער ער האָט זיך ביי צייטנס געכאַפּט, אַז מיט מאַרין דאַרף מען נישט ריידן וועגן געטרייקייט פֿון אַ ווייב. די איינציקע זאַך, וואָס ער האָט געקאָגט טאָן, איז אַרויסצוברומען „הם“ — אַ צייכן, אַז ער האָט געהערט, וואָס דער ברודער האָט געזאָגט און ווונדערט זיך אויך: דאַראַ גאַר!

מאַרי האָט דערויף ווידער געזאָגט:

— מערקווערדיק! מערקווערדיק!

און אַסקאַר האָט אָפּגעענטפֿערט:

— איז עס נישט?

ווידער אַ פֿאַרלעגנהייט-שווינגן. אַסקאַר וואָלט גערעדט און גע-רעדט, אָבער פֿאַר וואָס רעדט מאַרי נישט? האָט דער ברודער אים גאַר נישט וואָס צו זאָגן? נאַטירלעך, דאָס וואָרט מערקווערדיק, נאָך עטלעכע מאָל איבערגעחזרט, איז שוין אַליין זייער אַ סך, ווען עס קומט פֿון מאַרי עדאָן. אָבער אַסקאַר האָט געוואָלט מער און געפֿילט זיך געקרענקט און פֿאַרדראַסיק. ער וואָלט אויפֿגעהאַנגען דעם הע-רער, אָבער ווי זאָגט מען עפעס פּלוצלינג „גוד-ביי“?

זעלדע האָט אים אַרויסגעהאַלפֿן:

— פֿרעג אים, צי נאַרמאַן איז אין אַפֿיס! — האָט זי אונטער-

געזאָגט.

דאָס איז טאַקע געווען אַ גוטער אַרויסהעלף. ווען מאַרי האָט געענטפֿערט, אַז נאַרמאַן איז נאָך נישטאַ, אָבער ער דאַרף אַרײַנקו-מען יעדע מינוט, האָט אַסקאַר צוגעגעבן שוין פֿון זיך אַליין:

— זאג נארמאנען, ער זאל אונדז אַנרוֹפֿן.
 זעלדע האָט צוגעפֿליסטערט:
 — זאל ער אים גלייך שיקן אַהער.
 און אַסקאַר האָט איבערגעחזרט אין טעלעפֿאָן:
 — ניין, זעלדע וויל, ער זאל גלייך קומען אַהער. גוד־בני, מאַרי!
 אין מאַרין איז עפעס ווייך געוואָרן. ער האָט דערפֿילט, אַז ער
 האָט געדאַרפֿט מער ריידן.
 — גוד־בני, אַרעמער יונג! — האָט ער געזאָגט — פֿון וואַנען
 טעלעפֿאָנירטו איצטער?
 — פֿון דער היים.
 — אַ, יאָ! אַז דו וועסט זיין דאָן טאָן¹, קום־אַרײַן.
 — אַ דאַנק, איך וועל.
 דאָס איז געווען מער וויפֿל אַסקאַר האָט דערוואַרט פֿון מאַרי
 עדאָן, און עטוואָס פֿון זיין אייגענער וויכטיקייט און באַדניטונג איז
 געלעגן אויף זיין געזיכט, ווען ער האָט אַנגעגעבן דער טעלעפֿאָן־
 ניסטין דעם נומער פֿון טשאַרלזעס טעלעפֿאָן. מיט דעם זילביקן
 טרויערטאָן פֿון אַ טויטאורטייל האָט ער אויך מודיע געווען טשאַרלזן:
 — טשאַרלז, עפעס אוממעגלעכס, אומגלייבלעכס איז מיר גע־
 שען...
 — וואָס איז עס? — האָט טשאַרלז באַאומרויקט געפֿרעגט.
 — דאָראַ איז נעכטן בני דער נאַכט אַנטלאָפֿן...
 — וואָס?! — האָט טשאַרלז אויסגעשריען.
 — אַנטלאָפֿן מיט מיין שאַפֿער! — האָט אַסקאַר געענדיקט. און
 זיין האַרץ האָט שטאַרקער געקלאַפֿט. ענדלעך רעדט ער צו איינעם,
 וואָס וועט אים מיטפֿילן, מיט אים מיטלעדין.
 און טשאַרלז, אויף דער אַנדער זייט פֿון טעלעפֿאָן, האָט גע־
 שריען:
 — ניין! וואָס רעדסטו? דאָס איז דאָך אוממעגלעך! ניין! אומזין!

¹ אונטערשטאָט.

געפאַסט און קרעפטיק האָט אַסקאַר געזיט די ווערטער:
 — עס איז, ווי איך זאָג דיר, דאָראַ איז אַנטלאָפֿן מיט פֿראַנ-
 סיסן, מיט מײַן שאַפֿער.
 — אַ, נײַן, נײַן, נײַן! אוממעגלעך! — האָט טשאַרלו פֿראַטעס-
 טירט.

גאַלדי איז צוגעקומען און געפֿרעגט, וואָס עס איז געשען. און
 אַסקאַר האָט געהערט, ווי טשאַרלו האָט איר איבערגעזאָגט מיט אַ
 זייער אויפֿגעגעבענער שטימע, אַז דאָראַ איז אַנטלאָפֿן מיטן שאַפֿער,
 און גאַלדי האָט קוים אַרויסגעזען, ווי עמעצער וואָלט זי גע-
 שטיקט פֿאַרן האַלדז: נײַן, דאָס איז אוממעגלעך!

— אוממעגלעך! — האָט איבערגעזאָגט נאָך איר טשאַרלו און
 געווענדט זיך צו אַסקאַר:

— פֿון וואָנען רעדסטו איצטער?

— פֿון דער היים.

— איך קום צו דיר גלייך אַריבער און גאַלדי אויך — האָט
 ער צוגעגעבן.

אַסקאַר האָט געפֿילט גרויסע גערירטקייט איבער טשאַרלוס
 אויפֿגעגונג. טרערן האָבן אָנגעהויבן אויפֿצושטוינגן, אָבער איין מאָל
 פֿאַר אַלע מאָל — ער וועט מער נישט וויינען. דער עיקר נאָך, ווען
 זעלדע לאַזט פֿון אים נישט אַראָפּ די אויגן. אַך, איצט קומט דאָס
 ערגסטע. ער וויל טעלעפֿאָנירן צו די עלטערן. איצט וועט ער זיך
 געוויס צעוויינען. זעלדע אָדער נישט זעלדע. איז אַפֿשר זאָל ער זיי
 נישט טעלעפֿאָנירן? ער האָט זיך מיישׂבֿ געווען מיט זעלדען:

— זאָל איך טעלעפֿאָנירן דעם זיידן מיט דער באַבען?

— וועלכע? — האָט זעלדע געפֿרעגט.

אַ, יאָ, ער האָט גאַר פֿאַרגעסן, אַז דאָראַ האָט אויך אַ טאַטן מיט
 אַ מאַמען און זיי דאַרף מען אויך אַנזאָגן די בשורה. אָבער דאָס
 וועט אים זיין זייער ליכט. מיט זיי וועט ער אַפֿילו ריידן קורץ און
 שאַרף. דאָס איז דאָך זייער טאַכטער! און ער דערקלערט זעלדען, אַז
 דער זיידע און די באַבע באַרנעט אינטערעסירן אים זייער ווייניק.

אָבער ווי זאָגט מען אָן די בשורה דעם זיידן נח און דער באַבען מערע?

— אויב דו ווילסט, וועל איך עס זיי אַנזאָגן — האָט זעלדע געזאָגט.

געבענטשט זאָל זי זיין, דאָס טייערע מיידל! זיין געזיכט האָט אויפגעלויכטן.

— יא, טו עס! אָבער וואָרט, וועט עס ניט זיין צו שטאַרק פֿאַר זיי?

— זיי וועלן זיך עס דערוויסן סיי ווי סיי — האָט זעלדע גע- ענטפֿערט.

— דו ביסט גערעכט, ליבלינג! נאָ, טעלעפֿאָניר.

ער האָט איר איבערגעגעבן דעם טעלעפֿאָן און איז שנעל אַרויס פֿון צימער. אין דעם דערבייזיקן צימער האָט ער באַהאַלטן זיין גע- זיכט אין זיין טאַשן-טיכל און אויסגעוויינט זיך. קורץ און בגנבהדיק, און גלייך אויסגעווישט זיך גוט די אויגן, אויסגעשניצט זיך, אַב- גענומען זיין געפֿאַסטע, אַשטרענגע מינע און איז צוריק אַרנינגע- גאַנגען צו זעלדען. זעלדע אָבער האָט נאָך נישט געהאַט געקראָגן דעם נומער. צו ערשט איז דער דראָט געווען באַזעצט, דערנאָך איז עס געווען אַ פֿאַלשע פֿאַרבינדונג און איצט, איז אויב נישט קיין פֿאַלשע פֿאַרבינדונג, וועט זי זיי קריגן.

— העלאָ! — און זעלדע האָט צוגעווענדט צו אים אַ דערשראָקן געזיכט און אַרויסגעשעפטשעט — די באַבע!

אָסקאַרן איז אַינגעפֿאַלן דאָס האַרץ. ער וואָלט איצט נאָך אַ מאָל אַנטלאָפֿן פֿון צימער. די מאַמע! אַנזאָגן דער מאַמען אַזאַ בשורה! אַפֿילו זעלדעלע האָט זיך דאָך פֿאַרלוירן.

מערעס שטים איז געווען זייער טרויעריק:

— ווער איז עס?

זעלדע האָט געענטפֿערט ווייך און צאַרט:

— איך, באַבע! זעלדע!

מערע האָט אַרויסגעגעבן אַ טאָן פֿון אַנשפּאַרנדיקע טרערן, וועל-
כע ווערן אינגעהאַלטן.

זעלדען איז עס פֿאַרגעקומען פֿאַרדעכטיק, אָבער זי האָט נישט
געוואָרט און אַנגעהויבן צו ריידן:

— באַבע, די מאַמע...

מערע האָט זי איבערגעריסן, צאַרט און טרערנדיק:

— איך ווייס, טאַכטערקע, איך ווייס... אַנקל טשאַרלז האָט אונדז
אַנגעזאָגט די בשורה...

— זי ווייס שוין... — האָט זעלדע צוגעפֿליסטערט אַסקאַרן —
אַנקל טשאַרלז...

— ער וועט דאָ באַלד זיין, אַנקל טשאַרלז — האָט מערע ווי-
טער גערעדט — און מיר קומען אַלע צוזאַמען.

זי האָט נישט געקאַנט מער ריידן און צעגאַסן זיך אין טרערן.
דאָס איז שוין געווען צו פֿיל פֿאַר זעלדען. עס איז געקומען
פֿלוצלינג איבער איר ווי אַן איבערפֿאַל. זי האָט נישט געקאַנט פֿאַר-
כאַפּן און נישט געקאַנט קאַנטראַלירן. זי האָט אויסגעבראַכן אין אַ
יאַמער. מיט די הענט אין די האַר, דאָס געזיכט באַהאַלטן אין די
אַרעמס.

איצט איז געווען די צייט פֿאַר אַסקאַרן אויסצווויינען דעם גאַנצן
יאַמער, וואָס ער האָט נאָך אין זיך געטראָגן. ער האָט דאָך אַזוי גע-
וואַלט צוזאַמענגיסן זיין געוויין מיט זעלדעס. אָבער זעלדעס פֿלוצ-
לינגדיקער צוזאַמענבראָך האָט אים דערשראָקן, פֿאַרהאַלטן אין אים
די טרערן. דער פֿאַרלוירענער און אָפהענטיקער איז געוואָרן טרייס-
טער און באַרוקער. ער האָט אַרומגענומען זעלדען, געלאַשטשעט זי,
געקושט און געזוכט ווערטער פֿון באַרוקונג.

— מיר ביידע, ליבלינג... מיר וועלן זיך בלייבן געטריי, טייע-
רע... דו ביסט איצט מײַן איינציקס... מײַן אַלץ און מײַן לעבן... פֿון
דינעט וועגן וועל איך באַזיגן אַלע שוועריקייטן און אומאַנגענעמ-
לעכקייטן, וועלכע דאָס אומגליקלעכע אַנטלויפֿן האָט אַנגעלייגט אויף
מײַן וועג... איך וועל שטייגן, טאַכטער מײַנע... דו וועסט זיין שטאַלץ

אויף דען טאטן... מיר וועלן פֿאַרגעסן... אַלץ פֿאַרגעסן... על כל פנים וועלן מיר זיך באַמזען צו פֿאַרגעסן... מיר וועלן זיך העלפֿן איינס דעם אַנדערן... צו פֿאַרגעסן, ווי מען פֿאַרגעסט אַ ביזן חלום... יאָ, יאָ... אַ ביזער חלום... זאלן מיר טעלעפֿאַנירן טאַגטע סילוויאַ? זעלדען האָט אַ הייב געטאַן פֿון אַרט. כּעס האָט אָפּגעשטעלט די טרערן.

— גיין! האָט זי ביזן אויסגעשריען — די וועט זיך דאָך צע-לאַכן!

— איז ווילסטו אַפרופֿן זייער און באַבע באַרנעט?
— גיין! — האָט זי ווידער געזאָגט מיט דער זעלביקער ביזן-קייט. איך וויל זיי נישט קענען, קיינעם נישט פֿון זיי זיי זענען מיר מער גאַר נישט!

— וועל איך אליין? — ער האָט אָנגענומען דעם טעלעפֿאָן און טרויעריק אַרויסגערעדט — און באַבע מערע האָט שוין געוווסט די בשורה...

— אַ, ווי זי האָט עס געזאָגט! — האָט זעלדען אויסגערופֿן מיט טרערן — זי האָט מיר צעבראַכן מײַן האַרץ.

— טייערע אַלטע מאַמינקע! דאָס צו דערלעבן... די אַלטע מאַמע און דער אַלטער טאַטע האָבן זיך אין דעם מאַמענט אַרײַנגעזעצט אין אויטאָמאָביל מיט זייער זון טשאַרלו און זייער שוור גאַלדי. מיט איבערגעראַשטקייט אין די אויגן, מיט נשתוממקייט אין אַלע באַוועגונגען. זיי האָבן קיין ווערטער נישט גע-פֿונען, האָבן גאַר נישט געקאַנט זאָגן, נאָר פֿון צייט צו צייט אַ באַ-וועגונג פֿון אומגלייכלעכקייט מיט דער האַנט.

— דאָס קומט דערפֿון — האָט גאַלדי ענדלעך איבערגעריסן דאָס שווערע שווינגן — וואָס מענטשן ווייסן נישט וואָס צו טאָן מיט זיך. וווּילטאַג און ליידיק גיין! אַלץ, וואָס איר האָט געפֿעלט, איז אַ גוטער שאַפֿער... איצט האָט זי אים... צעלאָזנקייט און מער נישט!
— אַ פֿרוי אין דעם געפֿערלעכן עלטער... — האָט דער דאָך-טער געזאָגט.

— יעדער עלטער איז געפֿערלעך! — האָט גאָלדי דערווידערט
— אָבער פֿאַר וווּילטאָג און צעלאָזנקייט קריכט מען אָפֿילו אויף
גליכע ווענט.

— און דאָך קאָן איך עס נישט פֿאַרשטיין... — האָט נח שטיל
אַרויסגערעדט — דאָראַז איז אַזוי אָנגעהאַנגען אין אַסקאַרן, אַזוי
אינס געווען מיט אים...

און מערע האָט געזאָגט, מיט איבערגעראַשטן בליק אין דער
ווינטנס פֿון דער רושיקער עוועניו, וועלכע זי האָט נישט געזען:
— זיצט אַ מענטש אין זונשיין און וואַרעמקייט, און פּלוצלינג
פֿאַלט אים אַין; ער וויל שטורעם און רעגן!

פֿאַרלוירן און דערשלאָגן האָבן זיי זיך אַלע באַגעגנט, די ביידע
פֿאַרלאָזענע און די פֿיר טרייסטערס, נישט געוואוסט וואָס צו זאָגן
און וואָס צו ריידן. אַסקאַר האָט נישט געוואוסט, צי זאָל ער וויינען
אָדער ווייזן כּעס און פֿעסטקייט אָדער גאָר שמיכלען איבער אַ ווייץ,
וואָס דאָס לעבן האָט זיך דערלויבט מיט אים. זיין פנים האָט דאָס
אַלץ אָפּגעשפּיגלט און איז געווען גרימאַסע. זעלדעס געזיכט איז גע-
ווען האַרט, אירע ליפּן צונויפֿגעדריקט און איר ברוסט איז געגאַנגען
שנעל אַרויף-און-אַראָפּ פֿון שנעלן אַטעמען. זי האָט אויפֿגענומען די
קושן, וועלכע די אָנגעקומענע האָבן איר געגעבן, און נישט געענט-
פֿערט אויף זיי. ווען דאָס שווינגן איז געוואָרן פּינלעך, האָט זי אַרויס-
געשרייען:

— אַ, זאָגט דאָך עפעס!

— איך ווייס וואָס צו זאָגן, ווען איך קום-אַרײַן אין הויז פֿון
אַן אָבל — האָט נח געזאָגט — וועלכע ברכות איך דאַרף מאַכן און
וועלכע טרייסטווערטער איך דאַרף געברויכן. אָבער...
ער האָט נישט געענדיקט און פֿאַרלוירן פֿונאַנדערגעפֿירט מיט
די הענט.

עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ פֿונאַנדערפֿרעגעניש, ווי און ווען,
ווי איז אַסקאַר געווען און ווי איז געווען זעלדע. מען האָט זיך גע-
וונדערט, ווי ווייניק אַ מענטש ווייס, וואָס עס טוט זיך אַרום אים.

אסקאר האט פֿאַרבראַכט דעם אַוונט אין זײַן פּאַליטישן קלוב און גאַר נישט חושד געווען, ווי ער האָט בכלל גאַר נישט חושד געווען די גאַנצע צײַט. זי האָט זיך די לעצטע צײַט געפֿילט אַ ביסל נישט גוט — איז מאַלע מען פֿילט זיך אַ ביסל נישט גוט. זעלדע האָט פֿאַר-בראַכט דעם אַוונט אין פֿריילעכער געזעלשאַפֿט מיט עלמער באַר-נעט און זײַנע פֿרײַנד, אָבער זי האָט אַפֿילו נישט געוויסט, אַז די מאַמע פֿילט זיך לעצטנס עפעס נישט גוט. ווער וואָלט בכלל געקאַנט פֿאַרקלערן אַזאַ זאַך?

אסקאר האָט זיי איבערגעגעבן דאַראַס צעקנייטשטן בריוו. טשאַרלז האָט אים אַנגעהויבן פֿאַרצוליענען.

— אַ, איך קאַן נישט הערן! — האָט זעלדע אויסגעשרייען און אַ לאַז געטאַן זיך צו דער טיר.

*

אין דער טיר האָט זי זיך צונויפֿגעטראָפֿן מיט דעם אַנקומענ-דיקן נאַרמאַן.

— אַ, דו! — האָט זי אויסגערופֿן און אַנגעכאַפֿט אים פֿאַר דער האַנט — קום! — ווהיין?

— צו מיר אין צימער.

— איך וואָלט געוואָלט זען פּאַפּאַ און די איבעריקע.

— שפעטער. קום! איך האָב מיט דיר וואָס צו ריידן!

נאַרמאַנס געזיכט האָט נישט באַוויזן קיין שום פֿאַרלויבנקייט, איז אַפֿילו געווען פֿרײַ פֿון דער אַנגערוקטקייט, וועלכע האָט לעצטנס פֿאַרפֿינצטערט זײַן געזיכט. ער האָט געוויסט, אַז דאַס איז זייער ניט שיין פֿון אים, אָבער אים האָט באַהעלט דער געדאַנק, אַז דער גאַנצער באַרנעט-צווינג פֿון דער משפּחה וועט איצטער אַפּגעשניטן ווערן און ער וועט פּטור ווערן פֿון דעם עלמער-קאַשמאַר.

אַנקומענדיק אויבן אין צימער, האָט ער זי צערטלעך אַרומגע-נומען און זייער האַרציק אַנגעקושט, דערנאָך געגלעט, געקוקט אויף

איר ליבפול און זיכער, און גענומען אויספֿרעגן וועגן דאָראַס אַנט־
לויפֿן, ווי און ווען.

זי האָט אים געהאַלטן פֿאַר ביידע לאַצן, געקוקט אים שאַרף
אין די אויגן און געזאָגט:

— דאָס איז נישט וויכטיק. זי איז אַנטלאָפֿן. נישטאַ מער און
פֿאַרטיק, איך האָב מיט דיר וואָס אַנדערש צו ריידן.

— וואָס איז עס?

— דו ביסט אַ פֿינער מענטש!

— וואָס איז שלעכט מיט מיר?

— דו האָסט אַפּגעטאַן אַ שיינע זאַך.

— וואָס אַזוינס?

— דו ווייסט נישט!... ווי האָסטו זיך דערוועגט? דאָס איז גע־

וועזן געמיין פֿון דיר!

זי האָט אים דורכגעברענגט מיט איר בליק, ער האָט אַרונטער־
געדריקט זיך אויפֿרעגונג, באַהאַלטן די אויפֿשטראָלונג פֿון זינע
אויגן, אַראָפּלאַזנדיק זיי אויף דעם פֿאַפּיראַס, וועלכן ער האָט פֿאַר־
רייכערט, און רויק געזאָגט:

— איז איצט וועלן מיר חתונה האָבן.

— נאַטירלעך... — האָט זי געזאָגט — אויב דער דאַקטער וועט

נישט העלפֿן.

— וואָס? — האָט ער אויסגעשרייען.

— איך האָב זיך שוין געזען מיט עטלעכע דאַקטוירים. זיי ווילן
פֿאַפּאַס דערלויבעניש. איינער, וועלכער וויל נישט פֿאַפּאַס דערלוי־
בעניש, בעט אַבער אַ גרויסע סומע געלט — עטלעכע טויזנט דאָלאַר.
איך קאָן איצט נישט ריידן מיטן טאַטן וועגן געלט. וועסט מיר
דאַרפֿן העלפֿן.

— קיין מאָל נישט!

— דו וועסט?

— מיר וועלן חתונה האָבן!

— דו האָסט עס לכתחילה געטאָן, כדי צו צווינגען מיך חתונה
צו האָבן, אָבער איך וועל זיך נישט לאָזן צווינגען.
— דו וועסט נישט גיין צו קיין דאָקטער.
— איך וויל נישט האָבן קיין קינד באלד נאָך אונדזער חתונה!
— מיר קאָנען מאַרגן חתונה האָבן.
— איך וויל נישט האָבן קיין קינד צו אַכצן יאָר.
— פֿאַרפֿאַלן!
— עס איז נישט פֿאַרפֿאַלן. איך וועל טאָן אַלץ...
— איך וועל דיר נישט העלפֿן.
— דו וועסט.
— ניין.

זי האָט אים אָנגעקוקט מיט שפּיזן, און נאָך שטעכעדיקער און
שאַרפֿער זינגען געווען אירע ווערטער:
— וועל איך בעטן עמעצן אַנדערש מיר אַרויסצוהעלפֿן.
ער איז אויפֿגעשפרונגען, ווי פֿון אַ ביס:
— דו וועסט זיך נישט דערוועגן!
— געוויס וועל איך עס זיך דערוועגן! — האָט זי ביז געזאָגט.
ער האָט אָנגעהויבן אַרומגיין איבערן צימער, געטריבן פֿון פעס
און דעם באַוויסטזינן פֿון מאַכטלאָזיקייט. דאָס, וואָס זי וויל זיך
אַרויסהעלפֿן און איז געגאַנגען צו דאָקטוירים, האָט אים נישט אַזוי
געאַרט, ווי דאָס וואָס זי האָט זיך איצט דערוועגט צו זאָגן. ער האָט
נישט געדאַרפֿט פֿרעגן, ווער דער עמעצער איז, און אַז זי האָט זיך
דערוועגט אויפֿצוהייבן אויף אים די עלמער-בניטש, וויסנדיק ווי פֿאַר-
האַסט עלמער איז אים, האָט ער געדאַרפֿט זיין מער מאַן, באַוויזן
איר מער כאַראַקטער. זי איז שלעכט און פֿאַרדינט אַ שטרענגע באַ-
האַנדלונג. אָבער ער ווייס נישט, ווי צו באַהאַנדלען זי. ער איז שוואַך
און מאַכטלאָז. ער איז ווערטלאָז. גאַנץ ווערטלאָז. נישט ווערט, וואָס
ער לעבט אויף דער וועלט. ביידע נישט ווערט, וואָס זיי לעבן אויף
דער וועלט...
זי האָט רויק געזאָגט:

— דו וועסט מיר העלפֿן, און אַז איך וועל ווערן פֿרײַ, וועלן מיר אפֿשר באַלד חתונה האָבן, אויב איך וועל פֿילן, אַז איך וויל עס.
— ניין, ניין, ניין! — האָט ער געשרייען מיט צונויפֿגעדריקטע ציין און עס האָט אים געוואָרפֿן פֿאַר פעס.
— איבעריקנס — האָט זי געזאָגט — ווייס איך נאָך נישט. אפֿשר איז עס אַ פֿאַלשער אַלאַרעם. איך וועל נאָך אַפּוואַרטן אַ פֿאַר טעג, דו, דערווײַל, גיב אַ טראַכט וועגן פֿינף ביז צען טויזנט דאָלאַר, וועלכע איך וועל דאַרפֿן. ווילסטו איצט זען פּאַפּאָ און די איבעריקע?

*

נאָך מיטאַג זײַנען אָנגעקומען עטלעכע צײַטונג־רעפּאָרטערס, וועלכע מען האָט פשוט אַרויסגעטריבן. אַנדערע רעפּאָרטערס האָבן געבעטן טעלעפֿאָניש אינפֿאָרמאַציע און באַקומען אַ שאַרפֿן אָפּזאָג. אַבער די שפּעטערע אויסגאַבעס פֿון די אַוונט־צײַטונגען האָבן אויף זייער ערשטער זײַט מיט די גרעסטע אותיות געבראַכט די נײַס, אַז די פֿרוי פֿון דעם באַקאַנטן „קאַרפּאַריישאַן־לאַיער“² אָסקאַר עדאַן איז אַנטלאָפֿן מיט איר שאַפֿער. ווי אַזוי איז עס אַזוי שנעל געקומען אין די צײַטונגען? ווער האָט פֿאַרראַטן און פֿאַרקויפֿט דאָס שטיקל נײַס? אָסקאַר איז שיר נישט געפֿאַלן אין חלשות, ווען ער האָט דער־זען די צײַטונגען, און זעלדע איז אַרײַנגעפֿאַלן אין אַ העלישן פעס. זי האָט געפֿאַדערט פֿון פּאַפּאָ, ער זאל אַנקלאַגן אַלע צײַטונגען, גע־וואָרפֿן זיך, געליאַרעמט, נישט געלאָזט זיך אַינשטילן און צו לעצט אויסגעבראַכן היסטעריש:

— איך קאָן עס נישט אַריבערטראַגן! איך קאָן עס נישט אַרײַ־בערטראַגן!

דאָס איז געווען אַ סיגנאַל פֿאַר נאָרמאַנען אַרומצונעמען זי און אָפּפֿירן זי צו זײַן אויטאָמאָביל און אוועקנעמען זי אויף אַ לאַנגן שפּאַציר — עטוואָס צו וואָס מען האָט זי נאָך פֿרײַער אין טאַג צו־גערעדט און זי האָט נישט געוואָלט הערן און זען.

² אַדוואַקאַט פֿון דער אימפרעזע.

ער האָט זי געפֿירט דורכן פֿאַרק צו ריווערסייד דרייוו³ און דערנאָך אַרויף אין שטאָט און איבער בראָדוויי צו יאָנקערס, אַלץ ווייטער פֿון דער שטאָט מיט די בייזע דערלעבענישן און געמיינע באַליידיקונגען. זיי האָבן נישט גערעדט. זי איז געזעסן אַנגע-דעקט, ווי עס וואָלט זי געפֿרוירן, געקוקט פֿאַר זיך אין שווערן שווינגן, באַדריקט פֿון דעם פעס און דעם האָס, וואָס זי האָט גע-פֿילט צו דער גאַנצער וועלט. פֿון צייט צו צייט האָבן זיי ביידע פֿאַר-רייכערט, אָבער זי האָט דאָס געטאָן מעכאַניש, ווי נישט זייענדיק דערבײַ. אַ פֿאַר צי, און אַוועקגעשמיסן דעם פֿאַפּיראַס מיט בייזקייט.

— ווי פֿילסטו זיך? — האָט ער זי איין מאָל געפֿרעגט.

— אַ, רײד נישט! — האָט זי ביז אָפּגעשניטן.

אַ היפשע וויילע שפעטער האָט ער ווידער געפֿרעגט:

— ווי פֿילסטו זיך איצטער?

— אַ, איך האָס די גאַנצע וועלט! — האָט זי אַרויסגעשיפעט.

— אויב דאָס קאָן דיר נאָר גרינגער מאַכן! — האָט ער געזאָגט.

— נײַן! דאָס מאַכט נישט גרינגער! — האָט זי אַרויסגעבייזערט.

אַ וויילע שפעטער האָט זי געזאָגט:

— האָסט געזאָגט, אַז דו נעמסט מיך אַרויס אויף אַן אויטאָ-

מאַביל־פֿאַר, אָבער דו קריכסט בלויז.

— איך פֿאַר, ווי דו זעסט, איבער דער געזעצלעכער שניעלקייט.

— נישקשה, מעגסט זיך דערלויבן צו טרייבן נאָך שניעלער. אַז

מען וועט אונדז אָפשטעלן, וועלן מיר דערקלערן, אַז מיר לויפֿן נאָך

אַן אַנטלאָפֿענער ווייב און מוטער. דאָס איז אַ גוטע אַנטשולדיקונג.

עס איז געלעגן בלוטנדיקער ווייטיק אין אירע ווערטער און אין

דעם טרוקענעם טאָן, מיט וועלכן זי האָט זיי אַרויסגערעדט, און

אין אירע אויגן, וועלכע האָבן פֿאַרגליווערט געקוקט אין דער אַנט-

קעגן־אַינלנדיקער ווייטיקייט. נאָרמאַן האָט דאָס דערפֿילט און איז

² אַדוואָקאַט פֿון דער האַנדלס־געזעלשאַפט. — ³ נײַ-יאָרקער שענערע וויי-געגנט.

גערירט געוואָרן ביז טרערן. ער האָט אַנגעביסן די ציין אין דער
אונטערשטער ליפֿ און צוגעגעבן שנעלקייט.

— דו קריכסט... — האָט זי אין אַ וויללע אַרויסגעקערעכצט.

— עס טוט מיר לייד... — האָט ער געזאָגט און צוגעגעבן נאָך

מער שנעלקייט.

— איך קאָן עס נישט אַריבערטראָגן! — האָט זעלדע אַרויס-

געשרייען — לאָז מיר טרייבן די קאַר.

— וואָס? — האָט ער שטרענג געזאָגט — איך טרייב די קאַר

שוין צו שנעל.

— לאָז מיך טרייבן.

— דו וועסט נישט.

— איך קאָן זייער גוט טרייבן.

— דו האָסט נישט קיין ליסנס⁴.

— איך דאַרף נישט קיין ליסנס. מײַן פּאַפּאַ איז מײַן בעסטע

ליסנס.

— אומזין.

— איך בין מיט עטלעכע טעג צוריק אָפּגעשטעלט געוואָרן אין

עלמערס קאַר פֿאַר צו שנעל פֿאַרן, אָבער גאַר נישט איז געוואָרן

דערפֿון, כאַטש איך האָב געטריבן אָן ליסנס.

עלמערס נאָמען האָט אים אויפֿגעבראַכט.

— דערצייל מיר נאָך מער וועגן דינע דערפֿאַרונגען מיט על-

מערן! — האָט ער גערייצט געזאָגט.

— איך האָב דיר נישט וואָס צו דערציילן! — האָט זי פּעסדיק

אָפּגעענטפֿערט — לאָז מיך טרייבן די קאַר.

— דו וועסט נישט.

— לאָזסט מיך נישט, שפּרינג איך אַרויס פֿון קאַר.

זי האָט אָנגענומען דאָס טירעהענטל.

— דו ביסט משוגע! — האָט ער ביז געזאָגט.

⁴ רעגיסטער־דערלויבעניש צו פירן — „טרייבן“ — אָן אויטאָ (קאַר).

— מעגלעך. מען קאן שוין ווערן משוגע, — האָט זי אַרויס־געזיט פֿון צווישן די צוזאַמענגעדריקטע ציין.

— אַ משוגענער טרייבט נישט קיין קאַר! — האָט ער געזאָגט.

זי האָט אָן עפֿן געטאָן די טיר און אַ שאַר געטאָן זיך אויף אַרויסצושפּרינגען. ער האָט זי קוים דערקאַפּט מיט דער רעכטער האַנט און אָפּגעשטעלט די קאַר.

— דו קאַנסט זי האָבן! — האָט ער געזאָגט, אַרויסגייענדיק פֿון דער קאַר — אָבער איך וועל נישט זיין מיט דיר.

— טו, ווי דיר באַליבט! — האָט זי געזאָגט און פֿאַרנומען דאָס פּלאַץ ביים ראַד.

ער האָט גלייך חרטה געקראָגן, פֿאַר וואָס ער האָט דאָס געזאָגט. ער איז נישט געווען זיכער, אַז זי קאָן טרייבן די קאַר. ווען ער לאָזט זי אַליין, וועט זיכער קומען צו אַ קאַטאַסטראָפֿע.

— דו ווילסט באַגיין זעלבסטמאָרד! — האָט ער געזאָגט.

— פֿאַר וואָס טאַקע נישט? — האָט זי געענטפֿערט.

— פֿאַר איך מיט דיר. זאָל עס זיין מאָרד אויך.

ער איז אַריין אין אויטאָ, אַוועקגעזעצט זיך נעבן איר, אָן אויפֿ־גערעגטער, אַ פֿון פֿעס צעריסענער, און ביידע זינען זיי געווען שטיל און שטום.

זי האָט זיך צעלאָזן אין גרעסטער געשווינדקייט, אַריבעריאָגן־דיק אויטאָ נאָך אויטאָ. עטלעכע מאָל נאָר דורך ריין גליק אויסגע־מיטן אַ צוזאַמענשטויס מיט אַנטקעגן־אַנלנדיקע אויטאָמאָבילן. זי האָט געוויסט ווי צו טרייבן די קאַר. מסתמא געהאַט אַ סך פּראַקטיק. דאָך האָט אין אים געציטערט די נשמה. אָבער ער האָט איר אַ וואָרט נישט געזאָגט. זאָל זי טרייבן! טויט איז טויט. וועלן זיי אַרויסקומען לעבעדיק פֿון אַזאַ יאָגעניש, וועט ער וויסן, וואָס ער האָט צו טאָן. דאָס איז דער סוף צווישן אים און זעלדען. ווען זיי וועלן אַנקומען צוריק אין שטאָט, אויב זיי וועלן אַנקומען, וועט ער זי צופֿירן אַהיים, אַרויסלאָזן פֿון קאַר און אַוועק פֿון איר אָן אַ „זי געזונט“ און אָן אַן אָפּשיידקוש. אַרויס פֿון זיין לעבן...

זיין אַטעם איז אים שטיין געבליבן. שיר ווידער אַ צוואַמענ-
שטויס — אַ האָר די ברייט. וווּ זינגען דאָס די פֿאַרקער־פּאַליציי-
לעזט? איז נישטאָ ווער עס זאָל זי אָפּשטעלן? ער אַליין וועט זי נישט
אָפּשטעלן. ער האָט אַפילו נישט געקוקט אין איר זינט.

אַבער זי האָט אויך נישט געקוקט אין זיין זינט. זי האָט זיך
צוואַמענגעגאַסן מיט דעם ראָד. די גאַנצע קראַפֿט פֿון אירע האַנט-
מוסקולן זינגען אַריין אין אים און איר בליק האָט זיך צוואַמענגע-
גאַסן מיט דער ווינטקייט פֿון דעם וועג פֿאַר איר. די ציין צוואַמענ-
געביסן, די אויגן אַנגעפֿאַלן און ברענענדיק, דאָס געזיכט אויס-
געצויגן און פֿאַרפֿלאַמט, איז זי געפֿלויגן, געפֿלויגן אָן געדאַנקען
אין קאַפּ, פֿריי פֿון אירע שווערע איבערלעבענישן פֿון דעם טאַג,
און דאָך מיט אַ טרייבנדיקן געפֿיל, אַז זי דאַרף פֿון עפעס אַנטלויפֿן,
עפעס לאָזן הינטער זיך און נישט אומקערן זיך מער צו דעם.

עס איז געוואָרן גוט טונקל. די אַנטקעגן־קומענדיקע אויטאָמאָ-
בילן האָבן געבלענדט די אויגן מיט זייערע לאַמפּן. די שנעלקייט
איז געוואָרן ווירקלעכער מאָרד און זעלבסטמאָרד. ער האָט זיך נישט
באַוועגט, נישט געזאָגט „גענוג!“, און זי האָט זיך נאָך מער איבער-
געבויגן איבערן ראָד, דורכגעשטאַכן די טונקעלע ווינטקייט מיט
אירע אויגן.

אַ שטויס אין עפעס! אָן אויפֿגעשריי. אַ קערפּער האָט זיך אַ
טראַג געטאַן אין דער לופּט. אַ שווערער פֿאַל האָט אָפּגעהילכט.
נאַרמאַן האָט זיך אַ ריס געטאַן פֿון זיין אָרט, אַרויסגעקוקט פֿון
דעם הינטער־פֿענצטער, כאַטש ער האָט גאַר נישט געקאַנט זען.
— האַלט־אײַן! האָט ער אויסגעשרייען — דו האַסט עמעצן
איבערגעפֿאַרן.

אַבער זי האָט געיאָגט, געיאָגט...

— האַלט־אײַן, זאָג איך דיר! — האָט ער אַרויסגעשרייען גאַנץ
אויסער זיך און אַרויפֿגעלייגט די האַנט אויף דער ראָד.
— לאַז־אַפּ! — האָט זי ווילד אויסגעשרייען און אַראַפּגעוואָרפֿן
זיין האַנט.

עס האָט געקאָכט אין אים פֿאַר פעס. זינע הענט האָבן גע-
קרעמפֿט. ער האָט זיך אַרויפֿגעוואָרפֿן אויפֿן ראָד, אָנגעהויבן אַראָפֿ-
רײַסן אירע הענט.

דער אויטאָמאָביל איז אַרויף אויף אַ בוים און איז צעשמע-
טערט געוואָרן אויף שטיקלעך.

ווען מען האָט זיי געפֿונען, האָט זי נאָך געהאַלטן דאָס אָפּגע-
בראַכענע ראָד. אויף אַ ווייטער שטרעקע פֿון זיי האָט מען געפֿונען
אַ דערהרגעטן אַלטן פֿאַרמער.

געווען טרויעריק בײַ נחם שבת־טיש. שוין דער צווייטער שבת,
אַז די קעכין האָט נישט געקאָכט פֿאַר נאַרמאַנען און זעלדען, צי זיי
וועלן קומען אָדער נישט. שוין דער צווייטער שבת, ווי דער זיידע
און די באַבע ווייסן אויף געוויס. אַז די ביידע עלטערע אייניקלעך
וועלן נישט קומען. נאָר דזשוניאָר⁵ אַליין בײַם טיש. די איינציקע
טרייסט פֿון זיידע־באַבע, אַ בחורל אין זײַן זעכצנטן יאָר, און אַלע
זינע יאָרן זייער געליבטסט אייניקל. זיי האָבן זיך אַלע דרײַ אָנגע-
קוקט און געשלונגען די טרערן. אַבער נישט געוואָלט וויינען און
געקעמפֿט מיט די עקשנותדיקע טרערן.

— עס איז שבת — האָט זיך דער זיידע געזאָגט — און שבת
טאָר מען נישט וויינען.

— צו וואָס פֿאַרשטערן אים זײַן יונגן טאָג? — האָט זיך די
באַבע געזאָגט.

— ווען איך וועל וויינען, וועלן זיי נאָך מער וויינען. — האָט
זיך דזשוניאָר געמוסרט.

און זיי האָבן זיך געשטאַרקט, געשטאַרקט. מען האָט געדאַרפֿט
עפעס ריידן, אַבער גיי רייד, אַז עס רעדט זיך נישט. וויל מען עפעס
זאָגן, אַפֿילו אַזאַ זאַך, ווי „דערלאַנג מיר דאָס זאַלץ“, שפּאַרן זיך

⁵ זײַנער יינגערער.

טרערן אין האַלדז, ווייל די געדאַנקען, די שווערע, טרויעריקע, לאָזן זיך נישט באַרויַקן.

— רייד דאָך עפעס! — האָט זיך מערע געבעטן ביי נח.

נח האָט זיך געריבן דעם שטערן.

— איך טראַכט אַלץ... טראַכט אַלץ... ווען מענטשן וואַלטן גע-

האַט גאָט אין האַרצן!...

ער האָט אויפֿגעזיפֿצט און פֿאַרגעזעצט:

— ווען מענטשן וואַלטן געהאַט גאָט אין האַרצן, וואַלטן אַ סך

זאַכן נישט געשען, וואַלטן מיר אפֿשר צו אונדזער אומגליק נישט געקומען.

דזשוניאַר האָט זיך אָנגעכאַפֿט, פֿאַרגעסן דעם טרויער.

— ווען מענטשן וואַלטן געהאַט דעם מענטש אין האַרצן! —

האַט ער אויסגערופֿן.

די אַלטע מערע האָט שטיל פֿאַר זיך אָפֿגעשמייכלט אין איר

טרויער.

גאָט זיך דאַנק, איצט וועלן זיי שוין ריידן און ריידן, דער

אַלטער וועט רופֿן צום מענטש אויפֿן וועג פֿון גאָט און רעליגיע.

דזשוניאַר וועט רופֿן צום מענטש אויפֿן וועג פֿון וויסנשאַפֿט און

סאַציאַליזם און מענטשלעכקייט. און זי וועט דערווייַל אַוועקגנבענען

זיך מיט איר סידור און זיך גוט אויסוויינען.

זי האָט עס אויך אַזוי געטאָן: אַוועקגעגנבעט זיך אין שלאָפֿ-

צימער מיט איר סידור, אַוועקגעזעצט זיך ביים בעט, וווּ זי איז מיט

אַ צייט צוריק געזעסן און האָט אָנגעקוואַלן פֿון זעלדעס שלאָפֿ, פֿור-

נאַנדערגעשאַקלט זיך און שטיל געוויינט:

— מײַן זון! מײַן אָסקאַר! זעלדעלע! נאַמעלע!

אַז זי האָט זיך אויסגעוויינט, האָט זי אויפֿגעפֿנט דעם סידור.

אַבער גראַד דעמאָלט האָט זי זיך דערמאַנט אין אַ מעשהלע, וואָס

זי האָט דערציילט פֿריער אירע אייגענע זין, ווען זיי זינען קליין

געוועזן, דערנאָך אירע אייניקלעך. אַ מעשהלע פֿון צוויי מלאַכימלעך,

אַ צוויילינג, וואָס איינער האָט געהייסן פֿרייד און דער אַנדערער

טרויער, און זיי האָבן זיך געשווירן, אַז פּונקט ווי זיי זינגען גע-
 בירן געוואָרן צוזאַמען, אַזוי זאָלן זיי לעבן צוזאַמען, קיין מאָל זיך
 נישט צעשיידן אויף לאַנג און שטענדיק געדענקען איינער דעם אַנ-
 דערן. און זיי האָבן געהאַלטן זייער שבוּעה, קיין מאָל זי נישט גע-
 בראַכן. און פֿון דעמאָלט אָן, וווּ פֿרייד דאָרט איז טרויער און וווּ
 טרויער דאָרט איז פֿרייד...

זי האָט ווידער אויפֿגעשליוכצט:

— גאַטעניו, אויף וועלכער פֿרייד קאַנען מיר זיך שוין ריכטן?
 מיר וועלן דאָך אַפֿילו נישט האָבן די פֿרייד פֿון אַ רוזיקן, פֿרייד-
 לעכן טויט!

פֿון אונטן איז אַרויפֿגעדונגען דזשוניאַרס העלע שטים:

— זיידע! וואָס איך זאָג, איז דאָך דיין אייגענע מענטש-תורה!
 דער וועג צו דער הויכער מדרגה מענטש. נאָר מיר ווילן אים גיין
 מיט אונדזער אייגענעם כוח, אויף אונדזערע אייגענע פֿיס. מיר ווילן
 אין זיך אַליין געפֿינען די קראַפֿט, אין אונדזער מענטש-באַוווסטזיין,
 אין אונדזער פֿרייד מענטש צו זיין. צו ערשט אַפּשאַפֿן דעם מענטש-
 שקלאַף, וואָס איז די טרויעריקסטע דערשיינונג אין לעבן פֿון דער
 מענטשהייט, און דערנאָך פֿריידיק גיין אַרויף, אַרויף...

ניו־יאָרק 1938

ש. י. אימבער

דער פֿרייער

איין ברודער האָט זיך מיר געשמדט
 און איינער פֿוילט אין קייטן...
 און איך אַליין בין אויך קיין לינט —
 מען טרייבט מיך פֿון די קלייטן...

כ'האַב פֿינט אַיעדן וואָס איז זאַט
און יעדן גוט־באַקליידטן...
כ'האַב קיין מאָל ניט קיין היים געהאַט
און נעכטיק אונטער פלויטן...
איך בין אַלצדינג, וואָס נאַר אין קאַרט,
און פטר לנכט די יאַרן...
וויזין דאָס ערשטע פֿורל פֿאַרט,
דאַרט בין איך גרייט צו פֿאַרן...

4

אין וועלען ביסטו געראטן?

אליקום צונזער

דער אלטער פאטער

א בנישפיל קען איך אנטן, מענטשן, געבן,
דעם סוף פֿון מיר באַטראַכט אַצינד,
עס איז בעסער אויף דער וועלט ניט צו לעבן,
איידער אַנצוקומען צו אַ קינד...
איך האָב אָפּגעלעבט יאָרן
מיט פֿרוד און מיט געלט,
געהאַנדלט און געפֿאַרן,
געפֿירט גאַנץ שיין מנן וועלט;
פֿאַרדינט פֿשר מנן גילדן,
מיט קרעדיט, מיט ערלעכקייט;
געלאָזט קינדער בילדן,
זיי זאָלן ווערן לנט.
מנן גבירישאַפֿט,
מנן גאַנצע קראַפֿט
דורך מננע קינדער ווער איך אָן;
הננט איז פֿאַר מיר
פֿאַרשפֿאַרט די טיר,
איך האָב זיך ניט וווּ אַהינצוטאָן...
מננע מעבל האָט ווי גאַלד געלויכטן,
מננע בעטגעוואַנט איז געווען ווי זילבער פֿינן,
די פֿאַקאָיעס¹ געמאַלט מיט שיינע פֿרוכטן.

---

¹ צימערן.

איך האָב געמיינט, עס וועט אייביק אַזוי זײַן...
 און הײַנט שלאָף איך מיט דוּחַק
 בײַם זון אין דער קאַלטער קיך,
 טשאַדנע איז דאָרט און רויכיק,
 אַז דער הוסט דערשטיקט שוין מיך.
 אין זאַל, וווּ עס שטייט די שטולק,
 לאַזט די דינסט מיך נישט אַרײַן:
 „ער וועט אַננריכטן די דילן,
 אַט דער אַלטער שווען?²“
 איך שטיי בײַם קיך
 און וואַרעם מיך,
 קומט אַרײַן די שנוּר און מאַכט מיר דול³;
 זי שרײַט שוין באַלד
 מיט קולות: „גוואַלד,
 אין אַלע טעפּ איז שוין דער אַלטער פֿול!“...
 פֿאַר קינדער האָב איך מײַן האַלדז געשניטן,
 געוואָרן גרוי און אויסגעדאַרט;
 ברידער, גאַט זאַל אײַך באַהיטן
 אַזוי אַן עלטער ווי איך האָב זיך דערוואַרט!...
 אַז, איך האָב דערצױגן
 מײַן קינד, מײַן בכור, אַליין,
 האָב איך צעפֿוילט די אויגן
 פֿון טרערן, פֿון געוויין...
 רובלס איז געשווומען
 און קרעפֿטן ווערט מען אַז,
 איידער זיי באַקומען
 אין מויל דעם ערשטן צאָן.
 די פֿאַקעלעך,

---

²חזיר. — ³משוגע.

די מאָזעלעך,
 דער טאַטע שטעלט זיך לעבן איין קאַן ;
 הינט טרעבט מען מיך
 אַרויס פֿון קיך,
 איך האָב זיך ניט וווּ אַהינצוטאָן ...

מיין זון, אַז איך גיב־אָועק אין חדר,
 מיט פֿאַרגעניגן בין איך געווען זאַט ;
 מיין טאַכטער אַז עס פֿלעגט אַנטאָן נייע קליידער
 וואָס פֿאַר אַ נחת דער טאַטע האָט דאָס געהאַט !
 פֿלעגט זיי וויי טאָן אַן אַבֿר,
 געווינטשן זיך דעם קבֿר,
 נאָר אַן אויסבייטונג פֿאַר זיי ...
 געלאָפֿן צו דאַקטוירים
 ווי אַ פֿאַרסטער פֿיש,
 אין בית־עולם אויף די קבֿרים —
 דערוועקט דאָרט אַ זכות ...
 זונינקע !
 טאַכטינקע !
 ווי קענט איר זיין צו מיר אַזוי פֿיל פֿרעמד ?
 זעט ! פֿאַרשטייט,
 ווי דער טאַטע גייט
 אַן אַ פֿיצל שוך און אַן אַ העמד ! ...

מיין פֿרילינג האָב איך פֿאַרבראַכט וואָס פֿרייער,
 אין מיין זומער האָט מיר אויך די זון געשניט,
 אין מיין האַרבסט ברענג איך אַריין אין שנייער,
 אַך, ווי שלעכט מיין ווינטער גייט מיר הינט!
 מינע טיכען איז פֿאַרפֿראָרן —
 די בלוט אין די אַבֿרים שטייט ;
 דאָס פֿעלד פֿון מינע יאָרן

איז גרוי און ווייניג פֿאַרשנייט;
 די בלעטער פֿון מײַן עלטער
 איז געל פֿון ליסטאָפּאַד⁴,
 מײַן קינד איז מיר וואָס קעלטער —
 אַ פֿראַסט פֿון צוואַנציק גראַד...
 איר, יונגער דור,
 באַרעכנט נאָר:
 איר וועט אויך אַ מאָל ווערן אַלט —
 דער פֿראַסט, עס ברענט,
 איר וועט הויכן די הענט
 און אַנזעען קינדער וועלן אויך זײַן קאַלט...

מײַן זון שיקט מיך צו דער טאַכטער,
 נאָר ביים איידעם בין איך אויך ניט קונה'שם —
 דעם גאַנצן טאָג זידט ער און קאַכט ער,
 אַך, ווי איבעריק בין איך עס⁵!...
 די יונגען אויך מיך האַלטן
 ווי דער איידעם האַלט דעם שווער —
 מע וואַרפֿט זיך מיט דעם אַלטן,
 דער אַהין און דער אַהער...
 פֿאַרטריקנט איז מײַן גומען,
 געחלשט ביז זיגער צוויי —
 שווער איז צו באַקומען
 פֿון יונג אַ גלעזל טייַ.
 איך בעט, גאָט, דיך,
 דערבאַרעם זיך,
 נעם שוין מײַן נשמה צו דיר אַרײַן!

⁴ (פּויליש) נאַוועמבער (קאַלט אין אייראָפּע און נאָרד־אַמעריקע). — ⁵ (פּראַג ווינציאָליזם) אים.

שיק דיין טויט
 צו מיר אין גויט.
 איך זאל גיט באַדאַרפֿן בני די קינדער זיין! ...

ווילנע 1873

צ. דאָלגאַפּאַלסקי

בני געפּנמטע טויערן

א פּראָגמענט פון ראַמאַן

קיינעם האָט זיך אַפּילו געחלומט, אַז די רדיפֿות אויפֿן חדר
 וועלן אָננעמען אַזעלכע שאַרפֿע פֿאַרמען, אַז אין אַ שיינעם פֿרי-
 מאַרגן זאלן באַלאַגערט ווערן מיט אַ מאַל אַלע חדרים, די חדר-
 יינגלעך זאלן אַכזריותדיק פֿונאַנדערגעטרעטן ווערן און די מלמדים
 — אייניקע פֿון זיי זאלן אַפּילו ווערן אַרעסטירט און אייניקע זאל
 מען אַנטאָן אַזוי פֿיל שיפֿלות.

— אַמאָל האָט מען פֿון מלמד געפֿאַדערט אַ שנין, האָסטו גע-
 וויסט, אַז דו האָסט אַ שנין.

— פֿאַדפּיסקע. גיב זיי אַרויס אַ „פֿאַדפּיסקע“¹.

— מען זאל נאָר קומען מיט מיליציע, מען מאַכט נאָר פּראַ-
 טאַקאָלן.

— בין איך אַ באַלעבאַס אויף מנין קינד צי גיט?

— דו גיב אים עסן און טרינקען, און האַדעווע אים, און אַ באַ-
 לעבאַס אויף אים זינען זיי... האַדל איז איצט אַ באַלעבאַס אויף דיר.
 די „אויטליזאַציע“² איז איצט אַ באַלעבאַס אויף דיר, דער אָנגע-

¹ שריפטלעכע דערלויבעניש. — ² סיסטעם פון סעקועסטירן דירות א"א
 אייגנטומען.

פֿאַרענער, וואָס אין די גלעזלעך, איז איצט אַ באַלעבאָס אויף דיר...
 און דו? ... טאַרסט ניט לערנען דעם יינגל „אַשר יצר“...
 — מיר'ן זען, וואָס וועלן זיי טאָן מיט קלמנען.
 — וואָס — אַ טאַטע? כיבוד-אַב? פראַ-אַדם... און אליין גלאַנץ,
 ווען ער איז דאָ, וואָלט איך אים ניט עוקר מן השורש געווען? — —

די פֿאַרברייטערטע זיצונג פֿון בילדביראָ⁸ האָט זיך פֿאַרצויגן
 ביז אַ שטיק נאָך האַלבער נאַכט. אַרום צוויי פֿראַגעס האָבן זיך פֿר-
 נאַנדערגעפֿלאַקערט לידנשאַפֿטלעכע וויכוחים: אָפּנעמען דעם יונגן
 בית-מדרש און מיט איין קלאַפּ ליקווידירן די פֿראַגע מיטן חדר.
 — זאָל זיין, אַז ניט אלע קינדער קאָנען מיר באַזאָרגן מיט שולן,
 נאָר צעשטערן דעם חדר איז אַן און פֿאַר זיך אַ שעפֿערישע אַרבעט!
 — האָט ישראל געזאָגט און האָט צוגעצויגן אויף זיין זינט אַ גרויסע
 מערהייט. ער האָט זיך אַבער אַרויסגעזאָגט קעגן פֿאַרכאַפּן דעם יונגן
 בית-מדרש.

קעגן ישראלן איז אַרויסגעטראָטן דאָדל:

— און איך זאָג זיך אַרויס פֿאַרן יונגן בית-מדרש! — האָט
 דאָדל זיך געהיצט — זיי האָבן אים אויסגעמויערט. זיי האָבן אים
 אויסגעפּוּצט. דאָס איז זייער באַזע... קיין איין בונדישע פֿאַרזאַמלונג
 האָבן מיר דאָרטן, אַ פֿינצטערער יאָר אויף זיי, דורכפֿירן ניט גע-
 קאַנט... אין אַכט יאָר, חבֿרים, בעת איך האָב פֿון דער קצבֿישער שול,
 פֿון בוידעם, די באַמבעס אַריבערגעטראָגן...
 — האַלט זיך, דאָדל, נענטער צום ענין! — האָט ישראל איבער-
 געריסן דאָלען — די באַמבעס פֿון אַכטן יאָר האָבן קיין שום שני-
 כות ניט צום ענין...

— און איך זאָג, אַז זיי האָבן אַ שניכות און אַ גרויסע שניכות...
 די בורזשואַזיע האָט אויך אין בית-מדרש דורכגעפֿירט איר קלאַסאָ-
 ווע ליניע...

חנה לעווין

צו שטייער

בין איך אַוועק אויף קבר אַבות
 צו מײַן לעבעדיקער מאַמען.
 וויינט מיט אויסגעזופטע אויגן,
 וויינט אויף מיר מײַן מאַמע שאַווייס.
 — אין וועמען ביסטו גאַר געראַטן?
 ניט אין מיר און ניט אין טאַטן —
 אין אַ גויע, אין אַ שיקסע!
 אונדזער טאַכטער שפּילט מיט ביקסן!
 — מאַמע, לעבן זאָל די ערד!
 קאַן איך אויכעט זאָטלען פֿערד,
 ווי אַ גויע, ווי אַ שיקסע.
 כ׳האַב געליבט זיך אין געוויקסן.
 ברענט די וועלט און מיידל ברענט.
 נעבן מיר אַ קאַלטע ביקס
 און אויף מיר — צוויי הייסע הענט.
 וואָ אַ שגן, ווי אַ גוי
 אויפֿן פֿערד אין פֿראַנטן-פֿייער!
 פֿרעג די פֿעלדער, וויאַרסטן פֿרעג —
 געגעבן מיידל האָט צו שטייער
 אויף דער וועלט, וואָס ווערט געבוירן:
 אייגן בלוט און אייגן פֿלייש.
 — מאַמע, ווייסט, ווי איצטער הייסט
 דיין טאַכטער סימע —
 דאַיאָש טאַוואַרישטשאַ מאַקסימאַ!

ב. דעמבלין

דער טאטע איז געקומען

קאפיטלען

צופוסנס פֿון פרמל, האַרט בנים וועג, וואָס לויפֿט פֿון חיפֿה קיין תּל־אָבֿיבֿ, שטייט דער שער־עליה, דער עליס־איילאַנד, פֿאַר די ניי־געקומענע קיין ארץ־ישׂראל. אין כּסדרדיקן אַנשטראַם פֿון שיפֿן מיט עולים האָט מען אויף גיך אַרומגעצוימט מיט שטעכל־דראַט אַ שטיק באַדן אַנטקעגן ים, צעשטעלט אין געאַזל רייען ברוין געסמאַלעוועטע, ברעזענטענע בנדלעך, אויפֿגעקלאַפט עטלע־כע הילצערנע באַראַקן און גענומען אַפּוואַרפֿן די טויזנטער און צענער טויזנטער יידן און יידענעס, אַלטע און יונגע, אַנגעקומענע פֿון רומעניע און אונגערן, פֿון דייַטשישע לאַגערן און רוסישער פֿאַרשיקונג, פֿון איראַק און תּימן. פֿון פֿרייען באַגין ביז אַ שטיק אין דער נאַכט האָט דאָ גערוישט און געזשומעט מיט אַרײַן־און־אַרויס. לאַסטאויטאַס מיט אימיגראַנטן, טראַקס מיט קאַסטנס שפּנין און ירקות, מיט פֿעסער בעזין און קעמפּבעטלעך האָבן געצויגן איבערן כּביש היץ־און־צוריק, פֿון פֿאַרט אין שער און פֿון שער צוריק צום פֿאַרט, און דאָס שטעכל־דראַטענע טויער פֿון שער האָט זיך געהאַלטן אין איין עפֿענען און פֿאַרמאַכן, פֿאַרמאַכן און זיך ווידער עפֿענען.

די אַנגעברענגטע עולים, צעטומלטע פֿון וועג און נאָך מער פֿון דעם הויז אין שער, האָבן זיך דאָ אַרומגעדרייט פֿאַרלוירענע, ווי צעשראַקענע עופֿות האָבן זיי געשטופּט די קעפּ מיט די נייגע־ריקע אויגן אין די צעפּראַלטע טיר־און־פֿענצטער פֿון באַראַקן, וווּ

¹ קאַנטראַלפּונקט פֿאַרן אַרײַנפֿאַר פֿון אימיגראַנטן קיין ניו־יאָרק (מיט שיף). ער איז פּאַפּולער געווען מיטן נאָמען דער טרערן־אינדזל, וועל אַ סך האָט מען נישט אַרײַנגעלאָזט.

דאָקטוירים, מיט טרײַבלעך אין די אויערן, האָבן זיך צוגעהערט צו די הערצער, געקלאַפט מיט האַרטע פֿינגער איבער זײַטן און ריפּן פֿון האַלב אויסגעטוענע עולים, און די קראַנקן־שוועסטער, אין וויסע, שטײַפֿע כאַלאַטן, מיט טשיפּיקעס אויף די קעפּ, האָבן זיי געשטאַכן גאַדלען אין די נאַקעט אויפֿגעשאַרצטע אַרעמס. אַג־דערע פֿריש געקומענע האָבן זיך געקליבן אַרום קאַכבאַראַק, וווּ מענער און ווייבער האָבן זיך געפֿאַרעט אַרום גרויסע קאַכעדיקע קעסלען און זיך געקוויקט מיט דער פֿאַרע און זיסן ריח פֿון פֿרישע געקעכטסן, וואָס האָט זיך געטראָגן פֿון די צעפֿראַלטע טיר־און־פֿענצטער.

צווישן די געזעמלעך, אַ פֿאַרזאַרגטער, תּמיד אַליין, האָט זיך אַרומגעדרײַט פּינקוס וואַרמאַן, אַ וואַרשעווער ייד אין די פֿריע פֿופֿציקער. נאָך זײַן הולך — אַ פֿאַרסאַרגעט² רעקל מיט צעדרי־פּעטע תּחתונים און קרוע־בלוע שיד, האָט דער ייד אויסגעזען — אַ שלעפּער. אָבער וועדליק דער פּינקטלעך פֿאַרשוירענער וואַנסע און דעם קאַפּ גרוילעכע קרויזן, פֿאַרקעמט אין אַ זײַטיקן שרוגט מיט אַ יאָזש³, ווי אַ קרוין איבערן שטערן, האָט מען אים געקענט אָננעמען פֿאַר אַן אַפּטייקער, אַ טאַנצלערער אָדער גאַר אַן אַפּגע־קומענער פֿידלער, נאָר וואָס פֿון דער בינע אַראַפּ. אַן אַלטער פֿרי־זור־קינסטלער, מיט אַן אייגענעם סאַלאַן אויף דער קרולעווסקע גאַס אין וואַרשע, מיט אַ קלײַענטור פֿון געהויבענע דאַמען און הערן, איז דער פּינקוס וואַרמאַן תּמיד געווינט געווען צו טראָגן פֿײַן גענייטע גאַרניטורן מיט זײַדענע פֿאַרביקע טיכעלעך אין ברוסטן־קעשענקעלע. דאָס פנים זײַנס איז שטענדיק געווען גלאַט ראַזירט און פֿון די אַפּטע מאַסאַזשן און זאַלבן איז די הויט בײַ אים געווען ראַז, צאַרט און ווייך, ווי בײַ אַ פֿרוי.

זינט דער וואַגל איבער די לאַגערן האָט זיך אָנגעהויבן האָט דער דאָויקער ייד צום מערסטן געליטן פֿון דעם הולך זײַנעם און

² פֿאַרשמוצט. — ווי אַ גאַדל־חיה.

פֿון דעם וואָלגערן זיך אויף אומריינע געלעגערס, אָן אַ לילעך, אָן אַ וויס ציכל אונטערן קאַפּ. דאָ אַבער, אין שער, האָט ער צו דעם נאָך געליטן, וואָס אַפילו אַזאַ נאַקעט אומריין בעטל קאָן ער אויך נישט האָבן אַליין, פֿאַר זיך מיט גיטעלעך, נאָר אין דער זעל-ביקער פּאַלאַטקע זינען דאָ נאָך דריי פּאַרלעך און אַלע מוזן שלאָפֿן אַ בעטל נעבן אַ בעטל און איינער ווייסט וואָס ביים אַנדערן טוט זיך און יעדער זעט אַלעמענס געפּאַלנקייט. „אַך טי רעב יוינע-שלוימע, האָסטו דאָס דערפֿירט דיין וועלטל צו אַ מעמד“!...

אַנשטאָט אַרום קאַכבאַראַק אַדער אין קרענצלעך פֿון שטענדיקן אַמפּערן זיך איז גאָר דער פינקוס וואָרמאָן גאַנצע טעג אַפּגעלעגן אַרום שומר-ביידל נעבן טויער. כאָטש ס'איז אים געווען איבער דער טבע צו באַלעסטיקן, איז ער דאָך עטלעכע מאָל אין טאָג אַרײַנגעקומען צום פּקיד זיך דערוויסן, צי ס'איז נישטאַ אַ בריוו, כאָטש אַ טעלעפֿאָן פֿון אַדאַלפֿן, דעם איינציקן זון זינעם, וואָס האָט אים באַדאַרפֿט אַפּוואַרטן ביי דער שיף און דאָ איז ער, דער טאַטע, שוין איבער אַ וואָך אין שער און נישט מען הערט פֿון זון און נישט מע זעט אים. זאָל ער זאָגן, אָ דער לעצטער בריוו צו אַדאַלפֿן איז פֿאַרלוירן געוואָרן אין וועג? האָט דאָך דאָס קאַרטל, פֿון דאַנען שוין געשריבן, געדאַרפֿט אים האָבן געגרייכט. נאָר אפֿשר איז גאָר נישט דער מער מיט די בריוו? אפֿשר האָט עמעץ אים געטאָן אַ טובֿה און אונטערגעטראָגן אַדאַלפֿן, אָ ער, דער טאַטע, האָט נאָך אַ מאָל חתונה געהאַט און דעריבער וויל איצט אַהרע-לע מער נישט וויסן און נישט הערן פֿון טאַטן?

אַן איינגעבויענער, אַ געפּאַלענער ביי זיך, איז פינקוס וואָר-מאָן ווידער אַפּגעטראָטן פֿון טויער, כדי אין אַ וויל אַרום אויף ס'ניי צוריקצוקומען, ווי אַ געפּאַנגענער איז ער געגאַנגען היין-אין-צוריק, לענגויס דער שטעכלוואַנט. כאָטש ס'איז געווען האַלבער טאָג, איבערן קאַפּ האָט געגליט די זון און אַנטקעגן, ווי אַ בלויער שפיגל, האָט געבלענדט און געבליאַסקעט דער ים, איז אים דאָך געווען פֿינצטער אין די אויגן. ער האָט זיך פּשוט געשעמט צו

ווייזן ארום בנדל פֿאַר גוטשען. וואָס וועט זי זאָגן? ווי דער טאַטע, אזוי דער זון. וואָרעם, פֿאַר וואָס טאַקע ווייזט ער זיך נישט, אַדאַלף? און זי ווייס דאָך אַפֿילו נישט, אַז ער האָט אַדאַלפֿן נישט געלאָזט וויסן, אַז ער האָט מיט איר חתונה געהאַט. וואָס אַן אמת, ער האָט זיך נישט געאַנילט מיט דער בשורה. וואָסי? אַ גליק האָט אים באַטראַסקעט?⁴ די דייטשן האָבן אים פֿאַרגאַזט די מאַמע מיט די שוועסטער און ער, דער טאַטע, האָט זיך אונטערגעאַנילט צו נעמען אַן אַנדער ווייב!

צו דער בושה האָט אים נאָך וויי געטאַן ס'האַרץ אויך. אַן אייגענער זון! וויי-וויי, וויפֿל ער איז זיך דאָס אַנגעלאַפֿן איידער ער האָט שוין דערלעבט צו קאַנען פֿאַרן. און ערשט די רייזע? וואָס אַלץ האָט ער זיך נישט פֿאַרגעשטעלט? כאַטש ס'איז שוין פֿופֿצן יאָר, אַז ער האָט אַדאַלפֿן נישט געזען, איז ער געווען זיכער, אַז ער וועט אים דערקענען צווישן אַלע טויזנטער מענטשן, וואָס וועלן שטיין אויפֿן ברעג ביים באַגעגענען די שיף. און ווי ער וועט דאָס טאָן אַ פֿאַל דעם זון אויפֿן האַלדז. גאַטעניו! איז דאָס טאַקע וואָר? ער, דער טאַטע, האָט דאָס אַלץ איבערגעהאַלטן? פֿופֿצן יאָר? און עס דאַכט זיך, ווי דאָס וואַלט ערשט נעכטן געווען. פֿון דער העלער הויט, פֿאַלעסטיגע! אַדאַלף — אַ חלום! נאָך פֿאַרן ענדיקן די שול, איז שוין דער „שטשעניאַק“⁵ דאָ מיט אַ רוקזאַק אויף דער פֿלייצע און — שוין, אַוועק! פֿופֿצן יערלעך אזוי אַוועק. אוי, גאַטעניו, זיי-נען דאָס געווען פֿופֿצן יערלעך!

פֿון גיין אין-און-קריק איבער די גראָזן און שטיינער איז אים אַ מידקייט באַפֿאַלן. ער האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אויף אַ שטיין, אַנ-געשפּאַרט די פֿלייצע אין דער בלינדער וואַנט פֿון אַ באַראַק. אַרום אים האָט גערוישט און געזשומט. קרענצלעך עוליב, מיט פּאַס-פּאַרטן און פּאַפּירלעך אין די הענט, האָבן זיך געדערענגט אַרום אַ ביוראַ. קראַנקן-שוועסטער האָבן אַרומגעשוועבט ווי ווייניג פֿלאַ-

⁴ (חוזק-לשון) געטראָפּן. — ⁵ הפּקר-יינגל.

טערלעך. ארום די וואסער-קראנען האבן וויבער זיך געשטופט, געשריגן, געשאלטן, און איבערן פביש, פון יענער זייט שטעכל-דראט, האט נישט אויפגעהערט דאס ציען פון לאסטוועגן, אוי-טאס, מיליטער-דושיפס.

פינקוס וואַרמאַן איז אויפגעשטאַנען און גענומען גיין צום געצעלט, אין מיטן גאַנג אָבער האָט ער זיך אומגעקערט און איז ווידער אַוועק צום שומר-ביידל. נישט דרייסיג האָט ער אַרײַנגעקוקט אין דער אָפּענער טיר. אפשר דאָך?

דער פּקיד, אַן אוקראַינער ייד, אַן אַלטער קיבוצניק מיט אַ ברוין פאַרהאַרטעוועט פנים — ער האָט שוין געקענט דעם אַדון וואַרמאַן ווי אַ לאַמער זיין קוליע. נישט איין מאל האָט זײַן פּויערישע סבלנות ממש זיך געקעט איבער דעם ייִדנט נישט מיד ווערן פֿון דעם אָבער און ווידער אַרײַנשטעלן דעם קאַפּ אין דער טיר מיטן זעלביקן פּוּמון. דעריבער, אַז ער האָט אים איצט דערזען, האָט ער מיט אמתער דערליכטערונג אים אַ רוף געטאַן:

— אַדון וואַרמאַן, אַינער שוור האָט טעלעפֿאָנירט. זי קומט פֿאַר נאַכט מיט אַינער זון.

פינקוס וואַרמאַן האָט זיך אַ כאַפּ געטאַן ביים האַרץ. ער האָט געוואָלט עפעס זאָגן, נאָר דאָס קול איז אים געווען אָפּגענומען. די פֿינגער געוואָרענע אויגן האָבן גענומען זוכן אַרום זיך אַ שטול, אַ בענקל, און אַט האָט ער זיך געטאַן אַ לאַז-אַראַפּ אויף דער שוועל.

דער פּקיד האָט זיך געטאַן אַ הייב פֿון הינטערן טישל, אַ פֿולס מיט רשימות און פּאַפּירן, און צוגעלאָפֿן צום אַוועקגעפֿאַלענעם יידן. באַלד האָט אויך דער געהילף זינער, דער יונגער ספֿרדי, פֿון בעבן צווייטן פֿענצטערל, געלאָזן די ריי מענטשן פֿון יענער זייט און איז נאַכגעקומען. ביידע זינען געשטאַנען איבערן עולה און אים גע-טאַרעט:

— אַדון וואַרמאַן, אַדון וואַרמאַן!

דער ייד האָט אונטערגעהויבן דעם קאַפּ. זײַן פנים האָט גע-

לויכטן פֿון פֿרייד. די טרערן אין די אויפֿגעלויכטענע אויגן האָבן געפֿינקלט:

— האָט נישט קיין מורא. ס'איז מיר גאָר נישט. בלויז אַ קלעם, אַט דאָ אַ... — האָט ער אַ ווייניג געטאַן מיט דער האַנט אונטערן האַרצן. ער האָט זיך אויפֿגעשטעלט, זיך אויסגעגלייכט. ווי אַ פֿאַר-מאַטערטער פֿיש אויף דער טריקעניש. האָט ער געעפֿנט ס'מויל אין מאָל און נאָך אַ מאָל, אַנגעאַטעמט טיף און גענומען גיין, צו ערשט פֿאַוואַליע, דערנאָך גיכער און אַט האָט ער גאָר גענומען היפֿערן, ווי אַ יינגל גלייך די ערד אונטער אים שוועבט-אָוועק און ער פֿליט אַרויף-באַרג, צום בנדל צו:

— גוטאַ, אַדאַלף קומט! פֿאַר נאַכט קומט ער!

ער איז געבליבן שטיין מיט אַן אָפֿגעהאַקטן אָטעם. גיטעלע האָט זיך געוויזן אין דער געצעלט-עפֿענונג. איר פנים, אָנגערויטיקט פֿון דער היץ אין בנדל, האָט אים אַקעגנגעשמיכלט. זי האָט ברייטער צעעפֿנט די געצעלט-קליאַפֿעס, ווי זי וואַלט שוין געמאַכט אַ וואַרע פֿאַר די געסט און זיך צוגעזעצט אין אַנגאַנג, נעבן מאַן. באַלד איז אַרום זיי אויסגעוואַקסן אַ קרענצל פֿון שכנים. אין די אויגן האָט מען וואַרמאַנען געוונטשן מזל-טובֿ. הינטער זיין פֿלייצע אָבער, צווישן זיך, איז מען אים מקנא געווען: אַט וועט קומען אַ זון, אַ שונר, מ'וועט זיי אַרויסנעמען פֿון שער און אַ סוף, אַן עק צום וואַלגערן זיך. איין פֿרוי, אַ שכנה פֿון זעלביקן בנדל, מיטן פֿאַרקאַפֿטשעטן פֿענדל אין האַנט, האָט גראַד נישט געוואַלט באַהאַלטן די קנאה. מיט איר הייזעריקן, אויסגעוויינטן קול האָט זי אַ זאָג געטאַן:

— אַוודאי, אַז מ'האַט דאָך די זכיה צו האָבן אַן אייגן קינד!...

גיטעלע האָט מער נישט אויסגעהאַלטן. זי האָט פֿאַרשטעלט ס'פנים מיט די הענט און זיך ביטער צעוויינט. זי האָט, חלילה, נישט מקנא געווען דעם איצטיקן מאַן אירן דאָס גרויסע גליק, וואָס אים איז כאַטש געבליבן איין זון. זי האָט נאָר געקלאַנגט אויף איר אייגענעם בראַך: אַ פֿאַרשאַלטענע מאַמע, איבערגעלעבט די איי-

גענע קינדער און פֿון אלע פֿיר ווייסט זי אַפֿילו נישט וווּ ס'געבלין פֿון איינס געפֿינט זיך.

ביסלעכווייז איז דאָס קרענצל זיך צעפֿאלן. יעדער איינער איז אַוועק אין אייגענעם ווינקעלע, צו אייגענע זאָרגן. דאָס פֿאַרפֿאַלק איז געבליבן אַליין, איינער נעבן אַנדערן, שטילע, פֿאַרזאָרגטע. פינ-קוס האָט איצט נישט געהאַט קיין טרייסט פֿאַר גיטעלען. אויך זיין ווונד האָט זיך געעפֿנט. די צוויי אומגעבראַכטע מיידלעך זינען אים פֿלוצעם אָנגעשווומען אין דמיון. ער האָט ווידער איבערגעלעבט יענעם אינדערפֿרי, ווען מ'האַט אים פֿון זיי אַוועקגעריסן און מער האָט ער זיי שוין נישט געזען.

גיטעלע האָט צוגענומען די הענט פֿון פֿנים. זי האָט זיך אַרומ-געקוקט; וואָס זיצט זי? באַלד קומט דאָך אַדאַלף! זי געדענקט אים, ווען ער איז אַוועק מיטן רוקזאַק אויף דער פֿלייצע. נאָך געווען אַ קינד, די מאַמעס מילך אויף די ליפֿן. הַנַּנט מוז ער זיין אַ פֿאַרשוין. די פֿרוי אין גיטעלען האָט זיך דאָ אַ צאַפֿל געטאַן. נישט בלויז זי — אים, אויך ער — זי געדענקט דאָך זיכער. אוי, וועט ער דאָס זיין אַנטישישט! זי האָט אַ קוק געטאַן אויף זיך; וויי, וויי, וואָס פֿון איר איז געוואָרן! און זי האָט אַפֿילו נישט קיין רעכט שטיקל קאַר-סעט אַנצונעמען איר ווייך געוואָרן לייב.

גיטעלע האָט זיך געטאַן אַ הייב און אַ שטעל-אויף ממש אין פֿאַניק. עפעס האָט זי געהאַט אַ געפֿיל, ווי איר גאַנץ לעבן וואָלט זיך דאָ געווענדט אין דעם זען אַדאַלפֿן. אַן אומרוקע איז זי אַרײַן אין בידל און אַ צעעפֿן געטאַן די וואַליזקע אויפֿן בעטל. אַן אַננגעבוי-גענע איז זי געשטאַנען אַ ווילל און באַטראַכט איר ביסל שמאַטעס. זי האָט זיך דערמאַנט אירע אַמאָליקע שטעטער⁶, איר צירונג. זיפֿאַנ-דיק האָט זי אַרויסגעשלעפט אַ וויכסע בליווע מיט פֿערלמוטערנע קנעפֿ און אַ שוואַרצע פֿאַרגלאַנצטע ספּודניצע. זי האָט זיך אַרומגע-קוקט. קיינער פֿון די מיטווינערס איז נישט געווען צו זען אַרום

⁶ קליידער מיט וועלכע מ'קען זיך ווייזן פֿאַר לייטן (האַלטן שטאַט).

געצעלט. זי איז גיך אַרויס מיט דער גאַזאַלין-קאַן און באַלד קריק-
געקומען מיט אַ בלעך קאַלט וואַסער. אַן אויפֿגעהיטערטע פֿון דעם
בלויזן געדאַנק, אַז זי גייט זיך וואַשן און פּוצן, האָט זי זיך שוין
דערפֿילט ייִנגער, ווי זי וואַלט מיט איין מאָל אַראַפּגעוואַרפֿן פֿון
זיך די פֿופֿצן יאָר, וואָס אַדאַלף האָט זי נישט געזען. איר האָט זיך
געדאַכט, אַז זי איז צוריק די אַמאָליקע פּאַני אַדלער, דאָס דרייסיק-
יאָריקע ווייבל, וואָס נישט איין קאַוואַליר איז פֿאַר איר געווען די
פּפּרה. קאַקעטיש, שוין נישט מיט דער היינטיקער, האַרט צעראַצ-
טער האַנט, נאָר מיט דעם אַמאָליקן מאַסאַזשירטן און פֿינן-מאַניקירטן
הענטל, האָט זי אונטערגעהויבן דעם מאַנס גאַמבע:

— פּינקושה, אַזוי זיצט מען, ווען אַ זון דאַרף קומען? טו זיך
אַ ריר, מ'דאַרף זיך דאָך אַנטאָן. געדענק, אַדאַלפֿן קאַן נאָך אַ מאָל
נישט געפֿעלן דער שידוך! — דערביי האָט זי זיך געטאַן אַ דריי-
פֿאַרן מאָן און אַ וויג די היפֿטן, אַט ווי אַ מאָל, ווען זי פֿלעגט גלוסטן
אַ פּלעף צו טאַן איינעם פֿון אירע פֿיל אַדאַראַטאַרן.⁷

פּינקוס האָט דערפֿילט אַ בריי איבערן לייב. גוטשעס וויג מיט
די היפֿטן האָט אויפֿגעוועקט אין אים דעם פֿריזירער. די איינגע-
דרימלטע תּאוה האָט זיך אַ צינד געטאַן. ער האָט אָנגעכאַפּט גיטע-
לען ביי די אַרעמס, זי געטאַן אַ זעץ אויף זיין שויס און זיך איינגע-
ביסן אין אירע פֿולע, רייצינדיקע ליפּן:

— אוי ביסטו איינס, איינס און אַ גוטס!

גיטעלע האָט זיך געטאַן אַ ריס און אַ הייב פֿון זיין שויס, דער-
ביי האָט זי שעלמיש אים ווידער געטאַן אַ גלעט אונטער דער גאַמבע:
— נו, פּינקוס, ס'ווערט דאָך שפּעט.

ער איז אויפֿגעשטאַנען פֿון בעטל. ביידע האָבן גיך גענומען
אַפּטשעפען און צוריק אַראַפּלאָזן די אויפֿגעהויבענע געצעלט-קליאַ-
פּעס. אין דער טונקל האָט גיטעלע זיך אויסגעטאַן ביז דער טאַליע
און זיך גענומען וואַשן מיט אַזאַ שוין לאַנג נישט געהאַטער הנאה.

⁷ פּאַרערערס.

דערנאך האט זי זיך גענומען קעמען אנטקעגן אויפגעהאנגענעם שטיקל שפיגל און ער, דער מאן, איז געגאנגען דרויסן, ארום גע- צעלט אַ שומר, אַז עמעץ פֿון די מיטווינערס זאל נישט אומגעריכט טאן אַ גיי-אַרנין. גייענדיק איז ביי אים געשטיגן דאָס אומגעדולד זיך אויך צו נעמען אַרומוואַשן, זיך אָפּגאַלן און איבערטאָן אַ העמד. ער האָט אונטערגעהויבן אַ קליאַפּע פֿון בייַדל. גיטעלע, אין דער שוואַרצער ספּודניצע, אָן איינגעצויגענע, מיט אַ דין געוואַרענער טאַ- ליע, איז געשטאַנען אין הוילן בריסטן-האַלטער, די ווייסע, פֿולע בריסט, האַלב אַנטבלויזט. מיט נאַקעטע, פֿאַרהויבענע אַרעמס פֿול מיט תּאוה, האָט זי זיך געפּאַרעט איבערן קאַפּ ווייכע, שאַטינע האַר, ווי געלאַקט און געקרויזט. קיין סימן פֿון גרוי. נישט מיט די קנאַ- פע צען — מיט גאַנצע צוואַנציק יאָר האָט זי איצט אויסגעזען ייַנגער פֿון אים, פינקוסן, איר איצטיקן מאַן.

גיטעלע האָט אים דערזען אין שפיגל. זי האָט זיך קאַקעטיש געטאָן אַ דרייַ.

— פינקושוו, ווי מיינסטו, אַדאַלפֿן וועט כאַטש געפֿעלן דער שידוך?

ער האָט איר גאָר נישט געענטפֿערט. ער האָט געקוקט אויף איר מיט גאַרנדיקע אויגן. דער פֿריזירער אין אים האָט זי געמאַסטן פֿון די לעקעלעך אויפֿן קאַפּ ביז די שפיצן פֿון אירע שיך. זי איז איצט נישט געווען זיין ווייב. דאָס איז געווען די אַמאַליקע פּאַני אַדלער, די יונגע, רייצנדיקע אייגנטימערין פֿון דערנעבנדיקן קאַנ- פֿעקציע-געשעפֿט, נאָך וועמען ער פֿלעגט זיך יאָגן הינטער איר מאַנס פּלייצעס. אָן ערנסטער, אָן אַ הויך פֿון דער פֿריערדיקע שפּילעוו- דיקייט, האָט ער אַ זאָג געטאָן מער צו זיך איידער צו איר:

— כ'האַב מורא, ביסט גערעכט! אַדאַלפֿן קאָן טאַקע נישט גע- פֿעלן דער שידוך.

*

איידער נאָך דער פֿאַרנאַכט האָט זיך אָנגערוקט איז שוין דאָס פֿאַרפֿאַלק, פינקוס און גיטעלע וואַרמאַן, געווען אונטן, ביים שומר-

בנדל. ווי תמיד איז אויך איצט דער פקיד בנים פֿענצטערל געזעסן
 נעבן זיין טישל איבער רשימות און פאפירן. דער געהילף זינער.
 דער יונגער ספרדי מיט די דינע שווארצע וואַנצעלעך, איז געווען
 פֿאַרטאָן מיט די מענטשן, וואָס זינען געשטאַנען אין אַ ריי אין דער
 דרויסנדיקער זיט פֿון זיין פֿענצטערל. בני יעדן קלונג פֿון טעלעפֿאָן
 האָט דאָס אויסגעפּוצטע און אויסגעצוואַגענע פֿאַרפֿאַלק אַריינגעשטעקט
 די קעפּ אין דער אָפֿענער טיר: אפֿשר אַדאַלף? און צוליב דעם לאַנגן,
 אומגעדולדיקן וואַרטן אין דעם חמימהדיקן דרויסן איז פֿון דעם
 פֿאַרפֿאַלק דערווייל אַראַפּגערונען דאָס ביסל אַרויפֿגעצויגענער יום-
 טובֿ. מידע זינען זיי געשטאַנען הינטערן שטעכל-טויער, די אויס-
 געבענקטע בליקן געווענדט צום פֿביש⁸, אַהין, וווּ אַדאַלף דאַרף זיך
 אָט-אַט ווייזן. און דער פֿביש האָט נישט גערוט. מיט די אויטאָס,
 טראַקס און דזשיפּס האָבן איצט אָפֿט פֿאַרבניגעצויגן אויטאָבוסן,
 געפּאַקט מיט מענער און פֿרויען, אַיילנדיקע נאָך אַ טאַג אַרבעט אין
 חיפֿה צוריק אין זייערע געצעלטן פֿון די אַרומיקע מעברות⁹ און
 לאַגרען. מיט יעדן אַנשוועבנדיקן אויטאָבוס האָבן פינקוסעס און גי-
 טעלעס אויגן מיטגעשוועבט און זיך אַנגעהאַפֿטן אין קליינעם סטאַב-
 ציעלע, אויף יענער זיט שטעכלוואַנט: אפֿשר איצט? ביז פֿון מיד-
 קייט האָט גיטעלע זיך צוגעזעצט אויף אַ שטיין און געמורמלט:
 — זינט איך לעב. אַ זון זאָל אַזוי לאַנג לאָזן אויף זיך וואַרטן!
 דער מאַן האָט אויף איר אַ קוק געטאַן. זי מעג טאַקע זיין גע-
 רעכט, די שטיפּמאַמע. ער וויל אַבער נישט, זי זאָל אַזוי רייזן וועגן
 זיין אַדאַלפֿן. פֿרעגט ער:
 — פֿון וואַנען ווייסטו? אפֿשר קען ער זיך נישט אַפּרייסן אין
 מיטן טאַג פֿון דער אַרבעט?
 — אַבער אַ גאַנצע וואַך?
 ווידער איז אַנגעלאָפֿן אַן אויטאָבוס. דער פֿאַטער האָט זיך אַ

⁸ שאַסיי, געפלאַסטערטער וועג. — ⁹ ציטווייליקער זאמלפונקט-לאַגער פאַר
 צילים.

קער געטאָן, גלייך דער ווינט פֿון דער אָנגעלאָפֿענער מאַשין וואָלט אים מיט זיך מיטגעריסן. ער איז צוגעלאָפֿן נענטער צו דער שטעכל-וואַנט. זינע פֿינטע, פֿאַרבענקטע אויגן האָבן נאָכגעפֿאַלט יעדן איינעם וואָס איז אויסגעשטיגן. ווידער נישטאַ. מיט אומרו אין האַרץ האָט ער נאָכגעקוקט דעם גרויען אויטאָבוס, ווי ער לאַזט הינטער זיך אַ פּוסט רויכל און נעמט ווייטער צייען:

— אַדון וואַרמאַן!

פינקוס האָט פֿאַרגעסן אין דעם פֿריערדיקן שטאָך אונטערן האַרץ, אין די עטלעכע און פֿופּציק יאָר. ער האָט גענומען לויפֿן מיט אַלע כּוחות. אויך גיטעלע, וואָס האָט געהאַט אַנגעדרימלט ווי אַ קוואַקע אויפֿן שטיין, האָט זיך געטאָן אַ הייב און אַ יאָג, נישט וויסנדיק צי זאָל זי לויפֿן אַנטקעגן דעם מאַן אָדער גאָר צום בייַדל, וווּ דער פּקיד איז געשטאַנען אין דער אָפֿענער טיר און מיט דער האַנט גערופֿן פינקוסן.

אַן אַטעם זינען ביידע אַרײַן אין בייַדל. דער פּקיד האָט זיי צוגעפֿירט נענטער צו זיך פֿענצטערל, וווּ פֿון דער דרויסנדיקער זײַט איז געשטאַנען אַ הויכער יונגער-מאַן, אַ דאַרער, אַ קנאַכיקער, מיט אַ קאַפּ געדיכטע, בלאַנד-אַפּבלאַקירטע קריינעלעך. אין פֿלוג איז דעם פֿאַטער נישט אַנגעפֿאַלן, אַז דאָ שטייט אַדאַלף. ערשט ווען די אויגן זינען האָבן זיך אַנגעגעסן אין דעם פֿרעמדן האַרטן פנים און דער דמיון האָט אויף גיך גענומען אַראַפּשיילן די פֿאַר-טריקנטע אַנגעזונדיקטע ברוינקייט, אַראַפּווישן די פֿאַלדן פֿון שטערן, די קנייטשן אַרום די אויגן, האָט צוריק פֿאַר אים גענומען אַרויס-טויכן דאָס ייַנגלשע געזיכט פֿון אַדאַלפֿן, די קינדיש-ראַזע באַקן מיט דעם ווייכן בלאַנדן פּוך איבער דער אייבערשטער ליפּ.

ווי ער אַזוי האָט אויך דער יונגער-מאַן זיך אַנגעגעסן מיטן בליק אין אים. אויך זיין דמיון האָט פֿיבערדיק גיך אַראַפּגעשיילט פֿון דעם ייַדן זיין הולך, דעם אַנגעזשאַווערטן גרוי פֿון זיין קאַפּ, די אומבאַקאַנטע קנייטשן פֿון פנים, ביז אויך פֿאַר אים האָט אויפֿ-געטויכט דאָס געשטאַלט פֿון יונגן פֿאַטער, אַט יענער ציכטיקער

עלעגאנט אין פריזיר-סאלאן אויף קרולעווסקע גאס, שטענדיק אן
אויפגעהנטערטער, תמיד אין סקריפנדיקע ברוינע שיך אויף די
טאנצנדיקע פֿיס.

— טאטוש!

— אדאלף!

ביידע האבן איינציטיק געטאן א שטרעק די ארעמס, ווי פֿליגל
צום פֿלי. ביידע האבן נישט געזען און נישט געטראכט פֿון דער
וואַנט, די מחיצה צווישן זיי. דער פֿאָטער פֿון אינעווייניק און דער
זון פֿון דרויסן, זינען זיי זיך ביידע, דורכן שמאלן פֿענצטערל, גע-
פֿאלן אויף די העלדזער און הויך אויפֿן קול געוויינט. אין זייער צער-
פֿולער פֿרייד האבן זיי קיינעם נישט געזען, נישט די רייען מענטשן
הינטער זיי און נישט די אייגענע ווייבער, וואָס זינען געשטאָנען
נעבן זיי און מיטגעוויינט — די יונגע שנור, אַ קליינע, אַ דינע, אין
דרויסן, און די שטיפֿמאַמע, אַ באַליבטע, אין דער וויסער בליווקע
מיטן הויכן ביסט אינעווייניק, נאָך אַ לענגערער ווילע פֿון אומ-
געשטערטן שליוכצן האָט דער פֿקיד ליכט אַ ריר געטאָן דעם עולה
אויפֿן אַקסל:

— אָדון וואַרמאַן!

דערבײַ, ווי זיך צו פֿאַרענטפֿערן, האָט ער מיט דער האַנט אַ
וויזן געטאָן צו דער ריי אומגעדולדיקע מענטשן, וואָס זינען גע-
שטאַנען דרויסן, הינטערן זון. אַבער אַנשטאַט דער אַלטער האָט גאָר
אָדאלף אויפֿגעהויבן דעם קאַפּ. ער האָט געפֿינטל מיט די פֿאַרטער-
טע אויגן, ווי ער וואַלט ערשט, אין גרויס חידוש, דערזען די וואַנט
צווישן אים און פֿאַטער. ער האָט אַ מורמל געטאָן צום פֿקיד אין
עברית:

— אָסור! — האָט יענער אַ זאָג געטאָן און דערבײַ געשאַקלט
מיטן קאַפּ שאַרף אויף ניין — קאַראַנטין! אָן דערלויבעניש קאָן
קיינער דאָ נישט אַרײַנקומען.

גראַד דעם יונגן-מאַנס אומגעדולד האָט אין פֿקיד אַרויסגערופֿן
זײַן גאַנצע פֿקידישע האַרטקייט. דאָס ביסל מיטגעפֿיל, וואָס ער, אַליין

א פֿאָטער פֿון קינדער, האָט דאָ נאָר וואָס איבערגעלעבט, איז פֿון אים מיט איין מאָל אויסגערוזנען. נישקשה, ער קען שוין די הייסע באַגע-גענישן און ער ווייסט מיט וואָס זיי לאָזן זיך אויס. נאָך עטלעכע טעג קומט מען צוריק אונטערוואַרפֿן דעם טאַטן אָדער די מאַמען: זאָל סוכנות פֿאַר זיי זאָרגן!

אַ בייזער, אָן אומצופֿרידענער, האָט זיך אַדאַלף אָפּגערוקט פֿון פֿענצטערל. ער האָט אַ ווייניג געטאַן דעם פֿאָטער מיט דער האַנט און ביידע זינען אַרויס דרויסן. שווינגנדיק זינען זיי געגאַנגען פֿון ביידע זינען שטעכלוואַנט. דערנאָך האָבן זיי זיך אָפּגעשטעלט, איינער קעגן אַנדערן, זיך שטום אָנגעקוקט דורכן דראַטגעפֿלעכט און נישט גע-וויסט ווי אַזוי צוריק אָנצוהייבן די לאַנג געגאַרטע באַגעגעניש, וואָס איז אַזוי אומגעריכט, דורך אַ פֿרעמדער האַנט, איבערגעריסן גע-וואָרן. עפעס איז דער גאַנצער אַנשטראָם פֿון בענקשאַפֿט, אַלע אָנ-געהויפֿטע, נישט גערעדטע רייד געווען איבערגעהאַקט, ווי מיט דער שאַרף פֿון אַ מעסער איבערגעשניטן.

אין דער פֿאַרלויבנקייט האָט אַדאַלף פּלוצעם דערזען זעהן, מאַדנע, די גאַנצע צייט איז זי אַרום אים און ער האָט זי אַפֿילו נישט באַמערקט. ער האָט זי געטאַן אַ צי צו זיך: — טאַטעשי, דאָס איז מיין פֿרוי, זעהן.

אַדאַלפֿס קול האָט דעם פֿאָטער אַרויסגענומען פֿון זיין צע-טראַגנקייט. ער האָט אָפּגעמאַסטן די שנור. דער אַלטער פֿריזירער, וואָס אַ לעבן לאַנג גייט ער זיך אום מיט ווייבער, קעמט זיי לעקלט זיי, צירט זיי, אים האָט דאָס דראַבנע, מאַנסבילישע וויבל מיט די גלייכע, קורץ געשוירענע האַר, נישט אימפּאַנירט. אַ קליינס, אַ שמאַלס, מיט אַ פֿלאַך האַרצברעטל — עפעס גאָר נישט קיין פֿרוי! ער האָט זיטיקלעך געוואַרפֿן אַ בליק אויפֿן זון; ווי קומט זי צו אים? הויך, מענלעך, און דאָך די גאַנצע מוטערס צאַרטע ווייכקייט אין זיין יעדן ריר. און זי, אַזוי שאַרף, אַזוי קידער-ווידער דער בליק, די נאָז, די ליפֿן, דערצו נאָך זעט זי אויס צו זיין אַ שלוי וויבל מיט אַ נישט-געזעטיקט פֿלעמל אין אירע שמאַלע, האַלב

געעפֿנטע, קעזיש־גרינדלעכע אויגן. ניין, די שנור איז פינקוס וואָר־
מאַנען נישט געפֿעלן!

פונקט אזוי איז דער שווער נישט געפֿעלן דער שנור. די פֿרוי
אין איר האָט זיך דאָ אויפֿגעכאַפט און איר אונטערגעזאַגט אים
קריקצוצאַלן מיט זיין מטבע, אינסטינקטיוו האָט זי דערפֿילט, וואָס
ער טראַכט וועגן איר. וואָס אָן אמת, אין פֿלוג האָט זי זיך פֿאַרלוירן
און געוואַלט אינשרומפֿן, אַנטרינען, ווי תמיד פֿרויען, ווען זיי דער־
פֿילן זיך דורכגענומען פֿון אַ מאַנס בליק. האָט זיך אַבער די וויי־
בערישע טראַציקייט צעשפּילט אין איר. נישט נאָר איז ער איר נישט
געפֿעלן — ער האָט זי געערגערט! אַ ייד איבער די פּופֿציק, נאָך
אזוי פֿיל לאַגערן, זאָל זיך האַבן אַזאַ קאַפּ קרויזן, מיט אַזאַ פינקט־
לעך זיטיק שרונטעלע און נאָך אַזאַ שקאַציש פֿאַרריסענעם יאָזש
איבערן שטערן? ערשט זינע אויגן! בלויע, קלוגע, מיטן בלאַסק פֿון
יענעם דאָן זשואַן? זאָל דער אַלטער זיך גוט אויסרוען און ליטיש
זיך אַנטאָן, פֿאַרשטעקט ער דאָך אַדאַלפֿן אין גאַרטל! דרייט, ווי
זי וואַלט אין דער קורצער רגע פֿון וואַקלעניש אויסגעוואַקסן אויף
קעפּ העכער פֿון אים, האָט זי געמאַכט אַ טראַט בענטער און דורכן
שטעכל־געפֿלעכט אים אַרײַנדערלאַנגט די האַנט, אַ דאַרע, אַ לאַנגע,
אַן אַ סימן פֿון וויבּלעכקייט אין איר אַרעם:

— שלום, אַבאָ!

דאָס וויבּל האָט דאָ גאַנץ בפּיוון אים גערופֿן אַבאָ, טאַטע.
ס'הייסט, צי עס געפֿעלט אים יאָ, צי עס געפֿעלט אים נישט, אַלץ
איינס איז דער זון זינער איר מאַן.

זהבֿהס דרייטער שטעל האָט פינקוס וואַרמאַנען גאָר אַפּגע־
פּלעפֿט. עפעס האָט זי מיט איר זיכערקייט אַרויסגעיאַגט פֿון אים
דעם פֿרעמדן פֿריזירער און אים דערמאַנט, אַז זי איז זינס אַ קינד
און ער דאַרף זיך באַנעמען צו איר ווי אַ פֿאַטער. ער האָט גענומען
איר שמאַל ביינעריק הענטל און צו איר פֿרײַנדלעך אַ שמייכל גע־
טאַן:

— שלום, טאַכטער! — דערבײַ, פּדי אַרויסצוהייבן זיך פֿון דער

געפֿלעפֿטקייט, זיך אַ קער געטאָן צו גיטעלען, וואָס איז געשטאַנען
זינטיק, אָפּגערוקט, ווי אַ פֿרעמדע — גוטינאָ, וואָס שטייסט אַזוי
פֿון ווייטנס?

און באלד האָט ער זיך געווענדט צום זון:

— אַדאַלף, געדענקסט די פֿרוי?

גיטעלע, אַ נישט־דרייסטע, מיט אַ שעמעוודיק, פֿאַרלוירן שמייר־
כעלע אויפֿן פֿאַררויטלטן פנים, האָט זיך גענומען דערנענטערן צום
דראַטצויים. זי האָט שאַרף אָפּגעפֿילט אַדאַלפֿס פֿרעגנדיקע בליקן
און זיין הייבן מיט די אַקסלען האָט זי גאַר אַרויסגעוואַרפֿן פֿון
גלייכגעוויכט. ער געדענקט זי, הייסט עס, גאַר נישט? דערצו נאָך
איז איר געוואָרן אומהיימלעך פֿון דער שנורס זשמורען מיט די האַלב
פֿאַרמאַכטע אויגן אויף אַדאַלפֿן. די פֿרוי אין גיטעלען האָט דאָ
שאַרף דערפֿילט, ווי דאָס ווייבעלע לאַכט־אָפּ פֿון מאַן אויף איר
חשבון: „חמור איינער, זעסט נישט, אָ דער טאַטע האָט דיך שוין
באַגליקט מיט אַ שטיפֿמאַמע“? ... אין דער פֿאַרלוירנקייט האָט זי נישט
געוואָסט, צי זאָל זי אויסשטרעקן די האַנט צו אַדאַלפֿן, צי גאַר זאָל
זי וואַרטן אויף זיין באַגריסן זי.

אין דער אָנגעשטאַנענער פֿינגלעכער שטילקייט האָט פינקוס
וואַרמאָן זיך גאַר דערפֿילט אומבאַקוועם, ווי ער וואַלט פֿלוצעם
אַריינגעכאַפט געוואָרן אין אַ קלעם. דאָס איז דאָך זיין שולד. זי,
גיטעלע, איז דאָך געווען זיכער, אָ אַדאַלף ווייסט שוין פֿון זייער
חתונה. מיט אַנשטעל און געמאַכטער האַפֿערדיקייט האָט ער איבער־
געפֿרעגט דעם זון:

— געדענקסט נישט די פֿאַני אַדלער? גוטאַ אַדלער פֿון קאַנ־

פֿעקציע־געשעפֿט?

ביסלעכווייז האָט די נישט־געוואַלטע אָנונג אין אַדאַלפֿן אָנגע־
הויבן זיך פֿאַרוואַנדלען אין וויסן — קלאַר, פֿינגלעך וויסן. אַזוי
גיך אין דאָס געשען און שוין — אַ שטיפֿמאַמע! דער דמיון זינער
האָט גענומען לויפֿן אויף צוריק, צו די יינגל־יאָרן אין וואַרשע. ער
האָט ווידער געזען דעם עלעגאַנטן מאַגאַזין און דאָס יונגע רירעוּר־

דיקע ווייבל מיט דעם חנעוודיקן לאַק איבערן שטערן. די מוטער זינע האָט זי פֿינט געהאַט. זי האָט געוויסט, אַז דער פֿאַטער קומט צו אָפֿט צו איר אַרײַן. תמיד אײַז זי געגאַנגען אין געפֿאַסטע קליידער מיט טיפֿע דעקאַלטן און געוויזן איר דינע טאַליע, די פֿולע היפֿטן און דעם שיינעם רייצנדיקן בוזעם. נישט אײַן מאָל האָט ער, אַדאַלף, איבערגעלעבט יענעם ייִנגלשן, זיס־ווייטיקדיקן בריי, ווען ער פֿלעגט בגנבֿה וואַרפֿן זײַן אויסגעהונגערטן בליק אויף דעם ביסעלע אַנט־בלויזטקייט פֿון אירע ווייסע, אויפֿגעבערגלטע בריסט. ער האָט אויס־געשטרעקט צו איר די האַנט. מיט אַראַפֿגעלאַזטע אויגן און אַ טרוקן פֿאַרבלאַז קול האָט ער געזאָגט:

— שלום, גַבֿרת אַדלער.

גיטעלע האָט גיך צוגענומען איר האַנט. די טרערן זינען איר געקומען אין די אויגן. אויף אַזאַ אויפֿנעם האָט זי זיך נישט גע־ריכט. צו פֿאַרריכטן די מערכה, האָט דער מאַן זיך גיך אַרײַנגע־מישט:

— נישט מער אַדלער! — האָט ער אַ זאָג געטאָן שטיל און באַלד מיט געמאַכטער זעלבסטפֿאַרשטענדלעכקייט צוגעגעבן — כ־האַב דיר טאַקע געוואַלט שרײַבן, אַז גיטעלע אײַז מײַן פֿרוי, דײַן... ער האָט געוואַלט זאָגן „שטיפֿמאַמע“, די ווערטער זינען אים אָבער געבליבן שטעקן אין קעל. אויך אַדאַלפֿן האָט גענומען וואַרען אין האַלדז. אין זינע פֿינט געוואַרענע אויגן האָט אויפֿגעטויכט דער מוטערס געשטאַלט. אַט האָט ער זי געזען אין דער היים, אין וואַר־שע, און אַט שוין אין לאַגער, צווישן טויזנטער יידן, אויפֿן וועג צו דער גאַזקאַמער. אַ שוידער, האָט אים אַרומגעכאַפט. ער האָט זיך געוואַלט טאָן אַ וואַרף אויף דער ערד, רעווען, שרײַען. דאַרף ער גאַר שמייכלען, טרייסטן דעם פֿאַטער, ווינטשן דער שטיפֿמאַמע מזל־טובֿ.

זהבֿה האָט דערפֿילט די אַנגעשטאַנענע געמיטער. זי האָט גיך געטאָן אַ שטרעק־אויס איר הענטל צו דער שוויגער:

— מזל־טובֿ! — אויך דעם פֿאַטער האָט זי אויף סײַ דער־

לאנגט די האנט — זאל זיין מיט מזל! דער שווער האט גלייך געטאן.
ווער קען דאס לעבן אליין?

אדאלף האט זיטיקלעך געווארפן א בליק אויפן ווייב. ער האט
דאך געוויסט פון וואנען איר פלוצעמדיקע אויפגעלייגטקייט נעמט
זיך. ווי נאך ס'איז קלאר געווארן, אז דער פאטער קומט, האט זי
זיך שוין אנגעהויבן שרעקן, טאמער חלילה וועט אים, דעם זון,
אנינפאלן צו נעמען דעם טאטן אהיים צו זיך. איצט, אז זי זעט, דער
טאטע איז נישט אליין, אז ער האט זיך מיטגעברענגט א ווייב, איז
א גדולה אויף איר קאפ. זי דארף זיך שוין, הייסט עס, ניט שרעקן.
ער איז דאך נישט משוגע אריינצונעמען צו זיך דעם טאטן מיט א
שטימאמע.

אין אדאלפן האט פלוצעם גענומען יערן א באגער זעהן ווי
צו טאן. פאר וואס האט זי קיין איין מאל נישט געדאכט, אז מ'וואלט
געדארפט נעמען דעם טאטעשי צו זיך? אמת, דאס וואלט נישט מעג-
לעך געווען. ווי? אין דעם קליינעם דירהלע אריין? און אויף וועלכע
מיטלען? אויף זיין שכירות, וואס צוזאמען מיט זעהט צוארבעטן
קלעקט אים נישט אויף צו פארגינען זיך אן עקסטרע איי צו קויפן
אויף שווארץ פאר די קינדער? דאס איז אלץ אמת. פון דעסט וועגן
האט זי געדארפט געווען וועלן אדער כאטש מאכן דעם אנשטעל,
אז זי וויל ער זאל נעמען דעם פאטער צו זיך. איז זי גאר איצט
הינטער. א גדולה אויף דער באבען, ער וועט נישט האבן דעם טאטן
מיט זיך!

די רוגה איז וואס א רגע אין אדאלפן אלץ מער געשטיגן.
כאטש פריער איז אים דאס אויפן זינען נישט געקומען, האט ער
איצט, פלוצעם, להכעיס זעהן, באשלאסן אהיימצונעמען דעם פא-
טער, זאל זיין בלויז אויף טעג, אפילו נאך אויף איין נאכט, אבי
זעהן א ביסל צו קרענקען. זאל זי כאטש מיינען!
ווי אלע מאל, ווען אים פאלט עפעס אהין, האט ער שוין גענומען
טראכטן ווי אזוי עס דורכצופירן. מיטן פקידס הספמה, ווייסט ער,
קען דאס נישט געשען. ערשטנס, וועט ער דעם פאטער גלייך נישט

ארויסלאָזן: די ציט פֿון קאַראַנטיין איז נאָך נישט אַריבער. נאָר ווען אַפֿילו יאָ, וועט ער דאָך פֿרעגן: און וואָס מכוּח דער גבֿרת? און ער, אַדאַלף, אַנילט זיך נאָך נישט צו האָבן די גבֿרת אַדלער ביי זיך. חוץ דעם — דאָס אַרויסנעמען דעם פֿאַטער אַפֿיציעל מיינט איבערנעמען די אַחריות. סוכנות וואַרפֿט זיך דעמאָלט גלייך אָפּ. נו, קען ער דאָס? אין מיטן טראַכטן האָט אַדאַלף פּלוצעם גענומען גיין און גיין ענדיק האָט ער זיך אַלע ווילע אַנגעבויגן און געפרוּווט אונטער-הייבן די דראַטן פֿון באַדן. די ווייבער און אויך דער פֿאַטער האָבן מיט פֿרעגנדיקע בליקן אים נאָכגעפֿאַלגט. נישט ער און נישט גיטעלע האָבן געקענט זען אַ זין אין אַדאַלפֿס פּרוּווין די וואַנט. זעה אָבער האָט זיך גלייך געכאַפט, וואָס איר אַהרעלען איז דאָ אַנגעפֿאַלן. אַן איבערגערראַשטע האָט זי אים נאָכגעקוקט. איר האָט שטאַרק גע-לאַקט גלייך צו צעשטערן זיין פּלאַן. זי דאַרף בלויז אַ זאָג טאָן, אַז ער קלייבט זיך אַרויסצוגעבען דעם פֿאַטער פֿון שער. ס'איבעריקע וועט שוין די גבֿרת אַדלער אַליין טאָן. מ'זעט, אַז זי איז אַ יידענע אויף וועמען מען קען זיך פֿאַרלאָזן. האָט איר אָבער דאָס פֿלינקע קעפעלע אונטערגעזאָגט: צו וואָס מאַכן אַ ליאַרעם? און אַז אַהרעלע וועט שוין אַהיימנעמען דעם פֿאַטער? וועט ער דען דאַרטן זיין, אַז ער האָט דאָ די יידענע, אַט דעם עק? אַדאַלף האָט דערווייל אַ ווונק געטאָן צום פֿאַטער. דער אַלטער האָט געלאָזן די ווייבער און גיך זיך געלאָזט גיין צום זון.

— וווּ גייען זיי? — האָט גיטעלע מיט אומרו זיך געווענדט צו

זעהן.

— די שוויגער ווייסט נישט צוליב וואָס מאַנסבילן זונדערן זיך אַ מאָל אָפּ? — דערביי האָט זי ווייבעריש קלוגעטשקע אַ לאַכעלע געטאָן, ווי זי וואָלט אַליין הנאה געהאַט פֿון איר צוויידייטיקן ענט-פֿער. וואַרעם צו וואָס זאָל די פֿרוי וויסן וואָס דאָ גרייט זיך? זי וועט עס שוין זען פֿאַרטיקערהייט. בפּיוון האָט זי גענומען פֿאַרריידן די שוויגער און פֿאַר איין וועגס שוין געפרוּווט אַנטאַפּן וווּ זי האַלט מיט די געסט, וואָס זיי האָבן בדעה צו טאָן. ריכטן זיי זיך טאַקע, אַהרון

זאל זיי נעמען צו זיך אָדער עס פֿאַלט זיי אָפֿילו נישט אַזן. גיטעלע, אַליין אויך נישט פֿון די צוויי־פֿאַר־אַ־דריי־ער, האָט גלייך אַנגעזען ווהיזן דאָס ווייבעלע צילט. די פֿלומרשטע ריידעלעך פֿון דער שנור האָבן זי אַ ברען געטאָן. אַט האָסטו קינדער! נאָך איידער וואָס־ווען האָבן זיי שוין מורא טאַמער וועט דער טאַטע דאַרפֿן ביי זיי איבערנעכטיקן. חוץ דעם האָט נאָך דער פּוילישער האָנאַר אירער זיך געטאָן אַ ריר. וואָס מיינט דאָס זשאַבעלע? זי האָט דאָ צו טאָן מיט שנאַרערס?

— זי קענען נישט אינעם שווער... — האָט גיטעלע אַ זאָג גע־טאָן און דערביי זיך געטאָן אַ שטעל פֿאַר דעם ווייבל אין איר גאַנ־צער ברייט און נאָך פֿאַרלייגט די הענט אויף אירע פֿולע באַקעס — זי האָבן באַדאַרפֿט זען אינעם שווער אין וואַרשע! און איך — האָט זי פֿאַר איין וועגס שוין אַ הייב געטאָן אויך די אייגענע מערכה — זי מיינען, אַז איך טויג שוין חלילה צו גאָר נישט? זי האָבן געדאַרפֿט זען מײַן קאַנפֿעקציע־מאַגאַזין אין וואַרשע, אויף דער קרולעווסקע גאַס. כראַבינעס¹⁰ האָבן זיך דאָך ביי מיר אַנגעטאָן!

אין צווישן איז דערווייטל צוגעפֿאַלן דער אַוונט. פֿון ים, אַנטקעגן, האָט געבלאָזן אַ קיל ווינטל. אַדאַלף האָט אין דער טונקל אַרויסגע־ריסן עטלעכע האַקנס פֿון באַדן. ער האָט זיך אויסגעצויגן אויפֿן רוקן, מיטן פנים אַרויף, אונטערגעהויבן מיט די הענט אַ שטיק שטעכלוואַנט און געוויזן ווי לייכט עס איז זיך דורכצושאַרן. דער פֿאַטער האָט שמייכלדיק געקוקט דאָ אויפֿן באַדן און דאָ אויפֿן זון, וואָס איז שוין געשטאַנען בעבן אים, אינעווייניק פֿון שער. דער איי־גענער אַהרעלע! ס'גיהנום וועט ער דורכקריכן און זיך אָפֿילו נישט אַפּזענעגען אַ האָר פֿון קאַפּ. ער האָט זיך געקראַצט אין נאַקן; פֿון איין זייט צייט אים אַרויס, צום זון. פֿון דער אַנדערער זייט אַבער האָט ער נישט ס'האַרץ צו לאָזן גיטעלען אַליין. און זאָגן דעם זון, אַז צוליב דער שטיפֿמאַמע קען ער נישט מיט אים מיטפֿאַרן, איז

¹⁰ גרעפינס.

עפעס אויך נישט גלייך. ער זעט דאָך שוין ווי אַדאַלפֿן איז, נעבעך, נישט צום האַרץ דאָס גאַנצע חתונה האָבן זינס.

אַדאַלף האָט געאַנט, וואָס דעם פֿאַטער קוועלט. און גראַד דער-פֿאַר האָט ער נאָך שטאַרקער געוואַלט דער פֿאַטער זאָל מיט אים פֿאַרן. נישט נאָר זעהן וועט דאָס נישט שמעקן. אויך די גבֿרת אַדלער וועט זיך דאָ גאַנץ שיין קראַצן.

— אָבער וואָס שטעלט דאָ דער טאַטעשי אַנז? ס'איז דאָך בלויז אויף איין נאַכט. דער טאַטעשי וועט זיך אַנפֿרייען מיט די אייניקלעך און מאַרגן פֿאַר נאַכט וועט דער טאַטעשי זיין צוריק.

דער זון האָט זיכער געוואַלט מיט דעם זאָג דעם פֿאַטער לאַקן, צום סוף האָט ער אים גאָר פֿאַרוויטיקט ביזן סאַמע געביין. בלויז אויף איין נאַכט! מאַרגן, הייסט עס, וועט ער, פינקוס וואַרמאָן, זיך ווידער אויסציען אויף דער ערד און זיך קריק אַרײַנגעבענען אַהער, פֿון וואַנען ער גאַרט אַזוי אַרויסצוקומען. וואָס טוט זיך דאָ? טרייבט נישט עמעצער מיט אים אַ וויסטן חוזק? ער וועט זיך גאָר דאַרפֿן אַרײַנגעבענען צוריק אין לאַגער?

און דאָך, כאַטש פֿול מיט וואַקלעניש, יאָ-גייך, נייך-יאָ, האָט ער זיך דאָך געטאָן אַ לאַז אַראָפּ צום באַדן. אַדאַלף האָט אונטערגעהויבן אַ שטיק שטעכלוואַנט און ביידע האָבן זיך אויף די רוקנס אַרויס-גערוקט דרויסן. זיי האָבן זיך אויפֿגעשטעלט, אַפּגעשאַרט פֿון זיך דעם שטויב און גענומען גיין שטילע, שווינגנדיקע, ווי פֿאַרשעמטע פֿון דער באַגאַנגענער גנבֿה.

— פינקוס! — האָט גיטעלע געטאָן אַ פּאַטש מיט די הענט, דערזענדיק דעם מאַן פֿון יענער זייט צוים.

אין דעם קורצן אויסגעשריי איז געווען נישט נאָר גיטעלעס פּלוצעמדיקע איבערראַשונג, נאָר מער נאָך איר פּחד פֿון זען זיך אינעווייניק אַליין. פינקוס האָט זיך דערשראָקן. קיין מאַל פֿריער האָט ער נישט געזען גיטעלען אַזוי היסטעריש פֿאַרלוירן. ער איז צוגעגאַנגען האַרט צום שטעכלדראַט. דורכן געפֿלעכט האָט ער אַרײַנגע-געשפּרייט זינע אַרעמס, גענומען איר פנים נאַנט צו זינעם, גע-

קוקט איר מיט ליבשאפט אין די אויגן און זי געקושט ווייך און צאָרט:
— גוטיגקאָ, באַרויך זיך. מאַרגן בין איך דאָ צוריק. בלויז די
איינע נאַכט.

זהבה איז פֿון דער סצענע געבליבן געפלעפֿט. זי האָט אַ צי
געטאָן אַדאָלפֿן. זאָל ער כאָטש זען ווי אַ מאָן צאָפֿלט זיך איבער אַ
ווייב. אַדאָלף האָט זיטיקלעך, איבערן אייגענעם אַקסל, אַ בייזן בליק
געוואָרפֿן אויף זהבה. נישט איר צי האָט אים געקרענקט. זיין גאַנץ
וועזן האָט זיך איצט געקאָרטשעט צוקוקנדיק, וואָס דאָ קומט פֿאַר.
קיין מאָל האָט ער נישט געזען דער פֿאַטער זאָל האָבן אַרויסגעוויזן
אַזאַ צערטלעכקייט צו זיין מוטער.

*

אין די פֿריע אָונט־שעהען, צוריק פֿון טירא קיין חיפֿה, פֿאַרבנן
דעם שער־עליה, לויפֿן די אויטאָבוסן האָלב ליידיק. בלויז יונגוואַרג
פֿאַרט דעסט מאָל פֿון די לאַגערן אין שטאָט אין אַ קינאָ. טרינקען
בני אַ קאָווע־טישיל אַ בירה, אויסרוישן זיך אַ ביסל די הונגעריקע
אויגן מיט די שיינע זאַכן אין די העל באַלויכטענע שוויפֿענצטער.

איצט איז געווען ליידיקלעך אין האָלב טונקעלן אויטאָבוס.
אַדאָלף איז געזעסן נעבן פֿאַטער פֿון איין זינט און זהבה פֿון דער
אַנדערער. דורך די פֿענצטער לינקס, האָט קיל געבלויט דער ים
און אַנטקעגן, געהילט אין ווייך סאַמעטענער נאַכט, האָט זיך הויך
געשטרעקט דער פרמל. פֿייערלעך, צעוואָרפֿענע ווי בלינצלידיקע
שטערן, האָבן זיך געמיניעט און געציטערט פֿון זינע טונקעלע שי-
פּועס אַראָפּ.

פֿאַטער און זון האָבן דורך דער טונקל אַלע וויילע אויף ס'גנן
זיך געקוקט אין די אויגן. נישט אַדאָלף האָט זיך געגלייבט, אַז ער
זיצט טאַקע נעבן פֿאַטער, און נישט דער טאַטע האָט זיך געוואָלט
גלייבן, אַז דאָס איז אַהרעלע, דאָס ינגל וואָס האָט זיך פּלוצעם,
מיט פּוּפֿצן יאָר צוריק, געטאָן אַ הייב־אויף ווי אַ פּויגל און געטאָן
אַ פֿאַרשווינד.

— אַבער פֿאַר וואָס האָט דער טאַטעשי נישט געשריבן, ווען ער קומט? איך וואָלט דאָך געווען אָפּגעוואַרט דעם טאַטעשי ביי דער שיף.

דער פֿאַטער האָט אויסגעגלאַצט אַ פֿאַר אויגן:

— האָסט נישט דערהאַלטן מנין בריוו?

— וואָסער בריוו? — האָט אַדאַלף געטאָן אַ הייב מיט די אַקסלען. ערשט הנינט האָבן מיר דערהאַלטן אַ קאַרטל, און דער טאַטעשי איז אין שער.

— ווער ס'איז שייך, איך בין קלוג! — האָט זעה זיך געטאָן אַ בייג מיט אימפעט צום שווער: אַט דאָ האָט זי די געלעגנהייט זיך צו פֿאַרהערן מיט אַהרעלען — דער שווער האָט שוין געהערט אַזעל-כעס? פּלוצט האַלבן געפֿעלט אים נישט דער נאַמען. אַזוי לאַנג גע-הייסן וואַרמאַן, פֿאַלט אים מיט איין מאָל איין אַוועקצוואַרפֿן וואַרמאַן און זיך אַ נאַמען געבן איש אמת. דער שווער האָט שוין געהערט אַזאַ נאַמען? איך נאָך נישט!

דער אַלטער איז פֿון דעם פּומון געוואָרן ווי צעטומלט. ער האָט געדרייט דעם קאָפּ דאָ אויף רעכטס צו דער שנור און באַלד אויף לינקס צו אַדאַלפֿן: אַזוי, צוליב דעם איז דאָס דער בריוו זינער פֿאַרלוירן געוואָרן.

— ווי זשע האָט מען געוואוסט דיר אָפּצוגעבן די פֿרעדיקע בריוו און דאָס היינטיקע קאַרטל?
— פשוט, איך האָב געמאַלדן אין פּאַסט, און איך הייס נישט מער וואַרמאַן.

„זע נאָר ווי פשוט דאָס איז ביי אים! — האָט דער פֿאַטער אין געדאַנק צו זיך אַליין גערעדט — נעמט און וואַרפֿט-אָוועק דעם טאַטנס נאַמען, דעם נאַמען נאָכן זיידן, נאָך אַזוי פֿיל דורות יידן און ס'איז ביי אים גאָר נישט. אַט אַ שטייגער, ווי ער וואָלט אַוועקגע-וואַרפֿן אַ צעריסן, ברודיק נאָזטיכל!“

— פֿאַר וואָס האָסטו געביטן דעם נאַמען? וואָס, וואַרמאַן שטייט דיר נישט אָן? און גאָט האָט מיר שוין יאָ געהאַלפֿן, מנין איינציקער

זון איז געבליבן לעבן, און נאך אין ארץ-ישראל, נעמסטו גאר און ריכטיג זיך אָפּ פֿון מיר, טוסט אַ וויש-אַפּ אַלץ, ווי קיין וואַרמאַן וואַלט גאר אויף דער וועלט נישט געווען! ווי איך וואַלט, חלילה, קיי-נעם נאָך זיך נישט איבערגעלאָזט!...

אָדאַלף האָט געפֿילט, אַז ער זינקט-אַינן. דעם פֿאַטערס רייד האָבן אים געשלאָגן איבערן קאָפּ ווי קלעפּ פֿון אַ האַמער. ער האָט זיך געדרייט אויפֿן זיצפלאַץ, ווי ער וואַלט געפרוּווט פֿון זיך אַראָפּ-וואַרפֿן די אַלע אָנגעהויפֿטע טענות. זיטיקלעך האָט ער געוואַרפֿן אַ בליק פֿול מיט פעס צו זעהן:

— וואָס זי רעדט דאָרטן! איך האָב גאר נישט געביטן. דער טאַטעשי פֿאַרשטייט? אין עבֿרית מיינט וואַרמאַן — איש אמת. ס'איז דער אייגענער נאָמען.

דער פֿאַטער האָט זיך אַ ווילע פֿאַרטראַכט. ס'ערשטע מאָל אַז אין זיין מוח האָט גענומען אויפֿטייען דאָס אינגעדרימלטע ביסל עבֿרי פֿון חדר. איש אמת, דער מענטש פֿון אמת. ער האָט אַ שמיכל געטאָן צו זיך אַליין; אַן איינפֿאַל פֿון אַ יונג! מ'דאַרף האָבן אַ כוח זיך צו רופֿן מיט אַזאַ נאָמען! ס'איז אַקוראַט ווי זיך אַ נאָמען צו געבן אליהו הנביא, אָדער גאר משה רבינו! אַ מענטש מיט אַזאַ נאָמען גאַלט זיך די בראַדע¹¹? פֿלאַפּלט נאַרישקייטן? פֿירט זיך אַרום מיט ווי-בער? אַזאַ איינער קאָן זיין בלויז אַ משוגענער!

— הערסטו, אַהרעלע, מיין קאָפּ קאָן אַזוינס נישט באַנעמען. לויט מיר איז וואַרמאַן אַ פשוטער נאָמען, וואָס פֿאַסט יעדן יידן און איש אמת איז עפעס, וואָס נאָר אַ צדיק, אַ הימלמענטש מעג זיך אַזוי רופֿן.

— טאַטעשי רעדט ווי אַ גלות-ייד.

פינקוס וואַרמאַן איז געוואָרן אַפּגעפֿלעפֿט:

— וואָס איז דען אַ גלות-ייד, אַ גנבֿ?

— בנימם טאַטעשי איז אַ גנבֿ ס'ערגסטע. חוץ גנבים זיינען נאָך

¹¹ (פויליש) באַרד.

דאָ נאַלעווקע¹² ייִדעלעך, איטשע־מאיר מיטן ווינט אין דער באַרד און נישט־געשטויגענע געשעפֿטן אין קאַפּ.

וואָס לענגער אַ רגע, אַלץ מער האָט דער פֿאַטער געשטוינט. ער האָט נישט געגלייבט זינע אויערן. דאָס איז אַהרעלע?

דער אויטאַבוס האָט זיך דערווייַל אַרזינגעדרייט אין שטאַט. עלעקטרישע לאַמפּן האָבן אַלע וויילע אָנגעשוועבט און ליכט אַ גלעט געטאָן מיט ווייך ליכט איבער די אויטאָ־שויבן. אַדאַלף האָט זיך אויפֿגעשטעלט און געטאָן אַ צי דעם פֿאַטער מיט זיך. באַלד איז זעה אויפֿגעשטאַנען. זיי זינען אַרויס פֿון אויטאַבוס. די טראַטואַרן זינען געווען פֿול מיט שפּאַצירערס. אין ווינקל גאַס האָט אַ גרויסע קינאַשילד געבליצט מיט לעמפלעך, ווי גאַסנפֿרויען מיט זייערע אונטערגעשמיןקטע אויגן. זיי האָבן זיך פֿאַרנומען רעכטס, באַרג־אַרויף, אין אַ טונקל געסל. אַראַבישע הַזזער זינען דאַרטן געלעגן אין ביידע זייטן אויפֿגעריסענע אין בערג פֿון שטיין און שטויב. פֿון די טונקעלע נישעס און לעכער האָבן היימלאַזע קעץ ווילד געבליצט מיט זייערע גרינע פֿאַספֿאַר־אויגן און מאַימדיק געמיאַקעט.

אַדאַלף האָט געעפֿנט אַ טירל אין אַ בלינדער וואַנט אַרײַן. זיי זינען אַרײַן אין אַ פֿאַרמאַכטן, ווייס געפֿלאַסטערטן חצר. עס איז דאַרטן געשטאַנען אַ קליין, גרוי, שטיינערן, אַראַביש הויז פֿון צוויי גאַרנס. די דרויסנדיקע טרעפּ האָבן אויסגעזען ווי אַ צוגעשטעל־טער געלענדער. זיי זינען אַרויף אין שטוב. עס איז געוואָרן ליכטיק און שכנים האָבן זיך גענומען אַרײַנאָווען¹³. זיי האָבן באַגריסט דעם גאַסט מיט „שלום!“ און דערבײַ זיטיקלעך געוואָרפֿן פֿרעגבליקן צו זעהן: אַזוי אומגעריכט? אין מיטן טומל און באַגריסעניש האָט זיך אַדאַלף געטאָן אַ לאַז איבער די טרעפּ און באַלד איז ער קריק אַרויפֿ־געקומען מיט ביידע קינדער. ער האָט זיי צוגעפֿירט צום פֿאַטער:

— טאַטעשי, דאָס איז גדעון — האָט ער אַ ווייז געטאָן מיט די

¹² דער נאָמען פֿון דער פּאָפּולערער פֿאַרמלחמהדיקער ייִדישער האַנדלגאַס אין וואַרשע. — ¹³ זיך באַווייזן, אַרײַנקומען.

אויגן אויפֿן עלטערן, א ינגעלע פֿון א יאָר זעקס — און דאָס איז שאלתיאל! — האָט ער געפרוּווט דערנענטערן צום פֿאַטער דעם קלע-נערן, אַ קינד אין פֿערטן יאָר.

אַן אויפֿגעלויכטענער האָט דער זיידע געטאָן אַ שטרעק די אַרעמס, ווי אויסגעשפּרייטע פֿליגל. נאָר די קינדער, אַנשטאָט זיך לאָזן אַרומנעמען, האָבן גאָר געטאָן אַ ריס אַרויס פֿון פֿאַטערס הענט און אין איין מורא אַנטלאָפֿן אין קיך צו דער מוטער.

זהבה האָט גענומען גרייטן צום טיש. זי האָט געלייגט אַ ווייס טישטעד. אַוודאי, ווען אַהרעלע וואָלט איר אין דער פֿרי געווען זאָגן, אַז ער גרייט זיך אַזוי אַרום אַרויסצונעמען דעם פֿאַטער, וואָלט זי געווען אַפּגעבאָקן עפעס אַ קוכן. אַזוי אַבער האָט זי בלויז געשטעלט אַ געפֿלאַכטן קערבל מיט עטלעכע מאַראַנצן. אַדאָלף האָט צו דעם צוגעשטעלט אַ פֿלעשל מיט אַ ביסל ברענדי. די שכנים, דריי יונגע לביט אין אַדאָלפֿס עלטער, האָבן שטייענדיק נעבן טיש געטרונקען לחיים מיט אַדאָלפֿן און מיטן פֿאַטער און די וויבער זייערע, אין קיך, האָבן זיך געקליבן אַרום זהבה ווי אַ בינטל הינער. זיי האָבן זיך געשושקעט אין די אויערן, געשאַקלט מיט די קעפּ:

— או וואָ, טאַקע? שוין חתונה געהאַט? מענער!

— עמעץ קאָז נאָך מיינען, אַז די וויבער פֿון די לאַגערן זינען בעסער! די גברת פֿרומקין האָט דאָס געזאָגט מיט אמתן פֿאַרדראָס. זי איז, נעבעך, געווען ביטער אַנטוישט. אַן אַלמנה אין די פֿריע פֿערציקער, אַ פֿרוי — בלוט־און־מילך, מיט אַ מויל וויסע, תּאוּוה־דיקע צייך, אַן אַ קינד, אַן אַ רינד, מיט אַן אייגענער, רחבֿותדיק אַינגעאַרדנטער שטוב. טאַקע דאָ, אין דעם הויז, דערצו נאָך אַ גוטע שטעלע אין קופּת־חולים. פֿון דעסט וועגן גייט עס איר נישט מיט קיין שידוך. ווי נאָר זי וואַרפֿט אַן אויג אויף אַ מאַן, איז אַדער ער האָט שוין חתונה געהאַט. אַדער ער איז שוין אין די הענט בנ אַ יידענע פֿון די לאַגערן. דעריבער טאַקע האָט זי דאָס אַזוי אומגע־דולדיק דערוואַרט דאָס קומען פֿון אַהרונס פֿאַטער: אפֿשר? בֿפֿרט נאָך, לויט אַהרונס רייד, האָט זי זיך אים אויסגעמאַלן עפעס גאָר

אָווינס און אַזעלכעס. האָט ער אויך שוין חתונה געהאַט! וואָס זשע וועט זי זיך דאָ פּלאַנטערן זעהן אונטער די פֿיס? האָט זי גיך גע- זאָגט „ליל טוב“ און זיך אַרויסגעשליכט פֿון שטוב. די אַנדערע ווייבלעך האָבן איר זיטיקלעך נאַכגעקוקט, געטאָן אַ צוויידייטיקן שמייכל איינע צו דער אַנדערער און זיך אויך געלאָזט צו דער טיר, מיטנעמענדיק די מענער פֿון טיש אַוועק.

זעהן איז באַלד נאַכגעקומען צום טיש. זי האָט אַראַפּגענומען דאָס קיישל מאַראַנצן, דאָס ביסל ברענדי. אַנשטאַט דעם האָט זי געלייגט אַ האַלב ברויט, אַ מעסער מיט לעפֿל, אַ געפֿינגערט זאַל- מעסטל מיט זאַלץ און אַ טעלער מיט אַ ביסל אַנגעוואַרעמטע צוקער- באַב, וואָס זי האַלט בלויז פֿאַר אַדאַלפֿן אויף נאָך אַ טאָג שווערער אַרבעט. אַוודאי וואַלט זי, לכּבֿוד דעם גאַסט, באַדאַרפֿט שטעלן צום טיש אַ שטיקל הערינג מיט ציבלקע, כאַטש אויסקאַכן אָן איי. אַבער ווער קאָן זיך דאָס פֿאַרגינען אויפֿן שוואַרצן מאַרק הערינג, ציבער- לעס? און ווי קאָן זי טראַכטן פֿון אָן איי, אַז אין גאַנצן האָט זי נאָך דריי אייעלעך פֿאַר ביידע קינדער אויף צוויי טעג? אַ געפֿאַלענע בני זיך האָט זי שעמענדיק גענומען אַרײַנברענגען די טעלער מיט שוואַרצלעכע לאַקשן, וואָס זי האָט אויף גיך אַפּגעקאַכט אין פּאַס- נע¹⁴ וואַסער, בלויז מיט אַ ביסל זאַלץ און אַ קריש מאַרגאַרין אונ- טערגעשמאַלצן:

— דער שווער וועט מיר מוזן מוחל זיין די אַרעמע סעודה... —
האָט זי אַוועקשטעלנדיק דעם טעלער זיך אַנטשולדיקט פֿאַרן גאַסט.
— דער שווער ווייסט דאָך, בני אונדז איז היינט צנע.
— שאַט ניט, טאַכטער! — האָט דער פֿאַטער איר אַ גלעט געטאָן די האַנט — נישט איין ייד וואַלט אין לאַגער זיך דערהאַלטן בנים לעבן מיט אַזאַ שיסעלע עסן.
זעהן האָט געשמייכלט. דער ערשטער שמייכל, וואָס זי האָט געשאַנקען דעם שווער, אַ שמייכל פֿון דאַנק פֿאַר זיין ביסל אַני-
—

¹⁴ ריין (אָן צוגאַבן).

זעעניש. א צופרידענע איז זי צוריק ארנין אין קיך און דארטן גע-
נומען לייגן די קינדער שלאָפֿן. אין אַ וועגל אַרום האָט זי זיך אויך
געזעצט צום טיש עסן.

אין מיטן דער סעודה האָט פינקוס וואַרמאַן גענומען וואַרפֿן אַן
אויג אויף דער דירה. אַז די ווינונג באַשטייט אין גאַנצן פֿון איין
צימער מיט אַ קיכל, דאָס זעט ער שוין. איצט קוקט ער זיך אַרום
אויף דעם זונס מעבל. קיין בעט איז דאָ נישטאָ. בלויז אַן איבער-
געדעקטער טאַפּטשאַן און אַ שלאַפֿבאַנק. די קאַמאַד ביי דער וואַנט
און דער טיש מיט פֿיר שטולן אין מיטן שטוב, דאָס טישעלע מיט
דער ראַדיאַ אין ווינקל און די זינגער-מאַשין בנים באַלקאַן-פֿענצ-
טער, אַלץ דערציילט אים אויף קלאַר, אַז קיין גביר איז אַדאַלף נאָך
דערוועגל נישט געוואָרן.

— ווי זשע גייט ענק ¹⁵ דאָ, קינדער? — האָט דער פֿאַטער היי-
מישלעך אַ פֿרעג געטאָן און פֿאַר איין וועגס אויפֿגעהערט עסן —
איך האָב דאָך געמיינט, עץ ¹⁶ זענט אין אַ קיבוץ.

— שוין איבער זעקס יאָר, אַז איך אַרבעט אין דער צעמענט-
פֿאַבריק. האָט אַדאַלף צופֿרידן געשמייכלט און געשלונגען די לאַקשן
מיט וואַסער מיט אַן אַפעטיט, ווי דאָס וואַלטן געווען די אַמאָליקע,
דינע אייער-לאַקשן מיט הינערשע ייכלעך, וואָס די מאַמעשי פֿלעגט
אים אַמאָל קעכלען אין וואַרשע.

— און די גאַנצע צייט ווינט עץ דאָ?

זהבֿה האָט אַ קוק געטאָן צו אַדאַלפֿן און באַלד צום שווער. ער
ווייסט נעבעך נישט, אַז די ווינונג האָבן זיי ערשט זינט די אַראַבער
זינען אוועק פֿון חיפֿה:

— דער שווער האָט געדאַרפֿט זען, ווי מיר האָבן זיך געמאַר-
דעוועט איידער מיר האָבן געקראָגן די דירה.

— פֿאַר וואָס זשע זענט עץ אוועק פֿון קיבוץ? מיזאָגט דאָך, אַז
דאָרטן האָט יעדער וואָס ער דאַרף.

¹⁵ (פון פּוילישן יידיש) אייך. — ¹⁶ איר.

אַדאַלף האָט אויסגעזופט דאָס לעצטע ביסל שיטערס. ער האָט אוועקגערוקט דעם טעלער און זיך אָפגעווישט ס'מויל, ווי נאָכן בעסטן מיטאַג. ער האָט גראָד יאָ געוואָלט דערקלערן דעם פֿאַטער, פֿאַר וואָס ער האָט ניט געקענט לעבן אין קיבוץ. אָבער גיי דערקלער אָן עולה חדש אַזעלכע זאָכן. זיי קלערן אַזוי אויך אויס אויף די קיבוצים פֿל דבֿר רע:

— דער טאַטעשי דאַרף וויסן, אַז לעבן אין אַ קיבוץ קען נישט יעדער איינער. נישט יעדער איז ראוי צו דעם און נישט יעדער קען זיך צופאַסן צו אַזאַ סאַרט לעבן. אַ מענטש, וואָס גייט לעבן אין אַ קיבוץ, דאַרף קענען אין זיין האָבן דעם פֿלל, נישט בלויז זיך אַליין. און דער טאַטעשי ווייסט דאָך, אַז די מערסטע מענטשן זינען נאָך דערווייל גאַנץ נידעריקע חיות. דער קיבוץ מעג זיין ווי רינד, וועט עס אַזוינע מענטשן נישט וואַרעמען, ווייל זיי קענען נישט אַרײַנטאָן דאָס רײַכטום פֿון קיבוץ צו זיך אין קעשענע.

דער פֿאַטער האָט ענדלעך, צוליב דעם אָנגעשטאַנענעם שמועס, געפֿונען די געלעגנהייט אָפצורוקן פֿון זיך דעם טעלער. זאָל אים גאָט נישט שטראַפֿן, בלויז אין די טויט־לאַגערן בײַם דײַטש וואָלט אַזוינס געווען אַ מאַכל. די יושקע¹⁷ נאָך דער באַפֿרייונג און די זופֿן דאָ, אין שער, זינען שׂמחת־תּורה־סעודות אין פֿאַרגלײַך מיט דעם, וואָס די קינדער עסן דאָ, נעבעך. ער האָט זיך אָפגעווישט די פֿאַרנעצטע וואַנסע און געזאָגט צו אַדאַלפֿן:

— וואָס דאַרפֿסטו די לאַנגע רײַד? מיר דאַכט זיך, אַז אַ קיבוץ קען נישט האָבן קיין קיום. אַ מענטש איז נישט קיין בהמה. ער וויל נישט אייביק זײַן מיט דער סטאַדע און אַודאי נישט אַלע טאַג עסן מיט דער זעלביקער כאַליאַסטרע בײַ איין טיש און פֿון איין און דער זעלביקער קאַרעטע...

¹⁷ וואַסערזופֿן.

פאר מיין זון

מיין בטחון איז אפשר גענוג פאר מיר,
נאר ניט פאר דיר,
מיין זון.

ממעקים —

מיט עקשנות,

מיט פוונות,

דורך טעג און וואכן

שלאג אין שטיין

אליין :

בטחון.

מיט דיין מאמע-לשון עברית,

מיט דיין טאטע-לשון יידיש,

גיי נאך די טריט

פון די אבות,

הייב דיין בעכער מיט ברכה,

מאך קידוש

און גלייב :

ירושה גראמט זיך מיט קדושה.

מיט הארציטער זאג קדיש

אויף פארגאנגענע ניגונים,

נאר זיי מחדש,

ווען דו לאזסט דעם עמער דינעם

אין טיפקייט פון ברוגעם.

זון מײנער, טאַכטער מײנע.
 כ׳ויל הערן אײנער אָמן
 נישט אין זכות פֿון טאַטן.
 נישט אין זכות פֿון מאַמען.
 נאָר אין זכות פֿון אײנער נאָמען.
 נאָר אין זכות פֿון אײנער זאָמען.
 אָמן.
 סלה.

תל־אָביב 1962

שמואל ראַזשאַנסקי

אײבער קערעניש

נאָוועלע

1

כאַסינטאַ האָט זיך געפֿילט ווי ער וואָלט זיך צו פֿיל אָנגע-
 טרונקען. אַרומגעגאַנגען ווי אַ נישט־אויסגעשלאָפענער. מיט אַ פֿאַר-
 וואַלקנטן קאַפּ. ביז איבל. שוין עטלעכע טעג, אַז ער האָט נישט
 אַרויסגעפֿירט דעם אויטאָמאָביל פֿון גאַראַזש. אויסגעמיטן צו פֿאַרן.
 די פֿרוי האָט זיך געווונדערט. האָט ער געענטפֿערט:
 — מ'דאַרף עפעס פֿאַרריכטן...

— טאָ פֿאַר וואָס פֿאַרריכטסטו נישט? — איז כאַסעפֿינאַ צו-
 געשטאַנען. קוקנדיק אויף אים זיטיק, מיט אַ פֿאַרשנדיקן בליק —
 אפֿשר ווילסטו, אַז איך זאָל טעלעפֿאָנירן צום מעכאַניקער?
 — ניין! — האָט ער אָפּגעהאַקט — דער מעכאַניקער, וואָס מיר
 קענען, וועט דאָס נישט פֿאַרריכטן.

די פרוי האט געווארט א וויילע. געשוויגן. געקוקט און גע-
שוויגן. באטראכט דעם מאן, ווי ער האט פארן שפיגל האט ער דאס מאל
דעם קראוואט, און געשוויגן. פארן הויכן שפיגל האט ער דאס מאל
אויסגעזען נידעריקער ווי אלע מאל. זיין רויקייט איז דערטרונקען
געווארן אין די פארמאמעטע אויגן. די גרוילעכע האר זינען געווען
גרויער ווי ביז מיט עטלעכע טעג צוריק און די שווארצע האר ווי-
ניקער, שייטערער. זי האט געווארט, אפשר וועט ער איר עפעס זאגן.
דערציילן. נאר ער איז געווען פארטאן אין בינדן און איבערבינדן
דעם קראוואט. דער שליף איז אלץ נישט ארויסגעקומען ווי עס
באדארף צו זיין. לסוף האט ער אראפגעריסן דעם קראוואט מיט
פעס. געפענט די שאפע און געזוכט צווישן די פארשיידנקאלירענע
בענדער און שליפן, אויסגעזוכט אן אנדערן און האסטיק אים פאר-
דרייט איבערן קאלנער. כאסעפינא האט פון אים די אויגן נישט
אראפגענומען און אין שפיגל געווען ווי אויף זיין פלייצע אָנגעלענט.
ממש צוגעטוליעט. אָנגעטאָן מיטן רעקל און מיט דער הוט, איז ער
ציגעגאנגען צו דער פרוי, געגעבן א קוש אין שטערן, געזאגט שטיל
און טרוקן „טשאור“ און אוועק. זי האט געהערט, כאסעפינא, די טריט
שווער אָפקלאָפן אויף די טרעפ. שווערער ווי אלע מאל. נישט ווי
טריט, נאר ווי שטיינער. און מיט יעדן קלאפ איז איר שווערער גע-
ווארן אויפן הארצן.

אז זי האט געהערט פארמאכן די טיר, איז זי צוגעלאפן צום
פענצטער. איר אטעם האט פארהייכט די שויב און נישט געלאזט
זען מער ווי דורך א נעפל א שאטן, וואס האט זיך גערוקט שווער,
פעסט און דאך זיך געוואקלט. ווער? נישט געזען קלאר. געוואלט
זען, נאר די שויבן האבן געציטערט. די שטוב האט געציטערט. זי
האט געציטערט.

כאסעפינא האט קוים זיך צוגעשארט צום פאטעל און זיך אראפ-
געלאזט מאכטלאז, פילנדיק ווי די אינגעווייד נעמען אין איר האפ-
סען, ווי די שפרושינעס אונטער איר, ווי די שטוב ארום איר און
ווי דער סופיט איבער איר.

2

אין ביראָ, אויפֿן שרייבטיש, האָבן געוואָרט טעלעפֿאָן-נומערן, צעטעלעך מיט נעמען און מעלדונגען. די אָנגעשטעלטע, דערזענע-דיק דעם באַלעבאָס, האָט ברוגזלעך געגעבן די ערשטע דעם „גוט-מאָרגן“, נישט אויפֿגעהויבן די אויגן פֿון די פּאַפּירן און מיטן בליי-פֿעדער געטיטלט איבער שורות. פּאַריז האָט אַרײַנגעקוקט אין די צעטעלעך. אַרײַסגענומען פֿון טישקעסטל אַ ציגאַר, גוט באַקוקט בײַ דע זײַטן און מיט אַ ראַזיר-מעסערל, וואָס אויפֿן אַשבּעכער, אַרומ-געשניטן איין עק. אַנרײַבנדיק דאָס רעדעלע פֿון צינד-קעסטעלע, פֿאַררייכערט. פֿאַרצײגן דעם רױך און נישט פֿאַרלאָשן דאָס מאַשינ-קעלע. געקוקט אויפֿן בלויען פֿלעמעלע מיט די געלע צױטן, ווי עס צוקט און צאַפֿלט זיך. דאָס צוקן און צאַפֿלען זיך פֿון דעם בלויען פֿלעמעלע מיט די געלע צױטן האָט אים זיך אויסגעוויזן ווי דאָס וואָלט געווען נישט אויסער אים, נאָר אין אים. אַזױ האָבן זיך גע-צאַפֿלט און געצוקט אין זײַן מוח געדאַנקען און געפֿילן, וואָס זײַ-נען אים געווען ביז מיט עטלעכע וואָכן צוריק אַזעלכע פֿרעמדע, און איצטער זײַנען זײ אים געוואָרן אַלץ היימישער און פֿאַנגלעכער.

אַ דריל פֿון טעלעפֿאָן האָט אים איבערגעשלאָגן. ער האָט פֿאַר-מאַכט דאָס צינד-מאַשינקעלע און דערשטיקט דאָס פֿינער. דאָס מײַדל האָט אַרײַפֿגעלייגט די האַנט אויפֿן רײַדטרייבל פֿון טעלעפֿאָן, אַרײַ-בערגעקוקט צום באַלעבאָס און געמאַלדן:

— ראַמיקאַני. ער האָט פֿאַרטיק די פֿלענער.

— זאָגט אים — האָט פּאַריז געענטפֿערט — אַז כ׳בין אַרױס-געפֿאַרן. כ׳וועל ביז מאַנטיק ניט זײַן.

אין אַ וועלע אַרום האָט דער טעלעפֿאָן ווידער גערופֿן.

— אינושעניר פּעריראַ.

דאָן כאַסינטאַ האָט גענומען פּויקן מיט די פֿינגער איבערן טיש ווי איבער פּיאַנאָ-קלאַווישן, אַריבער פֿון דינסטן ביזן גראַבסטן

פֿינגער עטלעכע מאל, גלייך ווי ער וואָלט אין גאַנצן פֿאַרגעסן, אַז מ'וויל פֿון אים אַן ענטפֿער.

— ער וואָרט, סעניאָר פֿאַריז... — האָט די אַנגעשטעלטע פֿאַר זיכטיק דערמאָנט.

דער באַלעבאָס האָט געמאַכט אַ סימן מיט דער האַנט, אַריבער צוטראָגן דעם טעלעפֿאָן, און אויפֿגעהויבן דאָס טרייבל ווי עס וואָלט געווען אַ שווערע משא. נאָך דעם — קאַלט באַגריסט. געהערט די לאַנגע רייד, געהערט, און בלויז געענטפֿערט אַדער „יאָ“ אַדער „גייך“. צו ענדע אַרײַנגעזאָגט:

— איר וועט מיר זייער אַנטשולדיקן, סעניאָר אינזשעניר! מאַכט אַליין. איך גיב אייך דאָס רעכט צו מאַכן אין הויז די ענדערונגען ווי איר פֿאַרשטייט, כ'פֿאַרלאָז זיך אויף אייך. דעם אמת זאָגנדיק, הער איך אייך, נאָר פֿאַרשטיי נישט. כ'בין עפעס נישט מיט אַלעמען. אין טרייבל האָבן אַבער ווידער גענומען רוישן רייד, אַ סך רייך.

— יאָ. אַנטשולדיקט. בווען דיאָ! — האָט פֿאַריז איבערגעשלאָגן און אַוועקגעלייגט דאָס טרייבל מיט אַ קנאַק — אַט אַ נודניק! אַזאַ געלערנטער און אַזאַ נודניק...

ער האָט זיך אַרײַנגעזעצט טיף אין דער וויגשטול, זיך אויסגעבויגן אויף אַהינטער און צוגערופֿן דאָס מיידל:

— סעניאָריטאָ!

די אַנגעשטעלטע איז צוגעגאַנגען צום באַלעבאָס. געוואָרט.

— שרייבט! — האָט ער באַפֿוילן.

אינס און צוויי איז פֿאַפיר מיט קאַפיע געלעגן אין דער שרייב־מאַשין.

„דערמיט לאָז אייך איבער אַ קאַנסטאַנץ — האָט פֿאַריז דיק־טירט — אַז איך פֿאַרלאָז דעם פֿאַסטן אין דעם אויבן דער־מאָנטן הויז, אַפּגעזאָגט פֿון באַלעבאָס, און איך שטעל פֿעסט, אַז איך האָב געקראָגן באַצאָלט דעם פֿולן באַטרעף, וואָס האָט

מיר געקומען, אין איינקלאנג מיט די געזעצן פֿאַרן אָפּזאָגן פֿון
דער אַרבעט, די סומע פֿון...”

דאָ איז דאָן כאַסינטאָ שטיל געבליבן און די מאַשין איז שטיל
געבליבן. דאָס מיידל האָט נישט אויפֿגעהויבן דעם קאַפּ.

— אי ?

— וואָס ?

— שרייבט-אויף די סומע !

— וויפֿל ?

— וויפֿל איר ווילט !

— איך ?

— געוויס.

— פֿאַר וואָס ?

— פֿאַר אַן ענדע !

— וווּ ?

— בני מיר.

— מיט וועמען ?

— מיט מײַן טאַכטער.

— גיט איר מיר געלט ?

— אַלץ !

— געלט איז בני אײַך אַלץ ?

— וואָס נאָך קענט איר פֿאָדערן ?

— איך ? גאָר נישט.

— דאָס נישט ! וואָס קומט, דאָס קומט.

דאָס מיידל האָט אים אָנגעקוקט מיט אַ שמיכל פֿון גרינגשאַ-
צונג. דער שמיכל איז אַריבער טיפֿער אין די מוילוויןקלען. פֿון
גרינגשאַצונג אַריבער צו עקל. ביידע האָבן זיך אָפּגעמאַסטן. דאָס
קוקן איז איר נמאס געוואָרן און זי האָט געגעבן אַ טרייסל מיטן
קאַפּ. איר געדיכטער, געקרייזלטער, שוואַרצער האַרפֿאַכער איז גע-
וואָרן נאָך מער צעשפּרייט, אָנגעבלאָזן, ווי אַ פעלערינע אויפֿן ווינט.

די אויגן האָבן געשפּיזלט מיט בייזקייט. ער האָט פֿרניער זיך נישט געקענט פֿאַרשטעלן, אַז אירע אויגן זאָלן קענען זיין אזוי בייז. ווען זי איז געקומען צו אים זיך פֿאַרלייגן פֿאַר דעם פּאַסטן, האָט אים גלייך אינעם ערשטן מאָמענט אַנטציקט איר רייזנדיקע סעמיטישע שיינקייט. שפעטער איז אים נישט איין מאָל געקומען אויפֿן געדאַנק, אַז די אַ ציגנערשע סעמיטישע שיינקייט פֿאַרכאַפט דערפֿאַר די אַרגענטינער מענער, ווייל זיי דערמאָנען אין די טעכטער פֿון הייסן אינדיער בלוט. אַזאַ אַריענטאַליש פנים באַטראַכטן די אַרגענטינער פֿאַר אַן אייגענע, אַפֿילו ווען אַזאַ פֿרוי איז אַ יד־י שווער אַ „רוסיטאַ“. און דאָס האָט דאָן כאַסינטאַן גאַנץ באַזונדער גע־לאַקט. ער האָט זי גלייך אַנגענומען.

ער האָט זיך נישט גענאַרט. פֿון טאַג צו טאַג איז זי אים גע־פֿעלן אַלץ מער און מער. ווי נאָר זי האָט אַנגעהויבן קומען, האָט ער זיך גענומען פֿילן יינגער און פֿרישער. אַפֿילו ס'ווייב האָט באַ־מערקט, אַז ער האָט זיך אַנגעהויבן פּוּצן ווי אַ יונג בחורל. אַנשטאַט טונקעלע קראַוואַטן, וואָס ער האָט שטענדיק ליב געהאַט, גענומען אויסקלייבן ליכטיקע קאַלירן, פֿריילעכע, כמעט קינדערשע. גענומען שפּריצן פּערפֿום אויף די האַר און אויף דער לאַץ, און פֿאַרן אַרויס־גיין אין גאַס לענגער זיך געסטראַיעט פֿאַרן שפּיגל. ס'ווייב האָט נאָכגעקוקט, ביז איז אַ טאַג באַמערקט, ווי ער האָט זיך אַפּגעשטעלט מיטן אויטאָמאָביל אויף דער אַנדערער קוואַדערע. זי האָט דערקענט דעם אויטאָמאָביל. געזען ווי עס איז אַרויסגעשטיגן אַ מיידל. זי איז דעמאָלט אַרומגעגאַנגען, ס'ווייב, ווי אַ הונד וואָס דאַרף זיך לייגן, און קיין אַרט זיך נישט געפֿונען. די עטלעכע מינוט, וואָס דאָס האָט געדויערט, זענען פֿאַר איר געווען יאָרן. ערשט ווען זי האָט פֿון באַלקאָן דערזען, ווי פֿון אויטאָ ביי דער טיר איז דער מאַן אַרויס פֿון איין זנט און די טאַכטער פֿון דער אַנדער זנט, איז איר אַראָפּ אַ שטיין פֿון האַרצן. בייים טיש האָט מען נאָך דעם גערעדט וועגן דער נעיער אַנגעשטעלטער; ווי די טאַכטער איז עס געקומען אין ביוראָ, כּדי צו פֿאַרן גלייך מיטן טאַטן אַהיים; ווי זי האָט מיט איר

פֿאַרפֿירט אַ שמועס און געווייר געוואָרן, אָז בסך־הכל וווינט זי גאָר אַ טריט פֿון דער שטוב, אויף דער אַנדער קוואַדערע. נו, האָט די טאַכטער געבעטן דעם טאַטן, זי זאָל מיט זיי מיטפֿאַרן אַהיים. סײַ ווי איין וועג.

— ען טאַטאַל¹... — האָט זי געזאָגט — זײַנען מיר שכנים. אָט די ערשטע רײַזע אַהיים, אינעם הינטערשטן טייל פֿון אויטאָ, איז גענוג געווען, אָז דער באַלעבאַס, ווען ער איז נאָר בײַם שליסן אַליין געבליבן אין ביוּראָ, זאָל איר פֿאַרלייגן, דער אָנגעשטעלטער, צו פֿאַרן צוזאַמען אַהיים. לכתחילה פֿלעגט זי זיך קווענקלען. פֿלעגט ער איר זאָגן:

— ען טאַטאַל... זײַנען מיר דאָך שכנים. די ערשטע צײַט פֿלעגט זי פֿרווון בײַם אַרײַנגיין געפֿענען דאָס טירל פֿון הינטערשטן טייל אויטאָ. ער האָט אָבער נישט געלאָזט און פֿאַרבעטן צו זיצן פֿאַרנט, נעבן רעדל, נעבן אים.

— ען טאַטאַל... — האָט ער אָנגעהויבן שטיל און פֿאַרטרוילעך — פֿאַר וואָס זאָלט איר זיצן אַליין און אײַך זאָל זיצן אַליין, אָז מיר פֿאַרן שוין יאָ צוזאַמען...

זי האָט געלאַכט און דאָס דאָזיקע געלעכטערל האָט אויף אים אָנגעווייט אַ וואַרעמקייט. בײַ אַזאַ פֿאַרן פֿלעגט ער ווערן אַזוי היי־מיש, אָז ער פֿלעגט אָפֿט פֿירן דעם אויטאָמאָביל נאָר מיט איין האַנט און די צווייטע האַנט פֿאַרלייגן אויף דעם אָנלעך, אַרומגעמענ־דיק איר פֿלייצע. די ערשטע מאָל פֿלעגט זי הייבן און צעשפּרייטן די אַקסלעך, ווי אויף אַראָפּצוואַרפֿן פֿון זיך אָן איבעריקע משאַ. שפּעטער האָט זי זיך צוגעוויינט און געבליבן זיצן רוֹיק, שמייב־לענדיק, קוקנדיק גליקזעליק אין דער ווינטקייט, צו וועלכער דער אויטאָמאָביל האָט זיך געריסן. אַנשטאַט ריידן — שטיל געזונגען. שטיל, אָבער קלאָר. די שטילקייט האָט אים נישט געשטערט אויפֿ־צוכאַפֿן יעדעס וואָרט פֿון ליד. מאַדנע לידער. לאַנג נישט געהערט

¹ סוף־כל־סוף.

זייער שפראך. כמעט פאָרגעסן. אַ סך ווערטער האָבן געקלונגען פֿרעמד, איבער הויפט פֿון די העברעיִשע לידער. וויזנט־אויס, אַז זי, ראַסיטאַ, האָט געהאַלטן די ווערטער פֿאַר נישט ווייניקער וויכ־טיק ווי דאָס געזאַנג. ווייל די ווערטער זינגען בני איר אַרויסגעקומען קלאַר, ווי זי וואָלט זיי דעקלאַמירט.

— און איר פֿאַרשטייט אַלע ווערטער? — האָט ער געפֿרעגט. זי איז געווען פֿאַרווונדערט, אָבער אים אָנגעקוקט אַן פֿאַר־איבל, מיט זיסע אויגן, ווי שוואַרצזאַפֿטיקע טרויבן. ער האָט קוים זיך באַהערשט. זי געוואָלט אַ קוש טאָן, נאָר זיך אַנגעהאַלטן. עמע־צער וואָלט געקענט אָנקומען. און וואָס פֿאַר אַ פנים וואָלט ער גע־האַט, ווען איינער פֿון די הַנְזֵע־אַגענטן וואָלט געטראָפֿן אין ביוּרָאָ דעם באַלעבאַס זיך קושן מיט דער אָנגעשטעלטער?

— וואָס פֿאַר אַ פֿראַגע! — האָט זי געענטפֿערט — מײַן פּאַפּאַ האָט מיר געלערנט, אי ייִדיש, אי העברעיִש.

— און ווער האָט אײַך געלערנט די לידער?

— די געזעלשאַפֿט.

— נײַע לידער?

— געוויס.

— פֿון וואַנען?

— פֿון נײַע מענטשן.

— גרינע?

— נישט קיין גרינע. אָנקעגן זיי זינגען מיר „די גרינע“ זיי האָבן דאָרטן אַזוי פֿיל איבערגעלעבט, אַז מיר זינגען אָנטקעגן זיי די אמתע „פּראַווינסיאַנאַס“...

דאָ האָט זי זיך צוריקגעכאַפּט:

— פּערדאַנע! כ׳מײַן נישט די וואָס קומען פֿון דער פּראַווינץ...

דאָס האָט זי זיך פֿאַרענטפֿערט פֿאַר אים, פּאַריזן, וואָס איז גע־קומען פֿון דער פּראַווינץ אין דער הויפטשטאָט אַרײַן. מיט אַ סך יאָרן צוריק איז ער אַוועקגעפֿאַרן פֿון בוענאַס־אַירעס, איבערגע־לאָזט אַלע פֿרײַנד און זיך פֿאַרקליבן אין אַ העק. אַבי פּטור צו ווערן

פֿון דער פֿאַבריק און זיך אַרױפֿאַרבעטן. זיך באַזעצט אין אַ קליינער שטאָט און גענומען צום האַנדל. און ס'איז אַוועק גוט. פֿון גוט צו בעסער. פֿאַרבוּדן קענטשאַפֿט מיט מלכות און געקראָגן באַשטע־לונגען. געוואָרן אַ היימישער צווישן מונדירן און געזוכט וואָס מע־רער צוטרוי. און אַט אַזוי, זוכנדיק צו ווערן וואָס היימישער צווישן די מונדירן. האָט ער זיך אַרומגעזען, אַז ס'איז ווייניק, וואָס ער האָט פֿון זײַן נאָמען „כאַצקל“ געמאַכט „כאַסינטאַ“, וועלל אויך דער נאָמען „פֿאַריזבערג“ קען אים שטערן. איז פֿונקט ווי ער האָט אַליין צוגע־טראַכט פֿון „כאַצקל“ מאַכן כאַסינטאַ, אַזוי האָט ער צוגעטראַכט פֿון „פֿאַריזבערג“ מאַכן פֿאַריז. און געפֿועלט בײַ זיך האָט ער עס בײַ דער ערשטער גרויסער באַשטעלונג, וואָס ער האָט אַרײַנגעקראָגן פֿון מלכות. אַז מען האָט אים געפֿרעגט בײַם שרייבן דעם קאַנטראַקט, האָט ער געענטפֿערט רויק און געלאָסן:

— כאַסינטאַ פֿאַריז.

— ווי? — דער פֿאַרשרייבער איז נתפעל געוואָרן — פֿאַריז? ווי די הויפטשטאָט פֿון פֿראַנקרייך?
— עקזאַקט! — האָט כאַצקל פֿאַריזבערג פֿעסט געענטפֿערט, אַרויסגערעדט רויק און געלאָסן, איבערגעחזרט עטלעכע מאָל, ווי ער וואָלט זיך אַינגעחזרט, אויף ניט צו פֿאַרגעסן — כאַסינטאַ פֿאַ־ריז... כאַסינטאַ פֿאַריז...

נאָך דעם האָט ער געהאַט אַ סך צרות, ביז עס איז אים געלונג־גען איבערצומאַכן דעם נאָמען. עס האָבן אַנגעהויבן אַנקומען בריוו, דאַקומענטן און טשעקן אויף דעם נאָמען „כאַסינטאַ פֿאַריז“ און מען האָט פֿון אים פֿאַרלאַנגט. ער זאָל אויפֿווייזן, אַז ער איז דאָס טאַקע דער כאַסינטאַ פֿאַריז, און נישט קיין אַנדערער. איז ער אַרומגעלאָפֿן זיך אַינגשאַפֿן לעגאַלע באַווייזן, געמיינט, ער וועט פֿון זײַנען אַראָפּ, געווען טעג פֿון פֿאַרצווייפֿלונג, געווען טעג, ווען ער האָט שוין גע־מיינט, אַז ער וועט דערפֿאַר נאָך גיין אין טורמע און פֿאַרפֿוילט ווערן אין קייטן. נאָר אַנטלויפֿן פֿון דעם נײַעם נאָמען האָט ער שוין נישט געוואָלט. פֿאַרקערט, ער איז אַרומגעלאָפֿן. בײַ אַדוואָקאַטן זיך

פֿאַרלייגט. געפֿאַרן אין הויפטשטאָט. געזוכט רעקאָמענדאַציעס צו מאַכערס און גדולים. געבעטן אַנינווען. און זיך געוואָרפֿן מיט געלט איבער די כוחות. ביז ער האָט אויסגעפּוועלט. ביז ער איז געהאַלפֿן געוואָרן און געקומען אַהיים מיטן נייעם דאָקומענט אין האַנט.

אין יענעם אָונט, אין דער היים, איז ער אָפּגעזעסן מיטן ווייב ביז שפעט אין דער נאַכט און זיך געשפּילט מיטן דאָקומענט. זיך געשפּילט און אָנגעשפּילט. ער איז נישט זאָט געוואָרן פֿון ליענען און איבערלייענען יעדע שורה אין דעם ביכעלע, און געפּילט אין דעם אַ טעם ווי פֿון דעם בעסטן מאַכל. נאָך דעם זיך אַוועקגעשטעלט מיטן ווייב איבערן קינדס וויגעלע און אַרנינגעקוקט אין פּנימל, וואָס האָט געלאַכט פֿון שלאָף.

— לאַך, לאַך! — האָט כאַסינטאָ פּאַריז געשעפּטשעט — מעגסט לאַכן פֿון דער וועלט...

צו ענדע האָט ער געוואָלט זען, ווי ער זעט-אויס נאָך אַזאַ טאָג פֿון נחת. האָט צוגעפּירט ס'ווייב צום שפּיגל פֿון דער שאַפֿע און זיך אויסגעשטרעקט, ער זאָל אויסזען העכער ווי ער איז געווען. געאַרעמט און געקוקט אין שפּיגל. געקושט און געקוקט אין שפּיגל. געפרוּווט גיין האַנט אין האַנט און געקוקט אין שפּיגל. און פֿאַצע-טיש אויפֿגעהויבן די האַנט, ווי צום באַגריסן אין גאַס:

— כאַסינטאָ פּאַריז!

אין עטלעכע טעג אַרום איז דאָס פּאַרפֿאַלק אַרויס וווינען פֿון דעם צימער ביי יענעם אין אַ שטוב פֿאַר זיך. און אויף דער טיר איז צוגעקלאַפט אַ בראַנדון שילדל:

כאַסינטאָ פּאַריז

סוחר — קאַמיסיאָנער — צושטעלער

דאָרטן, אויף דער פּראָווינץ, איז ער געווען ווייט פֿון ייִדן. אין זיבן שטוב האָט גענומען אַרנינגיין איין קרובֿ למלכות נאָכן אַנדערן.

מיט דער צינט, אָז ער פֿלעגט טרעפֿן דעם גלח, וואָס האָט געווינט
נישט ווייט פֿון איר, פֿלעגט ער אַראָפּציען פֿאַר אים די הוט דרד-
ארצדיק:

— בוען דיאָ, פֿאַדרע!

ווען מ'זאָגט אים, כאַסינטאָ פֿאַריז, אין זיין שטאַט, אָז אין אַר-
גענטינע איז אויסגעוואַקסן אַזאַ ייִדיש מיידל ווי ראַסאַ, וואָס זינגט
ייִדיש און העברעיִש, און איז אַזוי פֿאַרליבט אין ייִדישקייט, וואָלט
ער נישט געגלייבט. נאָך ווייניקער וואָלט ער געגלייבט, אָז אים
אַליין וועט אויסקומען צו זיצן מיט אַזאַ מיידל אין איין ביוראָ און
פֿאַרן זינט ביי זינט אין איין אויטאָמאָביל, זי זאָל פֿאַר אים זינגען
און ער זאָל האַלטן זיין האַנט אויף איר פֿלייצע אַרויפֿגעלייגט, אַזוי
היימיש, ווי אַ פֿאַרליבטער, און זי זאָל אים זאָגן:

— מיר זינגען אַנטקעגן זיי די אמתע „פֿראַווינסיאָנאַס“...

איצט, קוים דריי חדשים נאָך דעם, זעט אים אויס ווי אַ חלום,
וואָס אין דער הויפטשטאַט איז אַלץ מיט אים פֿאַרגעקומען אין דער
אַ קורצער צינט. דאָס מיידל, וואָס איז ביי אים געוואָרן פֿאַר פֿרעמ-
דע מענטשן „סעניאַריטאַ ראַסאַ“, האָט ער אין דער שטיל גערופֿן
צערטלעך „ראַסיטאַ“. איצט שטייט זי פֿאַר אים מיט ביי זעפֿלאַמ-
טע אויגן, ער וויל איר באַצאָלן, — „וואָס קומט, דאָס קומט“ —
נאָר זי קוקט אים אָן מיט אַ שמייכל פֿון גרינגשאַצונג, און דער
שמייכל, אַריבערגייענדיק טיפֿער צו די מוילווינקלעך, גייט אַריבער
פֿון גרינגשאַצונג צו עקל:

— ניין, סעניאַר פֿאַריז! — דעם נאָמען „פֿאַריז“ רעדט זי אַרויס
מיט אַ פֿולן מויל, ווי זי וואָלט אַרויסגעשפיגן עפעס אַ גראַבע זאָך
— איר דאַרפֿט מיר נישט באַצאָלן.

— פֿאַר וואָס?

— וויל איר קענט מיר נישט באַצאָלן.

— אַזוי רינג זינט איר עס, סעניאַריטאַ?

— יעדנפֿאַלס, ריכער פֿון אַיך!

— אין חוצפה...!

— דאָס איינציקע, וואָס איר פֿאַרשטייט, סעניאָר, פֿאַר־זי־בערג!
— וואָ-אַ-ס?

עס האָט אים אַ שווינדל געטאָן פֿאַר די אויגן. נאָר איידער ער
איז געקומען צו זיך איז דאָס מיידל שוין געווען בנים הענגער, האָט
אַראָפּגענומען דאָס מאַנטעלע און, עפֿענענדיק האַסטיק די טיר, אויס־
גערופֿן מיט אַ קוויטשיקער בייזקייט:

— סעניאָר כאַצ־קע־לע פֿאַר־זי־בערג!! איר ווילט מיר באַ־
צאָלן ווי אַ גראַבער גוי און איך וועל אַיך באַצאָלן ווי אַן אמתע
יִדישע טאַכטער!

די ווענט האָבן אויפֿגעציטערט פֿון דעם זעץ מיט דער טיר.
פֿאַרזי האָט זיך אויסגעגליכט אויפֿן בענקל און מיט די פֿינגער
אַנגעטרייסלט די אויערן־העמערלעך, אויף אַרויסצוטרייבן דעם טומל,
האָט צעטרייסלט דעם קאַפּ, ווי אַ הינטל וואָס מ'גיסט־אַפּ מיט אַן
עמער וואַסער, און אַריבערגעפֿירט די האַנט איבערן שטערן:

— די אמתע „ראַסיטאַ“! — ער האָט צו זיך גערעדט און גע־
פֿילט, אַז ער האָט נישט קיין כוח זיך אויפֿצושטעלן — דער טיפּול
האָט מיר אָנגעשיקט... באַדאַרפֿט זיך אָנהייבן מיט אַזאַ איינער...

ווי ביזע פֿליגן האָבן די געדאַנקען ביי אים גענומען זשומען
אין קאַפּ. נישט געוויסט וועגן וואָס פֿריער צו טראַכטן. צי וועגן
דער טאַכטער, וואָס זי האָט אַרײַנגעקראָגן אין אירע הענט? צי וועגן
דעם „גרינעם“, וואָס האָט מיט זיין טאַנצן און זינגען אַרײַנגעקראָגן
די טאַכטער אין זײַנע הענט? צי גאָר וועגן דער פֿרוי, צו וועלכער
זי קען נאָך שיקן דערציילן אויף אים ווער ווייסט וואָס פֿאַר אַ
מיאוסע מעשיות?

ווי ביזע פֿליגן האָבן די געדאַנקען אים געזשומעט אין קאַפּ
און ער האָט נישט געהאַט קיין כוח קיין איינעם פֿון זיי צו פֿרווון
פֿאַרטרייבן.

3

די גאַנצע נאַכט האָבן אין פֿאַרזי געפֿיבערט די לעצטע ווער־
טער, מיט וועלכע ראַסיטאַ האָט פֿאַרהאַקט די טיר. ער איז געלעגן

מיט אַפֿענע אויגן, מיט פֿאַרמאַכטע אויגן, און אַלץ איינס גאַר נישט געזען. ער האָט זיך געמאַטערט, געוואָלט עפעס זען, פֿאַרשטיין, אָנ-שטויסן זיך, וואָס האָט זי געקענט מיינען, די ראַסיטאַ, מיט אירע לעצטע ווערטער: „איר ווילט מיר באַצאָלן ווי אַ גראַבער גוי און איר וועל אַנך באַצאָלן ווי אַן אמתע ייִדישע טאַכטער“... וואָס האָט זי מיט דעם געמיינט? און וואָס קען זי אים אַלץ אַפֿטאַן? געלט? עגמת-נפשׁ? אַ בילבול מאַכן?

ער טראַכט, אַז די איינציקע צוויי זאַכן, וואָס זי קען אים אַפֿטאַן, זינגען: אַדער פֿאַרמסרן, אַז ער האָט זיך צו איר געטשעפעט און געמאַכט מיאוסע פֿאַרשלאָגן, אַדער צערייצן קעגן אים דעם „גריי-נעם“, הַלמאָי ער, פֿאַריו, האָט דער טאַכטער געסטראַשעט, אויב זי וועט זיך נישט אַפֿטשעפען פֿון דעם „גרינעם“, וועט ער אים פֿאַר-מסרן פֿאַר דער פֿאַליציי, אַז ער איז אַרײַן אין לאַנד אומלעגאַל... גענוג — טראַכט פֿאַריו — איינע פֿון די זאַכן...

— אַהאַ! זיי קענען קוילען אַז אַ מעסער...

און ווי מ'קען קוילען אַז אַ מעסער, הייבט־אָן פֿאַריו ערשט איצטער צו פֿאַרשטיין, איצט זעט ער, מיט אַלע חושים זעט ער עס איצט, שפירט און פֿילט.

אַט שפירט ער אַ ריח פֿון סמאַלעניש, ער קוקט זיך גוט אַרום און דערזעט אין פֿינצטערניש, ווי עס נעמט שפּאַרן רויך פֿון דער פּאַדלאָגע, הינטערן רויך באַזונדן זיך פֿונקען, נאָך די פֿונקען קור-מען פֿלעמעלעך, און אַט גיט זיך אַ ריס־אַרײַן אַ פֿינער, איינס און צוויי, און די פֿלאַמען כאַפֿן־אַרום אַלע פֿיר ווענט פֿון זיין צימער, ער גיט אַ שפרונג, וויל אַרויסלויפֿן, נאָר ס'איז צו שפעט, ער באַ-ווײַזט נאָר צוצולויפֿן צום פֿענצטער, דאָרט זעט ער, אַז דאָס גאַנצע הויז איז אין פֿלאַמען, עס ברענט און קיינער קומט נישט לעשן, בלויז איין מענטש שטייט קעגנאיבער, זי! ראַסיטאַ, מיטן שוואַרצן קאַפּ האָר ווי אַ פֿאַכער און טרויבן־אויגן, אַז זי דערזעט אים אַ פֿאַר-צוויפֿלטן, שרײַט זי צו אים אַרויף:

— אַט אזוי האָבן געטאָן די הײַנטיקע „גרינע“ מיט די יידן, וואָס האָבן געמסרט יידן!
 כאַסינטאַ, אַ באַגאַסענער מיט שווייס, האָט געעפֿנט די אויגן. דאָס פֿינצטערניש האָט אים אָפּגעקילט. ער האָט דערפֿילט נעבן זיך דעם ווייבס צעגאַסן לייב, איז אים גרינגער געוואָרן. ער האָט גע- פֿרוווט אַ ריר טאָן די האַנט, וואָס איז בײַ אים געווען ווי אָפּגע- ליימט, שווער. דאָך אַרונטערגעלייגט די האַנט אונטערן קאַפּ און געקוקט אַרויף צו, צום סופֿיט, וואָס האָט אַרויסגעבלאַנקט פֿון פֿינצ- טערניש. עס האָט אַרויסגעבלאַנקט די ווייסקייט פֿון פּאַפּיר. דאָס איז צו אים אָנגעקומען אַ מעלדונג פֿון געריכט, ער זאָל קומען דער- קלערן. זי, ראַסיטאַ, האָט אים אַנגעקלאַנגט, אָז ער האָט איר גע- וואַלט טאָן שלעכטס. דאָס האַלט זי וואַרט. זי האָט פֿריער געוואָרנט, טאַמער וועט ער זיך דערוועגן צו פֿאַרמסרן דעם „גרינעם“, אָז ער איז אַרײַן אומלעגאַל אין לאַנד, אזוי וועט זי אים אַינבלאַנגן פֿאַרן געריכט:

— אַן אויג פֿאַר אַן אויג!

אזוי לערנט די תורה, האָט זי געזאָגט. זי האַלט פֿון דער תורה, האָט זי געזאָגט, די ראַסיטאַ. זי האַלט פֿון דער אַלטער תורה און זי האַלט פֿון דער נייער תורה.

— אזאָ ייד ווי ער — האָט זי אים געוואָרנט — מעג מען טאָן, וואָס עס לאַזט זיך. אַפֿילו אָפּהאַקטן דעם קאַפּ!

דאָס האָבן די יידן זיך אויסגעלערנט אין דער מלחמה מיט די דײַטשן. אזוי ווי זיי האָבן זיך געשלאָגן מיט די נאַציס, אזוי האָבן זיי זיך געשלאָגן מיט די יידן, וואָס האָבן זיך זיי אַנטקעגנגעשטעלט. און וואָס איז דער ווונדער? אָז זיי האָבן זיך געהאַדעוועט אין וואַלד, ווי די חיות, זינען זיי אַליין פֿאַרחהיט געוואָרן. ער, כאַסינטאַ, איז זיכער, אָז נאָר חיות קענען אזוי האַנדלען. ווייל וואָס וויל ער, סוף- פּל-סוף? בסך-הכל וויל ער נישט מער ווי נאָר פֿאַרהיטן זיך טאַכ- טער — טאָר ער נישט? ער וויל, אָז זײַן אײַנציק שטיקל קינד זאָל חתונה האָבן מיט אַ לײַטישן מענטשן — טאָר ער נישט? ער האָט

פֿאַר איר אויסגעזוכט אַן אינושעניר, מיט וועמען ער בויט צוזאַמען אַ הויז. דער פערייראַ רעדט טאַקע צו פֿיל. ער וועט אָבער ליגן פֿיר און צוואַנציק שעה אין טאַג אויף די געבנידעס און היטן די פרנסה. אַ ווייב וועט ביי אים האָבן פֿון אַל דאָס גוטס. דערצו איז ער אויס-געבאָדן אין יחוס. געקניפט מיט שוועסטערקינדער פּראָפּעסאָרן, דאָק-טוירים און אַנדערע גרויסע לייט, פֿאַר וועלכע ס'איז גענוג, אַ מ'רופֿט אָן דעם נאָמען פערייראַ. זיי זיינען ספּרדישע יידן, וועלכע אַלע נעמען אָן פֿאַר אַרגענטינער „דע פּוראַ סעפּאַ“². נא, איז וואָס קומט אים דערפֿאַר, וואָס ער וויל נישט, כאַסינטאַ פּאַריז, זיין טאַכ-טער זאָל זיך אויסמישן מיט „גרינע“? דאַרף מען אים דערפֿאַר זוכן צו באַגראָבן? דאַרף דערפֿאַר אַזאַ ראַסיטאַ אים פֿאַרמסרן און אויף אים אויסטראַכטן די מיאוסטע מעשיות? מער פֿעלט אים נישט! ער, וואָס האַנדלט מיט די הויכע פֿענצטער, אַ טאַטע פֿון אַ דערוואַק-סענער טאַכטער, זאָל דאַרפֿן שטיין פֿאַרן געריכט, אַנגעקלאַגט פֿון אַ מידל... בלעטער וואַלטן אַזאַ מעשה אויפֿגעכאַפט ווי אַ סענסאַציע און זי צעשמירט, וויפֿל עס וואַלט זיך נאָר געלאָזט. און מסתמא וואַלטן זיך שוין געפֿונען אַזעלכע בלעטער, וועלכע וואַלטן אויסגע-פֿונען, אַז כאַסינטאַ איז גאָר נישט כאַסינטאַ, נאָר „כאַצקעלע“ און פּאַריז איז גאָר נישט פּאַריז, נאָר „פּאַריזנבערג“... און מער פֿעלט אים נישט, אַז מ'זאָל דערפֿון געווייר ווערן אין די הויכע פֿענצטער, וווּ ער שטעלט צו אַזוי פֿיל יאָרן פֿון פּאַשע ביז מונדירן, פֿון וואָס ער האָט אָפּגעשפּאַרט פֿאַרמעגן און בויט הניזער... איינס און צוויי קען אַזאַ מעשה אים אויסטאַן אַדם נאַקעט און עס זאָל זיך צערינגען דאָס, וואָס ער האָט אין אַזוי פֿיל יאָרן מיט מי און מאַטער צונויפֿ-געקליבן... דער דאָזיקער געדאַנק האָט אים ווי אַן עלעקטרישער שטראָם אַ ברי געטאַן און ער איז אויפֿגעשפרונגען אין בעט און שווער ייִדישעך אָפּגעזיפֿצט:

— אוי, וויי איז מיר!

² פֿון ריינסטן שטאַמבוים.

ס'ווייב האָט אין פֿינצטערניש מיט איין האַנט אַנגעטראָפֿן אויף
 כאַסינטאָס פנים און מיט דער צווייטער האַנט געזוכט דאָס עלעק-
 טרישע קנעפל. אונטערן אַבאָזשורל האָט זיך אַן עפֿן געטאָן געל
 ליכט. אויף כאַסינטאָס בלייבן פנים האַבן זיך צעגאַסן געלע פֿלעקן.
 דערווענדיק דאָס דאָזיקע פנים, האָט זי זיך פֿאַר אים דערשראַקן
 אין דער ליכטיקייט מערער ווי פֿאַר זיין קרעכץ אין דעם פֿינצטער-
 ניש, און געבנדיק זיך האַסטיק אַ קניפּ אין באַק אויסגעשרייען:

— אוי, וויי איז מיר!

זי האָט אים גענומען טרייסלען, מינטערן און רופֿן:

— כאַצקל! כאַצקעלע!!

און, אַנכאַפּנדיק זיך מיט ביידע הענט פֿאַרן קאַפּ, ריזסנדיק די
 צעפּלאַשעטע האָר, זיך אַרומגעקוקט פֿאַרלירן און זיך צעשרייען:

— אַ דאַקטער! אוי, וויי איז מיר! מענטשן! כאַצקעלע!!

פֿון די געשרייען זינען אַנגעלאָפֿן טריט. און באַלד קלעפּעלעך
 אין דער טיר. און אַ צעשראַקן קול:

— סעניאַראַ! קע פּאַסאַ?

כאַסעפֿינאַ איז אַראָפּגעלאָפֿן פֿון בעט, געגעבן אַ שליס-אויף די
 טיר און געוויזן דער דינסט, וואָס איז געקומען צו לויפֿן אין איין
 העמד:

— על סעניאַר... על סעניאַר...

די דינסט איז צוגעלאָפֿן צום בעט, האָט אַ טרייסל געטאָן דעם
 באַלעבאַס, ווי אַ שיכור וואָס וויל זיך נישט אויפֿכאַפּן, און דער-
 לאַנגט עטלעכע פעטשלעך איבער די באַקן.

כאַסינטאַ האָט טיף אַפּגעאַטעמט און געעפֿנט די אויגן, זיך
 אַרומגעקוקט און אַרויסגעשעפטשעט:

— וואָ...ס...ער...

ער האָט זיך געלאָזט אויפֿהייבן דעם קאַפּ צוזאַמען מיט דעם
 קישן און, דערשפּירנדיק דאָס גלאַז וואַסער, גענומען זשלאַקען ווי
 אַ דאַרשטיקער. געשפּירט, ווי מיט יעדן שלונג שלינגט ער אַראָפּ
 און עס זינקט אַראָפּ דאָס טרוקעניש, וואָס האָט אים געוואָרגן און

פֿאַרצוימט דעם אָטעם. דערנאָך האָט ער מיט ברייט צעעפֿנטע אויגן אַנגעקוקט ביידע פֿרויען, די יונגע, פֿרעמדע שיקסע, וואָס איז גע-
ווען איבער אים אַינגעבויגן מיט זאָרג, און ס'ווייב מיטן צעפֿלאַ-
שעטן קאַפּ בלאַנדגרויע האָר און פֿאַרבלייטע קנייטשן אונטער די
אויגן, ביידע אין נאַכטהעמדער, און גענומען מיט אַ האַנט אַרומווישן
דעם שטערן, די ברעמען, די באַקן, די אויגן, ווי ער וואַלט פֿון זיי
אַראָפּגעוואַשן דעם קאַשמאַר.

— מוטשאַס גראַסיאַס, אַנכעלאַ! — האָט ער געדאַנקט דער
דינסט און פֿאַרענדיקט ווענדנדיק זיך צום ווייב — איך פֿיל זיך
שוין גוט.

די דינסט האָט געוונטשן אַ בעסערונג און אַוועק. און ס'ווייב
האַט אַרויפֿגעצויגן אויף זיך אַ שלאַפֿראַק, אַוועק אין קיך מאַכן אַ
גלעזל טיי, אַרויס לאַזנדיק די טיר פֿון שלאַפֿצימער אָפֿן. אין קאַ-
רידאַר, זוכנדיק דאָס קנעפל פֿון עלעקטרישן ליכט, האָט זי באַ-
מערקט ווי פֿון דער טאַכטערס צימער, פֿון אונטער דער טיר, זיפט
זיך דורך ליכטיקייט. איז זי צוגעגאַנגען און ליכט אַנגעקלאַפֿט.
נאָר קיין אַפּרוף איז נישט געקומען. האָט זי נאָך אַ מאָל אַנגע-
קלאַפֿט. קיין אַפּרוף איז אַלץ נישט געקומען. האָט זי צוגעלייגט אַן
אויער, זיך צוגעהערט, נאָר אַז ס'איז אַלץ שטיל געווען. האָט זי
אַנגעקלאַפֿט העכער, שוין אומרויק. און אַז קיין ענטפֿער איז אַלץ
נישט געקומען — געפרוּווט די קלאַמקע. די טיר, נישט פֿאַרשלאַסן,
האַט זיך געעפֿנט.

דער שטייענדיקער לאַמפּ ביים פֿאַרטעפיאַן האָט געברענט. די
סאָפֿע איז נישט געווען אויפֿגעבעט.

זי איז האַסטיק אַרײַן און געגעבן אַ פּראַל־אויף די קליידער-
שאַפֿע. און זי איז געווען אַ האַלב אויסגעליידיקטע. אַרומקונדיק
זיך, האָט זי באַמערקט, אַז אויך די פּאַליצעס ביכער זײַנען געווען
האַלב אויסגעליידיקט. בײַ דער פּיאַנע האָט געפֿעלט די קליאַטקע
מיטן קאַנאַריקל. איז פֿאַר איר שוין געווען קלאַר:

—אַנטלאָגן!

און נאך עפעס איז איר דורכגעפֿלויגן אין קאָפּ:
— בכיוון געלאָזט דאָס ליכט ברענען... מ'זאָל מיינען, זי איז
דאָ... אַז זי ליענט דאָס אַזוי שפעט... מ'זאָל זי אַזוי שנעל נישט
נעמען זוכן...

זי איז געבליבן שטיין ווי אַן אָפּגענומענע. פֿאַרבליפֿט. און וואָס
מערער זי האָט געקוקט, אַלץ ווייניקער פֿאַרשטענדלעך איז איר גע-
וואָרן, וואָס איז פֿאַרגעקומען. נאָר פּלוצלינג האָט עפעס אין איר
זיך אָפּגעריסן און זי האָט אויסגעשריען קוויטשיק:
— כאַצ-קל-ל-ל-ל!!!

די ערשטע איז אָנגעלאָפֿן די שיקסע און נאָך איר פֿאַרזי. זיי
האַבן זי אָנגעקוקט און אַרומגעקוקט דאָס גאַנצע צימער. און אַז זיי
האַבן גאָר נישט געפֿונען, האָט כאַסעפֿינאַ צעשפּרייט די הענט, ווי
אַן עוף וואָס פֿאַכעט מיט די לעצטע כוחות נאָכן שעכטן, און אויס-
דרייענדיק זיך גענומען זיך וואַקלען, בייגן, פֿאַלן. דער מאַן און די
שיקסע האָבן זי אונטערגעכאַפט און אַוועקגעזעצט אויף דער סאַפֿע.
— סעניאַר! — האָט די שיקסע געפֿרעגט — איר ווילט, איך
זאָל רופֿן אַ דאַקטער?

פֿאַרזי האָט זיך געוואָרגן מיט דער לופֿט, מיטן קאַפּ געוויזן אויף
„ניין“ און מיט דער האַנט געלאָזט דער שיקסע וויסן, אַז זי קען
גיין און זיי לאָזן אַליין.

— אַ נאַכט! — האָט די שיקסע ווי צו זיך גערעדט — מ'קען
פֿון די געדאַנקען אַראָפּ...

מאָן-און-יוני האָבן זיך איבערגעקוקט. אַ לאַסט פֿון רחמנות
האָט אויף זיי זיך אַרױפֿגעלייגט און אומברחמנותדיק געדריקט. זיי
האַבן געזוכט מיט די אויגן איבערן צימער, איבער די ווענט, איבער
די מעבל, איבערן טישל. עפעס געזוכט, כאַטש נישט געוויסט וואָס.
נאָר מיט אַ מאָל האָט פֿאַרזי זיך אַ ריס געטאַן פֿון אַרט און צוגע-
גאַנגען צום פֿאַרטעפיאַן. אויפֿן נאַטן-געשטעל איז אָנשטאַט מוזיק
געלעגן אַ וחס בלאַט מיט אַ בלינפֿעדער פֿאַרשריבן.
— אַ ברייז!

— פֿון וועמען?

— פֿון איר, דער...

פֿאַרזי האָט דערשטיקט דאָס זידלואַרט, וואָס איז שוין געלעגן
אויף די ליפּן, און אָנגעהויבן ליענען:

איך ווייס ניט, ווי איך זאָל צו אייך שרײַבן. „טייערע טאָ-
טע-מאַמע“? מעג מען אַזוי שרײַבן צו עלטערן, אַז מען אַנט-
לויפֿט פֿון שטוב? איך ווייס אָבער, אַז איר האָט מיך ליב. איר
וואַלט מיך געוואַלט זען אַ גליקלעכע. נאָר איר וויסט נישט,
אַז וואָס פֿאַר אייך מיינט גליק קען פֿאַר מיר מיינען אומגליק,
איך ווייס דאָס. און מײַנע 22 יאָר גיבן מיר אַ רעכט איינצור-
אַרדענען מיין לעבן ווי איך וויל, נישט ווי איר. דערפֿאַר אַנט-
לויף איך פֿון שטוב. איר קענט מיר גאָר נישט טאָן. איר קענט
מיך ניט צווינגען מיט בייזן, איך זאָל בײַ אייך בלייבן. בין
איך בעסער אַליין אָוועק, איידער איר זאָלט מיך אַרויסוואַרפֿן.
מיר געפֿעלט דער „גרינער“, ווי דו, פֿאַפּאַ, רופֿסט אים. ער גע-
פֿעלט מיר מער ווי דיין אינזשעניר, דער נודניק. איך דאַרף
נישט קיין קאַלטע הייזער. איך דאַרף וואַרעמע מענטשן. און
דאָס איז מיין „גרינער“, אַזאַ איז מיין חבֿרטע ראַסיטאַ, וועלכע
דו האַסט נעכטן אַרויסגעוואַרפֿן פֿון געשעפֿט. אַזאַ איז איר טאָ-
טע, וועלכער קען דיך נאָך פֿון דעמאָלט, ווען דו האַסט געהייסן
„כאַצקעלע פֿאַריזונבערג“ און ניט „כאַסינטאַ פֿאַריז“. אַזעלכע
זײַנען די איינפֿאַכע מענטשן פֿון דער ייִדישער געזעלשאַפֿט. איך
בין גליקלעך, וואָס איך האָב זיך מיט זיי באַקענט. איך בין
גליקלעך, וואָס דו, פֿאַפּאַ, האַסט געקויפֿט די שטוב פֿונקט קעגנ-
איבער דעם ייִדישן פֿאַראַיין און אַזוי אַרום מיט זיי זיך באַ-
קענט. איך טעם זיך נישט, ווי דו, פֿאַפּאַ, וואָס די מענטשן
ריידן ייִדיש און זינגען אויף העברעיִש און אויף ייִדיש. מיר ווערט
געפֿעלט דאָס. איך האָב אין דעם דערפֿילט שיינקייט. מיר ווערט
דערפֿון וואַרעם. איך האָב זיך אַרומגעזען, ווי קאַלט און אומע-
טיק עס איז מיר געווען בײַ אייך. אייער געלט וואַרעמט מיך

נישט. פֿון אייערע הייזער דארף איך מער נישט ווי איין צימער. און אויף איין צימער וועל איך פֿארדינען שפּילנדיק. היינט אָז מען וויל נאָר אַרבעטן, פֿאַרדינט מען. און מיר שטייט־אַן צו אַרבעטן. איך פֿיל, אָז אַרבעטנדיק וועל איך זיך פֿילן אַ גליק־לעכע. דעריבער גיי איך אַוועק פֿון אייך. כּיבין אויף אייך נישט אין כּעס. פֿאַרקערט: איך דאַנק אייך פֿאַר דאַס אַלץ, וואָס איר האָט פֿאַר מיר געטאָן, זוכנדיק מיין גליק. אַז, מאַמאַ טייערע! איך באַדויער אַזוי, וואָס איך דאַרף דיר וויי טאָן! דו מחסט אָבער פֿאַלגן דעם פּאַפּאָ. איך וועל קומען צו אייך, איך וועל קור מען. וועט איר נאָר מיך קענען פֿאַרשטיין, אַזוי וועלן מיר ווידער קענען זיין גליקלעך. איך וויל דאַס. איך וויל דאַס, ווי איך וויל מיטן גאַנצן האַרצן אייך זען געזונטע און גליקלעכע.

אייער

רעבעקאַ - רבקהלע

מאָן און ווייב האָבן געקנייטשט מיט די שטערנס און געהויבן מיט די אַקסלען.

— און דו וואַלטסט געגלייבט — האָט כאַסינטאַ געפֿרעגט פֿאַר־חידושט — אַז אונדזער בעקעלע זאָל אַזוי קענען שרייבן? ווען האָט זי זיך דאַס אויסגעלערנט? און דו האָסט געהערט אַ ריידן צו טאַטע־מאַמע? און דו האָסט געהערט אַן אונטערשרייבן זיך? מיצקע דערי־נען האָט צו "רעבעקאַ" זיך צוגעשאַרט אַ "רבקהלע"! רעבעקאַ טויג איר נישט, נאָר רב־קה־לע... בנ אונדז, מיט דער "קאַלעפֿאַקסיאַן" אין אַלע צימערן, איז איר "קאַלט"... דער אינזשעניר איז בנ איר... וואָס איז ער בנ איר? אַ "גודניק" איז ער בנ איר... דערפֿאַר אָבער איז דער "גרינער" בנ איר פֿון די... ווי רופֿט זי זיי אָן? די... "וואַ־רעמע מענטשן"... נה, איז וואָס זשע זאַסטו צו דעם, שאַשע?

— שאַשע! שאַשע!! — ס'ווייב האָט איבערגעקרימט מיט פּעס — מיט אַ מאָל בין איך בנ אים געוואָרן אויס "כאַסעפֿינאַ" און

ווי דער געוואָרן „שאַשע“... ווי האָט געזאָגט בני אונדז דער רוס?
 „יאַק בידאַ טאַ דאַ זשידאַ“³...

ער האָט איר געוואַלט אַינריידן, איבערשלאָגן, נאָר זי האָט
 נישט געלאָזט, און פֿאַרגעזעצט:

— דאַ האָסטו דיר, גרויסער פּריץ מיינער! דאַס האָסטו אויס-
 געפֿירט! — זי האָט אים געוויזן אַ פֿינג — טאַמער האָסטו געהאַט
 אַן איינציק שטיקל קינד, האָסטו עס אויך פֿאַריאַגט! אַלעמען פֿאַר-
 יאַגט. וואָס? פֿאַר וואָס? וויל דו האָסט זיך אַרײַנגענומען אַ משוגעת
 אין קאַפּ אַרײַן; ווערן אַ גוי! וואָס אַ מענטשן איז אַינגעפֿאַלן?!
 „כאַצקל“ האָט אים נישט געטויגט; „כאַסינטאַ“ איז אים בעסער...
 „פֿאַריזנבערג“ האָט אים נישט געטויגט; „פֿאַריז“ איז אים בעסער...
 וואָס? ווען? פֿאַר וועמען?

זי איז אויפֿגעשטאַנען און האָט אַ טופּע געטאַן מיט דעם פֿוס
 מיטן גאַנצן כּוח, אַז די ווענט פֿון צימער האָבן זיך צעצייטערט, און
 צעוויינענדיק זיך מיט אַ מאַנסבילשן קול, איז זי אַרויס מיט אַ גע-
 שריי:

— וואָס האָסטו געהאַט צו מיינע יאַרן, דו שוסטעריונג? ס'איז
 מיר בעסער געווען, ווען דו ביסט געווען אַ פּראַסטער זאַגאַטאָר-
 שטיק⁴. געווען מיט אַלעמען גלייך. געווען צווישן אייגענע. אָבער
 איצטער? דאַ גיי נישט, דאַ שטיי נישט... טאַמער האָב איך אים גע-
 זאַגט „כאַסינטע“, האָב איך אים געקוילעט די קאַפּאַטע... „כאַסינ-
 טאַ, וויפֿל מאַל וועל איך דיר זאַגן, אַז מ'זאַגט נישט כאַסינטע, נאָר
 כאַסינטאַ“... ווען ער קען די מאַטקע באַסקע⁵ אַרײַנברענגען אין
 שטוב אַרײַן, וואַלט ער עס געטאַן. פֿאַרטריבן אַלע פֿריינד... פֿאַר-
 טריבן די יידן... איז נאָ דו, בהמא, וואָס דו ביסט! געלאָפֿן אין
 שטאַט אַרײַן? געקויפֿט אַ שטוב? איז זי פּונקט קעגנאיבער אַ ייִדי-
 שער געזעלשאַפֿט! אַרײַנגענומען אַן עמפּלעאַדע אין געשעפֿט אַרײַן?

³ ווען (ס'קומט) אַ צרה, (קומט מען) צום יידן. — ⁴ צושניידער פון שיק.
 — ⁵ בעטשקע (געטלעכע מאַמע).

איז זי פונקט די טאכטער פֿון אַ לאַנדסמאַן, וואָס האָט זיך געקענט פֿאַר אַ שוסטעריונג! איז די טאכטער אַרויס אין גאַס? האָט זיך צו איר גלייך צוגעשאַרט אַ גאַלע גאַרנישט, אַ „גרינער“, וועלכער לערנט זיך איצט אַ פֿאַך... אָט אַ דאָס האָסטו אויפֿגעטאַן, דו, אַל-טער אידיאַמ, פֿאַר דען אַנטלויפֿן פֿון יידן!... טפֿו, זאַלסטו מיר ווערן, דו, הונט איינער, וואָס נאַר שמדן זיך פֿעלט דיר, אַז פֿינצ-טער און ביטער זאַל דיר זען, ווי מיר איז פֿינצטער און ביטער! זי האָט אויסגעשפּיגן מיט אַ פֿולן מויל און מיט אַלע כוחות אַרויס פֿון צימער. איבערלאָזנדיק דעם מאַן אַ פּריטשמעליעטן.

4

גלייך אין דער פֿרי, נאָך איידער כאַסינטאַ האָט באַשלאָסן, וואָס ער זאַל אָנהייבן טאָן, איז געקומען „דער גרינער“. פֿאַריז, אַז ער האָט אים דערזען בני דער טיר, האָט פֿאַרלוירן דאָס גלייכגעוויכט. נישט געווען זיכער, צי ער דאַרף מיט אים ריידן אָדער אין גאַנצן זיך נישט אומקוקן אויף אים. ער איז געבליבן שטיין אין מיטן קאַרידאָר און פֿון דאַרטן אויסגערופֿן מיט אומ-צוטרוי:

— וואָס איז?

דוד, אַ שלאַנק, דאַר בחורל מיט אַ בלאַסן פנים און בלאַנדע האָר, אַן אומעטיקער, מיט דער הוט אין האַנט, האָט אָפּגעוואַרט אַ ביסל, ווי אויף אָפּצורוען זיך, און זיך אָפּגערופֿן:

— גוט-מאַרגן!

פֿאַריז האָט נישט געענטפֿערט אויף דער באַגריסונג, אַלץ גע-בליבן אין מיטן קאַרידאָר און צוגעאַיילט אומגעדולדיק דעם שמו-עס ווי ער וואַלט אים געוואַלט אויסמיינדן:

— איז וואָס ווילט איר? אַ סוף, אַן עק!

— איך וואַלט...

פֿאַריז האָט נישט געלאָזט צו זיך ריידן, ווי ער וואַלט קיין

צינט נישט געהאַט:

— אַ סוף, אַן עק! רעדט שנעלער! וואָס האָט איר מיר צו זאָגן?
 ס'ווייב איז אַנגעקומען און שטיין געבליבן נעבן מאַן. אַז זי
 האָט געהערט די לעצטע ווערטער, ווי דער מאַן האָט זיך געכעסט,
 זיך געבריקעט מיט די רייד און געקוקט אויפֿן בחור ווי אויף אַן
 עלנטן, וואָס קלאַפט־אָן אין אַ פֿרעמדער טיר, האָט זי אָפּגעוואַרט,
 וואָס וועט ער ענטפֿערן. נאָר דער בחור האָט זיך נישט געאַזילט
 צו ריידן, אָפּגעוואַרט. ווי ער וואַלט איבערגעטראַכט, וואָס צו זאָגן,
 און דער עיקר ווי אַנצוהייבן. ווי געזוכט ווערטער. אַדער גאָר זיך
 געמיט אַנצוהאַלטן נישט צו ריידן אַזוי, ווי עס וואַלט נישט גע-
 טויגט. אָבער אַז פֿאַרזי האָט געמאַכט אַ באַוועגונג, ווי אויף אַוועק־
 צוגיין, איז דוד אַרויסגעקומען ווי מיט אַ געבעט:

— אַזוי קען מען נישט ריידן... ביי דער טיר... אויף איין פֿוס...

— איז וואָס ווילט איר?

— אַז איר ווילט, סעניאָר, וועל איך אַרנינגיין...

— גענוג! — האָט פֿאַרזי איבערגעהאַקט — נאָך ביי מיר אין

שטוב מיט אַזאַ איינעם...? — ער האָט אין זיך דערשטיקט די לעצ-
 טע ווערטער. געזאָגט פֿון צאָרן. זיין פנים איז פֿאַרגאַסן געוואָרן
 מיט בלויקייט.

דאָ האָט זיך ס'ווייב אַרנינגעמישט:

— וואָס איז דאָ די מאַליער⁶? וואָס אַרט דיר, כאַסינטאַ? ביי

דיר אין שטוב האַסטו מורא?

— נישט קיין מורא! — האָט דער מאַן זיך געוואָנדן צום ווייב

מיט זיין צעקאַכעניש — פֿאַר וועמען מורא? איך פֿאַר אַ גרינעם?
 ווער איז ער און ווער בין איך? וואָס האָב איך מיט אים צו ריידן?
 בעטן זיך אפֿשר ביי אים? צו די פֿיס פֿאַלן, ער זאָל זיך אָפּשעפען
 פֿון אונדזער טאַכטער? וואָס? אַז איך ווייס נישט, וואָס דו ווילסט
 פֿון מיר?

⁶ אומגליק (פון פראַנצויזיש: Malheur).

ס'ווייב האָט אוועקגעפֿירט דעם מאָן אין אַ זינט, אַז דער בחור
זאָל זיי נישט זען, און גענומען שטיל אַננטענהן:

— זיי נישט אַינגעשפּאַרט, כאַצקל! זיי דו דער קלוגער! פֿאַר-
קערט, רייך מיט אים! וועסטו זיך עפעס דערוויסן, וווּ זי געפֿינט
זיך, אונדזער אומגליק... מיט גוטן... נאָר מיט גוטן... נאָך דעם, אַז
דו וועסטו זיך אַלץ דערוויסן, וועסטו קענען זיין שלעכט... נו, ווי
איז בעסער? נישט ווי איך זאָג דיר? פֿאַלג מיר און זיי נישט קיין
נאָר!

פֿאַריז איז צוגעגאַנגען צו דער טיר, אַנגעקוקט דעם בחור, וואָס
האָט אין זינע אויגן אויסגעזען ווי אַ יינגל, האָט געדרייט צו זיך
מיטן קאַפּ, ווי ער וואָלט נישט געקענט בני זיך פּוועלן, און געטריבן
פֿון זיך די געדאַנקען, וואָס האָבן אים נישט אַפּגעלאָזט, שטיל אַפּ-
געקרעכצט און גענומען צמאַקען, נאָך אַלץ דרייענדיק מיטן קאַפּ:

— הייסט עס... ווילט איר... ריידן...

— יאָ.

— נו...

— זאָל איך אַרנינגיין?

— נאָ! — איז פֿאַריז ווידער געווען אַנטשלאָסן — דאָס נישט!

אין שטוב נישט! וווּ איר ווילט, נאָר נישט אין שטוב. קען זיין אין
קאַפּע...

דוד האָט געצווייפֿלט, גערעדט געמיטלעך, ווי עס וואָלט קיין
שום אויסטערלישע זאָך נישט פֿאַסירט:

— אין קאַפּע? אַ טומל...

— איז וווּ?

— איר ווייסט וואָס? בעסער אַרנינגיין דאָ קעגנאיבער.

— אין שולע?

— אין שול.

— זינען דאָך דאָ די קינדער!

— איז וואָס?

— אַ טומל...

— אַ טומל פֿון קינדער אין אַ שול איז נישט קיין טומל...
 און ער האָט צוגעגעבן, דוד:
 — אויסער די קלאַסן זינגען דאָרטן דאָ אַנדערע צימערן, פֿאַר
 דערוואַקסענע, און מירן קענען רויק אַרומריידן.
 — זאָל זיין! — האָט פֿאַריז אַזינגעשטימט, שוין נישט קיין
 אויפֿגערעגטער, געלאַסענער, און אַפֿילו העפֿלעך געהייסן אונטער-
 וואַרטן — אַ וויילע!
 געבליבן אַליין, זינגען דודן אַרײַן אין קאַפּ די לעצטע ווער-
 טער, „זאָל זיין“, און ער האָט זיך דערמאָנט אַ ליד, וואָס הייבט זיך
 אָן מיט די זעלביקע ווערטער:

„זאָל זײַן, אַז אײַך בױ אין דער לופֿט מײַנע שלעסער“...

ער האָט נאָכגעקוקט די פֿאַרבייגייענדיקע מענטשן און גע-
 טראַכט וועגן אַ סך זאַכן פֿאַר אַ מאָל, נאָר צום ווייניקסטן געוואָלט
 טראַכטן וועגן רבֿקהלעס טאַטן, צו מאָל נישט וועגן דעם, ווי ער
 וועט מיט אים אָנהייבן ריידן. דערפֿאַר טאַקע האָט ער זיך פֿאַר-
 זונגען מיט די ווערטער, ווי ער וואָלט זיך מיט זיי פֿאַרטריבן די
 טרויעריקע געדאַנקען:

„זאָל זײַן, אַז אײַך בױ אין דער לופֿט מײַנע שלעסער“...

געזונגען און איבערגעזונגען, ביז פֿאַריז איז געקומען. דאָס
 ווייב איז אים נאָכגעגאַנגען ביז צו דער טיר, מיט דער האַנט צו-
 געקלאַפֿט איבער דער פֿלייצע, ווי אַ קינד וואָס וויל נישט אַזינג-
 שלאָפֿן, און שטיל אין אים אַרײַנגערעדט:

— געדענק, וואָס דו האַסט צו טאָן. געדענק ס'איז אונדזער
 איינציק שטיקל קינד...

דוד האָט געהערט די ווערטער, נאָר זיך געמאַכט נישט הערן-
 דיק. געוואַרט, פֿאַריז זאָל גיין דער ערשטער און פֿירן. פֿאַריז האָט
 אָבער נישט געפֿירט. ער האָט געוואַרט. און צו ענדע געפֿרעגט:

— איז ווו גייען מיר?

— קעגנאיבער.

ס'ערשטע מאל, אז כאַסינטאָ פאַרזי איז אַריבער די גאַס פֿון זיין וווינונג צום הויז פֿון דער געזעלשאַפֿט, ווו ס'איז געווען די ייִדישע שול. זינט ער איז געקומען פֿון דער פּראָווינג און זיך באַזעצט אין דעם הויז, וואָס ער האָט איינגעקויפֿט אויף דער שטילער גאַס, איז אַלץ געוואָרן אַזוי אַנדערש, אַזוי אויסטערליש אַנדערש, אַז ער דערקענט זי נישט, די גאַס. נאָך קיין דריי חדשים נישט, אָבער די ענדערונג איז געווען ווי פֿאַר יאָרן. ווען ער האָט איינגעקויפֿט די שטוב, איז די גאַס געווען אַזאַ שטילע, אַז אַפֿילו פּריוואַטע אויטאָמאָבילן זינען זעלטן דורכגעפֿאַרן. טייל מאל פֿלעגט זיין אויטאָ זיין דער איינציקער אויף דער גאַס און אַלע האָבן אים אָנגעקוקט. דערפֿאַר איז אים די גאַס אַזוי געפֿעלן. פּונקט ווי ס'איז געפֿעלן, וואָס זיין שטוב איז דער איינציקער „פּטיט האַטעל“ אויף דער קוואַדראַט. נאָר אין די פֿאַר חדשים איז אויף דער גאַס פֿאַר געקומען אַזאַ איבערקערעניש, ווי אין זיין שטוביקן לעבן. דאָס זינען געווען די חדשים פֿון וואַקאַציעס, ווען ער איז אַריין אין הויז. אים, כאַסינטאָ פאַרזי, איז גאָר נישט איינגעפֿאַלן, אַז אַ ייִדישע שול און אַ ייִדישע געזעלשאַפֿט זאל נאָך די וואַקאַציעס מאַכן אַזאַ איבערקערעניש אויף דער גאַס. אין זיין שטאָט, אויף דער פּראָווינג, איז דער ייִדישער פֿאַראַיין געווען איינע פֿון די שטילסטע ערטער. קיין ייִדישע שול איז נישט געווען. איז זי געבוירן געוואָרן, האָט זי געהאַט אַ קורץ לעבן. ער, למשל, האָט דען אַ מאל געקלערט פֿון שיקן זיין טעכטערל אין דער „עסקוועלאַ רוסאַ“? נישט ער האָט געקלערט און נישט די יידן איז אַפֿילו איינגעפֿאַלן צו קומען צו אים אין שטוב אַריין, אים אָנביטן אַזוינס. פּונקט ווי מען האָט געוויסט, אַז ער איז נישט קיין קאַנדידאַט פֿאַר דער שול צום דאַוונען און מען האָט אים קיין מאל נישט אָנגעבאַטן. זיי האָבן גוט געוויסט, די יידן, אַז ער געהערט שוין צו די אַנדערע מוטנטן. טאַמער זינען ייִדישע דאַמעס געקומען צו אים זיך בעטן מיט בילעטן פֿאַר אַ בע-

נעפֿיט, האָט ער זיך אַנטשולדיקט. און טאַמער האָבן די ייִדישע דאַמעס אים געלאָזט אַנצוהערן, אַז מסתמא איז אים אַ שאַד געלט, האָט ער זיך דערפֿילט באַליידיקט און האָט גלייך אַריינגעבראַכט קבלות פֿון גויישע בענעפֿיטן, פֿון גויישע אַנשטאַלטן, און ווי אַ זי-גער געפאַטשט מיט די פֿינף פֿינגער אויף די פּאַפֿירלעך:

— אַט אַ דאָס דאַרפֿן מיר האָבן: אַרגענטינער! אַט אַ דאָס דאַרפֿן מיר זיין: אַרגענטינער! אַ סוף, אַן עק זאָל נעמען צו אונדזערע צרות! און אַז מ'האַט אים קעגנערעדט, האָט ער געענטפֿערט:

— כ'האָב נישט פֿאַר וואָס צו מאַכן מײַן קינד אומגליקלעך אויפֿן גאַנצן לעבן, באַשר איך בין געבוירן געוואָרן בני אַ יידן אין שטוב און מײַן טאַטע האָט מיך אָפּגעמלט...

דערפֿאַר איז נאָך גרעסער געווען זײַן איבערראַשונג אין דער גרויסשטאַט, ווען ער האָט נאָך עטלעכע חדשים וווינען אויף דער שטילינקער גאַס דערזען, ווי עס קומען אַזוי פֿיל קינדער אין דער ייִדישער שול, און זיי קומען אַזעלכע אויסגעפּוצטע, אויסגעוואַשענע, אויסגעצוואַגענע, אַלע מיט בלאַנקווייסע פֿאַרטעכער, און אַזוי פֿיל לערערס, אַלע ציכטיקע, מיט בלאַנקווייסע פֿאַרטעכער, באַגעגענען די קינדער צו זייער אַנקומען אין שול, און אַזעלכע גרויסע אויטאָ-בוסן פֿאַרפֿאַרן צו דער טיר פֿון דער שול. און צו דעם קומען נאָך אין אַוונט אין דער געזעלשאַפֿט יונגע מענטשן, און עלטערע מענ-טשן קומען. און מ'הערט הויכע רייד. און מ'הערט אַפּקלינגען פֿריי-לעך געזאַנג, דאָס אַלץ איז פֿאַר אים אַזוי אויסטערליש אויסגעקור-מען, אַזוי מאַדנע.

— קעגנאיבער!

דודס שטים האָט געקלונגען אין זײַנע אויערן זיכער און שטאַרק. האָט ער אָפּגעענטפֿערט אַ ביסל פֿאַרלוירן...

— זאָל זײַן קעגנאיבער...

אַז ער איז אַריבערגעטראָטן דאָס העכסטע טרעפל פֿון אַרייַן-גאַנג, האָט ער נישט געקענט אויסבאַהאַלטן זײַן אַנטציקונג:

— פֿון דרויסן זעט עס גאָר נישט אויס אַזוי גרויס און אַזוי שייך... .

דוד האָט זיך נישט אָפּגערופֿן, געלאָזט אליין זען, אליין הערן, אליין פֿאַרשטיין.

פֿון אַ קלאַס האָט זיך אַרויסגעהערט אַ קאַלעקטיוו ליענען. פֿון צווייטן קלאַס — געזאַנג. דאָס זינגען האָט פֿאַרזי נישט אויפֿגע- כאַפט, אָבער דאָס ליענען — יאָ. עס האָבן צו אים גערעדט איינ- פֿאַכע ווערטער:

„און יידן ריידן ייִדיש,

ווייל ייִדיש איז דאָך שייך —

איז גרינג אַ צווייטן יידן

פֿאַרשטיין ווי זיך אליין“.

דוד האָט געזען, ווי פֿאַרזי לייגט-צו אָן אויער צו די ווערטער, ווי ער איז געבליבן שטיין נייגעריק, האָט ער אים נישט איבערגע- שלאָגן. ערשט ווען דאָס דעקלאַמירן איז געווען פֿאַרענדיקט, האָט ער זיך אָפּגערופֿן:

— מיינט איר נישט אַזוי, סעניאָר פֿאַרזי?

— האָ, וואָס?

— אַז „יידן ריידן ייִדיש, ווייל ייִדיש איז דאָך שייך, איז גרינג

אַ צווייטן יידן פֿאַרשטיין ווי זיך אליין“?

פֿאַרזי האָט אויפֿגעהויבן דעם האַלדז, ווי ער וואָלט געטראָגן אַ צו הויבן קאלנער, און דערמאָנט, ווי אויף אָפּצווענדן דעם גע- דאַנק:

— מיר דאַרפֿן דאָך עפעס ריידן...

אין הויף, אין אַ ווייטן צימער, איז עמעץ געזעסן ביי אַ שרניב- טיש. פֿאַרזי האָט אים גלייך דערקענט און אינסטינקטיוו זיך גע- געבן אַ צי אויף צוריק, ווי ער וואָלט געוואָלט אַוועקגיין. נאָר דער מיטליאַריקער מאַן מיט די שוואַרצגראַבע וואַנצעס האָט זיך גע- געבן אַ הייב-אויף און מיט אַ מאַך פֿון דער האַנט אַנגעוויזן צו בלייבן:

— פֿאַר מיר דאַרפֿסטו זיך נישט באַהאַלטן, כאַצקעלע! מילא, ער, אַ גרינער, וויסט נישט. אָבער מיר קענען זיך דאָך נאָך פֿון אַל-טע צייטן, ווען...
 ער איז צוגעגאַנגען צו פֿאַריון, אים אָנגענומען פֿאַרן אַרעם און צוגעפֿירט צו אַ בענקל:
 — זיך!

און אַוועקצונדיק זיך נעבן שרעכטיש, קעגנאיבער, צוגעגעבן:
 — מיר קאָכן זיך דאָך אַלע דריי אין איין טעפל...
 און נאָך אַ וועלע שטילשווינגן צוגעגעבן:
 — מײַן רייזל האָט מיר אַלץ דערציילט. דײַן רבֿקהלע איז די נאַכט געשלאָפֿן מיט מײַן רייזל.

פֿאַריו האָט אויסגעגלאַצט אַ פֿאַר אויגן. נישט געגלייבט, אָן ער וועט געווויר ווערן אַלצדינג אַזוי שנעל. איינס און צוויי, און ער וויסט שוין, וווּ זײַן רעבעקאַ איז אַנטלאָפֿן. נאָך נישט אַזוי שלעכט, אויב זי האָט גענעכטיקט בײַם לאַנדסמאַן! פֿאַרט אַ באַלעבאַטישע שטוב. אַן אַרעמע שטוב, אָבער אַן אַרנטלעכע. אײַ, ראָסיטאַ? דאָס, וואָס זי איז מסתמא געשלאָפֿן מיט ראָסיטאַן אין איין בעט, איז שוין נישט אַזאַ מעלה... גיי, ווייס, וווּ מ'קען זיך עס אַלץ פֿאַרטשעפֿען... זײַן טאַכטער, וואָס האָט אַן אייגן לוקסוס-צימער, אין אַן אייגענעם הויז, מיט אַן אייגענעם פֿאַרטעפיאַן, מיט אַ גלעקל צו דער דינסט בײַם בעט, קלײַבט גאַר בעסער אויס צו שלאָפֿן מיט זײַן אָפּגעזאַג-טער אָנגעשטעלטער, וועלכע וווינט בײַם אַרעמען טאַטן אין שטוב, וווּ זי האָט זיך עס אויסגעלערנט אַזאַ חוצפּה און געקראָגן אַזאַ צע-שרויפֿט מויל... פֿון דעסט וועגן האָט ער געספֿקט און איבערגע-פֿרעגט:

— טאַקע בײַ דיר אין הויז, בערל?
 — אַוודאי בײַ מיר. מיט מײַן רייזל.
 — און דײַן... ראָסיטאַ...
 — מײַן ראָסיטאַ, שווער איך דיר, האָט אויף דיר נישט אויס-

גערעדט פֿאַר דיין רבקהלע קיין איין קרום וואָרט. דו קענסט נאָך
נישט מנין רייזל!

— טאַקע אמת?

— כ'זאַל אַזוי דערלעבן זי צו דער חופּה פֿירן מיט אַזאַ בחור

ווי דער אַ איין...

ער האָט אַנגעטניטלט מיטן פֿינגער אויף דודן און נאָך דעם
אים געגעבן אַ פֿאַטש איבער דער פֿלייצע:

— אַט ווי דו קוקסט אים אָן, כאַצקל, האָט אַזוי אויסגעמאַרעט

ווי ער איז, האָט ער אַ פֿלייצע ווי אַן אַניזן! און אַ ייד איז ער, אַזאַ
יאָר אויף מיר!

פֿאַריז האָט אויסגעהערט און בשעת מעשה געשלונגען שפּני-
עכץ, גלנץ ווי עס וואָלט געווען אַ האַרטע זאָך, שווער אַראַפּצו-
שלינגען. נישט איבערגעשלאָגן און געלאָזט ריידן. דוד איז געזעסן
מיט אַן אַראַפּגעלאָזטן קאַפּ און שטילערהייט געקלאַפט מיט דער
פֿאַדעשווע אין פֿאַדלאָגע, און זינע קינבאַקן האָבן געציטערט.

— נו, יא... — פֿאַריז האָט טיף אַפּגעאַטעמט נאָך דעם ווי זיין

לאַנדסמאַן האָט געענדיקט ריידן — אויב דו מיינסט, בערל, אַז איך
זוך אַ שדכן, האָסטו נישט געטראָפֿן דאָס אַרט...

— וואָס זשע ווילסטו?

— מנין רעבעקאַ.

— איך האָלט זי ניט צו.

— אָבער דו האָסט זי אַרײַנגענומען.

— זי האָט געבעטן מנין רייזל.

— דיין טאַכטער... ווען ניט דיין טאַכטער...

— איז וואָס? ווען נישט מנין רייזל, וואָס זשע וואָלט געווען?

— וואָלט צו דער גאַנצער צרה נישט געקומען.

— וואָס פֿאַר אַ „צרה“? אַנו, שיט-אַרויס, וואָס דו האָסט צו

זאָגן!

— איך האָב.

— און איך האָב נאָן מער.

דוד, וואס האט די גאנצע ציט געשוויגן און געהאלטן דעם קאפ אראפגעלאזט, איז אריין אין די רייד:

— און איך אויך!

— איר?! — פאריז האט געמאכט א פארווונדערט פנים, ווי ער וואלט דאס בכלל נישט דערווארט.

— יא, איך. כ'מיי, וואס איר האט געזאגט איבער רבקהלען, אז איר וועט מיך ארויסשיקן פון לאנד, וועל איך בין אריין אומ-לעגאל...

דוד איז מיט א מאל געווארן אן איבערגעקערטער. ער איז גע-וואקסן אין זיין דארקייט. ער האט זיך אויפגעשטעלט און אריינגע-קוקט פאריזן גלייך אין פנים אריין, קאלט און דעצידירט. קיין איין אדערל האט זיך נישט גערירט אויף זיין פנים, ווי ער וואלט רויק אריינגעקוקט דעם טויט אין די אויגן אריין. פאריז איז געווארן צע-טומלט און גענומען צוקן מיט די באקן, מיט די אקסלען און פא-ריסן די ליפן, וואס האבן אים געטריקנט, און נישט אויסגערעדט קיין ווארט.

— אז איר רעדט נישט — איז דוד געווארן נאך דרייטער — וועל איך איך זאגן, וואס אזא איינער ווי איך האב איך צו זאגן. איך בין נישט איינער. איך בין א סך. מיר, געראטעוועטע פון די קאלכאווונס, שרעקן זיך נישט מער פאר שרעק. אויך דער טויט איז אונדז היימיש געווארן. די נאציס האבן אונדז אזוי פיל גע-שלאגן, אזוי פיל שטעקנס צעבראכן איבער אונדזערע קעפ, אזוי פיל ווונדן אונדז געבראכט, אזוי שטארק אונדז מיט הונגער און דארשט געפנינקט, מיט ליז און שטשורעס אנגעזעצט, אז ארויס-שיקן אונדז פון א לאנד מיינט פאר אונדז גא-א-א-א נישט. ביי די נאציס איז ביי אונדז רעכט געווען אט אזא יידן, וואס האט איין מאל אפילו געוואגט צו ריידן אזוי ווי איר — מיט די הענט דערשטיקן, מיט די הוילע צען פינגער דערווארגן, ווי קיין מאל גאר נישט... אבער נישט איצטער! איר ווילט מסרן? לויפט! קיינער פון אונדז-רע מענטשן וועט איך דערפאר ניט צעברעכן די ביינער און איבער

הויז וועט קיינער ניט אונטערצינדן. וואָס יא, דאָס יא; מיר וואָלטן געטאָן אַלץ, אַלץ, וואָס מיר וואָלטן געקענט טאָן, אָז אַלע זאָלן אויף אַנך קוקן ווי אויף צרעת! אָז קיין מענטשישער מענטש זאָל קיין מאָל די שוועל פֿון אַנער הויז נישט אַריבערטרעטן! אָז יעדער ייד זאָל אַנך באַטראַכטן ווי אַ פעסט! מ'זאָל אַנך אויסמיינדן, נישט ווי מען מיינדט-אויס אַ טכויך, ווייל אַ טכויך וויל מען כאַטש טויטער-הייט האָבן, און אַ מוסר איז אַפֿילו הינטערן פֿאַרקן פֿאַרשאַלטן אויף אַלע צייטן!...

פֿאַרזי האָט געפֿילט, ווי ס'וואָלטן אויף אים געהאַגלט קלעפּ. — פֿון דעסט וועגן — האָט ער זיך אָפּגערופֿן — ווילט איר זיין דעם מוסרס אידעם... דוד האָט געמאַכט אַ גרימאַסע פֿון גרינגשאַצונג און איבער-געקרימט:

— אידעם... איר מיינט אַוודאי, אָז צוליב אַנך איז מיר רבֿקה-לע אַזוי ליב... אַוודאי צוליב אַניערע הינער... ער האָט זיך אויסגעשטרעקט און האַסטיק געגעבן אַ פֿאַרקאָ-טשע דעם אַרבֿל פֿון רעקל, געוויזן די אַנטבלויזטע האַנט, ווי עס האָט אַרויסגעשלאָגן מיט בלויקייט אַ שורה אויסגעשטערנטע ציי-פֿערן, און אויסגערופֿן:

— איר ווייסט וואָס דאָס איז? אַט אַ דער נומער פֿון אַשווייענ-טשים איז אַ סימן, אָז אַ מענטש איז גאָר נישט ווערט, ווען ער איז אַרומגערינגלט פֿון אוימענטשן! דער נומער דערמאַנט, אָז עשירות איז ווייניקער ווערט ווי בלאַטע, ווען מ'קען דערפֿון נישט געניסן! דער נומער מוז לערנען, אָז אונדזערע זעקס מיליאָן זינען נישט געשטאַרבן אומזיסט. צווישן די זעקס מיליאָן זינען געווען מיינע טאַטע-מאַמע, מיינע ברידער און שוועסטער, זיי זינען הייליק. ווען איך וואָלט געווען צווישן די זעקס מיליאָן, וואָלט איך אויך געווען אַ הייליקער... ווען איר וואָלט זיך געפֿונען צווישן די זעקס מיליאָן, וואָלט איר אויך געווען אַ הייליקער... דאָרט זינען געוואָרן הייליקע אַ סך אַוועלכע, וועלכע זינען מסתמא געווען ערגער פֿון

אינך... זיי זינען געוואָרן הייליקע קעגן זייער ווילן... די צינט האָט זיי געמאַכט פֿאַר הייליקע... די זעליקע צינט האָט אינך געקענט מאַכן פֿאַר אַ הייליקן, ווען איר און אנער וויב און אנער אינציקע טאַכטער וואָלטן געפֿירט געוואָרן קיין טרעבלינקע, קיין אַשוויענ-טשים, קיין פּאַנאַר, ווי מיר אַלע זינען געפֿירט געוואָרן...

פּאַריז האָט דערפֿילט, ווי ס'איז אים געוואָרן ענג אין האַלדז. האָט ער צוגערוקט דאָס בענקל צום טיש, אַנגעשפּאַרט אויף דעם ברעג טיש די האַנט אויפֿן עלנבויגן און די צעשפּרייטע האַנטפֿלאַך פֿאַרהאַנגען איבערן שטערן ווי אַ דעכל, אויף אויסבאַהאַלטן וויי-ניקסטנס די אויגן.

דוד איז שטיל געוואָרן און גענומען שווינגדיק שפּאַנען איבערן צימער. בער איז אַרויס אין געאַזל. אין צימער איז געוואָרן אַ שווינגן, ווי אין שטוב פֿון אַן אַבל. ערשט ווען עס האָבן זיך דער-הערט דערנענטערן ווייכע טריט, האָט פּאַריז אַפֿירגענומען דאָס פנים פֿון הינטער דער האַנטפֿלאַך. זינע אויגן און באַקן זינען געווען אַנגעדראַלן.

בײַ דער שוועל פֿון צימער איז געשטאַנען רעבעקאַ. געשטאַנען נעבן בערן און געקוקט פֿאַרשעמט אויפֿן טאַטן.

זי האָט נישט געקענט אויסהאַלטן און צוגעפֿאַלן:

— פּאַ!

איר קאַפּ איז געפֿאַלן אויפֿן טאַטנס אַקסל מיט אַ כליפּען:

— פֿאַר וואָס קומט דאָס אַלץ?

זי האָט זיך אויסגעוויינט, אויסגעשלוּיכצט און צוגעגאַנגען צו דודן. געשטאַנען ניט צו נאַענט און ניט צו ווייט, און אַרויסגעשעפּ-טשעט:

— דאָויד...

— וואָס?

— וואָס זאַל איך טאָן?

— וואָס?

— יאַ.

— גיין אַהיים!
 — אַזוי מיינסטו?
 — אַזוי מייך איך.
 — און דו?
 — איך גלייב.
 — אין וואָס?
 — אין דיר.
 — און...
 — אין לעבן.
 — דו?

— יאָ, איך, וואָס האָב געזען אַזוי פֿיל מאָל דעם טויט, גלייב
 מער ווי אַן אַנדערער אין לעבן, אין רעכט אויפֿן לעבן, אין רעכט
 פֿון מענטשן, אין דער מענטשלעכקייט פֿון מענטשן, וועל אין דעם
 ליגט דער כּוח פֿון דעם פֿאַלק, וואָס האָט אַזוי פֿיל געליטן.
 פֿאַרזי האָט געהערט די ווערטער און וואָס ווערטער האָט אַלץ
 מער אים זיך גענומען אויסוועגן, אַז דער אַ דוד איז גאַר נישט קיין
 פֿרעמדער, וועמען ער האָט קיין מאָל אין זיין לעבן פֿריער נישט גע-
 זען, נאָר אַן אַלטער באַקאַנטער, אַ קרובֿ, אַ חבֿר פֿון די קינדער-
 יאַרן, מיט וועמען ער האָט געלעבט אין ליידין און אין פֿריידן, און
 צי שולדיק אַדער נישט שולדיק האָבן זיי סײַ ווי זיך געשלאָגן אין
 האַרצן על חטאָ.

צו דער כאראקטעריסטיק

נחמן מייזל

דורות און תקופות פון דער יידישער ליטעראטור *

עס איז שוין ביי אונדז אזוי אָנגענומען אַנטצוטיילן די יידישע ליטעראַטור אין דורות.

צום ערשטן דור געהערן — מענדעלע מוכר ספרים, י. י. לינעצקי, שלום עליכם, י. ל. פרץ און אויך יעקב דינעזאן, מ. ספעקטאָר, פֿרוג, דוד פֿרישמאַן, ש. אַנ—סקי, מ. י. בערדיטשעווסקי און די אַמע-ריקאַנער — מאָריס ווינטשעווסקי, מאָריס ראָזענפֿעלד, דוד עדעלי-שטאַט, י. באַוושאַווער, יהוָאַש, א. ליעסין און אויך לעאַן קאַברין, דוד פינסקי, ז. ליבין א"א.

דער צווייטער דור — אַברהם רייזען, ה. ד. נאַמבערג, שלום אַש, פרץ הירשביין, ז. שניאור, ח. נ. ביאליק, יעקב פֿיכמאַן, יונה ראָזענ-פֿעלד, ליפמאַן לעווין, י. ד. בערקאָוויטש און די אַלע אַנדערע, וואָס זינען אויפֿגעקומען אָנהייב 20סטן יאָרהונדערט און זיי זינען מיט זייערע ערשטע ליטעראַרישע טריט פֿאַרבונדן מיטן "יוד" און מיטן "פֿריינד".

דער דריטער דור — דוד איינהאַרן, א. ווינטער, ל. שאַפּיראַ, דוד בערגעלסאַן, דער נסתר, אליעזר שטיינבאַרג, פ. בימקאָ, ז. י. אַנכי,

* דער דאָזיקער פּראָגענט פון נחמן מייזלס באַטראַכטונגען, געדרוקט אין 1939 און דערשינען אין בוך צוריקבליקן און פּערספּעקטיוון, תּל-אַביב 1962, וויזט ווי שווער עס איז אָפּילו צווישן שרעבערס גוט אונטערצושטיין דורות. אויסער דעם וואָס מ. לאָזט-אויס זייער וויכטיקען שרעבערס (און ער אַליין גיט זיך אָפּ דערפֿון רעכענונג), איז אים שווער צו זען די גרענעץ צווישן דורות, אויב ער וויל אויסגעפינען, וועלכע נייע שטרעבונגען און צוזאַמענשטויסן עס טיילט זיי אָפּ. די יאָרן זינען נישט גענוג פֿאַר אַט דעם מעטאָד. קוריאַז, וואָס די עלטער-זיידעס פון דער נייער יידישער ליטעראַטור (ישראל אַקסנפֿעלד און שלמה עטינגער) האָט נ. מ. אין נאַנצן פֿאַרגעסן... — רעדאַקציע.

צבי הירשקאָן, ב. לאַפּין, א. קאַגאַנאַווסקי, משה טינטש, דן קאַפּלאַג
נאַוויטש און די גאַנצע גרופע „יונגע“ אין אַמעריקע — י. אַפּאַטאַג
שו, דוד אינגאַטאַוו, מ. י. חיימאַוויטש, ה. רויזענבלאַט, א. ראַבאָ, מ.
ל. האַלפּערן, משה נאַדיר, מאַני לייב, זישאַ לאַנדוי, י. שוואַרץ,
ה. ליוויק, י. ראַלניק, מ. באַרישאַ, י. סלאָנים און די איבעריקע פֿון
די „שריפֿטן“ און זאַמליכער, וואָס האָבן אָנגעהויבן צו דערשיינען
זינט 1912 און ווייטער.

דער פֿערטער דור — די מלחמה-און רעוואָלוציע-שרייבערס —
י. י. זינגער, ז. סעגאַלאַוויטש, ב. עפעלבוים, מ. אַלטמאַן, עוזר וואַר-
שאַווסקי, א. מ. פֿוקס, ש. האַראַנטשיק, אַבראַם זאַק, ל. אַליצקי, מ.
קולבאַק, יהושע פּערלע, משה בראַדערזאָן, אַהרן צייטלין, פּסח מאַר-
קוס, ל. מילער, ב. גלאַזמאַן, א. לעיעלעס, ב. י. ביאַלאַסטאַצקי, י.
גלאַטשטיין, ז. וויינפּער, אַפֿרים אויערבאַך, א. ניסנאָן, מילער, אַהרן
קורץ, משה שיפֿריס, א. לוצקי, מלך ראַוויטש, אורי־צבי גרינבערג,
אַלטער קאַצינע, קאַדיע מאַלאַדאַווסקי, ישראל ראַבאָן, דוד האַפּשטיין,
אַשר שוואַרצמאַן, ל. קוויטקאָ, פּרץ מאַרקיש, איזי כאַריק, ישראל
שטערן, איציק פֿעפּער, איציק קיפּניס, א. קושניראָוו, ע. פֿיניבערג,
ש. האַלקין, דניאל טשאַרני, י. א. ראַנטש און נאָך אַנדערע אין אַמע-
ריקע, ראַטן-פֿאַרבאַנד און פּוילן.

דער פֿינפֿטער דור — אויפֿגעקומען ערב דער 2טער וועלט-מל-
חמה — רחל קאַרן, יעקבֿ שטערנבערג, איציק מאַנגער, אסתר שו-
מיאַטשער, י. י. סיגאַל, מלפּה לי, מ. בורשטיין, חיים גראַדע, מעינקע
קאַץ, מ. א. סול מאַרטין בירנבוים, ש. אַפּטער, ל. ראַשקין, י. פּאַ-
פּיערניקאָוו, י. אַשענדאַרף, ב. שנאַפּער, קלמן ליס, ב. העלער, מ. שול-
שטיין, שלום שטערן, ב. וויינשטיין, ל. טרייסטער, ב. דעמבלין, ח.
סעמיאַטיצקי, רייזל זשיכלינסקי, א. סוצקעווער, לייזער וואַלף, א.
וואַגלער, י. רובינשטיין, נחום באַמזע און די אַלע יונגע שרייבערס,
דיכטערס און פּראָזאַיקערס, וואָס מיר פֿאַרמאַגן איצט נאָך אויף דער
וועלט.

די רשימה איז, פֿאַרשטייט זיך, ווייט-ווייט נישט קיין פֿולע. און
עס גייט אונדז דאָ ניט אין אויסרעכענען אַלע, אַלע בעמען, וואָס זיי-
נען טעטיק און וואָס זיינען געווען טעטיק און שאַפֿעריש אין דער
יידישער ליטעראַטור. עס איז וויכטיק בכלל די פֿונאַנדערטיילונג פֿון
די שרייבערס אויף דורות, ווי עס איז אָנגענומען אין דער קריטיק
און ביים לייענער-עולם.

לפֿי די יאַרן קומט-אויס לפֿי ערך אַזוי:

דער ערשטער דור שרײַבערס געהערט מיט זײַן אויפֿקום צו די 70ער, 80ער יארן און זײַן פֿונאָנדערוויקס ציט זיך ביז סוף 19טן יאָרהונדערט; דער צווייטער דור — זײַן אויפֿבלי הייבט זיך אָן אַרום 1901; דער דריטער דור קומט־אויף אין און אַרום 1901; דער דריטער דור קומט־אויף אין און נאָך די רעוואָלוציע־יאָרן פֿון 1906-1907. דער פֿערטער דור וואַקסט־אַרויס אין די מלחמה־ און רעוואָלוציע־יאָרן פֿון 1914-1919; און דער פֿינפטער דור איז אויפֿגעקומען זינט 1930 לערך. אַזוי זעט־אויס אין אַלגעמיין די אַנגענומענע קלאַסיפֿיקאַציע אין דער ייִדישער ליטעראַטור. אין אַלגעמיין, ווײַל בײַ יעדן פֿון די שרײַבערס זײַנען דאָ ספּעציפֿישע און אייגנאַרטיקע באַדינגונגען, וואָס לאָזן אים נישט אין גאַנצן, ווי ער שטייט און גייט, און מיט זיך אַנטוויקלונג. אַרונטערפֿאַלן אונטער די אַלע פֿללים און אייגנשאַפֿטן פֿון דעם געגעבענעם דור.

ווען מיר הייבן־אָן טיפֿער זיך צוקוקן צו דעם גאַנג פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור און פֿון יעדן שרײַבער באַזונדער און נעמען מאַכן פֿאַרגלייכונגען מיט אַנדערע ייִדישע שרײַבערס און זייערע ווערק פֿון דעם געגעבענעם דור, זעען מיר אַז, אַז אַט די פֿונאָנדערטייִ לונג אויף דורות קאָן ניט אַנגעווענדט ווערן אין אַינ מאַל פֿאַר אַלע שרײַבערס, וואָס האָבן אין פֿלוג, אויבנאָיפֿיק, אַלגעמיניע, פֿאַראַל־געמינערטע שטריכן און אייגנשאַפֿטן.

עס איז פֿלל ניט ליכט אַרײַנצונעמען אַלע שרײַבערס אין די פֿאַרטיקע ראַמען פֿון דורות.

... גרויסע ווידערשפּרוכן און ווידעראַנאָדן זײַנען אָן ספֿק גע־ווען צווישן די אַלע אַנדערע שרײַבערס, וואָס לויט זייערע יאָרן און לויט דער צײַט פֿון זייער דירעקטער ווירקונג האָבן זיי געהערט צום ערשטן דור ייִדישע שרײַבערס.

אַז פּרץ האָט זיך געהאַלטן זייער ווייט פֿון מענדעלעס שאַפֿונג־וועלט — איז באַקאַנט.

עס איז קיין ספֿק ניט, אַז פּרץ האָט זיך געהאַלטן נענטער, לויט זײַן אינעווייניקסטן דראַנג, צו די אור־איניקלעך ווי צום עלטסטן ייִדישן שרײַבער.

עס איז אויך געווען אַ טיפֿער אונטערשייד צווישן שלום עליכם און פּרץ אין יאָר 1888.

... שאַרפֿער און קלאַרער ווערט פֿאַר אונדז די שאַפֿונג־וועלט פֿון דעם ערשטן דור ייִדישע שרײַבערס, ווען מיר קומען צו דעם צווייטן דור און צו זײַנע שאַפֿונגען. ערשט דעמאָלט דערשפּירן מיר די טיפֿע חִי־

לוקי-דעות, די אנדערשקייטן, וואָס עס טיילן אָפּ די גאַנץ באַזונדערע דורות שרייבערס. דאָ און דאָרטן קאָנען מיר געפֿינען באַצייכענונגען, שטריכן, וואָס דער עלטערער דור שרייבערס האָט אַזוי בדרך אַגבֿ געגעבן דער נייער גענעראַציע שרייבערס, וואָס זינען אויפֿגעקומען און זיך פֿונאַנדערגעוואַקסן פֿאַר זייערע אויגן און אונטער זייערע שאַטנס.

... עס איז גוט באַקאַנט דאָס וואָרט דור דור וסופֿרין — יעדער דור רוקט אַרויס זינע שרייבערס.

א. ב. גאַטלאַבער

ביאָגראַפֿישע שטריכן

אַברהם־בער גאַטלאַבער (1811-1899) האָט ווי אַ וואַרטזאָגער פֿון דער השׁכֿ' לה אין רוסלאַנד דורכגעמאַכט פֿאַרשייִדענע גילגולים: אין העברעיִשן המליץ גערופן יידן צו רוסיפֿיצירן זיך, אין ייִדיש געהערט ער צו די ראַשונים פֿון פֿאַלקסטימלעכקייט. לסוף געוואָרן אין העברעיִש און ייִדיש דער וועקער צו חיבת־ציון. — געבוירן אין אַלט־קאַנס־טאַנטין, אוקראַינע, ביי אַ טאַטן אַ חזן און שטאַט־שרייבער, חתונה געהאַט גלייך נאָך בר־מצוה מיט אַ 12־יעריקן מיידל, איז ער פֿון שווערס חסידישער קעסט אַנטלאָפֿן קיין גאַליציע, אויף גישט אַרײַנצופֿאַלן צו די „כאַפֿערס“ און דאָ אַרונטערגעפֿאַלן אונטער דער השפּעה פֿון יוסף פֿערל א״צ משכֿילים, ווי שפּעטער פֿון ריב״ל. פֿאַבוליסט, קאַמעדיאַגראַף, סאַטיריקער. אונטער

שלמה עטינגערס השפּעה אָנגעשריבן די קאַמעדיע דער דעקטוד. געווינט אין

בענד א. ב. גאָטלאַבערס ייִדישע חערק
דורך א. פרידקין אין ז. רייזען.

דובנע, ביאליסטאָק א״א שטעט. אין
1927 זיגען אין ווילנע דערשיגען 2

וויכטיקע שרייבערס, ווי ווור וואַר-
שאַווסקי, י. פאַפּיערניקאָו, יחיאל לע-
רער, שמעון האַראָנטשיק א״א. פאַר-
עפנטלעכט אַ ריי דראַמעס. זיין שטאַלץ
האַט ער אַרויסגעוויזן, ווען די וואַרשע-
ווער קהילה האַט איר 1טע פרעמיע

פאַר ייִדישער ליטעראַטור אים צוגע-
טיילט — און ער האַט זיך פון דער
פרעמיע אָפּגעזאָגט.

געשטאַרבן 13טן אויגוסט 1938, האַט
די וואַרשעווער קהילה אַנזענעאַרדנט
זיין לוחיה, און נאָך דער צווייטער

יצחק מאיר ווינטענבערג, געב' 1881
אין זשעלעכאָו, בני שעדלעץ, פוילן,
בני אַ טאַטן אַ גאַרבער, איז פרי אַוועק
פון חדר צו אַרבעטן, אויסגעפרובירט
פאַרשיידענע מלאכות, לנדמחיק נויט אַ
גאַנץ לעבן, וואָס ער האַט ווי אַ דער-
ציילער געשילדערט. פון 1904 אָן אין
פרצעס קרייז, איז ער גאַר גיך אַרויס-
געהויבן געוואָרן, אי פאַר זיין קערני-
דיקן רעאַליזם, אָנגעלאָדן מיט דראַמאַ-
טיזם און קאַנפליקטן צווישן רייכע און
אַרעמע, באַלעבאַטיג און אַרבעטער, אי
פאַר זיין שילדערן פולבלוטיק מענטש-
לעכע לידנשאַפטן. זיין בוך אַ שטעטל
האַט פאַרגעשטעלט אַן אויפגערוהערטע
ייִדישע סביבה מיט קלאַסן-אינטערעסן
און כוח צו קעמפן. איטשע-מאיר וו.
האַט מיט זיין פרימיטיוון אימפעט
אַרזענגעבראַכט קריגערייען אין דער
ייִדישער שרייבערזעלט אין פוילן. זיך
אַנזעשטעלט פאַר יונגע שרייבערס,
זיי אַרויסגעפירט פאַרן לייענער, אָבער
אין זייערע ביכער אַרזענגעשריבן פאַר-
פלעטן; אין זיין זשורנאַל אינזער האַ-
פענינג פאַרטיידיקט זיין „זשעלעכאָ-
ווער אַרטאָגראַפיע“ און ביטער אַטאַ-
קירט די... ליטוואַקעס. אָבער זיגען יו-
דישע זאַמעלביכער, ווי דער זשורנאַל
דער שטראַם, און בעיקר די ביכער פון
יונגע שרייבערס, וואָס ער האַט בני
זיין גאַנצער אַרעמקייט געבראַכט צו
דער עפנטלעכקייט, אַרויסגעפירט אַ ריי

וועלט-מלחמה איז אויף זיין קבר אויפן ווארשעווער בית-עולם געשטעלט גע-

ווארן א מצבה אויפן חשבון פון דער פוילישער מלוכה.

משה דלוזשנאוסקי, געב' 1906 אין טאמאשאוו-מאזאויעצק, פוילן, אין א חסידישער משפחה, געלערנט אין חדרים און בתי-מדרשים, איז דורך זעלבסטבילדונג צוגעקומען צו א טעק-סטילשול, ספעציעל פאראינטערעסירט אין צייכענען, וואס האט אים געפירט צו ארבעטן אין מאנאפאקטור-פאבריקן פון טאמאשאוו און לאדזש. 1930 זיך באזעצט אין פאריז און ווי א גע-שעפטס-אגענט ארומגעפארן איבער פראנקרייך, אויסניצנדיק די געלעגן-הייט זיך צו באקענען מיט די אלטע יידישע ישובים און מיטן לעבן פון די שפאניאלישע און פארטוגעזישע יידן. ניצול געווארן פון דער נאצי-שער אינוואזיע, אנטלויפנדיק קיין צפון-אפ-ריקע, ווו זיך באקענט מיטן לעבן פון די מאראקאנישע יידן, זייערע מנהגים, טראדיציעס, אייגנארטיקע עקאנאמישע און סאציאלע באדינגונגען, קאמפלי-צירטע געשיכטעס, טייל פון זיי גרא-טעסקע אדער ווילדע, משונהדיקע אדער מיסטישע אין די אויגן פון מורח-איי-ראפעישע יידן. מ. ד. וועלכער האט ווי א שרייבער דעבוטירט נאך אין 1925, דרוקנדיק קינדער-דערציילונגען, רע-פארטאזשן, ארטיקלען, האט א דאנק די נייע אונגעזאמלטע דערפארונגען, נאך אין אפריקע, ווי א פליט, זיך א ווענד געטאן צו דער אייגנארטיקער נייער טעמאטיק, וואס האט אים שנעל גע-

מאכט א שם אין דער יידישער ליי-ענער-וועלט. ליכט דערציילעריש און שפאנענדיק, אפט דראמאטיש און פאס-צינירנדיק, האט מ. ד. דורך זינע רא-מאנען און דערציילונגען, אנהייבנדיק מיט דעם טעפערס טעכטער (שפעטער

איבערגעזעצט אויף עברית) פאראינ-טערעסירט מיט די מאראקאנישע און בכלל ספרדישע יידן. אויך אין אמע-ריקע (געקומען סוף מלחמה) אריינגע-קוקט אין יענע ווינקלען פון יידישן לע-בן, וואס זינען פארבארגן, פון ספירי-

שע קרייזן און פון געמישטע חתונות, נע פון זיי, די איינזאמע שיף, וואָס וועלכע פאלן-אָרונטער הי השפעות פון שילדערט די פליטיים-דראַמע אין קיי-הינטצייטיקן יידישן לעבן, ספעציעל נעמס לאַנד, איז געשפילט געוואָרן אין פון דער ישראל-אַטמאָספער. מ. ד. האָט טעאַטער, אין ניו-יאָרק און אין בוער-אויך אָנגעשריבן אַ ריי דראַמעס; איי-נאַס-אירעס.

נ אַ כ ב א מ ע ר ק ו נ ג ע ן

◆ דער טיטל פון דעם אַ באַנד, עלטערן און קינדער, 17סטן באַנד מוסטער-ווערק פון דער יידישער ליטעראַטור, אַרויסגעגעבן דורכן יוסף ליפשיץ-פּאָנד פון דער ליטעראַטור-געזעלשאַפט בנימין יואָ, דאַרף מען פאַרשטיין אין ברייטערן זין פון וואָרט, מיטט באַגרענעצט בלויז אויף די טערמינען פון טאַטע-מאַמע און קינדער, די פּראַבלעם פון חרות איז נישט קיין געבורט-פּראָגע... נישט די פּאַר יאַר, וואָס ליגן צווישן מענטשן, ברענגען די קאַנפּליקטן, טיפּישע פּאַר צייטן.

◆ דאָ דאַרף (אפּשר מער ווי ביי אַנדערע בענד מוסטער-ווערק) דערמאָנט ווערן, אַז די רעדאַקציע האַלט זיך אַפּ פון דרוקן צוויי מאָל די זעלביקע שאַפּונגען, אַפילו ווען זאָס איז נייטיק פאַר דער טעמע פון דעם נייעם בוך. טאַמער מאַכן מיר יאָ אַן אויסנעם אַ מאָל אין אַ יובל, איז זאָס פאַר אַ קורצן ליד. לדוגמא: די גאַלדענע קייט פון י. ל. פּרץ איז בלי שום ספּק די גרעסטע אילוסטראַציע פאַר דער פּראַבלעם פון עלטערן און קינדער, אָבער די דאַזיקע דראַמע אין 3 אַקטן איז געדרוקט אין 12טן באַנד מוסטער-ווערק (60 זייטן). די צווייטע גרויסע קינסטלערישע אילוסטראַציע איז דוד פּינסקיס טראַגעדיע אין 4 אַקטן די פּאַמיר ליע צבי, געדרוקט אין 9טן באַנד מוסטער-ווערק (85 זייטן). עטלעכע טויזנט זייטן פון דער דאַזיקער טעמאַטיק זיינען געדרוקט אין די ביז איצטיקע בענד ווי ליטעראַרישער שטאַף, וואָס כאַראַקטעריזירט שעפּערס און תקופות, ווי אויך אידיישע געראַנגלען.

◆ די דערמאָנטע שטחים און פּראַבלעמען, כמעט אַ קרקע בתולה אין אונזער קריטיק, געשיכטע און עסייזשטיק, בעטן זיך, אַז מיזאַל זיי צעאַקערן. ווער עס וועט דאָס טאָן, וועט געפינען פּאַראַינטערעסירטע ליענערס און לערנערס, צו וועלכע די מוסטער-ווערק זענען אַדרעסירט.

ביו איצט דערשינען פֿאַר דער ביבליאָטעק
מוסטער־ווערק פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור
אונטער דער רעדאַקציע פֿון שמואל ראָזשאַנסקי

- (1) שלמה עטינגער — אויסג' שריפֿטן, 2טע אויפלאַגע (312 זיטן)
- (2) מאַרק וואַרשאַווסקי — ייִד' פֿאַלקסלידער, 3טע אויפלאַגע (216 זיטן)
- (3) ה. ד. נאַמבערג — אויסג' שריפֿטן, 2טע אויפלאַגע (256 זיטן)
- (4) מענדעלע — מסעות בנימין השלישי, 3טע אויפלאַגע (256 זיטן)
- (5) לייב נייִדוס — אויסגעקליבענע שריפֿטן, 2טע אויפלאַגע (208 זיטן)
- (6) יעקב דינעוואַן — יאַטעלע, קריזיס, 3טע אויפלאַגע (256 זיטן)
- (7) משל ברַאָדערוואַן — אויסגעקליבענע שריפֿטן, 2טע אויפֿל' (272 זיטן)
- (8) אליהו בחור — בבא־בון, 2טע אויפלאַגע (256 זיטן)
- (9) דוד פינסקי — אויסגעקליבענע שריפֿטן, 3טע אויפלאַגע (352 זיטן)
- (10) שמעון פֿרוג — אויסגעקליבענע שריפֿטן, 2טע אויפלאַגע (216 זיטן)
- (11) י. ל. פֿרץ — אין 19טן יאָרהונדערט, 3טע אויפלאַגע (272 זיטן)
- (12) י. ל. פֿרץ — אין 20סטן יאָרהונדערט, 2טע אויפלאַגע (272 זיטן)
- (13) מאַריס ראָזענפֿעלד — אויסג' שריפֿטן, 2טע אויפלאַגע (240 זיטן)
- (14) האַפֿשטיין — כאַריק — פֿעפֿער, 2טע אויפלאַגע (272 זיטן)
- (15) מרדכי ספּעקטאָר — דער ייִד' מוזשיק, 2טע אויפלאַגע (272 זיטן)
- (16) ה. לייזיק — אויסגעקליבענע שריפֿטן (352 זיטן)
- (17) שלום עליכם — מנחם־מענדל, 3טע אויפלאַגע (272 זיטן)
- (18) אַברהם גאַלדפֿאַדען — אויסג' שריפֿטן, 2טע אויפלאַגע (256 זיטן)
- (19) י. י. שוואַרץ — קענטאַקי, א. ראַבאָי — הער גאַלדענבאַרג (פּיאַנערן אין אַמעריקע), 2טע אויפלאַגע (312 זיטן)
- (20) חיים־נחמן ביאַליק — אויסגעקליבענע שריפֿטן (384 זיטן)
- (21) ש. אַנ־סקי — אויסגעקליבענע שריפֿטן (296 זיטן)
- (22) מענדעלע מוכר־ספֿרים — פֿישקע דער קרומער (256 זיטן)
- (23) יוסף אַפּאַטשאַו — אין פּוילישע וועלדער (416 זיטן)
- (24) זלמן רייזען — אויסגעקליבענע שריפֿטן (304 זיטן)
- (25) יהואַש — אויסגעקליבענע שריפֿטן (320 זיטן)
- (26) גליקל האַמיל — זכּרונות (352 זיטן)

- (27) שלום עליכם — טביה דער מילכיקער, בטע אויפלאגע (288 זייטן)
- (28) אברהם רייזען — אויסג' שריפטן, בטע אויפלאגע (320 זייטן)
- (29) די פרוי אין דער יידישער פאעזיע — אנטאלאגיע (416 זייטן)
- (30) ר' נחמן בראצלעווער — סיפורי-מעשיות, בטע אויפלאגע (224 זייטן)
- (31) מרדכי אלפערסאן — אין ארגענטינע (320 זייטן)
- (32) פרץ הירשביין — אויסגעקליבענע שריפטן (336 זייטן)
- (33) יידיש אין ליד — אנטאלאגיע (264 זייטן)
- (34) מנחם בארישא — דער פֿרעמדער, זאול רימער (320 זייטן)
- (35) ווען אַ פֿאלק דערוואַכט — אנטאלאגיע (464 זייטן)
- (36) נוסח השכלה — אנטאלאגיע (272 זייטן)
- (37) ז. סעגאלאוויטש — לידער, דערציילונגען, זכרונות (352 זייטן)
- (38) מעשה-בוך, פֿון 1602 (368 זייטן)
- (39) אונטער אַקופאציע: עוזר וואַרשאַווסקי — שמוגלערס. (328 זייטן)
- (40) ערב חורבן: מ. בורשטיין/מאָזאוויע און 14 פּאָעטן (256 זייטן)
- (41) חורבן: פּאָעזיע, פּראָזע, דראַמע — אנטאלאגיע (432 זייטן)
- (42) ווידערשטאַנד און אויפֿשטאַנד/פּאָעזיע, פּראָזע, דראַמע (336 זייטן)
- (43) איציק מאָנגער — לידער, פּראָזע, עסייען (384 זייטן)
- (44) דוד בערגעלסאָן — אויסגעקליבענע שריפטן (320 זייטן)
- (45) משה נאָדיר — הומאַר, קריטיק, ליריק (288 זייטן)
- (46) דאָס קינד אין ייִד' פּאָעזיע און פּראָזע — אנטאלאגיע (320 זייטן)
- (47) י. אַקסנפֿעלד — שטערן-טיכל, ערשטער ייִד' רעקרוט (288 זייטן)
- (48) פּליטים צווישן פֿניערן, אַנטאַלאַגיע (304 זייטן)
- (49) אויסגעוואַרצלטע און אַינגעוואַרצלטע, אַנטאַלאַגיע (272 זייטן)
- (50) דרום-אַפֿריקאַניש, אַנטאַלאַגיע (360 זייטן)
- (51) שלום אַש — פֿון שטעטל צו דער גרויסער וועלט. (400 זייטן)
- (52) דער אַרבעטער-דור אין אַמעריקע (224 זייטן)
- (53) עבֿרי-טעטש / צאינה וראינה (368 זייטן)
- (54) טשילעניש — אַנטאַלאַגיע (272 זייטן)
- (55) אין דעם אייגענעם לאַנד, 25 יאָר ישראל (568 זייטן)
- (56) שלום אַש — אַנקל מאָזעס, ראַמאַן (264 זייטן)
- (57) יעקב גאַרדין — 3 דראַמעס, (352 זייטן)
- (58) באַזיליאַניש — אַנטאַלאַגיע (352 זייטן)

- (59) פֿון דור צו דור: א. ווינטער, ד. איינהארן ז. י. אַנכי (368 זײַטן)
- (60) מאַקס וויינרײַך — אויסגעקליבענע שריפֿטן (416 זײַטן)
- (61) אין סאַוועטישן פֿרײַנג — אַנטאַלאַגיע (248 זײַטן)
- (62) קאַנאַדיש — אַנטאַלאַגיע (448 זײַטן)
- (63) דוד איגנאַטאָוו — אויסגעקליבענע שריפֿטן (336 זײַטן)
- (64) פֿון רעוואָלוציע צו תּעאַבֿה: לייב פֿינבערג (280 זײַטן)
- (65) י. י. זינגער — אויסגעקליבענע שריפֿטן (312 זײַטן)
- (66) אַרגענטיניש: דער חלום פֿון פֿעלד / אַנטאַלאַגיע (320 זײַטן)
- (67) משה קולבאַק — אויסגעקליבענע שריפֿטן (320 זײַטן)
- (68) אין פּאַגראַם — אַנטאַלאַגיע (304 זײַטן)
- (69) אונדזערע קריטיקערס — אויסגעקליבענע שריפֿטן (320 זײַטן)
- (70) צווישן שטאַטישע ווענט / 2טער באַנד אַרגענטיניש (496 זײַטן)
- (71) עלטערן און קינדער — אַנטאַלאַגיע (360 זײַטן)

אין 1977 וועלן נאָך דערשיינען אַמ די 3 בענד מוסטער־ווערק

- 72 משלים בײַ יידן / אַנטאַלאַגיע
- 73 געזאַנגען פֿאַר עמד / אַנטאַלאַגיע
- 74 נאָרד־אַמעריקאַניש / אַנטאַלאַגיע

ANTOLOGIA

**CONFLICTOS
ENTRE GENERACIONES**

POESIA, PROSA Y TEATRO

GENERATION GAPS

Director: SAMUEL ROLLANSKY

1 9 7 7

ATENEIO LITERARIO EN EL INSTITUTO CIENTIFICO JUDIO
Pasteur 633 - 3º

Buenos Aires

PARA USO PERSONAL SIN FINES COMERCIALES